Dr. J. OBERŠKI

K O M E N T A R

I. M A K A B E J S K E

ZAGREB 1964.

Nadbiskupski duhovni stol - Zagreb
Broj:3581/64. - 3.XI.1964.

Nihil obstat

Imprimatur

Nadb. delegat:
Dr. Dragutin Hren v.r.

Izdaje: Rimokatolički bogoslovski fakultet - Zagreb, Kaptol 29
Odgovara: Dr. Janko Oberški, prof. - Zagreb, Kaptol 7.
Umnoženo ciklostilom Nadb.bogoslovskog sjemeništa - Zagreb,
Kaptol 29.

ZAGREB 1964.

I. KNJIGA MAKABEJSKA.

Uvod

Poslije povratka iz ropstva babilonskoga, a osobito za vrijeme perzijskih vladara, živjeli su Židovi mirno i zadovoljno, jer je vlast perzijskih vladara bila dosta snošljiva prema podložnim narodima, pa tako i prema Židovima, kojima je bilo dopušteno živjeti po svojim vjerskim propisima i običajima Mojsijeva zakona. Židovi u Palestini imali su svoje vjersko vrhovno predstavništvo na čelu s velikim svećenikom, kojemu je o bok stajalo vijeće sinedrija ili tako zvane "Velike Sinagoge", koja je vršila vjersko-upravnu i sudačku vlast nad Židovima. Ali mnogo je Židova već od vremena ropstva bio raseljen u Egiptu, osobito u donjem oko istočnog dijela ušća Nila u gradu Heliopolisu i u gornjem oko grada Assuana na nilskom otoku Elefantini, kako to svjedoče dokumenti peyrosa, otkriveni g.19o4. i 19o7. što potječu iz razdoblja između 45o-4oo g.pr.Kr., pisani aramejskim jezikom. Tu su dapače imali i svoj hram, usprkos toga, što njegova zakonitost nije bila priznata od palestinskih Židova, i svećenstvo, koje je vršilo i čine bogoštovlja po uzoru onog u Jerusalemskom hramu. To je bila židovska diaspora, koja se tijekom vremena i neopazice prilagođivala kulturi i običajima kraja, gdje je boravila, a to nije bilo bez štete gledom na popuštanje u religioznoj svijesti Židova. Kad je pak bila srušena perzijska velevlast i podpala pod vlast Aleksandra Velikog Macedonca, potpali su i Židovi pod njegovu vlast, a time i pod utjecaj helenističke kulture. Sam Aleksandar ipak nije Židovima branio živjeti prema njihovim vjerskim zakonima; što više, bio je prema njima vrlo susretljiv, te im je ostavio netaknutu i čitavu hijerarhiju.

Aleksandrova vlast trajala je tek desetak godina (333-323), jer je umro u naponu muževne snage, i to bez potomaka, pa je poslije njegove smrti prešla njegova vlast na njegove vojskovođe, koji su sebi postavili kraljevske vijence na glavu i proglasili se samostalnim kraljevima, svaki u svojoj pokrajini. U Egiptu zavladao je Ptolomej, u Siriji Seleuk, Antigon u Aziji, Lizimah u Traciji, a Kasander u Macedoniji. Židovi su se uslijed tih političkih prilika našli u neugodnom položaju, jer se za Palestinu otimala čas porodica Ptolemeja u Egiptu, čas opet porodica Seleukovića u Siriji. Prvih loo godina vladali su Palestinom egipatski vladari iz dinastije Ptolemejevića, za kojih su Židovi živjeli u miru i zadovoljstvu, izuzevši za vrijeme vlade Ptolemeja Filopatora (221-2o4), koji je nakon pobjedonosnog povratka iz vojne na Siriju počeo 217. žestoko progoniti Židove u Jerusalemu i u Aleksandriji, i to poglavito zbog njihove bezobzirne konkurencije u trgovini, zbog lihvarstva, zbog privilegiranog položaja u helenističkim općinama, zbog prozelitizma i napokon zbog političkog stranačkog naginjanja k Rimljanima. Ali to je progonstvo bilo kratkotrajno. Općenito su Židovi u Egiptu živjeli u vrlo povoljnim prilikama. U Aleksandriji su imali i veliko vijeće svojih starješina. Oko g.15o. pr. Kr. dopustio je dapače Ptolemej Filometor Oniji, sinu velikog sve-

ćenika Onije III, koji je bio umoren u Antiohiji, da sagradi u Heliopolisu na istočnom dijelu Nilske delte veličanstven hram u čast Jahvehu, jednak onome u Jerusalemu, iako ga pravovjerni Židovi nisu smatrali zakonitim, kao ni onaj u gornjem Egiptu u Elefantini. Ali otkako su palestinski Židovi potpali pod vlast sirskih vladara, nakon pobjede Antioha III.Velikoga kod Paneje kod jordanskih izvora na egipatskim vojskovođom Skopom g. 196. pr.Kr., koji je isprva također bio Židovima veoma sklon, doskora su se prilike Židova promijenile znatno na gore. Osobito je to bilo za vrijeme Antioha IV.Epifanesa (176-163), koji je na povratku sa loše uspjele vojne u Egiptu navalio na Jerusalem i strašno ga opljačkao, poubijavši u tri dana oko 40.000 ljudi i mnoštvo odvevši u ropstvo (170.g.pr.Kr.). Dvije godine kasnije pošalje Antioh IV.Epifan svoga vojvodu Apolonija ponovno s vojskom na Jerusalem, koji je učinio opet strašan pokolj poubijavši 22.000 ljudi. Ali osim toga zaredali su od Antioha IV.Epifana i strašni vjerski progoni: zabrana obrezanja, žrtava, i uopće vršenja Mojsijeva zakona pod prijetnjom smrtne kazne. Te su okrutnosti prevršile svaku mjeru, osobito, kad je i sam hram bio oskvrnjen idolima i idolskim žrtvama (g.167.). Židovi, koji su ostali vjerni zakonu Mojsijevu, podigoše ustanak, sakupivši se u gradu Modinu pod vodstvom svećenika Matatije i njegovih pet sinova, koji se prozvaše Makabeji. Sada su započeli oslobodilački ratovi Židova protiv sirskih kraljeva, koji su završili g. 142.pr.Kr. potpunom pobjedom Židova i proglašenjem njihove narodne samostalne države pod kneževskom vlašću potomaka Makabeja, odnosno Hasmoneja. Ove su borbe opisane u dvjema knjigama Makabejskim, i to tako, da je u I.Makabejskoj opisan pregled svih tih borba, a u II.Makabejskoj opširnije je prikazana borba Jude Makabejca.

Samo ime Makabeji jest sirsko-aramejskog podrijetla od riječi מקבא = malleator = onaj koji udara čekićem, ili kako drugi hoće, od מכבי = extinctor = zatirač, odnosno od početnih slova nadpisa na bojnim zastavama: מי כמכה באלים יהוה = tko je sličan Tebi s hrabrima, Gospode? Prvi je taj pridjevak dobio Juda, a poslije ostala njegova braća. U širem značenju riječi prozvaše se tim imenom svi oni, koji su učestvovali u junačkoj borbi protiv nasilja sirskih kraljeva za vjersku i narodnu slobodu, kao n.pr. starac Eleazar i majka Makabejka sa sedmero svojih sinova koji su podnijeli mučeničku smrt za pravu vjeru.

O postanku knjiga Makabejskih zna se samo toliko, da je prva knjiga nastala oko g.100.pr.Kr., a druga Makabejska najmanje kojih dvadesetak godina prije, dok je ime pisca nepoznato i za jednu i za drugu.

Izvorni jezik prve knjige bio je po svjedočanstvu sv.Izidora, Origena i sv.Jeronima hebrejski, ali je ona za kratko vrijeme bila prevedena na grčki jezik, dok je druga Makabejska pisana izvorno grčkim jezikom, kako to utvrđuje sv.Jeronim na osnovu stila.

Što se tiče integriteta teksta Makabejskih knjiga, on nam je sačuvan u kodeksima: Sinajskom (א) i aleksandrijskom (A) te u mnogim minuskulima. Latinski tekst sačuvan je u dvije re-

cenzije: starijoj prema kodeksu sangermanskom, i novijoj prema komplutskom kodeksu u Milanskoj biblioteci. Latinski se tekst ponešto razlikuje od grčkoga.

O tekstualnoj kritici knjiga Makabejskih pisali su: Fritzsche, Libri apocryphi veteris Testamenti, Lipsiae 1871, Kennedi, in Hasting, A Dictionary of the Bible, III, 6o; Berger, Notices sur quelques textes latins inedits de l' Ancien Testament in Notices and Extraits XXXIV, 2 (1895). Mercati, Revue Biblique 19o2,184.

Najznatniji komentari knjiga Makabejskih jesu: iz doba sv. otaca: Sv.Grgur Nazijanski, sv.Ivan Hrizostom, sv.Gaudencije, sv.Augustin, sv.Valerijan.

U srednjem vijeku: Raban Mauro, o kom zavisi Valafrid Strabo, zatim Hugo a S.Victore, Nicolaus Lyranus, Dionysius Certhusianus, Thomas Wallensis.

U novom vijeku: N.Serarius S.J.m C.Sanctius S.J., Cornelius a Lapide, Tirinus S.J., Calmet, Froelich S.J., I.Khell S.J., I.Stephanus, P.Redanus S.J., E.Fullonius S.J., P.Verhorst, Fr. X.Patrizi S.J., Gillet, A.Piffard S.J., I.Knabenbauer S.J., Dr. H.Weiss, F.de Saulcy, Fillion, A.Cigoi, C.Gutberlet. Bevenot, Bonn 1931; Nötscher Friedrich: Echter Bibel, II Bd. Würzburg 1956.

Od protestanata i ostalih akatolika: W.Grimm, C.F.Keil, Ewald, Wellhausen, Niese, E.Kautzsch, Kamphausen, Laqueur,Schürer Sluys, W.Oesterley, J.Moffatt, A.Schlatter i dr.

I. KNJIGA O MAKABEJIMA.

Gl. I

1. PRILIKE U KRALJEVSTVU ALEKSANDRA I NJEGOVIH NASLJEDNIKA

A) Prijevod

1. Kad je Filipov sin Aleksandar, Maćedonac, izišao iz Hetejske zemlje i porazio Perzijskoga i Medijskoga kralja Darija, zavlada mjesto njega, prvi od Grka (Vulg. I dogodi se, poslije, kako je Aleksandar Maćedonac, sin Filipov koji je prvi /najprije/ vladao u Grčkoj, porazio, izišavši iz zemlje Cetijske, kralja Perzijskoga i Medijskoga):

2. zametnuo je mnoge ratove, te se domogao mnogih tvrđava i pogubio kraljeve na zemlji.

3. Tako je dopro do krajeva zemlje i zarobio plijen mnogih naroda. I zamukne zemlja pred njim; a on se uzvisi i srce se njegovo ponese:

4. I sakupi veoma silnu vojsku,

5. I zavlada nad zemljama, narodima i knezovima, i plaćali su mu danak.

6. A potom pade u postelju i uvidje da će umrijeti.

7. I dozva svoje sluge, odličnike, koji su od mladosti zajedno s njime odrasli, i razdijeli im još za svoga života svoje kraljevstvo.

8. I pošto je Aleksandar vladao dvanaest godina, umrije.

9. A njegovi sluge zavladaše, svaki u svom kraju. (Vulg. A njegovi sluge primiše vlast nad njegovim kraljevstvom, svaki u svom kraju).

lo. I postaviše svi poslije njegove smrti sebi vijence (kraljevske krune), a poslije njih njihovi sinovi za mnogo godina, i napuni se zemlja zala.

11. I iznikne iz njih grješni izdanak, Antioh Epifan (Prejasni), sin kralja Antioha, koji je bio talac u Rimu; i on zavlada stotrideset i sedme godine grčkoga kraljevstva.

12. U to su vrijeme izašli iz Izraela ljudi opaki (našlo se u Izraelu ljudi opakih), koji su stali nagovarati mnoge govoreći: Hajdemo da učinimo savez s narodima (neznabošcima) oko nas, jer odkako smo se odvojili od njih, snašla su nas mnoga zla.

13. Ova im je riječ bila po volji (Ova se riječ svidje u očima njihovim).

14. I neki iz naroda ponudiše se dragovoljno, da pođu pred kralja, a on im dopusti, da smiju živjeti po neznabožačkim propisima (pravilima, načelima).

15. Sagradiše gimnazij (vježbalište) u Jerusalemu prema neznabožačkim običajima;

16. I dadoše sebi načiniti okrajke (navlake), te se odmetnuše od svetoga zavjeta i uhvatiše se u jaram s neznabošcima i prodaše se da čine zlo.

17. A kad se Antioh utvrdio u kraljevstvu, počeo je pomišljati, kako bi zavladao nad zemljom egipatskom, pa da kraljuje nad dva kraljevstva.

18. On navali na Egipat sa silnom vojskom, s (bojnim) kolima, sa slonovima i konjanicima i s mnogobrojnim brodovljem.

19. I zametne rat s egipatskim kraljem Ptolemejem, a Ptolemej se uplaši pred njim i pobjegne, i padoše mnogi ranjeni.

2o. A on zaposjedne utvrđene gradove zemlje egipatske i oplijeni zemlju egipatsku (prisvoji sebi plijen).

21. A kad je Antioh pokorio Egipat, vratio se sto četrdeset i treće godine i navalio je na Izraela,

22. I uzađe na Jerusalem sa silnom vojskom.

23. I ušavši ponosito u svetište uzeo je zlatni žrtvenik i svijećnjak za rasvjetu, i sav njegov pribor; (sve njegove posude); **stol za** postavljanje hljebova, zdjelice, čaše i zlatno žrtveno oruđe, zavjese, vijence i zlatni ukras na pročelju hrama; sve je ogolio. (Vulg. sve je polupao).

24. Uzeo je srebro, zlato i dragocjeno posuđe; uzeo je i sakrito blago, što ga je našao; i kad je sve pokupio, otišao je u svoju zemlju.

25. I počinio je pokolj i govorio s velikom ohološću.

26. Tada se podiže velik plač po svim izraelskim krajevima.

27. Proplakaše knezovi i starješine, djevojke i mladići (momci) obnemogoše; ženska se ljepota promijenila.

28. Svaki je ženik proplakao, i nevjeste koje sjede u bračnoj ložnici zaridale su.

29. Potresla se zemlja zbog svojih stanovnika, sav dom Jakovljev obukao se u sramotu. (postao je osramoćen) (pokrila je sramota).

3o. A poslije dvije godine dana posla kralj glavara nad dancima u judejske gradove, i on dođe u Jerusalem sa silnom vojskom.

31. I prozbori im himbeno miroljubive riječi, i povjerovaše mu.

32. A on navali iznenada na grad i zada mu težak poraz pobivši mnogo naroda izraelskog.

33. Potom oplijeni grad i zapali ga ognjem, poruši u njemu kuće i zidove oko njega.

34. A žene i djecu odvedu u roblje, a stoku raždijeliše ždrijebom.

35. I obzidaše grad Davidov velikim i čvrstim zidom i tvrdim kulama, da im bude tvrđa.

36. I namjestiše ondje grješni rod, ljude bezakonike,koji se vrlo osiliše u njemu. I spremiše onamo oružja i hrane,i sabraše jerusalemski plijen.

37. I spremiše ondje; i bjehu im na veliku sablazan.

38. I tako je to postalo zasjedom svetinji i zao duh Izraelu. (LXX za svagda).

39. I proliše nevinu krv oko svetišta i oskvrnuše svetište.

40. I pobjegoše stanovnici Jerusalema poradi njih, (od njih), i (Jerusalem) nastanio se tuđincima, i otuđio se svome porodu, i njegova ga djeca ostaviše.

41. Svetinja je njegova opustjela kao pustinja, njegovi su se blagdani obratili u žalost,njegove subote u porugu i njegova slava u ništavilo.

42. Kolika mu je (prije) bila slava, tolika mu je (sada) sramota; i uzvišenost njegova obratila se u plač (žalost).

43. Tada kralj Antioh objavi pismeno po svem svome kraljevstvu, da svi imadu postati jedan narod, i da svatko mora napustiti svoje običaje (svoj zakon).

44. I saglasili su se svi narodi s riječju kralja.

45. Pa i mnogi od Izraelaca privoljeli su uz njegovu službu, te su žrtvovali idolima i oskvrnuli subotu.

46. Po tom posla kralj po glasnicima knjige (pismene proglase) u Jerusalem i u judejske gradove, neka bi (unapredak) živjeli po običajima (zakonima) stranih naroda zemlje (u zemlji).

47. Nadalje da se zabrani prinositi paljenice i žrtve i pomirnice u hramu.

48. I da se oskvrne svetkovanje subote (LXX da se oskvrnu subote) i blagdana.

49. I zapovjedi, da se opogani svetinja i sveti narod (Izraelski).

50. I zapovjedi da se sagrade žrtvenici, i hramovi (LXX gajevi) i krivoboski likovi (idoli), pa da se žrtvuje svinjsko meso i nečista stoka (LXX zajednička stola);

51. I da ostavljaju svoje sinove neobrezane, i da oskvrnjuju svoje duše svakojakom nečistoćom i gnjusobom, pa da tako zaborave na zakon i da izmjene sve pravne propise.

52. A tkogod ne učini po riječi kralja Antioha, neka umre.

53. Po svemu je svom kraljevstvu poslao prema svim ovim riječima pismene naloge, i postavio je starješine nad svim narodom, da ga sile na to.

54. I zapovjediše (LXX zapovjedi) judejskim gradovima da žrtvuju (grad po grad).

55. I prikupili su se mnogi od naroda k onima, svi koji su ostavili zakon(Gospodnji),i stadoše činiti što je zlo na zemlji.

56. I prisiliše narod izraelski da se razbježao po tajnim i skrovitim mjestima bjegunac

57. Dne petnaestoga u mjesecu Kislevu godine 145. postavi kralj Antioh (LXX postaviše) sramotan idol opustošenja nad (Božjim) žrtvenikom, a tako i po svim judejskim gradovima unaokolo sagradiše žrtvenike.

58. I stadoše paliti tamjan pred kućnim vratima i po trgovima.

59. Knjige pak zakona (Božjega) razderaše i spališe ognjem.

60. A kod kogagod bi se našle knjige zakona (Gospodnjega) i tkogod bi vršio zakon (Gospodnji), bio bi po kraljevu nalogu pogubljen.

61. Tako su u svom nasilju postupali s narodom izraelskim, kad bi se našao svakog mjeseca u gradovima.

62. A dvadesetipetog dana u mjesecu prinosili su žrtve na žrtveniku, koji je bio nasuprot oltaru.

63. Žene pak, koje bi obrezivale svoje sinove, ubijali bi po nalogu (kralja Antioha).

64. I vješahu im djecu oko vratova po svim njihovim kućama, i poubijaše one koji su ih obrezivali.

65. Ipak mnogi od naroda Izraelskoga ohrabriše se i odlučiše u sebi, da ne će jesti nečistih jela; i odabraše radije smrt, nego da se opogane nečistim jelom.

66. I ne htjedoše prekršiti sveti zakon (Božji) i bili su pogubljeni. I raspalio se veoma veliki gnjev nad narodom.

Tumačenje 1.Gl.

1. Prilike u kraljevstvu Aleksandra i njegovih nasljednika (1,1-9/10/)

v.1. Sa   čini se prelaz od sadržaja prednašnjih povijesnih knjiga, tj. Ezdrine i Nehemijine te knjige Esterine, u kojima je opisana povijest Židova pod vlašću perzijskih kraljeva, na povijest pod helenističkom vladavinom. Ukratko se reasumira, da je Aleksandar Veliki, sin Filipa Macedonca, nakon što bi izabran najprije grčkim kraljem po smrti svog oca, g. 336. u dobi od 20 godina, pokorio je cijelu prednju Aziju, sve kraljeve i velevlasti, čak do rijeke Inda. Zemlja Cethin označa je za nekadanji povijesni teritorij kraljevstva Heteja u Maloj Aziji s pripadajućim otokom Ciprom, koje je bilo u svom cvatu za vrijeme 2. milenija pr.Kr. Na rijeci Graniku u Misiji u Maloj Aziji porazio je Aleksandar prvi puta perzijsku vojsku, ubivši svojom rukom perzijskog vojskovođu Spitrobata (ili Mi-

tridata). U drugoj bitci kod Issa (333) pobijedi Darija, zarobivši njegov tabor i obitelj. Treći puta pobijedi Darija u bitci kod Gaugamela u Asiriji g.331, gdje je Darije bio teško ranjen i ubijen od baktrijskog satrapa Besa. Po smrti Darijevoj proglasi se Aleksandar kraljem Perzije i svih onih zemalja, koje su priznavale vrhovnu vlast perzijskih vladara.

v.2. "Vodio je mnoge ratove". Aleksandar je još prije, nego je zavojštio na Perzijce, ratovao u Evropi sa Tračanima, Ilirima, Peonjanima (jedno pleme Ilira u sjevernoj Macedoniji /okolice Skoplja/), Tračanima i Tebancima.

v.3. "Tako je dopro do krajeva zemlje..." G.326. dopro je Aleksandar na svojim vojnim pohodima čak do područja rijeke Inda. O pobjedama Aleksandrovim govore povjesničari: Arian, Diodor, Plutarh i drugi. Pred Aleksandrom zavladao je tolik strah, da mu se više nije nitko usudio oprijeti se, nego su mu na povratku iz Indije u Babilon donosili darove.

4-6. Budući da je držao, da je svojim djelima natkrilio Herekla, pokušao je također natkriliti Bakha u pijanstvu, ali u tom podlegne otrovanju od alkohola, odbivši žestoku groznicu, od koje ga nijesu mogli izliječiti ni najbolji liječnici, te umrije u cvijetu muževne snage u 32 godini života 11. juna 323.pr.Kr.

7-lo. Prije svoje smrti pozvao je Aleksandar preda se svoje vojvode i ministre (pueros), te im usmenom oporukom razdijelio kraljevstvo, označivši im pokrajine, kojima će upravljati, ali nemajući namjere da ih postavi kraljevima i da se njegovo kraljevstvo razdijeli. Budući da nije imao potomka svoje krvi, komu bi namro kraljevstvo upitan prije svoje smrti, komu ostavlja svoje kraljevstvo, odgovorio je: "Najboljemu" - i skinuvši svoj prsten predao ga je Perdiku, kao zastupniku svoga sina Arhidea. Nakon lo-15 godina, kad se pomalo zaboravilo na kralja Aleksandra, proglasiše se njegovi vojvode kraljevima: Ptolemej Lagi u Egiptu, Antigon u Maloj Aziji, Seleuk u Babiloniji i Siriji, Lisimah u Traciji, Kasander u Macedoniji. Oni su sebi postavili na glavu kraljevske vijence i proglasili se kraljevima. Kako su ovi i njihovi potomci gotovo neprestano vodili među sobom ratove, nije čudo, što je nastalo veliko zlo po zemlji (multiplicata sunt mala in terra).

2. Kralj Antioh opljačkao hram (1,11/lo/ - 29)

11. "I iznikne iz njih grješni izdanak..." Nadahnuti pisac prelazi sada na opisivanje vladavine jednoga od najokrutnijih i najbezbožnijih vladara iz dinastije Seleucida u Siriji, Antioha s pridjevkom Epifanes-a = presvijetli, On je bio sin kralja Antioha III., koji je vladao od 223-187.g. pr. Kr., te bio pobijeđen od Rimljana u bitci kod Magnezija u Maloj Aziji g.189. kad je mor-ao pristati na teške i sramotne uvjete mira. Među ostalim uvjetima mira morao je Antioh dati Rimljanima 2o talaca i s njima također svog mladog sina Antioha Epi-

fana, koji je ostao 12 godina u Rimu kao talac, dok su se ostali taoci mogli svake treće godine izmjenjivati. Po smrti Antioha III. vladao je Seleuk IV.Folopator, koji se smilovao svome mlađem bratu Antiohu Epifanesu, da ga izbavi iz zatočenja kao taoca u Rimu te pošalje mjesto njega svoga sina Demetrija u Rim za taoca. Dok se Antioh Epifan vraćao iz Rima i prispio u Atenu, ubije Heliodor kralja Seleuka, htijući se sam dočepati kraljevske vlasti, ali bi doskora svrgnut, i to od pristalica Antioha Epifana, koji je zasjeo na kraljevsko prijestolje, što je pripadalo Demetriju, sinu Seleuka IV. koji je netom bio poslan mjesto Antioha Epifana u Rim za taoca. Antioh Epifan, koga povjesničar polibije naziva mjesti Epifanes Epimanes (mahnitac), bio je čovjek strastven, odan svim porocima i razuzdanom životu, te je počinjao mnoga nasilja i krvološtva. Vladao je 11 godina, tj. od 175.-164.pr.Kr. Antioh Epifan zavladao je 137.god. grčkoga kraljevstva. Dinastija naime Seleucida broji svoju eru od 312. godine pr.Kr. od jeseni, od događaja pobjede Seleuka Nikatora nad Nikanorom, vojvodom kralja Antigone u Maloj Aziji, i tako je Seleuk Nikator utvrdio svoje kraljevstvo u Siriji.

12.-13. "U to su vrijeme izišli od Izraela ljudi opaki..." Među Židovima našlo se u to vrijeme mnogih, koji su se priklonili struji vremena, tj. prevladavanju poganskih običaja, i to u tolikoj mjeri, da su počeli stidjeti se propisa Mojsijeva zakona i poprimati poganske običaje, ne bi li time predusreli progonstvima od kralja Antioha Epifana.

To su bili pravi apostate od Mojsijeva zakona, koji su i druge htjeli sklonuti na otpad od Mojsijeva zakona, što se razabire iz riječi: "Hajde da učinimo savez s neznabožačkim narodima..." Što više, oni se nadaju, da će time biti svršetak različitih zala, koja ih tište. Čini se naime, da je takovima otešćao Mojsijev zakon. Oni su teško podnosili ismjehivanje neznabožaca zbog vršenja propisa Mojsijeva zakona, svetkovanja subote, obrezanja i drugih obreda, kojima su se razlikovali od neznabožaca. I našlo se slabića, koji su se dali nagovoriti na otpad. Na veliku sablazan našao se među njima sam Jason, brat velikoga svećenika Onije. Jason je novcem od loo talenata kupio od Antioha Epifana čast velikog svećenika (II.Mak.4,7).

14. "Da smiju živjeti po neznabožačkim običajima..." Bilo je takovih, koji su htjeli ući u volju kralju i pretjeranom revnošću, sami se nuđajući, da će se vladati po neznabožačkim običajima.

15.-16. "Sagradiše gimnazij..." Gimnazij bila je javna zgrada za vježbanje u svakojakom gimnastičkom umijeću. Gimnastičke vježbe uvijek privlače mladež, a ta je onda postala indiferentna prema konzervativnim židovskim vjerskim običajima. Pogotovo je bilo na sablazan ovakovo javno vježbalište u Jerusalemu u neposrednoj blizini hrama Božjega, jer se na tim vježbalištima isticala golotinja i vrijeđala se stidljivost. Napose izrugivali bi se tom zgodom Židovima zbog obrezanja. Zato su mnogi htjeli da tome predusretnu tako, da su posebnom operacijom dali sebi načiniti opet okrajke (praeputia) i time su i

na svom tijelu odbacili vidljiv znak, po kom su bili pripadnici Mojsijeva zakona: "recesserunt a testamento sancto". Tako se ujarmiše s neznabošcima, prodavši sami sebe kao roblje grijehu.

17.-20. "Utvrdio se u kraljevstvu" znači po svoj prilici, da se je oslobodio nepoćudnih takmaca (npr.Heliodora), a osim toga uzdao se, da je od Rimljana posvema siguran, da ga ne će dirati, pa zato se uzobijestio i odlučio je da zavojšti na Egipat. U svojoj preuzetnosti nije više poštivao ni mirovnih ugovora Antioha Velikoga, kojima se on obvezao Rimljanima, da ne će bez njihove privole dizati vojsku na susjedna kraljevstva ni pokrajine, koje podržavaju savez s Rimljanima. Antioh Epifan nadao se valjda, da će Rimljane moći darovima podmititi, da se ne ljute zbog toga, što se bez njihove privole upustio u rat s Egiptom. Međutim kako se u Egiptu Ptolemeji nisu nadali ovom napadaju, jer su i oni uživali zaštitu Rimljana, u prvi čas Antioh Epifan osvojio je mnoge egipatske gradove na istočnoj strani nilskog ušća, a kralj Ptolemej Fiskon pobjegne i pošalje poslanstvo u Rim tražeći pomoć. Iz Rima bi poslan legat Popilije, da posreduje u izmirenju između Antioha Epifana i Ptolomeja. Antioh htjede Popilija kao svog starog znanca iz Rima poljubiti, ali se Popilije ne dade time sklonuti na kakvo popuštanje, nego hladno isporuči Antiohu naloge rimskog senata. Kad je Antioh htio oklijevati, dok se posavjetuje sa svojim prijateljima, Popilije načini oko njega krug i reče mu, neka iz toga kruga ne izlazi, dok ne dade odgovor: hoće li rat ili mir s Rimljanima. Antioh se prepade i odgovori da se pokorava rimskom senatu[1]. Gnjevan, što je nakon sjajne pobjede u Egiptu morao tako ponizno kapitulirati pred Rimom, vrati se natrag u Siriju, te sav gnjev odluči iskaliti na Židovima.

21.-22. "Stočetrdeset i treće..." brojeći od seleucijske ere tj. od 312.pr.Kr., to je g.170.pr.Kr. "Uzađe na Izraela... uzađe na Jerusalem"... Budući da Egipat leži u nizini, a Judeja i Jerusalem na znatnoj visini oko 800 m. nadmorske visine, trebalo se uspeti. "S velikim mnoštvom"... znači "silnom vojskom", t.j. s onom vojskom, s kojom je bio u Egiptu. Razumljivo je,da je i ta vojska sada bila puna bijesa, što se nije mogla okoristiti s uspjesima u Egiptu, pa je željela svoj bijes iskaliti na Židovima.

23. "I uđe u svetinju..." U svetište nije smio nitko drugi ulaziti, nego samo svećenici. Antioh je u svojoj oholosti prekoračio tu zabranu, i time je počinio svetogrđe. Daljnja su svetogrđa: nasilno otimanje najskupocjenijih predmeta u hramskoj svetinji, a to je: kadioni oltar, koji je bio izvana sav pozlaćen, a gornji njegov dio bio je od čistoga zlata, zatim zlatni sedmokraki svijećnjak, koji je sadržavao 1 talenat (oko 50 kg) zlata; na vrhu tog svijećnjaka bile su zlatne posudice za ulje; i te je nasilnik oteo; nadalje "stol za postavljanje hljebova", koji je bio također pozlaćen i inače zlatom ukrašen; "zdjelice, čaše i zlatno žrtveno oruđe..." uopće sve sprave, koje su se upotrebljavale kod žrtvovanja te bile ili od zlata ili samo pozlaćene, kao i sav ostali zlatni nakit, napose na pročelju hrama, sve je

---

1) Helmolts Weltgeschichte, IV Bd, Leipzig 1924, str.95.

to Antioh u svojoj nezasitnoj lakomosti oteo ili dao ostrugati zlato s pomenutih predmeta, i tako je one predmete, koji su bili samo pozlaćeni, sasvim oštetio("comminuit" = smrvio, zdrobio). Tako je isto uzeo i skupocjeni zastor, koji je dijelio svetište od svetinje nad svetinjama. Neki drže, da je oteo i zavjesu na ulazu u svetište (sirski prijevod, Josip Flavije, govori o "zavjesama").

24. "... dragocjeno posuđe..." Iz II.Mak.5,16 saznajemo, da je to bilo posvećeno posuđe; koje su drugi kraljevi darivali hramu; uzeo je također sakriveno blago, koje je bilo uštеđeno od raznih darova, sve je to poharačio i odvukao kralj Antioh u svojoj nezasitnoj pohlepi sa sobom. U II.Mak (5,21) spominje se, da je Antioh Epifan oteo 1.800 talenata u novcu.

25. "I počinio je pokolj..." Iz II.Mak. (5,12-14) saznajemo, da je tom prigodom poginulo preko 80.000 ljudi od pokolja počinjena od Antiohovih vojnika. "Govorio je s velikom ohološću" - znači, da je govorio najstrašnije hule i pogrde. Tu se ispunilo Danielovo proroštvo (11,28-36).

26.-29. Zbog svih tih zvjerskih okrutnosti zavladao je opći jauk i lelek po čitavoj zemlji izraelskoj, među knezovima, starješinama, među mladeži i među netom oženjenima, sve je bilo ogorčeno od jada i žalosti. Čitava je zemlja bila potištena i osramoćena pred drugim narodima, a to je bila tim veća sramota, što je njome bio udaren narod, koji je inače čuvao pravu vjeru u Boga. Položaj sličan, kao u vrijeme proroka Jeremije za opustošenja Jerusalema od Babilonaca.

3. Bijes Apolonija protiv Židova (1,29 - 42)

30.-34. Tek je prošlo dvije godine od toga okrutnog pohoda, opet se Antiohu prohtjedne krvoprolića u Izraelu. Kralj pošalje svoga rizničara Apolonija (II Mak.5,24) s velikom vojskom (22.000) u Jerusalem. Himbenom prevarom obećavajući mir, uspije nagovoriti građane Jerusalema, da mu otvore grad, a tada provali s vojskom u nj te opet učini strašan pokolj nad stanovništvom izraelskim. Osim toga opljačka grad, zapali ga i dade razrušiti kuće i zid oko grada. Tako bi sav grad pretvoren u ruševinu; žene pak, djecu i stoku odvede u roblje (II.Mak. 5,25-26). Nakon porušenih zidova nijesu se više stanovnici grada nikako mogli d-alje braniti.

35.-37. Sirska je vojska dala na razvalinama Jerusalema podići novu tvrđavu, na mjestu nekadašnje Davidove, u kojoj je bila smještena okrutna vojska strane narodnosti, koja je počinjala neprestano nova nasilja. K ovima pridružili su se i izrodi židovskoga naroda, odmetnici od zakona Mojsijeva, koji se nazivaju "viri iniqui" - . Oni su imali sada svu vlast u svojim rukama. Što više, Jerusalem postao je uporištem opskribljivanja hranom i oružjem za daljnje vojničke pljačkaške pothvate u okolici, tako da su za čitavu okolicu bili strah i trepet.

38.-39. Oko svetišta postaviše neprijatelji Židova zasjede, koje su vrebale zlobno na svakoga, tko bi pokušao da se približi svetištu u svrhu vršenja bogoslužja i ubili bi ga; tako bi proliveno mnogo nevine krvi, i to upravo u neposrednoj okolini svetišta ili tik pred njim, i time bi obeščašćeno sveto mjesto.

4o.-42. Budući, da nitko od Židova u Jerusalemu nije više bio siguran za svoj život, razbježali su se stanovnici Jerusalema i napustili svoj grad. Svetište je opustjelo, pobožne su pjesme prestale, prestalo se svetkovati svetkovine i subote, uopće sva slava i ljepota Jerusalema obratila se u sramotu i poniženje, slično kao za opustošenja Jerusalema po Babiloncima u vrijeme proroka Jeremije (Jerimijine Tužaljke).

4. Proglas Antioha Epifana o vjeri (43 - 56).

43. Kralj Antioh izdao je međutim pisani proglas, da svi stanovnici njegova kraljevstva imadu postati jedan narod. Već je kralj Aleksandar namjeravao provesti u cijeloj svojoj državi potpunu asimilaciju podvrgnutih krajeva i naroda u jednoj helenističkoj kulturi. Time je namjeravao ojačati unutarnju snagu svoga kraljevstva. Za tim je sredstvom posegnuo sada kralj Antioh, potaknut na to još napose svojom ohološću i nasilnošću. Svaki je narod morao napustiti svoje posebne običaje i zakone i prilagoditi se zajedničkim helenističkim zakonima.

44.-45. Drugi su se narodi bez poteškoća prilagodili kraljevoj naredbi, jer među štovanjem Zeusa i Jupitera nije bila velika praktička razlika, a u ostalim religijskim kultovima vladao je i onako već priličan indiferentizam. Ali nažalost našlo se i između Židova njih veoma mnogo, koji su se prilagodili neznabožačkom kultu žrtvujući idolima i oskvrnjujući subotu, čime su najviše očitovali svoj otpad od Mojsijeva zakona.

46.-49. Kralj je razaslao po Jerusalemu i po čitavoj zemlji judejskoj glasnike s pismenim proglasima, u kojima se stanov-nici pozivaju, da se prilagode neznabožačkim zakonima; ujedno su ti glasnici imali zadaću, da ometaju prinošenje žrtava u jerusalemskom hramu i da sprečavaju svetkovanje subote i drugih blagdana; što više, zapovjeđeno bi im, da samo svetište i sam narod izraelski oskvrnjuju svakojakim sramotnim stvarima, kao npr. da ga sile jesti svinjetinu, da se ne drže propisa o onečišćavanju.

5o.-51. Ne samo da je dao zapriječiti zakonito bogoštovlje, nego je zapovjedio, da se podižu oltari i hramovi lažnim bozima, da se podižu idoli i da se njima žrtvuju svinjeće meso i obična stoka (tj. iz stoke onakova, koja je bila inače nedopuštena za žrtvovanje, kao bolesna, sakata i druga). Nadalje roditeljima izraelske djece zabraniše, da obrezuju djecu, što je inače po Mojsijevu zakonu bilo kažnjivo isključenjem iz vjerske zajednice. Ni to nije bilo dosta, nego se tražilo, "da im djeca

svoje duše", tj. da svijesno griješe protiv svih pozitivnih propisa o zabrani nečistih jela, jedući ono, što im je bilo po Mojsijevu zakonu zabranjeno.

52.-54. Svoje bezbožne naredbe dao je kralj Antioh sankcionirati smrtnom kazni, te je postavio po svem kraljevstvu svoje knezove, koji su morali nadzirati, i dapače siliti narod, da te bezbožne propise vrši. U opreci prema centralizaciji kulta kod Izraelaca zapovjeđeno bi nadalje, da se po svim pokrajinskim gradovima židovske zemlje podižu oltari i hramovi, i da se vrši žrtvovanje idolima.

55.-56. Učinak pomenutih naredaba bio je dvostruk: oni koji su bili kukavci i mlitavci da ustraju vjerni zakonu Mojsijevu, okupili su se k odmetnicima od zakona Mojsijeva; i ne samo, da su već time sagriješili, nego su se još dali i u službu bezbožnicima, da sile svoju braću sunarodnjake, koji su ostali vjerni Mojsijevu zakonu, na otpad. One pak, koji nisu htjeli privoljeti na otpor od Mojsijeva zakona, prognaše tako, da su morali potražiti svoja utočišta u spiljama i u zabitnim mjestima.

5. Daljnja progonstva

57.-58. Dalje se opisuju sve konkretniji slučajevi vrijeđanja zakona Božjega: 15. dana mjeseca Kisleva (početkom prosinca), g. 145. seleucijske ere, tj. g. 168. pr. Kr., zapovjedio je Antioh da se učini nešto, što će najviše za srce ujesti pravovjerne Židove, tj. da se upravo na mjestu pravovjernog oltara sagradi oltar krivom božanstvu (Dan 11,31), i da mu se prinose žrtve, a povrh toga dao je podići slične oltare i u drugim gradovima judejskim. U II. Mak. (6,2) potvrđuje se ovaj navod, spominjući konkretno hram Zeusa Olimpijca. Da se što više raširi idololatrijski kult, gradili su se oltari također posvuda pred kućnim vratima i po trgovima i tu im se žrtvovalo.

6. Spaljivanje knjiga

59.-60. Da se što uspješnije zaboravi na Mojsijev zakon, nasilno se moralo uništavati Svete knjige, derati ih i spaljivati u vatri. U koga god bi se našla ikakva sveta knjiga Božjeg zakona, ili kogagod bi se zatekli da vrši zakon Božji, bio bi po kraljevom nalogu ubijen.

61. Od kralja postavljeni upravitelji pojedinih pokrajina služili su se vlašću danih im naredaba, a zato im se pružala prigoda svakog mjeseca, kad bi se narod u gradovima skupljao. Po svoj prilici skupljao se narod na svetkovanje mjesečne mijene, koja je kod Židova bila blagdanom. Neki opet misle, da se svakog mjeseca slavio kraljev rođendan, pa se tom prilikom

prinašale idolske žrtve za kraljevo zdravlje. Svakako tom prilikom, koga se god uhvatilo, da se protivi žrtvovanju idolima, kažnjavalo ga se smrću.

62. Svakoga 25.dana u mjesecu žrtvovalo se na krivoboškom žrtveniku nasuprot mjestu gdje je bio nekad pravi žrtvenik; to je žrtvovanje bilo uspomena na prvo žrtvovanje, kada se obeščastio idololatrijskom žrtvom pravi oltar Božji.

63. U slučaju nužde mogle su i same majke obrezivati svoju djecu, što su inače radili bližnji muški rođaci; ali zbog toga bivale su po nalogu Antiohovu poubijane.

64. Smrt je majkama bila tim gorča, što su s njima zajedno ubijali i njihovu djecu, koju bi im vješali oko vrata (II. Mak. 6,lo). Isto tako bio bi ubijen i svaki drugi, koji bi se usudio na kojem djetetu izvršiti obred obrezanja .

65.-66. Uza sva ta okrutna progonstva našlo se u židovskom narodu značajnih ljudi, koji se nisu dali odvratiti od vršenja Mojsijeva zakona, te su u sebi odlučili radije umrijeti, nego da se oskvrnu blagovanjem nečiste hrane. I pošto nijesu htjeli prekršiti zakon Božji, bili su pogubljeni.

67. "Raspalio se veoma veliki gnjev nad narodom". Sva ova zla, koja su snašla izraelski narod, smatrala su se bičem srdžbe Božje protiv židovskog naroda zbog njegovih mnogobrojnih grijeha i otpada. Pored svega toga ostalo je mnogo njih, koji se nisu iznevjerili svetom zakonu, pripravni radije umrijeti negoli se ogriješiti o sveti zakon.

Gl.II.

MATATIJIN OTPOR PROTIV BEZBOŽNIČKIH NASILJA ANTIOHOVIH

A) PRIJEVOD

1. U te dane podiže se Matatija, sin Ivana, sina Simeonova, svećenika između sinova Joaribovih, iz Jerusalema, koji je stanovao u Modinu.

2. On je imao pet sinova: Ivana, koji se zvao Gadis; 3.Simona s nadimkom Tasi; 4.Judu, nazvanog Makabejin; 5.Eleazara, s nadimkom Abaron, i Jonatana koji se zvao Apfus.

6. Ovi su vidjeli zla, što su se zbivala u narodu židovskom i u Jerusalemu.

7. A Matatija reče: Jao meni, zašto sam se rodio, da gledam zator svojega naroda i propast (uništavanje) svetoga grada, te sjedjeti ondje, dok se predaje u ruke neprijatelja.

8. Svetinja je dopala u tuđinske ruke; hram njegov postade kao besčastan čovjek.

9. Njegovo je sjajno posuđe porobljeno; po trgovima poubijaše mu starce (LXX:djecu) njegove (u), a njegovi su momci (mladići) pali od mača neprijateljskog.

1o. Koji narod nije imao dijela u njegovu kraljevstvu, ili nije dobio njegova plijena?

11. Oduzet mu je sav nakit; od slobodna postade rob.

12. Oh, gle, kako li opustje naše svetište, naša ljepota i naša slava; neznabošci ih oskvrnuše.

13. Čemu nam jošte život?

14. Potom Matija sa svojim sinovima razdrije svoje haljine, i obukoše se u kostrijet i zaplakaše ljuto.

15. U to prispješe onamo poslanici kralja Antioha, da prisile one, koji su prebjegli u grad Modin, da žrtvuju i da pale tamjan i da odstupaju od zakona Božjega.

16. I mnogi od naroda izraelskog pristupiše k njima (Vulg. privoljujući im), ali Matatija i njegovi sinovi bili su postojani. (LXX. staje i su s njima - naime promatrajući ih).

17. Tada progovoriše kraljevski poslanici i rekoše Matatiji: Ti si knez, najodličniji i ugledan u ovom gradu, a na ures su ti sinovi i braća;

18. Pristupi dakle prvi i izvrši kraljevu zapovijed, kako su je izvršili svi narodi, pa i ljudi Judeji (Židovi) i oni koji ostadoše u Jerusalemu: tako ćeš se ti i tvoji sinovi pribrojiti kraljevim prijateljima, te ćeš biti počašćen zlatom i srebrom i mnogim darovima.

19. Ali Matatija odgovori i reče jakim glasom: Pa ako se i svi narodi pokoravaju Antiohu, da svaki od njih odstupa od službe zakona svojih otaca, i saglase se s njegovim odredbama:

2o. ja i moji sinovi i moja braća pokoravat ćemo se zakonima svojih otaca.

21. Sačuvaj Bože! Nije nam od koristi, da ostavimo zakon i pravdu Božju! (LXX: Daleko bilo od nas da ostavimo zakon i pravdu!)

22. Nećemo slušati riječi kralja Antioha, niti ćemo žrtvovati prestupajući odredbe svoga zakona, da idemo drugim putem (LXX:da skrenemo desno ili lijevo).

23. Kad je on izgovorio ove riječi, pristupi neki Židov, da po kraljevom nalogu naočigled svima žrtvuje odilima na žrtveniku u gradu Modinu,

24. A kad je to vidio Matatija, zabolje ga i uzdrhtaše njegovi bubrezi (zabolje u dubini srca), i raspali se njegov gnjev po sudu zakona, i skoči na njega i ubije ga na oltaru.

25. A tako i čovjeka, koga je poslao kralj Antioh, i koji je silio žrtvovati, ubije u isti čas i poruši oltar,

26. revnujući za zakon, kao što je učinio Fines Zamriju, sinu Salomovu.

27. Po tom stade Matatija vikati jakim glasom po gradu govoreći: Tkogod još revnuje za zakon i stoji uza zavjet, neka iziđe za mnom.

28. Na to pobjegne on i njegovi sinovi u gore, i ostaviše sve, štogod su imali u gradu.

29. Tada sidoše i mnogi (drugi), koji su revnovali za pravo i pravicu u pustinju.

30. I tamo su boravili oni i njihova djeca i njihove žene i njihova stoka, jer se je silno zlo sleglo na njih.

31. Tada bi dojavljeno kraljevim ljudima i vojsci, koja je bila u Jerusalemu gradu Davidovu, da su odbjegli neki ljudi, koji su se oprli kraljevoj zapovijedi, u zabitna mjesta u pustinji, i za njima da su otišli mnogi (drugi).

32. I odmah pohitiše za njima i zametnuše s njima boj u subotnji dan.

33. I rekoše im: Hoćete li se još i sada otpirati? Izađite i učinite po riječi kralja Antioha, pa ćete živjeti.

34. A oni rekoše: Ne ćemo izlaziti, niti ćemo činiti po riječi kraljevoj, da oskvrnemo dan subotnji.

35. I zapodješe protiv njih boj.

36. Ali oni im ne odgovoriše, niti baciše kamena na njih, niti ogradiše svoja skrovišta,

37. govoreći: Volimo umrijeti u svojoj bezazlenosti, i bit će nam svjedokom nebo i zemlja, da nas nepravedno pogubljujete.

38. Tako zavojštiše na njih u subotu, i poginuše oni i njihove žene i djeca i stoka njihova oko tisuću ljudskih duša.

39. A kad je zato doznao Matatija i njegovi prijatelji, veoma im se ražali na njih.

40. I rekoše jedan drugome: Ako učinimo svi, kao što su učinila naša braća, i ne ratujemo subotom protiv neznabožaca za svoje živote, i za svoje pravice (zakonske običaje), tad će nas brzo istrijebiti sa zemlje.

41. Zato razmisliše onaj dan i rekoše: Tkogod zavojšti na nas u subotnji dan, mi ćemo se protiv njega boriti, da ne poginemo svi, kao što su poginula naša braća u skrovištima.

42. Tada se pribere k njima zbor Asideja, poizbor junaci iz Izraela, sve dragovoljni revnitelji zakona;

43. K njima se pridružiše i svi oni, koji su bježali od zla, i potpomagaše ih.

44. Tako sabraše vojsku i pobiše grješnike u svojoj jarosti i ljude bezakonike u svojoj srdžbi: a ostali pobjegoše k neznabošcima, da uteknu.

45. Tada zareda obilaziti Matatija i njegovi prijatelji, da poruše oltare;

46. I obrezaše neobrezanu djecu, štogod su je našli u zemlji Izraelskoj, pa i silom.

47. I prognaše oholice i djelo im je sretno polazilo za rukom;

48. Tako predobiše zakon iz ruku neznabožačkih i iz ruku kraljevskih, i ne dopustiše da prevlada grješnik (prevladaju grješnici).

49. U to se približiše Matatiji dani da umre, a on reče svojih sinovima: sada se osilila oholost i nepoštenje, i vrijeme je razaranja i bijesne srdžbe.

5o. Zato, sinci, sada revnujte za zakon i budite spremni da date svoj život za zavjet otaca vaših;

51. Opomenite se djela otaca, što su ih učinili u svojim naraštajima (za svoga vremena), da dično proslavite svoje ime dovijeka.

52. Nije li se Abraham našao u kušnji vjeran, i primilo mu se u pravdu?

53. Josip je održao zapovijed u vrijeme svoje tjeskobe, i postao je gospodar nad Egiptom.

54. Naš otac Fines, revnajući Božjom revnošću, primio je zavjet vječnog svečeništva.

55. Josua, pošto je ispunio nalog, postao je vođom u Izraelu.

56. Kaleb, poslije kako je posvjedočio u zboru, primio je baštinu.

57. David je svojim milosrđem postigao kraljevski prijesto na vjekove.

58. Ilija bi uzet na nebo, jer je živo revnovao za zakon.

59. Ananija, Azarija i Misael izbavili su se iz plamena, jer su vjerovali.

6o. Danijel izbavio se iz lavljih ralja svojom bezazlenošću.

61, Pa tako promotrite od koljena do koljena: svi, kojigod su se uzdali u Njega (Gospoda), nisu podlegli.

62. Zato se nemojte bojati riječi grješna čovjeka: jer mu slava svršava gnojem i crvima;

63. Danas se visoko diže (oholi), a sutra ga više ne će biti; jer se je vratio u svoj prah i njegove su osnove propale.

64. Zato se vi, o sinci, ohrabrite i budite junaci u zakonu, jer ćete po njemu postati slavni.

65. A eto, znam da je vaš brat Simeon čovjek razuman: njega svagda slušajte, on vam neka bude kao otac.

66. Juda pak Makabejin, silan snagom od svoje mladosti, neka vam bude vojvodom nad vojskom, i on neka vodi narodni rat.

67. Skupite oko sebe sve pregaoce zakona i junački osvetite svoj narod.

68. Vratite žao za sramotu neznabošcima i pazite na zakonske odredbe.

69. Tada ih blagoslovi i pribere se k svojim ocima.

7o. I umrije u sto četrdeset i šestoj godini, te bi sahranjen od svojih sinova među grobovima svojih otaca u Modinu, a sav ga je Izrael oplakivao u velikoj žalosti.

Tumačenje 2. Gl.

1. Matatija uviđa veliku bijedu naroda pod jarmom sirskih vladara (2, 1 - 14)

1. U velikoj nevolji, koja je pritisla narod judejski pod jarmom sirskih kraljeva, nije klonuo duhom Matatija, potomak najodličnije svećeničke porodice iz plemena Jaoribova, tj. iz prve od 24 skupine svećenika, raspoređenih po Davidu na službu u hramu. On je stanovao inače u Jerusalemu, ali zbog progona prebjegao je odanle u Modin, grad nedaleko Lide, na putu iz Jeruaalema u Jafu. Tu je on odlučio da stane na čelo ustanka protiv nasilja sirskoga kralja Antioha.

2.-6. Matatija bio je po zvanju svećenik. Imao je 5 sinova: Ivana, Simona, Judu, Eleazara i Jonatana. Svi su oni vidjeli očito, kakova zla biju židovski narod i njihov glavni grad Jerusalem.

7.-8. Matatija se jada, gledajući nevolju svoga naroda i poniženje glavnoga grada Jerusalema. On nije mogao obstati u Jerusalemu, gdje se nalazio nemoćan protiv nasilja sirskih krvnika svoga naroda. Prilike su slične, kao u vrijeme proroka Jeremije: na svetom mjestu bani se tuđinac; svetište hrama je oskvrnuto.

9.-12. Hram je porobljen i lišen svetog posuđa. Grad je pun lješina nevino poubijanih staraca i djece, a što je bilo doraslo za oružje, poginulo je u ratu od mača. Kako je u sirskoj vojsci bilo ljudi svih okolišnih narodnosti, s pravom pita Matatija: koji narod nije imao dijela u kraljevstvu Judejskom, da učevstvuje u njegovu plijenu. Jerusalemu je oduzet nakit, tj. lišen je svega sjaja, koji je u prvom redu dolazio od njegova hrama, zatim kao glavnoga grada i prijestolnice. Namjesto svega dostojanstva zapao je u sramotno ropstvo. Poput Jeremije u Tužaljkama daje oduška svojoj žalosti nad poniženjem grada Jerusalema.

13.-14. U dubokoj žalosti daje Matatija oduška svojoj boli, i kao Job u velikoj nevolji i sramoti volio bi da ga nema ni na životu. Oboli i u žalosti razdrije svoje haljine kao i njegovi sinovi, te se obukoše u pokorničko odijelo.

2. Neposredni povod ustanku (2,15 - 26)

15. Dok je Matatija ovako tugovao, prispješe u Modin poslanici kralja Antioha Epifana. Kraljevi upravitelji sigurno su dojavili kralju, da se u Modinu skupio znatan broj izbjeglica Židova, koji su utekli od nasilja sirskih namjesnika. Zato su i ovdje odmah počeli siliti Židove na žrtvovanje idolima, da tako manifestiraju svoj otpad od Mojsijeva zakona.

16. Mnogi strašivice i beznačajnici dadoše se odmah nagovoriti, da žrtvuju idolima, ali ne tako Matatija i njegovi sinovi, koji su nepokolebljivo stajali uz Mojsijev zakon.

17. Oči kraljevskih poslanika zapeše o pojavi Matatije i njegovih sinova, koji su uživali u narodu veliki ugled. Zato se poslanici počeše truditi, ne bi li Matatiju predobili laskavim obećanjima na otpad, pa će se za njim tada povesti i ostali narod.

18. Ali Matatiju ne mogaše pokolebati ni obećanja kraljevskog prijateljstva, niti bogati darovi u novcu ili u drugim počastima.

19. On odlučno izjavljuje, da za nj nije mjerodavno, što čine kukavci i strašivice, makar takovih bilo među svim okolišnim narodima. On pripada onim vjernim slugama pravoga Boga, koji poput triju mladića u vrijeme babilonskog kraljevstva izjavljuju, da se više treba pokoravati Bogu nego ljudima, ako ljudi izdaju bezbožne zakone. Zato odlučno izjavljuje u ime svoje i u ime svojih sinova i ostalih vjernih pristaša Mojsijeva zakona, da ne će poslušati kraljevih zapovijedi, koje traže otpad od vjere otaca. To je bila sjajna, svečana i junačka vjeroispovijest Matatijina, koja je mogla biti snažnom pobudom svima, da ustraju u vjeri.

23. Ali ipak se među otpadnicima našao jedan beznačajnik, koji kao da je upravo u znak protesta htio pokazati svoj puzavi karakter, te je istupio da žrtvuje idolima naočigled Matatiji i njegovim pristašama.

24. Razumljivo je, da je Matatija planuo pravednim gnjevom revnosti za zakon Božji tako, da mu se sva nutrinja smutila nad ovako podlim činom jednog otpadnika, te se više nije mogao mirno suzdržati, da ne reagira na takav sablažnjiv način otpada. I kao što je nekoć Fines za vrijeme putovanja Izraelaca kroz pustinju u pravednom gnjevu trgnuo mač i bez ikakva milosrđa ubio jednog bestidnog preljubnika, tako je i Matatija skočio i trgnuo mač te ubio spomenuto idololatru, a nesamo njega, nego i kraljevskog poslanika, te je u znak stvarnog protesta razrušio odmah i idololatrijski oltar. Time je bio dan znak za junački otpor.

27.-28. Sam Matatija odmah je u sav glas počeo pozivati sve, koji su još ostali vjerni Mojsijevu zakonu, da se pridruže njemu u znak otpora protiv sirskog nasilja. Svi su se ovi počeli okupljati u narodni ustanak krijući se po gorskim špiljama i po pustinjama.

3. Početak narodne borbe za slobodu (27 - 48).

Od r. 27-48. opisuje početak organizacije narodnog ustanka protiv nasilja sirskih kraljevskih namjesnika. Matatija je uvidio, da su prevelike kušnje stizavale na narod, a da bi ih mogao uzdržati da ne otpadne od Mojsijeva zakona. Zato je smatrao najuputnijim, da se provede separacija još vjernoga naroda od saobraćaja s onima, koji su priznavali sirsku vlast, i koji su se privoljeli nevjerstvu.

28.-3o. Sam je pokazao primjerom, da je sa svojim sinovima odbjegao u gore, ostavivši svu svoju imovinu u gradu. Za njim se povelo i mnogo vjernoga naroda, te se svi nastaniše u pustinji po špiljama i drugim skrovitim mjestima. Osobito ih je mnogo bilo prebjeglo u judejsku pustinju zapadno od Mrtvoga Mora. Događalo se nešto slično, što se zbivalo u vrijeme kralja Ahaba i njegove okrutne žene Jezabele, koja je nasilno uvodila kult Baala i uvodila Baalove svećenike. U to je vrijeme revnovao za kult pravoga Boga prorok Ilija, i našlo se još oko 7ooo vjernih Izraelaca, koji nisu uza sva nasilja Ahaba i Jezabele prignuli svoja koljena pred Baalom (III.Kralj.19,18).

31. Pojava ovog bijega velikog mnoštva vjernog naroda u pustinjska skrovišta nije mogla ostati nezapažena sa strane sirskih vojnih zapovjednika i kraljevskih namjesnika. Oni su odmah razumjeli tu pojavu kao protest protiv kraljevih naloga, zato obavijestiše kralja. Međutim sirska vojska stala je tražiti bjegunce, da ih prisili na vršenje kraljevih naloga, pa ako neće milom, pokušala je prinuditi ih na to silom, započimajući protiv Židova, koji su ostali vjerni zakonu Mojsijevu rat, i to lukavom proračunanošću, u dan subotnji, kad su znali, da se Židovi neće oružjem opirati.

32.-38. U održavanju propisa subotnog počinka Židovi su bili tako postojani, da ni onda, kad je na njih navalio neprijatelj, nisu reagirali nikakvom obranom, te su voljeli izginuti, nego ogriješiti se o zakon subotnjeg počinka. Tom prigodom poginulo je preko tisuću duša. Sv.Ambrozije hvali ovu revnost židova u ustrajanju da vrše zakon Mojsijev; tako i egzegeti Kornelije a Lapide i Serarije, dok Calmet premda drži, da je njihova revnost bila bona fide hvalevrijedna, ipak da nije bila dosta razborita, jer obredni zakoni da ne vežu u tom smislu, da budu na štetu ljudima nego na korist. Svakako u obrani vlastitog života mogli su židovi posegnuti za obranom i u subotnji dan, kao što je i Krist Gospodin dao razumjeti, da propis subote ne veže, kad se radi o čuvanju zdravlja i života ljudskog.

39.41. Iz samog pokolja, koji je tom prigodom, makar bona fide zadesio ove ljude, pobijene u dan subotnji, razabra Matatija, da u ovakvim slučajevima valja učiniti izuzetak od obveze Mojsijeva zakona pa zato predloži, da će unapredak postupati drukčije, tj. ako bude potrebno, branit će se od nepravedna napadaja, makar i u subotu morali posegnuti za oružjem i ratovati, jer inače bi ih neprijatelj ovako lukavom ratnom taktikom brzo mogao istrijebiti sa zemlje. Osim toga ovdje se radi također o obrani i samih Mojsijevih zakona.

42. "Zbor Asideja", grčki , hebrejski = pobožni vršitelji zakona Božjega. Ovaj naziv dolazi češće u Psalmima u hebrejskom tekstu, kao npr. 12,2; 16,1o; 3o,5; 31, 24; 37,28. Ovdje se pridijeva pobožnim revniteljima Mojsijeva zakona. U vrijeme Makabejsko oni su sačinjavali posebnu stranku, odijeljenu od običnih vjernika. Zato se sada naročito ističe, što su se i oni pridružili Matatijinim pristašama. No jednom zgodom kasnije (I.Makab.7,13) dali su u velikom židovskom vijeću poseban svoj prijedlog za prihvat mirovnih uvjeta sirskih, ali su bili nasjeli lukavšitini i himbi Grka. Neki drže, da se od tih asideja kasnije odijelila vjerska stranka po imenu farizeji, koji su se isticali pretjeranim izvanjim formalizmom u izvršivanju Mojsijeva Zakona.

43. K asidejima pridružilo se mnoštvo onih, koji su htjeli da izbjegnu zlu, što im je prijetilo od bezbožnih progonitelja sirskih; broj ovih pristalica uz asideje bio je znatan tako, da su pružili jaku potporu za obranu.

44. "... pobiše grješnike i bezakonike... To su židovski odmetnici od zakona Božjega; "a ostali pobjegoše", tj. oni,koje nije dohvatio mač revnitelja za zakon Gospodnji, utekoše k neznabošcima.

45. No trebalo je i simbole poganske idololatrije porušiti, jer su oni bili na sablazan vjernomu narodu. Zato je Matatija sa svojim prijateljima počeo obilaziti zemljom Judejskom, i gdjegod bi naišao na krivoboški oltar, porušio bi ga.

46. Budući da je zbog sirskog nasilja ostalo mnogo židovske djece neobrezano, pristaše Matatijini vršili su na njima obred obrezanja, pa makar se našlo i takovih roditelja, koji su iz straha pred sirskim nasiljem opirali se obrezivanju svoje djece.

47. "I prognaše oholice..." U revnovanju za zakon Božji Matatijini pristaše nisu štedjeli sirskih silnika. Nazivaju ih "oholice", jer je velika drskost, ako se tko usuđuje ratovati protiv zakona pravoga Boga. Revnovanje za obnovu štovanja pravoga Boga lijepo je uspijevalo i podavalo sve snažniji poticaj klonulima duhom, da se obodre.

48. Zakon mojsijev bio je za vrijeme nasilja Siraca kao zarobljen, bez slobode, a borbom Matatije postao je oslobođen. "Non dederunt cornu..." jest slikovita poredba hebrejske frazeologije, koja znači, ne dopustiti da tko nadvlada.

4. Matatijina smrt (49 - 7o)

Kad je Matatija osjetio, da će skoro umrijeti, živo želeći, da se poslije njegove smrti nastavi sveta borba za slobodu zakona Mojsijeva, ostavio je svojim sinovima poput patrijarhe Jakova kao oporuku poticaj, da nastave borbu za slobodu do svršetka.

49. Najprije upozorava na savremena zla, koja su se osililа, a to je: oholost neprijatelja, koji drži, da nitko nije podoban oprijeti se njegovu nasilju; zatim nepoštenje, koje se sastoji u tom, da pravednici zbog svoje revnosti bivaju nepravedno kažnjavani, i to upravo od samih bezbožnika; posljedica je toga razaranje svetih ustanova, a sveta mjesta kao da su udarena Božjom srdžbom. Matatija je otprilike kroz jednu godinu vodio borbu protiv sirskog nasilja, ali je svima dao junački primjer, kako treba da ustraju u borbi.

5o.-51. Matatija opominje na veliku revnost za zakon Božji, pa treba da budu spremni i život svoj dati za obranu zavjeta svojih pređa; tako neka po uzoru vjernih otaca osvjetlaju svoju čast, da im ostane u pokoljenjima slavna uspomena. Po tom doziva svojim sinovima u pamet uspomenu slavnih praotaca izraelskog naroda, potičući da se ugledaju u njihov primjer.

52.-61. Podsjeća na vjernost Abrahama, koji je zbog svoje vjere opravdan; na postojanost Josipa Egipatskog u kušnjama, kojom je postao dostojan, da ga Bog uzvisi na čast gospodara u Egiptu. Fines unuk Aronov, zaslužio je svojom revnošću za zakon Božji, da je velikosvećenička čast trajno ostala u njegovoj porodici. Jesua (Josua) je ispunjavanjem Božjih naloga zaslužio, da je bio postavljen vođom izraelskog naroda. Kaleb je za svoje ispravno držanje brigom umirivanja ljudi nakon izvještaja o uhađanju zemlje hanaaske zavrijedio, da je dobio posebni dio baštine. Što se za Davida kaže, da je postigao kraljevski prijesto na vjekove, znači da se od njegova koljena očekuje Mesija, jer drukčiji smisao ne mogu imati te riječi, pošto u to doba nije kraljevski potomak iz Davidove porodice na vladi. Ilija prorok nagrađen je za svoju revnost oko zakona Mojsijeva tako, da je bez smrti uzdignut u nebeske visine. Tri mladića u ropstvu babilonskom Ananija, Misael i Azarija spašeni su zbog svoje nepokolebljivosti u ufanju u Gospodina čudom od smrti u užarenoj peći. Prorok Daniel izbavljen je zbog svoje postojanosti u vjeri od smrti, koja mu je prijetila od ogladnjelih lavova. To su sve očiti dokazi, da kojigod su se nepokolebljivo uzdali u Gospoda, nisu bili ostavljeni na cjedilu.

63. "Zato se nemojte bojati grješna čovjeka, jer mu slava svršava gnojem i crvima!" - proročanske su riječi, kojima se navješćuje poniženje i bijedan svršetak silnika Antioha Epifana, što je sveti pisac opisao kasnije (gl.6,1-16 i II.Mak. 9, 1-9, i dalje, gdje se spominje, kako je Antioh pod kraj svoga života gubio bitku za bitkom, pokrajinu za pokrajinom, i najposlije zapao u strašnu bolest, da su ga živa crvi izjedali i u strašnom očaju umro. Sve su njegove osnove propale i obratile se u prah.

64. Matatija završuje svoj govor prije smrti zaključnom pobudom: ohrabrite se i budite junaci u zakonu, jer ćete po njemu postati slavni.

65. Poslije svoje smrti postavlja Matatija Simeona, da im bude kao najrazboritiji vodič savjetom, pa zato neka ga slušaju kao svog oca.

66. Za ratne pak pothvate neka im bude vođom Juda, koji se odlikuje junaštvom. Rat, koji će on voditi, neka je pravi narodni rat, rat za oslobođenje od nasilja sirskoga.

67. U tom ratu preporučuje im slogu svih narodnih snaga i istomišljenika u revnovanju za vršenje zakona.

68. "Vratite žao za sramotu..." Potiče ih da budu osvetnici zakona.

69.-7o. Završivši svoj divni pobudni govor na smrti Matatija podijeli naposljetku svojim sinovima svoj očinski blagoslov. "I pribere se k ocima svojim" stalna je fraza za blago u Gospodinu preminule pravednike Staroga Zavjeta, koji su se duše poslije smrti skupljale u šeol, tj. predpakao, budući da nebo još nije za njih bilo otvoreno tako dugo, dok ga Krist Gospodin svojom smrću na križu nije otvorio. Dan Matatijine smrti pada u 146. g. seleucijske ere, a to je 167. g. prije Krista. Pisac knjige I.Makabejske završava svoj izvještaj o smrti Matatijinoj slično kao Mojsije od smrti patrijarhe Jakova. Narod je oplakivao smrt vrloga vođe Matatije.

Gl. III.

DJELA JUDE MAKABEJCA

1. Pohvale Judi Makabejcu (3,1 - 9)

A) PRIJEVOD

1. Tada ustade na njegovo mjesto njegov sin Juda, koji se zvaše Makabejin.

2. Njemu su pomagala sva njegova braća, i svi, koji su god pristali za njegovim ocem; i s veseljem bili su boj Izraelski.

3. On je nadaleko raširio slavu svome narodu; obukao se u oklop kao div, opasao se svojim bojnim oružjem (Vulg. +u bojevima) i zametao je bojeve, te zaklanjao tabor svojim mačem.

4. Kao lav je bio svojim djelima i kao lavić kada riče za plijenom.

5. I progonio je bezakonike istražujući ih[1] ognjem je sažizao smutljivce u svom narodu.

6. Bezakonici pokunjili se od straha pred njim, svi koji čine bezbožnost, zaprepastili su se, jer je napredovalo spasenje njegovom rukom.

7. On je ojadio mnoge kraljeve, a Jakova je obradovao svojim djelima; zato neka mu je blagosloven spomen dovijeka.

8. On je obišao judejske gradove, istrijebio iz njih bezbožnike i tako odvratio gnjev od Izraela.

9. Njegovo se ime pročulo do zemaljskog kraja, jer je sabrao one koji su pogibali.

10. A Apolonije sabrao je neznabošce i veliku vojsku iz Samarije, da zavojšti na Izraela.

11. Kad to dozna Juda, iziđe protiv njega, razbije ga i ubije. Tu je palo mnogo ranjenih, a ostali su pobjegli.

12. I pokupi njihov plijen; Apolonijev pak mač uzeo je Juda i vojevao je s njim svega vijeka.

13. A kad je čuo Seron, vojvoda sirske vojske, da je Juda sabrao zbor (Vulg.:vjernih) i skup vjernih, koji će s njime polaziti u boj, reče:

14. Prodičit ću svoje ime i proslaviti se u kraljevstvu, ako zavojštim na Judu i na njegove pristalice, koji preziru kraljevu zapovijed.

15. (Samo u Vulgati: I spremi se: i uzađe s njime četa /tabor/ bezbožnika, hrabri pomoćnici, da se osvete na Izraelu) I pridružila mu se da pođe s njime hrabra četa bezbožnika, da mu pomogne i da se osveti na Izraelu.

16. Kad se je približio k Betoronskom usponu (Vulg.: k Betoronu), iziđe protiv njega Juda s malo ljudi (malobrojnom četom).

17. A kad ovi vidješe, da im izlazi nasuprot (čitava) vojska, rekoše Judi: Kako će se nas malo moći boriti protiv tolikog i hrabrog mnoštva, osim toga danas smo i obnemogli od posta

18. A Juda odvrati: Lako je, da se mnoštvo preda u ruke malobrojnih, jer pred Bogom nebesa je svjedno izbavljati sa mnogo ili sa malo njih.

19. Jer bojna pobjeda nije u mnoštvu vojske, nego u nebeskoj sili.

20. Oni idu na nas sa mnogo drskosti i oholosti (puni drskosti i oholosti), da istrijebe nas i naše žene i djecu,i da nas opljačkaju.

21. Ali mi se bijemo za svoje (gole) živote i za svoje zakonske običaje.

22. Zato će ih sam Gospod satrti pred nama; dakle,nemojte ih se bojati!

23. I kad je to izgovorio, iznenada nasrne na njih; i razbije Serona i njegovu vojsku pred njim.

24. I gonili su ih niz obronak Betorona sve do ravnice (polja) i palo je od njih osam stotina ljudi, a preostali pobjegli su u filistejsku zemlju.

25. I spopadne strah od Jude i njegove braće i strava (obuze) sve narode unaokolo njih.

26. I pročulo se o njegovu imenu sve do kralja; a o Judinim bojevima pričalo se kod svih naroda.

27. A kad je kralj Antioh dočuo sve to, planuo je gnjevom, pa je poslao i dao skupiti vojsku po svemu svom kraljevstvu, čete veoma jake.

28. I otvorio je svoju riznicu te je dao plaću svojoj vojsci za godinu dana; i zapovjedio im je da budu spremni za svaku potrebu.

29. Potom je opazio, da mu je ponestalo novaca iz njegove riznice, a zemaljski dohotci da su maleni radi nesloge i muke, što ih je zadao zemlji, ukidajući zakonske običaje, koji su postojali od iskonskih dana.

3o. Zato se poboja, da ne će imati, kako se već jedamput i dvaput desilo, za troškove i darove, što ih je prije punom šakom dijelio; jer je bio bogatiji od kraljeva, koji su bili prije njega.

31. I vrlo se zabrinuo u duši te je naumio, da pođe u Perziju, pa da (ondje) pokupi danke od zemalja i (tako) skupi mnogo srebra.

32. Nad kraljevskim pak poslovima od rijeke Eufrata pa sve do Egipatske rijeke ostavi Lisiju, čovjeka odlična iz kraljevskog plemena;

33. I (povjeri mu) da mu odgaja sina Antioha, dok se ne povrati.

34. I preda mu polovinu vojske i slonove, i dade mu naloge o svemu, što je odlučio, pa tako i o stanovnicima Judeje i Jerusalema.

35. Da pošalje na njih vojsku, da satre i istrijebi izraelsku silu i ostatke Jerusalema, i da im izbriše spomen na (to) mjesto,

36. Zatim da naseli tušince po svim njihovim krajevima i da im kockom razdijeli zemlju.

37. A kralj uze preostali dio (preostalu polovicu vojske i otide iz Antiohije, svoga prijestolnoga grada, godine sto četrdeset i sedme; i prešao je rijeku Eufrat i prolazio kroz gornje krajeve zemlje.

38. A Lizija je izabrao Dorimenova sina Ptolemeja, te Nikanora i Gorgiju, ugledne ljude između kraljevih prijatelja,

39. I s njima je poslao četrdeset tisuća ljudi (pješaka) i sedam tisuća konjanika, da pođu na zemlju Judejsku, pa da je po kraljevoj zapovijedi satru.

4o. A oni krenu sa svom svojom vojskom i dođu i zaustave se u Emausu u ravnici.

41. A kad su to čuli trgovci u onom kraju, uzeli su srebra i zlata i puta (okove) (Vulg. pueros = djece, jer mj. čita) i došli su u oko (tabor) da kupe izraelske sinove pod roblje. K njima su se pridružile također sirske čete i iz inostranske (filistejske) zemlje.

42. A Juda sa svojom braćom vidjevši, da se umnožilo zlo, i da se (neprijateljska) vojska utaborila u njihovim krajevima, i saznavši još za kraljeve zapovijedi, kojima je odredio, da treba narod sasvim uništiti i zatrti;

43. Rekoše jedan drugome: Hajde da izbavimo svoj narod iz potlačenosti (ropstva) i da se borimo za svoj narod i svoje svetinje.

44. I sabrao se zbor, spreman za boj; a i da se moli (Bogu) i da traži milost i milosrđe.

45. A u Jerusalemu se nije stanovalo, nego je bio kao pustinja; nije bilo nikoga od njegove djece, koji bi ulazio i izlazio; svetinja se nogom gazila i inostranci su stanovali u tvrđi, gdje je bio stan neznabožaca. Nestalo je radosti u Jakova (Jakovljevom potomstvu), zamuknula je tu frula i citara.

46. I kad su se sabrali, došli su u Masfu pred Jerusalemom, jer je u Masfi prije bilo mjesto molitve u Izraelu.

47. Taj dan su postili i obukli se u kostrijet, a glavu svoju posuli su pepelom i razdrli su svoje haljine.

48. Po tom su otvorili zakonske knjige, iz kojih su neznabošci tražili slike svojih idola.

49. I donijeli svećeničke haljine, prvine i desetine, te su pozvali Nazireje, koji su ispunili svoje dane.

50. Tada su stali jakim glasom vapiti k nebu: Što da učinimo s ovima i kuda da ih odvedemo?

51. Jer je tvoja svetinja pogažena i oskvrnjena i tvoji su svećenici ožalošćeni i poniženi.

52. A evo, neznabošci skupili su se protiv da nas raspršu: ti znaš što namjeravaju s nama.

53. Kako bismo mogli obastati (održati se) pred njima, ako nam Ti, (Bože) ne pomogneš?

54. I stadoše trubiti i vikati iza glasa.

55. A poslije toga postavio je Juda narodne vojvode: tisućnike, stotnike, pedesetnike i desetnike.

56. A onima, koji su gradili kuće, i koji su se ženili (vjenčavali sa ženama), i koji su sadili vinograde, ili su bili strašivice, zapovjedio je da se vrate svaki svojoj kući po zakonu.

57. Po tom se krenula vojska i utaborila se južno od Emausa.

58. Tada reče Juda: Opašite se i budite hrabri junaci; i sutra ujutro budite spremni, da se borite protiv ovih neznabožaca, koji su se skupili protiv nas da unište nas i naše svetinje.

59. Jer bolje nam je u boju poginuti, nego li gledati zlo svoga naroda i svetinje.

60. Pa kako bude nebo odlučilo, tako neka bude!

Tumačenje gl.III.

1. Pohvala Judi Makabejcu (3,1 - 9)

1. Po smrti Matatijinoj priznat bi Juda, njegov sin, tj. Matatijin, narodnim poglavarom i vojvodom. On je nosio značajni nadimak Makabej (isp. etimologiju toga imena str.3.) = čekić, kladivo, ili kako drugi tumače: zatirač.

2. Pohvalno se ističe, da su Judu pomagala ne samo svа njegova braća, nego i svi sumišljenici i pristaše Matatijine stranke narodnog ustanka.

Dalje slijedi u pet distiha i tri tristiha pjesma, enkomij Judi Makabejcu, gdje se slave njegova djela. To je sigurno pjesma, koja je bila raširena u puku radi čuvenih junaštava Judinih.

3. U prva dva distiha ističe se slavna pojava Jude, kao vrsna junaka i ratnika, na čelu uređene izraelske vojske,(castra).

4. Juda se poređuje u junaštvu s lavom. Ta je poredba u hebrejskoj stilistici veoma česta (Gen. 49,9: catulus leonis Juda... Num. 23,24; II.Sam. 1,23; 17,1o; I.Par.12,8).

5. Progonio je židovske otpadnike, a onima, koji su uznemirivali narod, spaljivao bi kuće. Tu se aludira na ono, o čemu je govor kasnije (u 5,5-44; II.Mak.8,33).

6. S otpadnicima postupao je strogo i bezobzirno, i zato je njima zadavao velik strah, a tako i neprijatelji iz redova neznabožačkih ustuknuli su pred njim. Tako je izvojevao svome narodu spas od neprijateljske tiranije.

7. Juda je zadao mnogo jada kraljevima: Antiohu, Eupatoru, Demetriju I. i vojvodama sirskim, a time je Židovima donio mnogo utjehe i radosti poslije teških dana progonstva, i zato je razumljivo, da je njegovo ime ostalo židovskom narodu u trajnoj uspomeni, i da se spominjalo kao slavno.

8. Juda je iz svih gradova očistio sablazan neznaboštva i time je uklonio iz zemlje židovskog naroda uzrok Božje srdžbe, tj. uzrok kazni Božjih.

9. O slavi se Judinoj pročulo nadaleko i izvan granica židovske zemlje; to je obodrilo i one Židove, koji su bili razasuti u diaspori, i koji su već očajavali o svojoj sudbini.

2. Pobjeda nad vojvodama Apolonijem i Seronom (3,1o - 26)

Poslije enkomija prelazi nadahnuti pisac na opisivanje junačkih djela i pobjeda Judinih, iz kojih se vidi, da je zavrijedio prednji enkonomij.

1o.-12. Najprije je izvjevao pobjedu nad sirskim vojvodom

Apolonijem. To je onaj, što je već spomenut (1,3o) kao "princeps tributorum" i zloglasni l·:avac, koji je na prev. u porazio Židove u Jerusalemu (II.Mak.4,21; 5,24). Ovaj puta poveo je on protiv Jude također sirske čete, koje su bile smještene u Samariji. Čim je to dočuo Juda, iziđe mu :asuprot i izvojeva prvu sjajnu pobjedu nad ovećom sirskom vojskom, koju je potpuno razbio, tako da je u njoj pao sam vojvoda Apolonije, a pored njega ostalo je na bojnom polju mnoštvo mrtvih. A što je ostalo na životu, razbježalo se. Među plijenom Juda je prisvojio kao pobjednički trofej Apolonijev mač, koji je odsele uvijek nosio u boj; slično, kao što je nekoć David uzeo mač Filistejina Golijata (I.Kralj.17,51; 21,9).

13. Kad je tako loše prošao vojvoda Apolonije, i o njegovu porazu bio obaviješten sam vrhovni vojvoda sirske vojske (princeps exercitus Syriae) Seron, koji je uvidio, da borba s Judom Makabejcem značu sukobiti se s ozbiljnim protivnikom,oko kojega se sakupio zbor zakonu židovskom vjernih i junačkih pristalica.

14. U Seronu probudilo se častohleplje i slavičnost,koje ga nagoni na vojnu protiv Jude Makabejca, kao i servilnost prema svom kralju, od koga se jamačno nadao zato odlikovanju; to su dakle motivi sasvim oprečni idealnim motivima Jude Makabejskog, i njegovih pristaša, koje vodi ideja revnovanja za zakon Božji i borbe za narodnu slobodu.

15.-16. Seron je odmah pripremio brojnu i snažnu vojsku, sastavljenu od neznabožačkih vojnika, namjeravajući da se osveti za poraz, koji je zadesio Apolonija. Vojska se zaputila prema gori Bethoron, gdje joj je izišao nasuprot Juda Makabejac, ali sa znatno manjim brojem vojske. Bethoron, dva gradi·a 2o klm. udaljeno sjeverozapadno od Jeru.alema; gornji i donji Bethoron, danas Beit Ur el Foqa i Beit Ur el Tahta, spominje se često u Sv.Pismu (Jos. 16,3; 18,13; III.Kralj. 9,17; I.Dnev. 7,24; II. 8,5; I.Mak.3,16; 7,39). Tu je i Josua razbio kananejsku vojsku (Jos.1o,1o). Gornji Bethoron je na strmom brežuljku, a donji na nešto nižem, udaljen sat hoda od gornjega; Judina vojska dočekala je Sirsku vojsku na gornjem Bethoronu, te je bila u povoljnijem strateškom položaju, ali je od nestašice hrane bila izgladnjela i oslabila. Zato se pobojala, kad je vidjela mnogobrojniju vojsku sirsku sebi nasuprot, i pitala, kako će se moći oduprijeti brojnijoj neprijateljskoj sili (v.17).

18.-19. Juda se nepokolebljivo uzdao u pomoć Božju, pa zato je sokolio narod, da nije teško uz Božju pomoć povijediti i brojnijeg neprijatelja, Fraza "naša je jakost s neba" upotrebljava se više puta u knjizi Makabejskoj, naznačujući time pomoć Božju (3,6o; II.Mak.15,4).

2o.-22. Da pobudi pouzdanje u Boga, Juda ističe opreku motiva borbe neznabožaca i Židova: neznabošci se bore s velikom preuzetnošću i ohološću, i sa željom za nepravednim uništenjem, a Židovi se bore za obranu svojih vlastitih života i za pravedne zakone Božje. Zato će neznabošce sam Bog satrti, pa nema razloga bojati se njih.

23.-24. Obodreni Judinim riječima nasrnuše Židovi na neprijateljsku sirsku vojsku iznenada. To je smelo neprijatelja tako, te je izgubio svaku hrabrost, te bio hametice potučen, a što je preostalo, nagnulo je u divlji bijeg prema filistejskoj zemlji. Sam Seron poginuo je u boju (centritus est Seron).

25.-26. O ovoj pobjedi opet se pročulo među svim narodima unaokolo, a dopro je glas o njoj i do samoga sirskoga kralja, i strah obuze sve od junaštva Judina i njegove braće.

3. Antioh šalje vojvodu Lizija protiv Židova (3, 27 - 37)

27.-28. Antioh bio je vrlo gnjevan, kad je dočuo za poraz Seronov od Jude Makabejca. Sabrao je stoga još veću vojsku sa sviju strana svoga kraljevstva. To je bila plaćenička vojska, kako se vidi odatle, što se kaže, da je dobila plaću za godinu dana unaprijed. Time je Antioh htio kod vojske pobuditi oduševljenje i privrženost, ali su se kraj toga do dna iscrple državne riznice.

29.-31. Danci su u kraljevsku riznicu slabo pritjecali, jer su na svim stranama nastajale pobune protiv gospodstva sirskoga kralja, koje je bilo veoma nasilno, ukidajući sve pokrajinske zakone i običaje pojedinih naroda. A kralj Antioh volio se pokazivati darežljiv i rasipan, tako da je po svjedočanstvu povjesnika Diodora priređivanjem raskošnih igara i silnom raskošnošću na dvoru nadvisio sve tadanje vladare, pa se pobojao, da će mu biti sramota, ako u buduće ne bude mogao jednom ili drugom zgodom pokazati svoju darežljivost. Da se domogne sredstava, odlučio je krenuti u Perziju, da tamo nagrabi plijena, kao što je nedavno prije toga oplijenio nedoraslog kralja egipatskoga Filometora.

32.-36. Za vrijeme dok je Antioh kanio izbivati zbog vojne u Perziji, postavio je kod kuće (u Antiohiji) kao svoga namjesnika Liziju, čovjeka koji je bio sa samim kraljem u rodu, a inače obnašao je najviše časti u kraljevstvu, i koji je još od prije, kao upravitelj Celesirije, bio dobro upućen u prilike kod Židova. Kralj Antioh ostavi Liziji polovinu od cijele vojske, postavi ga svojim namjesnikom u dijelu kraljevstva između riječe Eufrata do egipatske rijeke, tj. do rijeke Ariša-a, koja čini granicu između Palestine i Egipta, nadalje kralj Antioh Epifan povjeri Liziji na odgoj svog sina Antioha, kasnije nazvana Eupator; napokon povjeri Liziji zadatak, da upokori buntovne Židove i grad Jerusalem tako, da ih uopće sasvim istrijebi sa zemlje pa da im nestane spomena, a onamo da naseli strance sa sviju krajeva svoga kraljevstva, kojima neka kockom porazdijeli zemlju. Na taj se korak protiv Židova odlučio zato, jer je uvidio, da inače ih neće moći trajno upokoriti. Sve ove navode o Liziji potvrđuju i svjetovni povjesnici Appian i Polibije.

37. S preostalom polovicom vojske zaputi se kralj Antioh na istok u Perziju, prešavši preko rijeke Eufrata u gornje

krajeve tj. Mediju i Perziju. To se zbilo g.147. seleucijske ere, tj. 166-165.g.pr.Kr.

4. Spremanje Lizije i Jude Makabejca na rat (3,38 - 6o).

U ovom se odlomku opisuje, kako se s jedne strane sprema na rat Lizija protiv Židova, v.38-41, a s druge strane, kako se sprema na rat Juda Makabejac sa Židovima.

42.-6o. U samim pripremama velika je opreka. Lizija i njegovi vojvode uzdaju se nepokolebljivo u premoć svoje fizičke snage i vještine, a Juda Makabejac, koji ne raspolaže ni izdaleka tako brojnom silom kao Sirci, uzda se prvenstveno u pomoć Božju.

38.-39. Vojni pohod na Židove povjerava Lizija trojici iskusnih vojvoda u sirskom kraljevstvu: Ptolomeju, sinu Dorimenovu, s nadimkom Makron (II.Mak.1o,12), koji je nekoć bio postavljen od egipatskoga kralja Ptolomeja Eupatora upraviteljem Cipra, ali nakon što se iznevjerio egipatskom kralju, prešao je na stranu Antioha Epifana, koji ga je postavio upraviteljem Celesirije i Fenicije (II.Mak.8,8); Ptolomeja je obavijestio okrutni upravitelj Jerusalema Filip o prilikama u Judeji i o zl koje prijeti Filipu i Siriji od Židova (II.Mak.5,22). K Ptolomeju pridruži Lizije još dvojicu vojvoda, i to: Nikanora, sina Patroklova (II.Mak.8,9) i Gorgiju, vrlo vješta vojskovođu. Ptolomej sakupi oko 2o.ooo vojnika, kojoj se vojsci pridruži isto toliko vojske Lizijine, i tako se sabralo svega do 4o.ooo vojske pješaka i 7ooo konjanika, ali od ovih potonjih nije bila baš osobita korist zbog gorovitoga kraja. S ovolikom vojskom nadali su se Sirski vojvode, da će lako pobijediti i satrti Židove. Gorgija i Nikanor su povrh toga vodili još svoje čete odjelito od ove glavne vojske (4,1; II.Mak.8,12.23). Ipak sam Ptolomej čini se da nije sudjelovao u ovom ratu, jer se u daljnjem kontekstu ne spominje.

4o.-41. Svakolika ova vojska zaputila se u Judeju i utaborila se kod Emausa blitu Nikopolisa u ravnici Šefeli, na polovini puta iz Jeruzalema u Jafu, na granici ravnice Šefele i Judejskoga gorja. Kako je bio opće uvjerenje, da će judejska vojska biti potpuno uništena i razbijena, dočuli su to i trgovci okolišnih krajeva, pa su se htjeli okoristiti ovom prilikom, da nakupuju roblja, i zato su priredili mnogo novaca i ponijeli su za svaki slučaj također sa sobom lanaca za sputavanje roblja. Vulgata neispravno čita na ovom mjestu = compedes; odatle se vidi, da su prepisivači kodeksa zamjenjivali čitanje dvoglasa s vokalom , koja se pojava dešava u vrijeme helenizma. Iz II.Mak. (8,11) razabiremo, da su ti trgovci bili pozvani od okrutnog Nikanora iz zemlje Filistejske, obećavajući im, da će im prodavati robove po vrlo jeftinoj cijeni, tj. 9o robova za jedan talenat, što znači, da je pojedini rob stajao oko 4o sikala (srebra). Nikanor je naime računao, da će time najbolje ugoditi pohlepi kralja Antioha Epifana, ako ovu priliku iskoristi za unovčivanje plijena, jer su

kraljevske blagajne postale potpuno prazne, a trebalo je i Rimljanima platiti vazalski porez, koji je od vremena poraza Antioha Velikoga iznosio oko 1000 talenata godišnje, a već godinu dana unatrag nije bio namiren. Taj je dakle porez u iznosu od 2000 talenata naumio namaknuti ovom prilikom (II.Mak.8,10), pa je prema tomu računao najmanje na 100.000 zarobljenika. Međutim se u računu ljuto prevario. Vojska iz Sirije i iz ostalih stranih krajeva pridružila se skupini trgovaca, koji su se sakupili, čekajući na zarobljenike.

Sasvim drukčije spremao se na rat Juda Makabejac sa Židovima. Oni su odmah naslutili veliko zlo, koje im je zaprijetilo od sirske vojske, što se utaborila na granici njihove zemlje. Saznali su, što je naložio Antioh svojoj vojsci: da treba potpuno uništiti židovski narod (v.42).

43. Židovi nisu klonuli duhom, nego naprotiv počeli su se međusobno sokoliti i bodriti, potičući se na čvrstvu vjeru i pouzdanje u Boga: "Izbavimo svoj narod od ropstva i borimo se za svoj narod i svetinje!" To im je bila kao lozinka njihove borbe.

44. Zbor koji se sabrao oko Jude Makabejca, nije bio samo zbor ratnika, nego u prvom redu ljudi čvrste vjere i pouzdanja u Boga. Njihova priprava za rat počinje skupnim hodočašćem u Masfu s molitvom za Božje milosrđe i smilovanje. To je bila opća pokornička molitva.

45. Budući da je svetište u Jerusalemu bilo oskvrnjeno i razrušeno, te sasvim opustjelo od domaćih stanovnika, i poganženo od bezbožnika, nije se mogla tamo vršiti ova velika javna pobožnost pokore.

46. Zato se je narod sakupio u Masfi, gdje je nekoć u doba sudačko za vrijeme suca Samuela bilo svetište, gdje se nalazio sveti šator i kovčeg zavjetni. Masfa nalazila se na današnjem brdu "Nebi Samvil" oko 7,5 klm sjeverozapadno od Jerusalema. U tom dakle starom historijskom svetištu sabrao se narod na javnu pokorniočku molitvu. To je i Samuel sabrao na javnu molitvu narod Izraelski prije bitke s Filistejima.

47. Pored molitve vršio je sav narod i druga pokornička djela, a to su post i oblačenje pokorničke haljine te posipavanje glave pepelom, razdirući svoje haljine u znak tuge. Takova pokornička djela običavali su činiti nekada i njihovi praoci, da izmole od Boga milosrđe za sebe i otklone bič Božje kazne od sebe (Sud. 20,1; 21,8; I.Sam.7,5; Est. 4,1.3; Jer. 6,26; 25,34; Plač 2,10; Dan 9,3).

48. "Otvorili su zakonske knjige..." Ovo je mjesto teško objasniti, osobito s obzirom na riječi; "de quibus scurabantur gentes similitudinem simulacrorum suorum". Ova je ceremonija pobuđivala efektan utisak. Kao što je nekad kralj Ezekija za vrijeme opsade asirskoga kralja Senaheriba, odnosno njegova vojvode Rapsaka, razastro bogohulno Rapsakovo pismo u hramu dok se molio za pomoć Božju, tako su sada Židovi razmotali knjigu zakona u Masfi, htijući tako upozoriti na to, kako im upravo

ovu knjigu neznabošci nastoje osramotiti, bilo izvrgavajući je ruglu, bilo da su iz nje htjeli opravdati svoj neznabožački način štovanja božanstva, bilo da su u njemu za ruglo islikali razne slike lažnih božanstava, da se narugaju kultu pravoga Boga Izraelova, ili napokon, da su nastojali ove knjige uništavati, ne bili time onemogućili Židovima poznavanje njihovih najsvetijih izvora prave vjere.

49. "I donijeli su svećeničke haljine...prvine, desetine, nazireje..." Za vrijeme nasilja sirske vlasti bili su obustavljeni svi simboli vjerskih ustanova: svećeničko odijelo se nije smjelo upotrebljavati, nisu se davale desetine ni prvine, niti su se prinosile žrtve, kao ni ostali obredi, npr. obredi svršavanja nazirejskih zavjeta žrtvom i šišanjem kose koju bi svećenik spalio na žrtvi, što ju je nazirej prinosio na svršetku nazirejskog zavjeta. Sada se sve to vršilo s posebnom pobožnošću i s osobitom nakanom, neka bi na sve to Bog udostojao se pogledati, kao na svoje svete ustanove, koje su od neznabožaca bile oskvrnjene, pa da se smiluje svome narodu.

5o.-54. Navedene obrede popraćivao je židovski narod jakim povicima i vapajima prema nebu: "Što da učinimo s njima (tj. s onim posvećenim stvarima, svećeničkim ruhom, i gdje da obavljaju svete obrede?" Nastavlja se tugovanje, kao u Jeremije proroka (Plač č,11-17; 2,9-13): svetinja je pogažena i oskvrnjena, svećenici ožalošćeni i poniženi, a neznabošci su se urotili protiv njih, da ih satru. Narod uviđa, da mu nema spasa bez Božje pomoći. Osjećaj svekolike tjeskobe davao je sebi oduška također snažnim glasom trubalja. To je dakle sačinjavalo religioznu pripravu naroda židovskoga na boj protiv sirske vojske.

Drugi je dio priprave za rat vojnička priprava, koja se opisuje u vv.55-6o. Najprije rasporedi Juda kao vješt vojskovođa, vojničke zapovjednike: tisućnike, stotnike, pedesetnike, i desetnike, da se pomoću njih osigura vojnička disciplina, i svrsi podesno kretanje pojedinih dijelova vojske. Tako je bilo i s ljudske strane učinjeno najpotrebnije, da ta vojska, makar i malobrojna, bude što podesnije oruđe u ruci Božjoj. Da pak ukloni iz svoje vojske sve, štogod bi iole moglo davati povoda smetnjama vojnih operacija, izda odredbu u skladu s propisima Mojsijeva Zakona, da svi oni, koji su zaokupljeni brigama oko gradnje kuće, ili su mladoženje, ili se brinu oko nasada novog vinograda, ili su uopće bojažljivi, neka se uklone iz vojske, jer ovi ljudi nebi mogli biti svom dušom predani zadacima borbe za narodno oslobođenje, već bi ih zaokupljale misli na njihove porodične i gospodarske brige. Tako mu je napokon preostalo uistinu po izbor elitna vojska neustrašivih ratnika za Božju stvar. Judina vojska zaputila se prema Emausu i utaborila se s južne strane toga mjesta, dok je neprijateljska vojska bila sa sjeverne strane. Prije boja obodrio je Juda Makabejac svoje ljude kratkim nagovorom, u kom je jezgrovito sažeo svrhu borbe, koju je predvidio da bi imala početi sutradan zorom.

58.-6o. "Opašite se..." Kako su Židovi nosili dugačko gornje odijelo (plašt,a u kasnije vrijeme i podulju tuniku), trebalo je pridići haljine i pripasati ih pojasom, da se spretni-

je mogu kretati u boju. Neka budu spremni za boj protiv neznabožaca, koji su naumili uništiti njih i njihove svetinje, jer je bolje umrijeti negoli živjeti u tolikoj sramoti i poniženju i trpjeti oskvrnjivanje narodnih svetinja. Kraj svega toga potpuno se neka predaju u volju Božju: Juda se dakle ne ufa preuzetno u pobjedu, nego sve svoje pouzdanje stavlja u ruke Božje. Ovakvo je pouzdanje vrlo važan faktor za ravnanje vojnika u boju, da ne klonu duhom, ako se slučajno časovito pokoleba bojna sreća, jer podržava u vojniku hladnokrvnost i promišljenost, da ga ne obuzme strah.

Gl. IV.

PRIJEVOD

1. A Gorgija uzeo je pet tisuća ljudi i tisuću po izbor konjanika i podigao se noću s vojskom,

2. da navali na judejsku vojsku i da je iznenada pobije; vodiči su mu bili stanovnici tvrđe (jerusalemske).

3. Kad je to dočuo Juda, podigao se i on sa svojim junacima, da udari na kraljevu vojnu silu, koja je bila u Emausu,

4. dok je vojska još bila raštrkana od tabora.

5. A Gorgija došao je noću u Judin tabor, te nije našao nikoga, pa ih je stao tražiti po gorama, jer je pomislio: ti bježe od nas.

6. Kad je pak svanuo dan, pojavi se Juda u polju samo sa tri tisuće ljudi: ali ovi nisu imali štitova ni mačeva onako kako su željeli.

7. A vidjeli su kako je silna neznabožačka vojska, u oklopima i oko nje konjanici, i to vješti boju.

8. Zato je Juda rekao junacima koji su bili s njime: Ne bojte se njihova mnoštva i ne plašite se njihove navale!

9. Sjetite se, kako su se spasili naši oci u Crvenom moru, kada je Faraon išao za njima u potjeru s (mnogobrojnom) vojskom.

10. Zavapimo i sada k nebu, ne bi li nam se smilovalo (smilovao Gospod), da se opomene zavjeta naših otaca, pa da danas satre pred nama ovu vojsku:

11. Neka znadu svi neznabošci, da ima tko izbaviti i spasiti Izraela.

12. Tada podignu inostranci svoje oči i opaze, kako im oni dolaze s protivne strane.

13. I izađu iz tabora u boj, a oni, koji su bili s Judom, zatrubili su.

14. I zametnuli su bitku; neznabošci bili su razbijeni i razbježali su se po polju.

15. A svi oni koji su bili posljedni, pali su od mača, i gonili su ih sve do Gezera i do Idumejskih nizina, do Azota i do Jamnije: i palo je od njih do tri tisuće ljudi.

16. Kad se pak povratio Juda sa svojom vojskom od potjer za njima,

17. Reče narodu: ne lakomite se na plijen, jer je pred n ma boj (jer nas čeka boj),

18. Gorgije sa svojom vojskom je u gori blizu nas: zato stanite sada protiv naših neprijatelja i razbijte ih, a potom ćete bez brige pokupiti plijen.

19. Još je Juda bio u riječi, kad li se pokaže jedan odred, gdje proviruje iz gore.

2o. I vidje (Gorgija) da su natjerani u bijeg i da su za palili tabor, jer dim koji se vidio odavao je što se dogodilo.

21. Kad su dakle to vidjeli, vrlo su se uplašili, a kad su još k tome opazili Judu i njegovu vojsku u polju, spremnu boj.

22. Svi su pobjegli u filistejsku zemlju.

23. A Juda se povratio, da oplijeni njihov tabor. I zadobio je mnogo zlata, srebra, hijacinta, purpura i golemo blago.

24. Na povratku pjevali su hvalospjev i zahvaljivali se Bogu na nebu, jer je dobar i jer je vječno njegovo milosrđe.

25. To je (dakle) bio dan velike pobjede u Izraelu.

26. Koji su pak od neprijatelja utekli, došli su k Liziji i javili su mu sve, što se dogodilo.

27. A on čuvši sve, smeo se i postao je malodušan, jer se nije dogodilo Izraelu onako, kako je on htio, niti je sve ispa lo onako, kako je kralj bio zapovijedio.

28. Zato je naredne godine Lizija sabrao šezdeset tisuća poizbor junaka i pet tisuća konjanika, da ih (Izraelce) u ratu nadvlada.

29. I dođu u Idumeju (Judeju) i utabore se u Betsuru (Betoronu). Juda iziđe protiv njih sa deset tisuća ljudi.

3o. I kad vidje (še) silnu vojsku, pomoli se i reče: Blag sloven da si, Spasitelju Izraelov, koji si satro juriš silnog (Golijata) rukom sluge tvoga Davida, i koji si predao filiste sku vojsku u ruke Jonate, sina Saulova, i njegova štitonoše.

31. Predaj tu vojsku u ruke svome Izraelskom narodu, da se osramote sa svojom vojskom i konjanicima.

32. Zadaj im strah i rastopi njihovu drsku silu i neka se pokolebaju svojim porazom.

33. Obori ih mačem onih koji te ljube: pa da te hvale pje mama svi, koji poznaju tvoje ime.

34. I navalili su jedni na druge, i palo je od Lizijine vojske pet tisuća ljudi. (LXX = pali su licem u lice).

35. A kad je Lizija vidio bijeg svoje vojske i hrabrost Židova, i da su oni spremni ili živjeti ili junački umrijeti, otide u Antiohiju, te unovači vojnike, da pojačanim četama opet pođe na Judeju.

36. Juda pak i njegova braća rekoše: Eto, naši su neprijatelji satrti; hajde sada da očistimo i obnovimo svetište.

37. I sabra se sva vojska i uzađoše na goru Sion.

38. I vidjeli su opustjelo svetište, oskvrnjen oltar, spaljena vrata, a u predvorjima naraslo je šikarje kao u šumi ili u gorama, ćelije pak bile su porušene.

39. A oni su razdrli svoje haljine i udarili u veliki plač i posipali su si glavu pepelom.

40. Potom su pali ničice na zemlju i stali trubiti u bojne trublje te zavapiše prema nebu.

41. Tada odredi Juda ljude da se bore protiv onih, koji su bili u tvrđi, doklegod se ne očisti svetinja.

42. Zatim je izabrao svećenike bez ljage (neporočne, čiste), vjerne zakonu:

43. I oni su očistili svetinju, a oskvrnjeno kamenje uklonili su na nečisto mjesto.

44. Potom su vijećali (V.: je vijećao), što da učine sa žrtvenikom za žrtve paljenice.

45. I pala im je na um dobra misao, da ga poruše, da im možda ne bude na sramotu, pošto su ga oskvrnuli neznabošci; i razvalili su ga (oltar).

46. A kamenje su postavili na zgodno mjesto na hramskoj gori, dokle ne dođe prorok, koji će odlučiti o njem.

47. Potom su prema zakonu uzeli cijelo kamenje i sagradili su novi oltar prema uzoru pređašnjega;

48. I sagradili su svetinju i ono što je bilo u unutrašnjosti hrama, te su posvetili i zgradu i predvorje.

49. Načinili su i novo sveto posuđe, te unesli u hram svijećnjak, kadioni oltar i stol.

50. Potom su stavili na oltar tamjan, zapalili svjetiljke na svijećnjaku i rasvijetili su hram (osvijetlili su hram).

51. Postavili su na stol hljebove i objesili su zastore (zavjese), i svršili su sve poslove, koje su si preduzeli.

52. A dvadeset i petoga dana devetoga mjeseca (a to je mjesec Kislev) sto četrdeset i osme godine rano su uranili.

53. I prinesli su žrtvu po zakonu na novom oltaru za paljenice, koji su bili načinili.

54. I obnovili su posvetu njegovu uz pjesme, harfe, gusle

i cimbale u ono isto vrijeme i dan, u koji su ga neznabošci oskvrnuli.

55. I sav je narod pao ničice, poklonio se i slavio Onoga, koji im je sretno upravio put (koji je učinio,da im je djelo uspjelo).

56. I praznovali su posvećenje oltara osam dana i radosno prinosili žrtve paljenice, te žrtve pomirbene i zahvalne.

57. Potom su uresili hramsko pročelje zlatnim vijencima i štitićima; i obnovili su ulaz (vežu) i ćelije i postavili im vrata.

58. Tada je nastala vrlo velika radost u narodu, jer se uklonila neznabožačka sramota.

59. Potom je Juda sa svojom braćom i sa svim izraelskim zborom odredio, da se slavi dan posvećenja oltara u svoje vrijeme svake godine kroz osam dana od dvadeset i petoga dana, mjeseca Kisleva s radošću i veseljem.

60. U to su vrijeme utvrdili i Goru Sion i unaokolo visokim zidovima i jakim kulama, da ako bi došli neznabošci, više ne gaze po svetinji, kao što su to činili prije.

61. I još su postavili ondje četu, da je čuva, i utvrdili Betsuru da je štiti, i da narod ima tvrđu protiv Idumeje.

Tumačenje Gl. IV.

1. Juda pobjeđuje dio sirske vojske (4,1 - 15)

Netom je Juda završio s pripravom i bodrenjem svoje vojske, pružila se prilika da se pokaže moralna premoć židovske vojske nad sirskom, premda se sirski vojvoda Gorgija poslužio lukavom strategijom.

1.-2. Gorgija je nakanio sa pet tisuća pješaka i tisuću konjanika noću udariti na judejski tabor, misleći da će naći židovsku vojsku nepripravnu. Budući da mu je teren bio nepoznat, upotrijebio je kod te navale kao vodiče one ljude, koji su inače bili od prije smješteni u tvrđi; Josip Flavije drži, da su to bili Židovi otpadnici, ali iz samoga konteksta se to ne može sigurno razabrati.

3.-5. Ali ni Juda nije bio nevješt vojskovođa, jer je vjerojatno sa svojim uhodama dočuo što namjeravaju Sirci. Što više, Juda je nadmudrio u vojnoj taktici sirskog vojvodu Gorgiju tako, da je sa svojim ljudima izišao iz svog tabora, i time je zaveo Gorgiju u zabludu, da je pomislio da su Židovi pobjegli u goru, i dao se za njima zaludu u potjeru, dok je Judina vojska upotrijebila tu priliku da se približi preostalom taboru sirske vojske u Emausu i da ga izazove na boj, dok je Gorgijin odio vojske bio odsutan.

6.-7. Do osvita zore našla se Judina vojska u polju na domaku sirskog tabora tako, da su Judini vojnici mogli vidjeti

uzorno opremljen i čvrsto utvrđen tabor sirske vojske, oko kojeg su stražili konjanici, te su vidjeli, da je sve t dobro izvježbana i jako naoružana vojska, i oružjem bolje opremljena od židovske vojske.

8.-11. Da se Judina vojska ne prepadne tim utiscima, Juda je obodri podsjećajući ih na čudesnu pobjedu, koja se zbila za vrijeme putovanja njihovih praotaca preko Crvenoga mora, kad je zaglavila moćna faraonova vojska u valovima Crvenoga mora progoneći Izraelce; Juda poziva svoju vojsku, neka molitvom zavapi prema nebu za Božju pomoć, da se Gospod Bog opomene zavjeta izraelskih praotaca i pruži uspješnu obranu također sada izraelskoj vojsci, pa da i ovaj puta neznabošci upoznaju moć i slavu pravoga Boga koji svoje vjerne štiti i brani.

12.-15. Međutim su inostranci opazili Judinu vojsku, da se približava njihovu taboru, te su odmah izašli iz tabora da zametnu boj, dok je Judina vojska dala snažan znak trubljom. U sukobu su bili nadvladani neznabošci tako, da su se dali u bijeg širom polja, a oni, koji su zaostali, pali su od mača Judinih vojnika, koji su nastavili progon neprijatelja sve do grada Gezera i do judejske ravnice (ovdje treba ispraviti čitanje "idumejske") do Azota i Jamnije. Broj palih neprijatelja bio je tri tisuće vojnika, dakle toliko, koliko je bilo Judine vojske. To je bila sjajna pobjeda, kojom je Bog nagradio pouzdanje Židova u Božju pomoć.

2. Pobjeda nad dijelom Gorgijine vojske (4,16 - 25)

16.-18. Kad se Juda sa svojom vojskom povratio s pobjedonosnog progona ovog dijela sirske vojske i došao natrag do sirskog tabora, reče svojoj vojsci, neka se zasada okani plijena, koji bi mogla uzeti iz sirskog tabora, jer bi im taj plijen mogao teško prisjesti, dok im je za leđima u gori sakrivena Gorgijina vojska; treba najprije svladati još Gorgijinu vojsku, a onda će biti vremena za plijen. Ova Judina opomena bila je sasvim umjesna, jer

19.-25. dok je još Juda bio u riječi, počeo je provirivati dio Gorgijine vojske iz gore. S velikim je iznenađenjem Gorgija razabrao, da je dio njegove vojske, koji je ostao u taboru, raspršen i da je tabor zapaljen, što se razabiralo po dimu; zato ga obuze strah, tim većma, što su on i njegova vojska opazili, da ih Judina vojska čeka spremna na boj. Zato se i Gorgijina vojska dade u bijeg u smjeru prema zemlji filistejskoj. Sada, kada je bio neprijatelj potpuno raspršen, povratio se Juda sa svojom vojskom, da pokupi bogat plijen u ostavljenom taboru neprijateljske vojske. Tu se našlo mnogo zlata i srebra, zatim haljina od ljubičaste (hijacintske) boje i purpurno crvene boje bojadisanog finog platna, kakvo su macedonski vojnici nagrabili za vojne u Perziji. Pored toga bilo je obilje raznog drugog blaga, jer je gore rečeno, da su sirski vojnici dobili za godinu dana unaprijed plaću. Razumljivo je, da je Judina vojska sr-

dačno zahvaljivala Bogu na tako sjajnoj pobjedi, koja je ujedno donijela opće izbavljenje iz ropstva i tlačenja nasilne sirske vlasti. Riječi: "Benedicebant Deum..., quoniam bonus..." uzete su iz Psalma 105-106, 117,1; 135,1.

3. Poraz Lizijine vojske (4,26 - 35)

26.-27. Preostatak razbijene sirske vojske, koji je pobjegao pred vojskom Jude Makabejskog, dojavio je Liziji, kako je sirska vojska razbijena od židovske. Liziju je ta vijest vrlo neugodno iznenadila i sav je postao zbunjen, što se nije dogodilo onako, kako je on namjeravao i kako je bila kraljeva nakana. Lizija je držao, da mu svakako valja izvršiti kraljevu zapovijed, jer inače će se naći osramoćen pred kraljem Antiohom Epifanom. Zato odmah slijedeće godine sabere novu, znatno brojniju vojsku od predašnje (v.28), i to 60.000 pješaka i 5.000 konjanika, da s njom nadvlada Židove. Broj konjanika bio je razmjerno malen, jer u gorskim krajevima Galileje nije konjaništvo moglo biti od osobite koristi.

29. Lizijina se vojska zaputila i utaborila se kod Betorona, gdje joj je izišao nasuprot Juda sa znatno malobrojnijom vojskom od 10.000 ljudi. Tako prema tekstu Vulgate i prema Kodeksu Sinajskom (ℵ) dok prema velikoj većini ostalih grčkih kodeksa mjesto: εἰς Ἰουδαίαν treba čitati: εἰς Ἰδουμαίαν, tj. da je Lizijina vojska pošla drugim putem, nego Gorgijina i Nikanorova, i to tako, da se zaputila preko zemlje Galaadske (transjordanije) i moapske s istočne strane Mrtvog mora te prispjela kroz Idumeju na jugu Judeje da navali na Judeju, imajući ovdje ujedno na pomoć Idumeje, koji su uvijek bili više ili manje neprijateljski raspoloženi protiv Judeje. Lizija je sigurno računao s time, da Židovi ne će biti pripravni s južne strane na navalu Lizijine vojske. Mjesto grada Betorona valja onda čitati Betsur, koji se nalazi nedaleko Hebrona na granici Judeje i Idumeje. Premda se Judina vojska povećala od predašnjih 6000 na 10.000 zbog pobjedničkog uspjeha u predašnjoj vojni, ipak je brojem znatno zaostajala za sirskom vojskom.

30.-34. Juda je dobro znao, da ne može samom ljudskom moću pobijediti daleko brojniju neprijateljsku vojsku, zato se opet utekao prije borbe pouzdanom molitvom Bogu za pomoć, kao jedinom spasitelju Izraela. U molitvi spominje, kako se je u povijesti izraelskog naroda više puta pokazala nepobjediva snaga Božje pomoći, a napose u slučaju borbe Davida s Golijatom i prigodom pobjede Janate, sina Saulova nad Filistejima. Pa tako neka bi se i sada Bog udostojao predati moćnu vojsku sirsku u ruke naroda Izraelskoga; neka učini, da tu vojsku obuzme izvanredni strah i malodušnost, pa da se međusobno pobiju kao što se dogodilo s Madijancima, kad je na njih navalio Gedeon. Kao potporu ili razlog ovoj molbi navodi Juda činjenicu, što Izrael predstavlja narod koji ljubi Boga. Time će se očitovati sve više i slava Božja i ljudi će biti potaknuti, da zahvaljuju pravome Bogu, koji štiti pravedne, makar bili i malobrojni.

34.-35. Kad se zametnuo boj, pade od Lizijine vojske 5000 ljudi u borbi sa Židovima. Taj gubitak napunio je nep jateljsku vojsku strahom i malodušjem tako, da se dala u bijeg, tim više, što su se Židovi borili izvanrednom hrabrošću, za spas svoje domovine i svoje vjere, dok sirski vojnici nisu imali nikakvih osobitih ideala, radi kojih bi se s oduševljenjem borili. Vrativši se Lizija poražen u Antiohiju, odlučio je, da unovači još veći broj vojske, dakako plaćeničke, pa da ponovno navali na Židove. Međutim su Židovi sada dobili vremena, da porade na obnovi grada Jerusalema i njegova hrama, koji je bio sav opustošen i zapušten.

5. Očišćavanje hrama i obnova Jerusalema (36 - 51)

36-40. Kad su se Židovi nakon pobjede nad Lizijinom vojskom zaputili u Jerusalem s nakanom, da ga obnove i očiste od svih tragova neznaboštva, našli su Jerusalem u žalosnom i pustom stanju. Sve je bilo porušeno i obeščašćeno, a tu pustoš još je povećavala i zaraštenost grmljem i šikarjem. "Pastophoria diruta" = porušene ćelije oko hrama, gdje su bila spremišta za različite liturgijske predmete i stanovi za svećenike. U znak žalosti razdrli su Židovi svoje haljine, gorko proplakali i posipavali si glave pepelom. K ovim se znacima žalosti pridružio i žalobni zvuk trublje, i glasan vapaj naroda prema nebu, tj. vapaj Bogu za pomoć.

41.-43. Ipak Juda u općoj žalosti nije propustio potrebne mjere opreza protiv neprijateljskih ostataka, koji su se još nalazili u tvrđi jerusalemskoj. Tu je tvrđu trebalo na juriš osvojiti, pa zato Juda određuje ljude, koji će izvršiti taj zadatak dotle, dok će drugi raditi na čišćenju i obnovi hramskog svetišta. Za čišćenje pak svetišta odabrao je svećenike, koji su propisno bili čisti od mana (Lev. 21,17 21). Ova neporočnost morala je biti i tjelesna i moralna; što više, morali su to biti ljudi, koji su se odlikovali pobožnošću i revnošću u vršenju zakona Božjega, "voluntatem habentes in lege Dei". Da se pak ukloni svaki trag i spomen na oskvrnuće svetog mjesta, uklonili su ponajprije kamenje, od kojeg je bio sazidan neznabožački žrtvenik, bacivši ga na nečisto mjesto. To nečisto mjesto bilo je po svoj prilici u dolini Hinom ili Ennom, nazvano Tophet, gdje se snašalo sve smeće i nečistoća, pa bi se od vremena do vremena spaljivalo. Zato se ovo mjesto zvalo također Gehena = paklena dolina, koja je bila puna smrada i nečistoće.

44.-46. Pošto je i sam oltar za žrtve paljenice bio sramotno oskvrnjen time, što su se na njemu prinosile neznabožačke žrtve, bilo bi sablažnjivo, da taj oltar unapredak služi za prinašanje pravovjernih žrtava paljenica, pa zato su se posavjetovali, što da s njim učine: s jedne strane radilo se o stvari, koja je nekoć bila posvećena, a s druge strane oskvrnuta, nijesu se usudili baciti kamenje ovog oltara na smetište, kamo su bacili kamenje neznabožačkog oltara, nego su ga smjestili negdje na zgodnom mjestu na samoj uzvisini hrama, prepuštajući

stvar budućem od Boga poslanom proroku, da u Božje ime izjavi, što da se s njim učini.

47.-48. Obuzeti duhom revnosti oko čistoće zakona sagradiše Židovi sasvim novi oltar po uzoru staroga od novog neoskvrnjenog kamenja. "Lapides integros..." (u vezi s Deut.27,6) znači kamenje, koje nije tesano željeznim oruđem. Jednako obnoviše unutrašnjost hramskog svetišta, sigurno obrednim pranjem vodom. Nakon svega izvršena bi sasvim nanovo posveta hrama.

49-51. Budući da je kralj Antioh dao porobiti sve hramsko skupocjeno pokućstvo, trebalo je sve to iznova nabaviti. Tu je u prvom redu bio zlatni svijećnjak sa sedam krakova, zatim kadioni oltar te različite druge sprave i posuđe, koje se upotrebljavale kod bogoslužja. Velika je bila radost, kad su nakon tolikih kušnja i patnja mogli opet zapaliti svjetiljke sedmokrakog svijećnjaka u hramu, zapaliti tamjan na kadionom žrtveniku i postaviti na sto posvećene hljebove, - sve kako je bilo nekada u hramu. Napokon postaviše i skupocjene zastore, koji su dijelili svetinju od svetinje nad svetinjama, i zastore na ulazu u svetinju.

5. Posveta obnovljenog hrama (4,52 - 61)

52.-55. Dne 25. dana devetog mjeseca (Kisleva) = studeni prosinac) g. 148. seleucijske ere, tj. 165.pr.Kr., nakon što su prošle tri godine, otkako je hram bio oskvrnjen neznabožačkim žrtvama, istoga dana prinesena bi u svrhu posvete novog oltara i obnovljenog hrama žrtva na oltaru za žrtve paljenice. U svrhu vanjske radosti popraćen je taj čin radosnom svirkom citara, harfa i cimbala, te pjevanjem psalama. Sav je narod pobožno pao ničice na zemlju i zahvaljivao se Bogu što je narodu udijelio milost, da je sve tako sretno uspjelo.

56.-57. Slavljenje blagdana posvećenja oltara trajalo je osam dana, slično kao blagdan Pasha i Sjenica. Najsvećaniji je dan bio osmi. Tako se slavilo posvećenje hrama i u vrijeme kralja Salomona, kad je bila dovršena gradnja hrama, a tako i u vrijeme Nehemije, kad je bio nanovo sagrađen hram jerusalemski. Na žrtveniku za žrtve paljenice prinosile su se sve vrste žrtava: poklonstvena, gdje se sve spalilo u znak priznanja Božjeg veličanstva, pomirbene žrtve za oproštenje grijeha, zahvalne i prozbene žrtve. Uz zahvalne žrtve vršile se i žrtvene gozbe, kod kojih je dolazilo do izražaja veselje i zadovoljstvo naroda. Jednako je i vanjština hrama bila dostojno urešena arhitektonskim uresima, vijencima i štitićima, kao uspomenama na veliku pobjedu nad neprijateljima. Osim toga i ostale prigradnje hrama, kao sobe i ćelije za pohranu različitih liturgijskih stvari i za stanove svećenicima, zatim predvorje, i uopće sve, što je bilo poharano i opustošeno, bilo je sada obnovljeno. Sve je to napunjalo narod radošću, a time bi ujedno uklonjena sramota i poniženje naroda od neznabožačkih tuđinaca.

59. U spomen na ovaj svečani dan odrediše Juda i njegova

braća zajedno s predstavništvom svega naroda izraelskoga, da se unaprijedak imade svake godine u isto doba slaviti blagdan posvećenja oltara i hrama, na dan 25 Kisleva. To je ujedno bio i narodni blagdan na uspomenu pobjede nad Sircima i slobođenja od tuđinskog jarma.

60.-61. Juda se razborito pobrinuo, da se i sam grad Jerusalem ubuduće osigura od neprijatelja, pa je dao goru Sion unaokolo utvrditi čvrstim zidinama i kulama, da nebi došao neprijatelj i opet pogazio Jerusalem. U tvrđu smjestio je narodnu vojsku, da bdije protiv navale neprijatelja. Na jugu pak Judeje, na granici Idumeje, dao je također utvrditi grad Betsuru, da bude već izdaleka obrana protiv neprijatelja prije, nego bi doprli do Siona.

Gl. V.

1. POBJEDA NAD EDOMCIMA, BEANJANIMA I AMONCIMA (5,1 - 8)

PRIJEVOD

5,1. A kad su čuli neznabošci unaokolo, da je sagrađen žrtvenik i svetište, kao prije, vrlo su se razgnjevili (u LXX poslije , + . = i bilo obnovljeno).

2. I naumili su istrijebiti Jakobovo pokoljenje, što je bilo među njima, i počeli su ubijati (one koji su) od (toga) naroda - progoniti (u LXX = uništavati, iskorjenjivati) ih.

3. I zavojeva Juda na sinove Esavljeve u Idumeji i na one, koji su bili u Akrobatanu, jer su zasjedali Izraelcima, i pobije ih teškim porazom (LXX i pritijesni ih i oduzme njihov plijen).

4. Tada se opomene zloće Beanovih sinova, koji su narodu postavljali zamku i spoticanje zasjedajući im na putu.

5. I on ih zatvori u kule, i primakne im se i uništi ih, i zapali njihove kule, sa svim što je bilo u njima, ognjem.

6. Zatim prijeđe na Amonove sinove, ali naiđe na jaku silu i na brojan narod, i na njihova vođu Timoteja.

7. I zapodjene s njima mnoge bojeve, i satre ih pred sobom i pobije ih.

8. Potom zauzme grad Gazer s njegovim kćerima (selima) i vrati se u Judeju.

Tumačenje Gl.V.

1-2. Susjedni neprijateljski narod, Idumeji i Amonci,koji su stanovali na jugu i jugoistoku Judeje, kad su čuli za pobjedonosne uspjehe Judejaca, počeli su im veoma zavidjeti i bojati se, da će im Judejci oduzeti one krajeve, koje su za vrijeme najezde sirske vojske, dok su Judejci bili skučeni ropstvom, Edomci i Amonci bili zaposjeli. U njih se probudila iskonska i vjekovna plemenska i vjerska mržnja na Judeje, koja ih je nagonila na okrutnost protiv pripadnika judejske narodnosti, što su bili razasuti i pomiješani sa žiteljstvom Edomaca i Amonaca. Prvi dakle odjek probuđene zavisti i mržnje bio je taj, da su počeli ubijati i iskorjenjivati, kako kaže grčki tekst τὸ γένος Ἰακώβ Jakovljev rod - sve porodice izraelskog podrijetla. Razumljivo je, da Judejci nisu mogli mirne duše podnositi takva nasilja.

3. To je bio razlog, da je Juda Makabejac zavojštio protiv tih naroda, da zaštiti život i prava svojih suplemenika. Najprije je navalio na Idumeje, i to na onu pokrajinu, koja se nalazila na jugu Mrtvog mora na gorskom usponu, nazvanom Akrabatine (=škorpionsko gorje). Tu su naime stanovali upravo oni pripadnici Idumeja, koji su potjecali od praoca Ezava, brata Jakovljeva, praoca dvanaest izraelskih plemena. Kao što je nekoć Esav mrzio na svoga brata Jakova, tako su i Ezavljevi potomci, nazvani Edomci (crveni) mrzili na Izraelce kao Jakovljeve potomke. Već u vrijeme putovanja Izraelaca kroz pustinju pokazali su to neprijateljstvo, kad nisu dopustili Izraelcima prolaz kroz svoju zemlju (Num.2o,18-21). Za vrijeme judejskoga kralja Ahaza (736-721), kad je ovaj zatražio pomoć od Asiraca protiv udruženih neprijatelja, i to izraelskoga kralja Faceja i aramejskoga kralja Rasina, Edomci su navalili iza leđa na judejsko kraljevstvo, osvojili mnoge gradove i opljačkali krajeve na jugu judejskoga kraljevstva (II.Dnev. 28,17; Is.34,5), a i u vrijeme provale Babilonaca ponijeli su se Idumeji nebratski prema Judejcima, (pridruživši se pljački Babilonaca /Jer. Tuž. 4,21; Ezek. 25,12; Ps.136,7/). Osim toga Judejci su neprestano bili ugroženi od idumejskih razbojničkih zasjeda i pljačkanja. Juda ih je ovaj puta hametom potukao (percussit eos plaga magna), a u grčkom tekstu još nadodaje = i pritijesni ih i oduzme njihov plijen.

4.-5. "Tada se opomene i zloće Beanovih sinova". Ovdje se radi po svoj prilici o zlopakim stanovnicima mjesta Bean ili Baian, koje leži jugoistočno od grada Hebrona. Premda su se ovi zatvarali u svoje kule, ipak ih je Juda nadvladao opkolivši ih sasvim i uništio ih je tako, da im je kule zapalio, i tako su izgorjeli i bili sasvim uništeni. To značenje ima izraz "anathematizavit eos". Beani se spominju samo na ovome mjestu.

6. "Zatim prijeđe na Amonove sinove". Amonci bili su rodoskvrnski potomci Lotovi. Nastavali su pokrajinu s istočne strane Jordana i Mrtvog mora između rijeke Jaboka (istočni pritok Jordana) i Amona(koja utječe s istočne strane u Mrtvo more). I oni su Izraelcima činili neprilika već u vrijeme putova-

nja prema obećanoj zemlji, kad se njihov kralj Og opro prolazu kroz njegovu zemlju (Deut.3,11) Za vrijeme Davidova 'aljevanja vojevao je Davidov vojvoda Joab na amonski glavni grad Rabbat i osvojio ga. (II.Kralj.12,26).

7. I ove je Juda u više okršaja hametom razbio, premda su imali jaku vojsku, na čelu sa sirskim vojskovođom Timotejem, koji je po svoj prilici namjerice po nalogu sirskog vojvode Lizija podstrekavao Amonce protiv Judejaca. Vjerojatno, da je ovaj Timotej istovjetan s onim, o kom se govori u II.Mak.8,30; 10,24.32,37; 12,2,10,18 .

8. "I zauzme grad Jazer (Vulg.Gazer) s njegovim selima." To je grad udaljen kojih 15 klm zapadno od Rabbat-Amona, a 12 klm sjeverno od Hesebona, identičan s današnjim Es-Zir (Vg.Gazer). Juda je pokorio taj grad sa svim njegovim područnim selima.

Tako je Juda ovim ratnim uspjesima pokazao, kako je kadar osigurati mir svojoj zemlji i narodu protiv svih nepravednih nasrtaja i uznemirivanja susjednih ratobornih naroda, te se pobjedonosno vratio sa svojih vojnih pohoda u Judeju.

2. UPOKORENJE GALAADA I GALILEJE (5,9-23)

PRIJEVOD

5,9. Tada se sakupe narodi (neznabožački) u Galaadu na Izraelce, koji su bili u njihovim krajevima, da ih is[illegible]ijebe, ali su (ovi) pobjegli u tvrđu Datheman.

10. I poslali su pismo Judi i njegovoj braći s porukom: skupili su se protiv nas narodi (neznabožački), što su oko nas, i hoće da nas istrijebe.

11. I spremaju se da dođu i da osvoje tvrđu, u koju smo pobjegli, a Timotej je vođa njihove vojske.

12. Sada dakle dođi i izbavi nas iz njihovih ruku, jer je već palo mnogo naših.

13. Poginula su i sva naša braća u kraju Tubin, a žene i djecu i imanje su im zarobili, te pogubili ondje do hiljadu ljudi.

14. Još se to pismo čitalo, kad su eto, došli drugi glasnici iz Galileje, s razdrtim haljinama, javljajući doslovce ovo:

15. da su se skupili na njih iz Ptolemaide i Tira i Sidona s čitavom tuđonarodnom Galilejom, da nas unište (istrijebe).

16. A kad je Juda s narodom čuo te stvari, sakupi se veliki zbor, da vijećaju, što da učine (kako da pomognu) svojoj braći, koja su se našla u nevolji, jer su od njih (neprijatelja) bili opsjedani.

17. Tada reče Juda svome bratu Simonu: "Izaberi sebi ljude, pa idi i izbavi svoju braću u Galileji, a ja i moj brat Jonatan poći ćemo u Galaadsku.

18. Potom ostavi Zaharijina sina Josipa, i Azariju, da budu vođe naroda s preostatkom vojske u Judeji, da je čuvaju.

19. I zapovjedi im govoreći: Budite na čelu tome narodu ali ne zapodijenite rata protiv (neznabožačkih) naroda, dok se ne vratimo";

2o. Tada su dodijelili Simonu tri tisuće, da ide u Galileju; a Judi osam tisuća u Galaadsku.

21. I Simon je otišao u Galileji i zametnuo mnoge bojeve s (neznabožačkim) narodima, satrvši pred sobom neznabožce i gonio ih je do vratiju Ptolemaide.

22. Tu je palo do tri tisuće ljudi od neznabožaca i (Simon) je uzeo njihov plijen.

23. I zadobio je one (Izraelce) iz Galileje i u Arbatima sa ženom i djecom, sa svim njihovim imanjem, i odveo (ih) u Judeju s velikom radošću.

Tumačenje Gl. V.

5,9. Protiv Izraelaca podigli su se također neznabošci u pokrajini Galaadskoj, koja se nalazi istočno od Jordana i Genezaretskog jezera. Oni su htjeli sasvim istrijebiti Izraelce. Ovi su se onda zaklonili u tvrđavu Datheman. Gdje se ta tvrđa nalazila, nije danas poznato. O toj najezdi neznabožaca na Židove govori i židovski povjesničar Josip Flavije u svojim starinama (Antiquitates iudaicae, 12,8.1), Neznabošci su uskipjeli mržnjom protiv Židova tim više, što su čuli, kako Juda uspješno osvećuje nepravde, nanesene svojim sunarodnjacima.

Mržnju Galaadita sigurno je još većma raspirivao sirski vojvoda Timotej, koji je nedugo prije toga bio od Jude Makabejca razbijen, kad je bio na čelu vojske Amonaca (vidi gore r.6) ne bi li tako uspio osvetiti se za sramotan poraz, koji je doživio s Amoncima. - Nakana je Galaađana bila, da sasvim istrijebe Izraelce, koji su stanovali pomiješani među njima.

1o.-13. Našavši se u velikoj nevolji, poslali su Izraelci iz Galaada pismenu obavijest Judi Makabejcu, kako se nalaze u velikoj tjeskobi, i zamolili ga za vojnu pomoć. U tom su pismu naveli za podkrepu stvarne događaje, iz kojih se očito vidi namjera Galaađana, da rade na potpunom istrebljenju Izraelaca, jer su u mjestu Tubin-u i okolini pobili oko looo ljudi, a žene i djecu i sav imetak odveli su u roblje. Ista sudbina zacijelo čeka i tvrđavu Dateman, u koju su se Izraelci sklonili. U pismu izrijekom upozoravaju Judu, da je na čelu neznabožačkoj vojsci sirski vojvoda Timotej, koji je s Amoncima doživio poraz. Pomoć je bila žurno potrebna.

14.-15. U isto vrijeme, dok se čitala pismena poruka Izraelaca iz Galaada za pomoć, donijeli su drugi glasnici kobne pismene vijesti iz Galileje. Već njihov vanjski izgled poderanih odijela nagoviještao je, da donose zle vijesti. Ovi su javljali, da su se tuđinski narodi iz feničkih gradova Ptolemaide, Tira i Sidona zajedno s mješavinom stranih narodnosti u Galileji, jednodušno urotili na zator Izraelaca. Galileja je naime već od vremena otkako je izraelsko žiteljstvo bilo odvedeno u asirsko ropstvo, naseljena mješavina raznih naroda iz Mesopotamije, među koje su se kasnije za vrijeme helenističke vlasti, pomiješali i mnogi doseljenici grčke narodnosti,a i drugi. Tako se Galileja s pravom nazivala "Galilaea gentium" (= neznabožačka Galileja), narod koji hoda u tami... koji stanuje u kraju smrtne sjene" (Is. 9,1,ispor.Mat.4,15).

16. Iz jedne i druge vijesti Juda Makabejac je jasno vidio, da je politički položaj njegova naroda veoma ozbiljan, i tu ne bi valjalo da odlučuju samo pojedinci, kad se radi o sudbini naroda, pa zato je sazvao na okup narodnu skupštinu, da se tako u zboru cijelog naroda posavjetuju i odluče, što treba učiniti za spas naroda.

Trebalo je ratovati na dvije fronte: na istoku u pokrajini Galaadskoj, i na sjeveru u pokrajini Galileji,a vojske izraelske baš nije bilo na broj previše. Trebalo je, dakle, trijezno proračunati i omjeriti neprijateljsku snagu, koliko će vojske trebati rasporediti na jednu i drugu frontu, a osim toga da za svaki slučaj i kod kuće ostane dovoljan broj vojske za čuvanje poretka i sigurnosti, kao što i od eventualne navale kojega drugog vanjskog neprijatelja.

17. Za vojni pohod u Galileju odredio je Juda Makabejac svoga brata Simona, da izbavi braću Judejce u Galileji, dok je Juda s bratom Jonatanom odlučio povesti vojsku u Galaad.

18.-19. Za osiguranje pak kod kuće (u Judeji) odredio je Juda ostatak vojske pod zapovjedništvom Josipa, sina Zakarijina, i Azarije, da čuvaju Judeju. Ali da se izbjegne suvišnim ratnim zapletajima, upozorio je Juda ovu dvojicu, koji su ostali na čelu vojske u Judeji, neka se nipošto ne upuštaju ni s kim u rat, dok se ne povrate vojvode s vojnog pohoda u Galaad i Galileju. To je bila veoma razborita opomena, kako se to kasnije pokazalo (vidi red 55-62).

2o.-23. Simonu dodijeljena je četa od 3ooo vojnika za vojni pohod u Galileji. O bojevima u Galileji, kojih je bilo mnogo, izvješćuje nadahnuti pisac sasvim sažeto,da su bili uspješni, jer je Simon hametom potukao neznabožačke narode i natjerao ih u bijeg sve do vratiju grada Ptolemaide (danas Akko) sjeverno od Hajfe. U osvajanje same ove tvrđe nije se upuštao, jer tomu ne bi bila dorasla njegova vojska. U tim je bojevima Simonova vojska pobila 3ooo ljudi i zadobila obilat plijen. Broj dakle palih neprijatelja jednak je broju Simonove vojske. Budući da je dobro naslućivao, da Judejski stanovnici ne bi bili sasvim sigurni u onim krajevima, preselio je sve stanovništvo judejske narodnosti iz Galileje i iz

Arbata (što znači prema hebrejskom ארבות = dolina Jordana niže izlaska iz Genesaretskog jezera) u Judeju, slično, kao što je učinio Juda nakon pobjede u pokrajini Galaad (vidi niže red 45.)

3. VOJNI POHOD JUDE MAKABEJCA NA GALAAD (5,24 - 36)

PRIJEVOD

5.24. A Juda Makabejac i njegov brat Jonatan prešli su preko Jordana i išli su tri dana hoda po pustinji

25. Tada im dođe u susret Nabateji (Vulg. Nabuteji) i prime ih miroljubivo te im ispripovjede sve, što se dogodilo njihovoj braći Galaadskoj.

26. i kako su mnogi od njih zatvoreni u Barasi i Bosoru, u Alimi, Kasforu, Magetu i Karnaimu; sve su to utvrđeni i veliki gradovi.

27. A i u ostalim galaadskim gradovima ima ih zatvorenih, i za sutradan odredili su da primaknu vojsku tim gradovima, pa da ih u jedan dan osvoje i unište.

28. Tada okrene Juda iznenada s vojskom u pustinju Bosor i zauzevši grad pobije sve muško oštricom mača, te zadobije sav njihov plijen i spali ga (grad) ognjem.

29. I krenuvši odanle noću pošli su do tvrđe.

30. A kad je osvanula zora i oni su podigli svoje oči, a to gle, mnogo naroda, kome nije bilo broja, gdje nose ljestve i (bojne) sprave, da zauzmu tvrđu, i počeli su navaljivati na njih (tako u grčkom prijevodu LXX, dok u lat. prijevodu Vulg. stoji: et expugnarent eos = i da ih osvoje).

31. A kad je Juda vidio, da je započeo boj i da se ratna buka podigla do neba od trublje i velike vike iz grada,

32. rekao je svojim vojnicima: "Borite se danas za svoju braću!"

33. I dođe im sa tri reda odostrag i podigoše buku trubljama i zavapiše molitvama.

34. Tada je razabrala Timotejeva vojska, da je to Makabejac i pobjegli su pred njim, a on ih je porazio teškim porazom, i palo je u onaj dan od njih osam tisuća ljudi.

35. Tada krene Juda u Masfu, navali na nju i osvoji je, te pobije sve muško i oplijeni je, i spali je ognjem.

36. Odanle se digao i zauzeo Hasfor (Vulg. Kasbon) i Maget i Bosor i ostale galaadske gradove.

Tumačenje

5,24.-25. Dok je Simon vojevao u Galileji, Juda Makabejac je sa dodijeljenih sebi osam tisuća ljudi (ispor.gore red 2o) i s bratom Jonatanom pošao na vojni pohod u pokrajinu Galaadsku. On je prešao s vojskom preko Jordana po svoj prilici na plićinama nedaleko Jerihona. Vojska je pješačila tri dana hoda pustinjskim krajem, smjerom prema istoku. Ako se računa dan hoda prosječno oko 3o kilometara, to je taj put iznosio oko 9o-1oo klm.Ovaj je kraj većinom neobrađena pustinjska stepa, kuda prolaze nomadska beduinska plemena. Tako je na tom putu Judina vojska naišla na nomadsko arapsko pleme Nabateja, koji su bili potomci Ismaelaca i prijatelji Judejaca (radi zajedničkog podrijetla od praoca Abrahama). Nabateji su ih prijateljski primili. Glavni grad njihove postojbine bio je Petra, što leži na jugu pokrajine, kroz koju je prolazila judejska vojska. Od njih su Judejci primili dvije važne obavijesti za dalje ravnanje njihovih vojnih pothvata.

26. Prva je važna vijest bila, da je mnogo judejske braće zatvoreno po raznim tvrđama, i to u Barasi, Bosoru i Alemi, a to su tri grada na okupu na istočnoj strani pokrajine Basan nazvane Hauran, zatim u tri grada na zapadu pokrajine Basan, i to u Kasforu (LXX Hasfor), Magetu i Karnaimu (u današnjoj pokrajini Đolan.

27. Druga je važna vijest bila,da se za sutradan sprema glavni juriš na tvrđave, u kojima se nalaze sklonjeni Židovi. To je u prvom redu tvrđa Dateman, iz koje su Židovi poslali pismenu poruku Judi moleći za vojnu pomoć, a bilo je i drugih tvrđava, za koje ovi Judejci u Datemenu nisu ni znali. Ovim se jurišem namjeravalo u jedan dan potpuno uništiti Judeje, zaklonjene u Datemenu i u drugim tvrđama. Tako je Judina pomoć dobro došla ne samo da spasi one u Datemenu, nego i one, koji su bili u drugim tvrđavama, od kojih je u pismenoj poruci bilo spomenuta samo kobna sudbina Tubina, gdje su svi Judeji muškarci bili pobijeni (vidi gore red.13).

28. Čim je Juda primio te vijesti, vidio je, da ne valja ni časa krzmati, nego se požuriti s vojskom da dođe na vrijeme u pomoć braći sunarodnjacima. Zato Juda krene brzo s vojskom preko pustinje put Bosre, koju je odmah osvojio i pobio u njoj sve muško, oplijenio je i potom uništio ognjem.

29.-3o. Poslije osvojenja Bosre krene Juda Makabejac dalje s vojskom bez noćnog počinka, da priteče u pomoć opsjedanoj tvrđi, tj. Datemanu, koja je stvarno bila zatražila pomoć. I doista pomoć je prispjela u pravo vrijeme, jer rano ujutro navalila je mnogobrojna vojska, dopremajući ljestve i razne bojne naprave, da navale na tvrđu i da je osvoje.

31.-32. Juda Makabejac vidio je,da tu nema mnogo vremena za razmišljanje, nego treba brzo učiniti što je najpotrebnije, jer je sa strane neprijatelja već započeo juriš i boj praćen groznom vikom protiv tvrđave, a iz tvrđave čula se također

strašna vika. Na Judin poziv kao na lozinku: "Borite se danas za svoju braću"! - zavapila je i čitava Judina vojska "prema nebu", tj. k Bogu, za pomoć,

33.-34. Juda je veoma brzo smislio ratnu osnovu. On je razdijelio svoju vojsku u tri reda i došao je iza leđa neprijateljskoj vojsvi, koja je opsjedala tvrđu. Silnom bukom trubalja i ratnom vikom, koja se miješala s molitvom za Božju pomoć u pravednom boju za obranu braće od nepravednog neprijateljskog napadaja, smela je Judina vojska neprijateljsku vojsk Timotejevu, da se ova dala u divlji bijeg. Dosta je bilo da se u neprijateljskoj vojsci pročulo za ime Jude Makabejca i ve ju je zahvatio panični strah. Judina je vojska hametice porazila neprijateljsku Timotejevu, od koje je u taj dan poginulo oko 8ooo ljudi, a to je toliko, kolika je otprilike bila vojska Jude Makabejca.

35.-36. Ovaj je uspjeh bez sumnje obodrio Judinu vojsku, i tako je Juda krenuo dalje,da oslobodi svoje sunarodnjake u drugim galaadskim gradovima. On je krenuo na Masfu, zauzeo je i osvojio, pobio u njoj sve muško, porobio i ognjem je sažgao. Premda ovaj grad nije bio spomenut među onima, o kojima su Judi Makabejcu dali obavjesti Nabateji, sigurno je Juda kasnije saznao, da se u tom gradu nanosi veliko nasilje njegovim sunarodnjacima, i zato je primijenio na taj grad kaznu anateme tj. potpunog uništenja. Po tom je Judina vojska osvojila gradove: Kasbon, Maget, Bosor i ostale galaadske gradove, i tako oslobodila Židove, koje su zamošnji neznabošci pritješnjavali. Tako je ovim vojnim pohodom Jude Makabejca gotovo čitava pokrajina Galaad (s istočne strane Jordana) potpala pod vlast samostalne judejske države pod upravom Jude Makabejca.

4. BITKA ZA RAFON (5,37 - 44)

PRIJEVOD

5,37. Poslije tih događaja sabrao je Timotej drugu vojsk i utaborio se pred Rafonom preko (s one strane) potoka.

38. A Juda je poslao i dao uhoditi vojsku; i jave mu govoreći: da su mu se pridružili svi (neznabožački) narodi, koji su oko nas, vrlo velika vojska.

39. I najmili su sebi u pomoć Arape, i utaborili su se preko potoka, pripravni da iziđu na to u boj. Tada im je Juda pošao nasusret.

4o. A Timotej reče vođama svoje vojske: "Kad se približi Juda i njegova vojska k potoku vode, ako prvi prijeđe k nama, ne ćemo mu moći odoljeti, jer će nas silom nadjačati.

41. Ako li se poboji prijeći, utabori se s one strane rijeke, prijeći ćemo k njima (LXX: k njemu) i nadvladati ga.

42. A kad se Juda približio k potoku vode, postavio je narodne pisare pokraj potoka i naložio im je govoreći: "Ne ostavljajte nikoga od ljudi (LXX +da se utabori), nego neka idu svi u boj.

43. I prijeđe prvi k njima (LXX:na njih), a za njim sav narod. I satrli su pred sobom sve (neznabožačke) narode, da su pobacali svoje oružje i pobjegli su u karnaimski hram (sveti gaj).

44. I osvoji (LXX osvojili su) sam grad, a hram (gaj) spali (LXX:spalili su) ognjem sa svima, koji su bili u njemu. Tako je bio oboren Karnaim i nije se mogao održati pred Judom.

Tumačenje

5,37. Sirski vojvoda Timotej, premda je bio do nogu poražen kod tvrđe Datenama, ipak se nije u svojoj tvrdokornosti dao potpuno smesti, da odustane od daljeg ratovanja protiv Jude Makabejca. Timoteju je za kratko vrijeme uspjelo sabrati novu plaćeničku vojsku, s kojom se utaborio pred gradom Rafon. To je grad istovjeran s današnjim Er-Rafe, sjeverno od rijeke Wadi Er-Raz, a istočno od rijeke Wadi el-Ehreir. Rafon spominje rimski pisac Plinije pod imenom Raphona među gradovima Dekapolis-a, kako se zvala u to doba upravna pokrajina s istočne strane Genezaretskog jezera.

38.-39. Juda, kao oprezan vojskovođa, poslao je najprije svoje izvidničke odrede, da izvide ovu novu neprijateljsku vojsku Timotejevu. To je bila doduše mnogobrojna vojska, ali izmiješana od svih narodnosti, što su nastavale u onom kraju. K tomu je Timoteju još uspjelo najmiti na pomoć plaćeničke čete Arapa. Izvidnici su također primijetili, da se sva ova neprijateljska vojska sprema, da navali na Judinu vojsku. Čim je Juda primio te obavijesti, krenuo je nasusret neprijateljskoj vojsci.

4o.-41. Timotej je primijetio dolazak Judine vojske. Imajući već višestruko iskustvo o hrabrosti i jakosti Judine vojske, odlučio je najprije posmatrati njezino gibanje, ne bi li odatle razabrao njezino bojno raspoloženje, i to prema ratnoj taktici: da li će se Judina vojska usuditi prijeći preko rijeke spremna prva na navalu, ili će se utaboriti s one (zapadne) strane rijeke, čekajući na navalu Timotejeve vojske. Prema tomu dao je Timotej svojim vojnim zapovjednicima upute gledom na izglede za uspjeh bitke. On je psihološki sasvim ispravno ocijenio, kako će se moći raspoznati raspoloženje Judine vojske. Ako se ona usudi prijeći preko rijeke na stranu gdje se nalazi Timotejeva vojska, to je znak, da je duh vojske u hrabrom raspoloženju, i tada joj ne će moći odoljeti, makar bila Timotejeva vojska i brojem znatno veća. Ako li se pak Judina vojska ne usudi prijeći preko rijeke, nego se utabori s onu stranu (na zapadnoj strani), to će biti znak, da je vojska umorna i neraspoložena za boj. Za taj slučaj dao je Timotej nalog svojim vojnim zapovjednicima, da oni poduzmu prvu navalu tako, da

prijeđu preko rijeke protiv Judine vojske, pa da će je tada nadvladati.

42.-43. Ali Juda je bio također vrstan i promišljen vojskovođa. Premda mu je vojska brojem bila manja od neprijateljske, ipak je stega i duh Judine vojske bio bolji nego u neprijateljskoj. To se vidi po tom, što je poduzeo potrebne mjere opreza za održanje stege u vojsci kod prelaženja preko rijeke. Da obodri svoju vojsku, prednjačio je sam hrabrošću, zaputivši se prvi da prijeđe rijeku, a da tko od vojske ne bi zaostao i odijelio se, postavio je vojne pisare, tj. niže zapovjednike, koji su vodili popis momaka, da kod prelaza rijeke paze na to, da svi prijeđu i pođu u boj i da nikoga ne puste, da zaostane ili da se udalji. Čim bi naime tkogod pokušao odustati od prelaza, to bi odmah loše djelovalo na duh discipline drugih, da bi postali malodušni. I doista, kad je Judina vojska prva prešla preko rijeke, razbila je Timotejevu mješavinu vojske od raznih naroda tako, da je u divljem bijegu odbacivala svoje oružje i zaklonila se u krivoboško svetište grada Karnaima, što se nalazi istočno od gradaRafona. To je bio gaj poganske božice Atargate, kako se to razabire iz paralelnog mjesta u II Mak. 12,26. To je ženski idol prema božanstvu Dagon, što se osobito poštivalo kod Filisteja.Juda Makabejac nije poštedio ni krivoboškog svetišta, nego ga je dao spaliti, i zajedno s njim sve, koji su se tu našli. Tako je i grad Karnaim bio oboren, i nije se mogao oduprijeti pred navalom vojske Jude Makabejca.

5. POBJEDNIČKI POVRATAK U JUDEJU (5,45 - 54)

PRIJEVOD

5,45. Tada je Juda sabrao sve Izraelce, koji su bili u Galaadu, od najmanjeg do najvećega, njihove žene i djecu (LXX +i imanje) i veoma veliku vojsku, da otidu u judejsku zemlju.

46. I došli su do Efrona, velikoga grada, što se nalazio na ulasku, veoma utvrđena, te se nije moglo ukloniti se od njega ni na desno ni na lijevo, nego je posred njega vodio put.

47. A oni, koji su bili u gradu, zatvorili su se i zagradili su vrata kamenjem. I pošalje Juda k njima poruku miroljubivim riječima, govoreći:

48. Željeli bismo proći kroz vašu zemlju,da dođemo u svoju zemlju; nitko vam neće nikakve štete učiniti; jedino da pješke prođemo". Ali im nijesu htjeli odvratiti.

49. Tada zapovjedi Juda, da se oglasi po vojsci, neka se svatko utabori na onome mjestu, gdje stoji.

5o. I utabore se muškarci od vojske (vojska); i jurišao je (LXX: jurišali su) na grad cijeli onaj dan i cijelu noć, i grad im se predao u ruke.

51. I pobili su oštricom mača sve muško, i iskorijenili ga (grad), te ga oplijenili, i prešli su kroz čitav grad preko pobijenih.

52. I prešli su Jordan na velikom polju nasuprot Bethsanu.

53. A Juda je cijelim putem pribirao zaostale odostrag i bodrio narod, dok nisu prispjeli u judejsku zemlju.

54. Tada su se radosno i veselo stali uspinjati na goru Sion, gdje su prinesli paljenice, što nije od njih nitko poginuo, nego su se svi u miru (zdravi) povratili.

Tumačenje

5,45.-46. Kao što je Simon nakon pobjede nad neznabošcima u Galileji poveo sve izraelsko stanovništvo iz Galileje u Judeju, da ne bude uznemirivano od neznabožaca, tako je sada Juda Makabejac nakon pobjede u pokrajini Galaadu poveo sve tamošnje izraelsko žiteljstvo sa sobom u Judeju, zajedno s njihovim porodicama i gibivim imanjem. Nije naime bila bez temelja bojazan, da bi neprijateljski narodi mogli opet počinjati nasilja nad stanovništvom izraelske narodnosti, kad bi ono bilo ostavljeno bez trajne zaštite. Kako je pak Judeja uslijed mnogostrukih pustošenja za vrijeme trajanja sirskog nasilja postala veoma rijetko napučena, bilo je dosta zemlje, da se mogu naseliti doseljenici iz Galileje i Galaada. Uslijed priliva mnogobrojnog izraelskog pučanstva, koje se selilo iz Galaada u Judeju, povećao se i broj Judine vojske i čitavog bojnog tabora. Čitava vojska s pridruženim narodom, koji se selio, krenula je prema jugozapadu u smjeru prema gradu Afronu, koji se nalazio u nekom klancu između dvije gore tako, da ga se nije moglo obići ni s jedne ni s druge strane. Efron je bio velik i utvrđen grad. Juda je naumio sa svojom vojskom i ostalim narodom proći kroz taj grad, nikoga ne dirajući, da tako dođe najkraćim putem do rijeke Jordana i da je prijeđe nasuprot gradu Bethsanu, što se nalazio na zapadnoj strani Jordana u dolini kojom se otvara put do nizine Jezrahel.

47.-48. Ali kad su građani Efrona opazili pred gradom brojnu Judinu vojsku i mnoštvo naroda, žena i djece, zatvorili su gradska vrata i zagradili ih kamenjem. Koji je razlog bio, da su Efronjani zabranili prolaz kroz grad Judinoj vojsci i narodu, ne može se iz samog teksta razabrati. Vjerojatno je, da su se bojali pljačkanja. Tada im Juda pošalje miroljubivu poruku s molbom, neka građani dopuste, da njegova vojska i narod mirno prođu kroz grad, obećavajući da ne će nikomu nikakve štete učiniti, ali im građani uza sve to nisu htjeli otvoriti gradska vrata i dopustiti prolaz kroz grad.

49.-5o. Kad je to Juda vidio, odlučio je prema propisima Mojsijeva zakona da zavojšti na grad i uništi ga zato, što mu je odbio miroljubivu ponudu.

U Mojsijevom naime zakonu stoji: "Ako kada pristupiš k osvajanju grada, ponudit ćeš mu najprije mir. Ako primi i otvo-

ri ti vrata, spasit će se sav narod, koji je u njemu, i služit će ti dankom. Ako pak ne ushtjedne sklopiti saveza i zapodjene protiv tebe boj, osvojit ćeš ga. A kad ga Gospod Bog tvoj preda u tvoje ruke, pobijat ćeš u njemu oštricom mača sve, što je muškom osim žena i djece, te stoke i ostaloga što je u gradu. Sav ćeš plijen podijeliti vojsci i jesti ćeš od plijena svojih neprijatelja, što ih je Gospod Bog tvoj predao tebi" (Deut.2o: lo-14). Po ovoj dakle odredbi ratnog prava u Mojsijevu zakonu postupio je sada Juda Makabejac. Kako nije bilo vremena za sustavno raspoređivanje vojnog tabora, Juda je zapovjedio svojima neka se svatko utabori na mjestu, gdje se nalazi.

51. Nakon kratkog odmora dala se na posao vojna sila od čitave Judine povorke. Vojska je opsjedala grad kroz čitav dan i noć, dok se grad nije predao u njegove ruke, te su pobili sve muško, tj. što je doraslo za oružje, oplijenili grad i prešli su kroz čitav grad preko ubijenih.

52.-53. Nakon pobjede proslijedila je vojska s ostalom povorkom naroda put prema Jordanu, koji su prešli na mjestu nasuprot gradu Bethsanu, koji se nalazi na prostranoj nizini, što se spaja s ravnicom Ezdrelon prema Sredozemnom moru. Budući da je bilo mnogo takvih, koji nisu mogli slijediti u hodu čitavu povorku, nego su zaostajali, kao žene, djeca, starci i bolesnici, a možda su mnogi postajali i malodušni radi neizvjesnosti, gdje će se ubuduće okućiti. O svima tima vodio je brigu Juda, te ih je prikupljao, tješio i bodrio, da ne klonu duhom, sve dok nisu napokon prispjeli u judejsku zemlju.

54. Došavši u Judeju u glavni grad Jerusalem, najprije su uzašli na goru Sion, i kad su stigli ovamo, zaboravili su na sve napore putovanja, te dali oduška svojoj radosti i veselju. Tu su prinijeli žrtve paljenice na slavu Bogu, što ih je očuvao, da nitko od onih, koji su prispjeli, nije pao, dok se nisu povratili u miru. Tim se ne misli reći, da za vrijeme ratovanja uopće nije nitko poginuo, nego je svaki od ovih, koji su se živi i zdravi povratili od svega srca zahvaljivao Bogu za tu sreću.

6. NEUSPJEH RADI NEPROMIŠLJENOSTI JOSIPA I AZARIJE, JUDINI DALJI USPJESI I POBJEDE (5,55 - 68)

PRIJEVOD

5,55. A u vrijeme kad je Juda s Jonatanom bio u zemlji galaadskoj, a Simon, njegov brat, u Galileji nasuprot Ptolemaide.

56. Čuli su vojvode: Josip, sin Zaharijin, i Azerija za njihove uspjehe i bojeve, što su ih vodili.

57. i rekoše: "Načinimo i mi sebi glas (proslavimo se i mi) pa da pođemo i zavojštimo protiv (krivoboških) naroda, što su oko nas!"

58. I zapovjede onima, koji su bili u njihovoj vojsci, da pođu na Jamniju.

59. Ali im je iz grada izišao nasusret Gorgija na boj.

60. I bili su natjerani u bijeg Josip i Azarija sve do judejskih međa, i palo je u taj dan od izraelskog naroda do dvije tisuće ljudi, i tako je to bio veliki bijeg u narodu.

61. jer nisu slušali Judu i njegovu braću, misleći (uobražavajući sebi) da će junački vojevati.

62. Ali oni nisu bili od koljena onih junaka, po kojima je došlo spasenje u Izraelu.

63. I Judini su se ljudi (LXX: a junak Juda i njegova braća) veoma proslavili pred svim Izraelom, gdjegod im se čulo za ime.

64. I skupljali su se k njima čestitajući im.

65. Potom je Juda sa svojom braćom pošao da vojuje protiv Ezavovih sinova u zemlji na južnoj strani; i pobije Hebron i njegova sela, a zidove i kule unaokolo spali mu ognjem.

66. Tada se podiže, da pođe na filistejsku zemlju i prolazio je kroz Samariju (tako A ℵ ; dok La i Josip Flavije imadu "Marisa", grad na putu iz Hebrona prema Filisteji).

67. U taj su dan pali u boju svećenici, jer su htjeli junački vojevati, pa su nepromišljeno izašli u boj.

68. A Juda je zaokrenuo u Azot u filistejsku zemlju, te razrušio njihove žrtvenike, a izrezbarene likove njihovih bogova sažgao je ognjem; i pokupio je plijen gradova te se vratio u judejsku zemlju.

Tumačenje

Poraz Josipa i Azarije (5,55 - 62)

5,55.-56. Dok se po Judeji pronosio glas o junaštvima (LXX: ἀνδραγαθιῶν) i sjajnim pobjedama Jude i Jonatona u Galaadu, te Simona u Galileji, probudio se duh slavičnosti i kod vojvoda Josipa i Azarije, koji su bili na čelu vojske, što je ostala kod kuće, da čuva zemlju od neprijatelja, ne bi li se i oni proslavili kakvim junaštvom. Zato rekoše: "Hajde da se i mi proslavimo, pa idemo u boj protiv krivobožaca, što su oko nas!" Premda je boj protiv krivobožaca, koji su ugrožavali svetinje pravovjernog naroda judejskog, bio hvalevrijedan pothvat, ipak u ovom slučaju nije bio dobro djelo, jer ga je kvarila grješna nakana sa svrhom vlastite slavičnosti, a u drugu ruku bio je to čin veoma lakomislene neposlušnosti prema razboritoj i opravdanoj zabrani Jude Makabejca. Zato je ovaj pothvat bio kažnjen sramotnih i teškim porazom.

58. "I zapovjedi (u LXX: i zapovjede) onima u svojoj vojsci, da pošu na Jamniju. Jamnija je grad na jednom brežuljku

u filistejskoj nizini nedaleko Sredozemnog mora, otprilike u sredini između Jafe i Azota. Tu je jednom zgodom prije izvojevao Juda pobjedu nad sirskim vojvodom Gorgijom (I.Mak. 4,8-23). Ali se Gorgija još sveudilj, zadržavao kod Filisteja i ovaj puta bio je na čelu vojske u gradu Jamniji.

59. Radi povišenog položaja grada Jamnije na brežuljku mogao je Gorgija lako opaziti, kako se s istočne strane iz Judeje primiče ka gradu židovska vojska, pa je odlučio, da iziđe protiv nje sa svojom vojskom. On je zacijelo bio po uhodama dobro obaviješten o otsutnosti vješta vojskovođe Jude Makabejca, znajući da je on na vojnom pohodu u Galaadu, i zato je bez straha pošao ususret ovoj vojsci, kojoj su bili na čelu vojvode, nedorasli ovakvom poslu.

6o.-61. Ono, što se moglo naslućivati, dogodilo se. Judejsku vojsku Josipa i Azarije razbio je sirski vojvoda Gorgija, natjeravši je u sramotan bijeg, a uz to je od judejske vojske palo oko 2ooo ljudi, što je bio težak gubitak za inače malobrojnu judejsku vojsku, s kojom se nije smjelo upuštati u nepromišljene bojne pothvate, kao što je bio ovaj. To je bila teška kazna za nepromišljenost i neposlušnost, kao što i za slavičnost vojvoda Josipa i Azarije. Tako se događa ljudima, koji se u svojoj oholosti usuđuju prekoračiti granice planova Božje providnosti.

62.-64. Značajno je, što nadahnuti pisac primjećuje o tim ljudima: da to "nisu bili ljudi od onoga koljena, po kom je došlo spasenje u Izraelu", dakle potpuna opreka muževima iz roda Makabejaca, kojih se slava pročula ne samo širom judejske zemlje, nego i širom susjednih zemalja i naroda unaokolo, tako da su njihovo junaštvo priznavali s poštovanjem i udivljenjem, a i s ne malim strah-om. Zato su im sa svih strana dolazile čestitke naroda na njihovim junačkim djelima.

65. Juda Makabejac bio je doskora nakon povratka s vojnog pohoda iz Galaada prinukan, da pođe na nove vojne pohode, gdje će oprati s a svog naroda sramotu, nanesenu porazom, što su ga doživjeli nesposobni vojvode Josip i Azarija. Juda je najprije krenuo na jug protiv Idumejaca, od kojih je južna međa Judeje bila ugrožena. Tu je najprije zauzeo grad Hebron, koji je od davnine pripadao području, naseljenom Izraelcima, i tako ga sad opet podvrgnuo vlasti Judeje. Ali budući da je slutio, da bi mogao opet pasti u neprijateljske ruke, te im poslužiti kao utvrđeno uporište protiv Judeje, Juda je taj grad razorio porušivši mu zidove i spalivši mu kule. Jednako je učinio s okolišnim selima.

66. Poslije pobjede nad Idumejcima krenuo je Juda sa svojom vojskom na Filisteje. Ovdje su zanimljive inačice (varijante) teksta, gdje kodeksi Sinajski (א) i Aleksandrijski (A) imadu "Samarija", a stari latinski prijevod (La) i Josip Flavije imadu "Marisa", što je grad u Judeji na po puta iz Hebrona do filistejske zemlje. Ovaj tekst čini se mnogo vjerojatnijim, nego onaj, gdje stoji "Samarija", jer izgleda najnaravnije, da je Juda Makabejac, svršivši vojne operacije u Idumeji, usput krenuo na najbliže susjedne neprijatelje do njih, a to su bili

Filisteji. Ovo mišljenje usvaja i egzegeta Calmetus, uzevši u obzir tekst iz II.Makab. 12,35. odakle se vidi, da je grad Marisa ili Maresa bio uporištem neprijateljske Gorgijine vojske. Drugi opet, koji usvajaju tekst "Samariam", objašnjuju ovo mjesto tako, da su Samarjani bili neprijateljski raspoloženi protiv Judejaca, pa da im se tom zgodom Juda za njihove krivice osvetio (Knabenbauer).

67. Na ovom je pohodu ipak doživio dio Judine vojske i jedan poraz, a to je opet bilo krivnjom nerazborite revnosti nekih svećenika iz Judine vojske, koji su na svoju ruku htjeli tobože proslaviti se junaštvom, ali su u boju pali. To je pouka, za svećenike, neka se oni po mogućnosti drže što dalje od ratnih pothvata, jer to ne pristaje njihovom staležu.

68. Na svom vojnom pohodu u Filisteju Juda je napao filistejski grad Azot, gdje je razvalio krivoboške žrtvenike i ognjem sažgao njihove od drva izrezane kipove krivih božanstava. Na tom je vojnom pohodu zadobio Juda obilat plijen i povratio se pobjedonosno u Judeju.

Iz ovih se epizoda vidi, kako Bog blagoslivlje uspjesima one pothvate, koji su poduzeti iz prave revnosti za obranu Božjega kraljevstva, dok su pothvati, učinjeni s nakanom ljudske slavičnosti, osuđeni na neuspjeh i propast.

Gl. VI.

1. SMRT KRALJA ANTIOHA (6,1 - 16)

PRIJEVOD

6,1. Kralj Antioh prolazio je gornje (sjeverne) krajeve i dočuo da je perzijski grad Elimaïda na glasu zbog bogatstva srebrom i zlatom,

2. I da je u njemu vrlo bogat hram sa zlatnim kacigama, oklopima i oružjem, što ih je tamo ostavio Filipov sin Aleksandar Macedonski, koji je prvi postao grčkim kraljem;

3. On je pošao onamo i pokušao da zauzme grad i opljačka ga,ali nije uspio, jer su građani doznali za tu osnovu.

4. Oni su zapodjeli rat s njim, tako da je pobjegao i otišao odanle veoma ojađen i vratio se u Babilon.

5. Tada je došao netko u Perziju javljajući mu, da su poražene one čete, koje su pošle na judejsku zemlju;

6. Među prvima je došao Lizija sa snažnom vojskom, ali je bijegom uzmaknuo ispred Židova, jer su ga nadvladali oružjem, četama i obilnim plijenom, što su ga zadobili razbivši njihove tabore.

7. Srušili su također sramotan kip, što ga je bio podigao

(kralj) na žrtveniku u Jerusalemu, a svetinju su okružili visokim zidovima; tako (su srušili) i njegov grad Betsur.

8. Kad je kralj dočuo te vijesti obuze ga strava i od velike uzbuđenosti i od jada se razboli, jer mu se nije ispunilo, što je namjeravao.

9. I ostao je ondje mnogo dana, jer ga je ponovno spopadala velika žalost, te počeo pomišljati na smrt.

10. Dozvao je dakle sve svoje prijatelje i rekao im: "Nestalo je sna s mojih očiju (muči me besanica) i srce mi je klonulo od briga;

11. Zato rekoh u svome srcu: u koliku li sam tjeskobu zapao i u kakvom se ponoru nesreće nalazim sada, ja, toliko poštivan i ljubljen, dok sam bio na vlasti!

12. A sada se sjećam zala, što sam ih počinio u Jerusalemu, odakle sam odnio sve zlatno i srebrno posuđe, što je tamo bilo, i poslao sam (vojsku) da bez razloga potamani judejske stanovnike.

13. Sada znam, da me je zbog toga snašlo ovo zlo; i gle, umirem s velikom tugom u tuđoj zemlji!"

14. Na to dozove Filipa, jednoga od svojih prijatelja, i postavi ga nad svim svojim kraljevstvom.

15. I dade mu svoj vijenac i plašt i prsten, da dovede njegova sina Antioha i odgoji ga za kralja.

16. Potom je umro kralj Antioh sto četrdeset i devete godine.

Tumačenje

Poslije sjajnih pobjedničkih uspjeha Jude Makabejca, kojima je izbavio Judejce od svih okrutnosti i nevolja, što ih im je zadao svojom ohološću i okrutnošću Antioh Epifan, nadahnuti pisac nastavlja prikazom opreka teških kazni, koje su zadesile okrutnog Antioha Epifana, a te se sastoje u strahovitom poniženju, nečasnosti, osujećenju svih njegovih okrutnih planova i konačno u teškoj bolesti kojoj je napokon podlegao pun očaja, prezren i ostavljen od sviju.

6,1-2. Nadahnuti pisac nadovezuje ovdje na događaje, kad je Antioh Epifan opojen svojim nasilničkim pobjedama i uništenjem Judejaca naumio proslijediti svojim nasiljima i nezasitnim težnjama za pljačkanjem da se domogne blaga i bogatstva sakrivenih u perzijskim krajevima te je na taj pothvat poveo polovinu svoje vojske da to izvede (3,37). U svojoj megalomaniji namjeravao je zaposjesti čitavu Perziju između perzijskog zaljeva i Kaspijskog mora te između Mesopotamije sve do rijeke Inda, a naročito se nadao bogatom plijenu u perzijskoj pokrajini Elimaidi (2 Mak 9,2) u gradu Perzepolisu, gdje se nalazio u hramu Nane, identične s grčkom božicom Artemidom ili rimskom

Dianom, a tu je bilo pohranjeno mnogo dragocjenog blaga zlatnog i srebrenog, koje se sastojalo od zlatnih zavjesa, oklopa, štitova i drugog oružja, što ga je tamo pohranio Aleksandar Veliki nakon pobjede čitave prednje Azije, kao svoje trofeje.

3.-4. Izazovni pokušaj Antioha Epifana, da oružjem zauzme grad i opljačka ga, naišao je na oružani otpor građana. Antioh Epifan morao je odustati od svoje namjere, tim više, što su ga iznenadile nepovoljne vijesti o porazima njegove vojske u judejskoj zemlji. Stoga je u velikoj žalosti bio prisiljen na uzmak u Babiloniju. Tu je odlučio prezimiti spremajući se na rat protiv Armenije, koji je doista vodio slijedećeg proljeća (165.pr. Kr.).

5.-7. Međutim je u Perziju stigao glasnik, koji je obavijestio Antioha Epifana o teškim porazima sirske vojske pod vodstvom Lizije, zadanima od Jude Makabejca u judejskoj zemlji, koji je natjerao u bijeg sirsku vojsku, raspršio njezine tabore i zarobio silan plijen. Osim toga je Juda Makabejac dao srušiti sramotni sirski žrtvenik u Jerusalemu, protjerao sirsku vojsku iz Jerusalema i k tomu još osvojio tvrđavu Betsuru (ispor. 3,32 - 4,61).

8.-9. Antioh Epifan obuzet stravom od tih vijesti razbolio se teško od žalosti zbog nepovoljnih vijesti o porazima sirske vojske u Judeji, jer su se događaji zbili sasvim protivno njegovu očekivanju. Boraveći dugo vremena u Babiloniji, ponovno je doznavao nepovoljne vijesti, a to je još više pogoršavalo njegovu bolest, tako da je uvidio da će skoro umrijeti, i od žalosti padao je u očaj. Na njemu su se ispunile proročke riječi, što ih je rekao Matatija umirući: "Nemojte se bojati riječi grješna čovjeka, jer mu slava svršava gnojem i crvima! Danas se visoko oholi, a sutra ga više ne će biti, jer se je vratio u svoj prah i njegove su osnove propale" (I Mak 2,61-62).

10-11. Antioh Epifan uviđajući da ga čeka neminovna skora smrt, budući da su ga živa izjedali crvi, sazvao je svoje prijatelje, da pred njima prije svoje smrti odredi tko će ga naslijediti na kraljevskom prijestolju. Pred njima se potužio, kako ga muči besanica, i kako mu je srce klonulo od briga. U svom jadanju priznaje veliku opreku između svoga sadašnjeg stanja i predašnjeg: "U koliku li sam tjeskobu zapao sada i u kakvom se ponoru nesreće nalazim, ja, toliko poštivan i ljubljen, dok sam bio na vlasti!" Sjeća se dakle onih vremena, kad je bio širokogrudan u svojoj darežljivosti prema drugima, Dakako da je ta darežljivost bila proračunana, jer je time htio postići samo to, da ga ljudi hvale. Često se razbacivao preko mjere svojim bogatstvom htijući steći privrženost naroda. Da li je od naroda bio iskreno obljubljen, kako on sebi utvara, to je dvojbeno, pogotovo ako se uopći njegov okrutni postupak u iskaljivanju gnjeva prigodom povratka iz Egipta na židovskom narodu kad je strahovito poharačio i oskvrnuo svetinje u Jerusalemu i učinio grozan pokolj u njemu (1,21-29). Te strahote zabilježili su i povjesničari Polibije (26,10) i Diodor Sicilski (30,14), kao i Josip Flavije u svojim "Starinama" (12,358-359). O tom govori dalje slijedeći redak.

12. U ovom retku opisuje se grižnja savjesti, uslijed koje je prisiljen priznati, da je gnjev, koji je iskalio nad Jerusalemom nakon neuspjeha u Egiptu bio neopravdan i bezrazložan.

13. Radi svega toga Antioh Epifan spoznao je, da su ga ga sva ova zla stigla kao zaslužena kazna Božja, naročito da mora ispaštati svoju zloću bijednim i žalosnim svršetkom u tuđoj zemlji. Njegov tragičan svršetak opširno opisuje pisac II Makabejske knjige (9,5-29).

14.-16. Videći dakle Antioh Epifan, da mora umrijeti, pozvao je jednoga od svojih prijatelja, po imenu Filipa, i ovlastio ga je nad svim svojim kraljevstvom kao svoga opunomoćenika. Njemu je predao svoj kraljevski vijenac, kraljevsku odjeću i svoj prsten kao znakove kraljevske vlasti, da sve to preda kao njegovu nasljedniku njegovu sinu Antiohu V.Eupatoru, koji je u to vrijeme bio još nedorastao dječak od 9 godina pod tutorstvom vojvode Lizija. (II Mak 1o,1o). Nakon toga je umro kralj Antioh Epifan g.149. seleucidske ere, tj. 164.pr.Kr.

2. IZDAJA ŽIDOVSKIH OTPADNIKA (6,17 - 3o)

PRIJEVOD:

6,17. A kad je Lizija doznao, da je kralj umro, postavio je na mjesto njega za kralja njegova sina Antioha, koga je odgajao kao dijete, i nadjeo mu ime Eupator.

18. Ali oni (Sirci), koji su bili u tvrđi, pritješnjavali su Izraelce oko svetišta nastojeći im činiti svakojaka zla te su bili uporište pogana.

19. Zato je Juda naumio, da ih istrijebi, pa je sabrao sav narod na zbor, da ih opsjedne.

2o. I kad su se sabrali, opkolio ih je godine stopedesete podigavši protiv njih bacače i strojeve.

21. Ali su neki od opsjednutih izašli, a k njima su se pridružili i neki od bezbožnih Izraelaca.

22. Oni su otišli do kralja i rekli su: Dokle ćeš odgađati sud, a da ne osvetiš naše braće?

23. Mi smo dragovoljno služili tvome ocu i živjeli po njegovim naredbama i pokoravali se njegovim odredbama.

24. Ali zbog toga (opsjeli su tvrđu) sinovi našeg naroda otuđili su se od nas; što više, koga su god od nas pronašli, poubijali su ih i razgrabili našu baštinu.

25. I ne samo da su podigli svoje ruke protiv nas, nego i na sve međašne krajeve.

26. I eto sada opsjednuli su jerusalemsku tvrđu da je zauzmu, i utvrdili su svetište i Betsuru.

27. Pa, ako ih brzo ne pretečeš, oni će učiniti i mnogo veće stvari, te ih ne ćeš moći više spriječiti.

28. A kad je kralj to čuo, razgnjevio se i sabrao sve svoje prijatelje i poglavice svoje vojske i konjaničke zapovjednike.

29. Došle su mu također (na pomoć) i najamničke čete drugih kraljeva i morskih otoka;

3o. Tako da je broj njegovih četa iznosio sto tisuća pješaka i dvadeset tisuća konjanika i trideset i dva slona, vještih boju.

Tumačenje

6,17. Za vrijeme svoga dvogodišnjeg izbivanja i ratovanja u istočnim krajevima Antioh Epifan povjerio je upravu kraljevstva vojvodi Liziji. Međutim kad je kralj Antioh Epifan prije svoje smrti doznao za poraze, što ih je doživio Lizija od Jude Makabejca, izgubio je povjerenje u Liziju te je povjerio upravu svoga kraljevstva svome prijatelju Filipu, ipak se Lizija nije dao svrgnuti sa svoga položaja, nego je silom lišio Filipa dužnosti štitništva nad malodobnim kraljem Antiohom Eupatorom. Lizija je, da se ulaska Antiohu V., dao njemu nadimak "Eupator" = sin dobrog oca.

18. Dok je Antioh Epifan kroz dvije godine ratovao u Perziji i Babiloniji, ugnijezdila se u Jerusalemskoj tvrđi posada inostranaca, koja je zadavala mnogo jada svojim nasiljima Izraelskim stanovnicima, osobito u okolici hramskih prostorija. Ta su nasilja trajala devet godina. To je dojadilo Judi Makabejcu, te je odlučio, da učini tomu kraj.

19.-2o. Nakon pobjeda nad Idumejcima i Filistejcima Juda Makabejac sazvao je na veliki zbor Izraelski narod i pozvao ga na opsadu poganske tvrđave u Jerusalemu, da je osvoji i protjera tuđinsku posadu iz nje. To je bilo godine 15o. seleucidske ere, odnosno 163.g.pr.Kr. U tu svrhu opkolio je tvrđavu ratnim spravama u obliku tornjeva za bacanje kamenja, po uzoru rimskih catapulta i sličnih strojeva za jurišanje na tvrđavu. Ovaj pothvat Jude Makabejca bio je povod novom ratu Siraca protiv Judejaca.

21.-22. Za vrijeme opsade uspjelo je nekima tuđincima pobjeći iz tvrđave, a k njima su se pridružili i neki Izraelski odmetnici od zakona Mojsijeva, i ti izrodi i izdajice zaputili su se do kralja i nestrpljivo ga zaklinjali: "Dokle ćeš oklijevati,da osvetiš našu braću", tj. izdajice Izraelskog naroda.

23.-24. Ti odmetnički izbjeglice ne stide se da se ulagivaju kralju Antiohu Eupatoru, ističući da su se dragovoljno odlučili služiti kraljevu ocu Antiohu Epifanu i obdržavati njegove naredbe. Za uzvrat te odanosti traže zaštitu protiv one svoje braće, koji ne će da priznaju kraljevu vlast. Da podkrijepe svoju molbu, izvraćaju činjenice, tvrdeći, da su se sinovi nji-

hova naroda otuđili od njih; a zapravo je istina, da su se Izraelski odmetnici otuđili od Izraelskog naroda koji je ostao vjeran Mojsijevu zakonu. Povrh toga podvaljuju vjernim Izraelcima, da oni njih uznemiruju ubijajući ih i pljačkajući njihovu imovinu, dok je zapravo protivno istina: jer je Juda Makabejac sa svojom vojskom naumio učiniti kraj nasiljima i pljačkanju, što ih je počinjala tuđinska vojska u jerusalemskoj tvrđi (1,57-60).

25.-27. Dalje odmetnici upozoravaju kralja Antioha Eupatora i njegove suradnike, da vojska Jude Makabejca ne ugrožava samo njih, nego i sve pogranične krajeve. Zato su naumili zauzeti jerusalemsku tvrđu nego i svetište, dok su već zauzeli tvrđu Betsuru. U prijevodu Vulgate ne spominje se osvajanje svetišta, nego samo osvajanje tvrđe, ali točniji je grčki tekst, jer je kraj tvrđave doista bilo svetište, ali odmetnici su upravo bili oni, koji su omogućivali da se ono oskvrnjuje od pogana. Da podkrijepe svoj apel za kraljevu pomoć, podsjećaju kralja i njegovu okolinu na uspjeh vojske Jude Makabejca, kad je osvojio tvrđu Betsuru. Po njihovu mišljenju prijeti pogibao u oklijevanju, ako kralj i njegovi ljudi brzo ne navale sa svojom vojskom na vojsku Jude Makabejca, jer ako je pusti da dalje postizava uspjehe, ne će ih moći više nadvladati.

28.30. Apel judejskih odmetnika naišao je kod kralja na odziv. Kad je naime kralj Antioh Eupator planuo na tu vijest gnjevom i odmah je sazvao sve svoje prijatelje i vojne zapovjednike, kao i vođe konjaništva pod kojim se razumijeva i zapovjedništvo nad bojnim kolima (II Mak 13,2). Na taj poziv sakupljena bi vojska sa sviju pokrajina Male Azije, otoka Cipra, Roda i Krete, iz Macedonije, te se sabralo oko 100.000 pješaka i 20.000 konjanika i 32 slona izvježbana za boj. Razlog ovako mnogobrojne mobilizacije vojske bio je taj, što je vojskovođa Lizija imao već dva puta loše iskustvo s vojnom protiv Jude Makabejca, koji je sa 10.000 vojnika porazio Lizijinu vojsku jednom od 40.000 vojnika, a drugiput Lizijinu vojsku sa 65.000 vojnika. Osim toga smatrao je Lizija za slučaj navale od strane Rimljana potrebnim da ima rezervu za obranu od njih. Međutim trebalo je računati i s time, da se i vojska Jude Makabejca nakon njegovih pobjeda povećala. Naravno da je sva ta Lizijina vojska bila sastavljena od plaćeničkih četa, koje nijesu ni izdaleka imale onog oduševljenja i hrabrosti, koju je imala vojska Jude Makabejca. Uza sve to ovaj puta slabi su bili izgledi, da bi Juda Makabejac mogao odoljeti ovako daleko premoćnijoj sili neprijateljske vojske Siraca. Pogotovo je važnu ulogu u Lizijinoj vojsci igrao velik broj slonova, 32 izvježbanih za boj. No s druge strane zabrinjavala je Liziju još jedna važna okolnost, koja je ugrožavala njegov položaj, a to je bio vojvoda Filip, koji je stao na čelo sirske vojske koja je vojevala u Mesopotamiji i Perziji s Antiohom Epifanom poslije čije smrti je Filip preuzeo vodstvo te vojske. Između Lizije i Filipa nisu baš bili prijateljski odnošaji, nego međusobno rivalstvo, jer se po oporuci kralja Antioha Epifana Filip smatrao tutorom nedoraslog kralja Antioha Eupatora, dok je s druge strane Lizija sebi prisvajao tutorstvo nad nedoraslim kraljem.

3. BITKA KOD BETSURE I BETZAHARE (6,31 - 47)

PRIJEVOD

6,31. I otišavši preko Idumeje utaborili su se pred Betsurom bijući se mnogo dana. Bili su opremljeni i bojnim spravama, ali su (Izraelci) provalili iz grada i u junačkom boju spalili ih.

32. Tada je Juda načinio uzmak iz tvrđe i utaborio se kod Betzahare nasuprot kraljevskog tabora.

33. A kralj ustavši u ranu zoru požurio je sa svojom vojskom na juriš putem prema Betzahariji. Tu su se njegove čete razmjestile za boj i trublje su zatrubile.

34. A slonovima su pokazivali crveni sok od grožđa i od dudova, da ih razdraže na boj.

35. Potom su porazmjestili zvijeri među pukove i svakom slonu pridijelili po tisuću ljudi, obučenih u lančane oklope s mjedenim šljemovima na glavi i kraj svake zvijeri ratvrstali su po pet stotina izabranih konjanika.

36. Ti su bili već od prije dodijeljeni svakoj od zvijeri, pa kudagod bi ona išla, išli su s njome ne odstupajući od nje.

37. A na svakoj su životinji bile kao štit jake drvene kule, na njima privezane napravama; na svakoj pak kuli bila su po dva do tri vojnika, koji su se odozgo borili, i Indijac koji je upravljao (životinjom).

38. Ostale pak konjanike razmjestili su s jedne i druge strane na oba krila vojske, bilo da podstrekuju, bilo da brane bojne redove.

39. A kad je sunce obasjavalo zlatne i mjedene štitove, zablistale su gore od njih i svjetlucale se kao ognjene baklje (zublje).

40. Tada se jedan dio kraljevskih četa porazmjestio po gorskim visovima, a drugi po nizinama, te su išli naprijed oprezno i u redu.

41. I uzrujali su se svi (stanovnici) koji su slušali buku njihova mnoštva i topot njihova hoda i zveket njihova oružja, jer je vojska bila vrlo velika i jaka.

42. Tada se Juda sa svojom vojskom približio na boj i palo je od kraljevske vojske šest stotina ljudi.

43. U to je Avaranjanin Eleazar opazio, da je jedna životinja obložena kraljevskim oklopom i da nadvisuje ostale životinje, te se činilo, da je kralj na njoj.

44. Zato se odlučio, da izbavi svoj narod i sebi steče vječnu slavu.

45. Hrabro je dakle pritrčao k njoj kroz bojni red ubijajući s desna i s lijeva te padali od njega amo i tamo.

46. Napokon se uvukao pod slona i zadavši mu odozdo ubod mačem ubio ga, te se srušio na zemlju i pao na njega; tako je i on poginuo ondje.

47. Ali kad su uočili silnu kraljevsku vojsku i njezin snažan juriš, uzmaknuli su pred njom.

Tumačenje

6,31.-32. Kao što u pređašnjim vojnim pohodima, tako je i ovaj puta Lizija krenuo sa svojom vojskom kroz Idumeju. Premda je to bio duži put do Betsure, bio je lakši i sigurniji od zasjeda Makabejeve vojske. Juda Makabejac utvrdio je grad Betsuru u svrhu obrane od Idumejaca (4,61). Juda Makabejac videći opasnost navale sirske vojske na Betsuru odustao je na čas od opsade jerusalemske tvrđe te se požurio s vojskom na obranu Betsure. Sirska vojska opkolila je međutim tvrđavu Betsuru i započela je dugotrajna borba kod koje su Sirci upotrijebili i bojne naprave. Judejska vojska videći da se usprkos junačke borbe ne će moći održati pred daleko moćnijom neprijateljskom vojskom, odlučila se na uzmak spalivši na odlasku bojne naprave. Juda Makabejac uzmakao je sa svojom vojskom do Betzakare gdje se utaborila nasuprot neprijateljskom taboru. Neprijateljska vojska naziva se kraljevskom, jer ju je Lizija vodio u ime malodobnog kralja Antioha Eupatora.

33. Od ovoga retka dalje pa do 41. uključivo zorno se opisuje kretanje i raspored sirske vojske s konjaništvom, slonovima i njihovom opremom, kao i kretanje vojske. Budući da je Lizija bio odmah obaviješten o dolasku vojske Jude Makabejca do Betzakare, ustao je u ranu zoru i rasporedio je sirsku vojsku za navalu naređujući zvukovima trubalja početak borbe.

34.-37. U ovom odlomku točno se opisuje postupak sa slonovima i njihova oprema. Upotreba slonova u vojne svrhe datira od vremena Aleksandra Velikog, koji je na svom vojnom pohodu dopro do prednje Indije i odanle doveo slonove. On se pobrinuo i za stručne vodiče slonova, a to su bili urođenici iz Indije, koji su bili vješti dresiranju slonova za vojnu upotrebu. Za upravljanje slonova upotrebljavali su napitak "grožđanu krv i dudov sok", tj. crveno vino i dudov sok, tako da su im to držali pred rilom i mirisom te tekućine podraživali slonove i određivali im smjer kretanja. Da je postojao takav običaj kod upotrebe slonova u ratne svrhe, potvrđuju također navodi povjesničara Aelianus-a (De natura animalium 13,8 i Varia historiae 2,4o). On kaže: "Ako slon pije vino, zaboravlja na svoju snagu". Zatim spominje, kako se slonovima običavalo u ratu davati za pilo opojno piće rižina soka i soka trstike.

Dalje se kaže, da su slonove porazdijelili među bojne redove tako da je iz svakoga slona bio bojni red od 1ooo ljudi, koji su sačinjavali falangu. U sredini reda bio je smješten slon, komu je na leđima bila pričvršćena drvena kula, u kojoj su bila smještena dva do tri borca i vodič Indijac, koji je po-

sebno bio vješt upravljanju slonova. Osim toga ratni slonovi imali su zube okovane oštrim željeznim šiljcima, kojima bi obarali protivnika. Tekstualna kritika smatra pogrešnim, što se kaže, da je na svakom slonu bilo po 32 čovjeka, jer je nemoguće, da bi ih toliko moglo stati u toranj na leđima slona, nego su mogla stati po dva do tri čovjeka, koji su s leđa slona odapinjali strjelice na neprijatelja. Poznato je da je i Hanibal upotrebljavao slonove u ratne svrhe (Appianus, De bello Hanibalico 7; Aelianus, De natura animalium 13,9; Polybius 1, 4o,15; 3,46.11; 11,1.12; Livius 37,4o). Osim toga uz svakog slona bilo je po 5oo posebno odabranih konjanika, koji su pratili slona, kudgod se on kretao. Vojnici legija koje su pratile slonove, bili su opremljeni lančanim oklopima i sjajnim kacigama na glavi. Konjanici u pratnji slonova imali su zadatak započimati vojnu navalu i unositi metež u redove neprijateljske vojske.

38.-39. Bojna vreva započinjala je signalom zvuka trubalja, što su ih davali konjanici. Potom je slijedila žestoka navala na neprijateljske bojne redove s namjerom da uzrokuje paniku i nered u neprijateljskim redovima. Kako je sirska vojska bila sjajno opremljena, vidi se po tom što se odraz sunčanog svijetla sa sjajnih zlatnih i mjedenih štitova po gorskim vrhuncima pričinjao kao svijetlo zapaljenih bakalja. I ta je okolnost snažno impresionirala neprijateljsku vojsku, a k tomu je pridošao još zveket oružja i zaglušna vika i buka vojske, koja je navaljivala na neprijateljsku vojsku.

4o.-41. Sirska vojska zauzimala je svoje položaje po točno utvrđenom rasporedu, jedan dio po brdima, a drugi dio po ravnicama, sve kako je bilo unapred raspoređeno. Manevriranje sirske vojske uzbudljivo je djelovalo na sve stanovnike zemlje, a još više silna buka vojske i zveket oružja kad je nastao sukob jedne i druge vojske.

42. Uza sve to Juda Makabejac i njegova vojska nije se pokolebala u hrabrosti. Juda je sa svojom vojskom hrabro navalio, i u toj borbi palo je šest stotina ljudi iz sirske vojske. Taj je uspjeh ohrabrio vojsku Jude Makabejca.

43. Ovaj prvi uspjeh Jude Makabejca obodrio je njegova mlađeg brata Eleazara Avaran na junački podvig, da navali na jednog slona, koji je bio najjači i najsjajnije opremljen, misleći da se na njemu nalazi sam kralj, pa da će obaranjem toga slona mnogo doprinijeti do pobjede. Međutim na slonu nije bilo sirskoga kralja, jer je još bio premlad za boj. Eleazarov podvig bio je veoma smion i stavljao je na kocku sam njegov život.

44.-45. Unatoč velike opasnosti za svoj život Eleazar je odlučio smjelo prokrčiti sebi put do slona, ne bi li ovim djelom pripomogao pobjedi i tako stekao slavno ime žrtvujući svoj život za spas svoje domovine. Potrčao je dakle hrabro prema sredini neprijateljskog bojnog reda, obarajući mačem desn-o i lijevo neprijateljsku vojsku, koja je štitila slona.

46.-47. Tako je Eleazar prispio do slona i uvukavši se ispod njega zadao mu je u trbuh smrtonosni udarac mačem tako

tako da se slon srušio na zemlju, ali je ujedno prignječio i usmrtio Eleazara ispod sebe. Ipak je Juda Makabejac uvidio premoć neprijateljske vojske, kojoj ne bi mogao odoljeti, pa zato je smatrao da je bolje načiniti uzmak.

4. OPSADA HRAMSKOG BRDA (6, 48-54)

PRIJEVOD

6,48. Jedan dio kraljevske vojske pošao je njima nasusret u Jerusalem i kralj (tj. njegova vojska) se utaborio protiv Judeje i Siona.

49. I sklopio je mir s onima u Betsuru, te su izašli iz grada, jer opsjednuti nijesu više imali hrane, pošto je bila subota u zemlji (slavila se subotna godina).

50. Tako je kralj zauzeo Betsur, i odredio ondje stražu, da ga čuva.

51. Potom je stao opsjedati svetište kroz mnogo dana, podigavši tornjeve za gađanje, basače plamena, bacače kamenja, bacače strjelica i praćkaše.

52. Ali su i oni (Židovi) podigli za sebe bojne sprave protiv njihovih bojnih sprava i branili se mnogo dana.

53. No tada je ponestalo hrane u svetištu, jer je bila subotna godina, jer su oni koji su se spasili u Judeji iz poganskih krajeva, potrošili ostatak zalihe.

54. Tako je u svetištu ostalo malo ljudi, jer ih je svladala glad, te su se raspršili svaki u svoje mjesto.

Tumačenje

48.-49. Upadljivo je, da kraljevska vojska pod vodstvom Lizije nije pošla izravno u potjeru za vojskom Jude Makabejca, koji je uzmicao drugim putem prema Jerusalemu, dok se znatan dio sirske vojske također zaputio u Judeju prema Jerusalemu. Jednako su Judejci morali napustiti obranu tvrđave Betsure zbog premoćnijeg drugog dijela sirske vojske, koji je došao da opsjedne Betsuru. Malen broj Judejaca vidio je da se ne bi mogao protiv brojem daleko premoćnijeg neprijatelja održati, kao ni zbog pomanjkanja hrane radi subotne godine, pa zato se Betsura morala predati, a odred judejske vojske, koji ju je napustio, priključio se vojsci Jude Makabejca.

50.-51. Nakon što su Judejci u Betsuri napustili borbu koja bi bila bez izgleda u uspjeh, sirska ih je vojska pustila da mirno izađu te su se mogli priključiti vojsci Jude Makabejca da zajedno pođu na obranu Jerusalema. No ni od sirske vojske nije se mnogo zadržalo kod Betsure, nego su ostavili ta-

mo samo posadu, koja je čuvala Betsuru, a ostali dio sirske vojske također se zaputio prema Jerusalemu i prisružio ostaloj sirskoj vojsci. Sirska je vojska udruženim snagama opkolila svetište dopremivši sa sobom bojne tornjeve, bacačke sprave, sprave za bacanje vatre, kamenja, strjelica, i takozvane škorpione, što znače tako neke naprave za bacanje sitnih strjelica, i napokon praćare za bacanje sitnoga kamenja.

52.-54. Međutim je i judejska vojska unutar svetišta opremila se bojnim spravama za obranu, i nastala je dugotrajna borba za obranu svetišta. Ali nevolja gladi zbog pomanjkanja hrane ostalo je vrlo malo ljudi na obranu jerusalemske tvrđave, pa su mnogi uslijed toga raspršili se po svojim krajevima.

5. SKLAPANJE PRIMIRJA I LIZIJINO VJEROLOMSTVO (6,55 - 63)

PRIJEVOD

6,55. Međutim je Lizija dočuo, da se je iz Perzije i Medije vratio Filip, kome je kralj Antioh još za svoga života bio povjerio da mu odgaja sina Antioha za kraljevanje;

56. I da su s njim čete, koje su pošle s kraljem, i da traži da preuzme vlast.

57. Zato se požurio i stao nukati na odlazak te je rekao kralju, vojskovođama i ljudima: "Svaki smo dan slabiji i imamo malo hrane; pa i mjesto, gdje smo se utaborili, utvrđeno je; osim toga tare nas briga za državne poslove.

58. Hajde dakle da tim ljudima pružimo desnicu i sklopimo s njima i s čitavim njihovim narodom mir;

59. Dopustimo im da žive po svojim zakonima kao i nekada, jer su se samo radi svojih zakona, koje smo im dokinuli, razgnjevili na nas i počinili sve to".

60. Taj je prijedlog bio po volji kralju i vojskovođama, pa im je (Judejcima) po poslanicima ponudio mir, koji su oni prihvatili.

61. I kad im se kralj s knezovima zakleo na ove uvjete, izašli su iz tvrđave.

62. Ptom je kralj uzašao na Sionsku goru, i vidjevši kako je mjesto utvrđeno, pogazio je zakletvu, kojom se zakleo, te je zapovjedio, da se poruši zid unaokolo.

63. Na to se hitno (žurno) podigao i vratio se u Antiohiju, gdje je našao Filipa, da je zavladao gradom; zato je udario na njega i silom osvojio grad.

Tumačenje

6,55.-57. Lizija je dočuo, da se iz Perzije i Medije vraća Filip, koga Antioh Epifan prije svoje smrti postavio tutorom svome sinu Antiohu Eupatoru i ujedno mu stavio i zadatak, da odgoji Antioha Eupatora i upravlja kraljevstvom dok Antioh Eupator doraste da uzmogne preuzeti kraljevstvo. Budući da je Lizija sebi svojatao položaj tutorstva nad nedoraslim kraljem Antiohom Eupatorom, naumio je silom ukloniti svoga takmaca Filipa, sluteći da kraj Filipa ne bi mogao zadržati svoj položaj. Te okolnosti ponukale su Liziju, da odustane od daljeg ratovanja s Judejcima, pa mu je dobro došla ponuda s njihove strane, da sklope mir, dok su inače Judejci bili na to prisiljeni oskudicom hrane u tvrđavi jerusalemskog hrama i oslabljenjem broja vojske uslijed bijega ljudi iz grada u pokrajinska mjesta. Pred vojskovođama i vojskom opravdavao je Lizija svoj postupak još i time, da mu se žuri da kod kuće uredi prilike radi osiguranja kraljevstva Antiohu Eupatoru.

58.-59. Budući da su Judejci bili voljni pristati na sklapanje mira pod uvjetom, da im se zajamči mogućnost živjeti po njihovim zakonima, a kod toga je glavno održavanje Mojsijevih vjerskih propisa, a to je i bio glavni razlog njihova ratovanja protiv Siraca, što su im zabranjivali vršenje toga zakona, predložio je Lizija vojskovođama i vojsci, da se taj uvjet prihvati i s Judejcima sklopi mir, jer to ne će biti na nikakvu štetu sirskoj vlasti nad njima.

60.-62. Vojskovođe i vojska sirska saglasili su se s uvjetima mira predloženima od Lizije, te je odmah bilo poslano izaslanstvo k Judejcima, koji su pristali na mirovne uvjete, na koje su se potom pod zakletvom obvezali sirski kralj i vojska. Nakon toga sirska je vojska prekinula opsjedanje Jerusalema, te je ušla na brdo Sion. Ali kad je sirska vojska vidjela utvrde oko svetog mjesta, dala ih je porušiti, tj. srušila je zaštitni zid, kojim je bilo okruženo jerusalemsko svetište. Time je odmah bila prekršena zakletva mirovnog ugovora, jer je taj zid osiguravao nesmetano vršenje bogoslužja u jerusalemskom svetištu.

63. Lizija se požurio da se vrati u Antiohiju, prijestolnicu Sirije, gdje je našao Filipa da vlada gradom, te je zavojštio na njega i zauzeo grad. Dalje se ništa ne spominje, što je bilo s Filipom, ali je najvjerojatnije, da ga je Lizija dao pogubiti, kao svoga suparnika.

Gl. VII.

1. SPLETKE ODMETNIKA ALKIMA (7,1 - 22)

PRIJEVOD

7,1. Godine sto pedeset i prve utekao je iz Rima Seleukov sin Demetrije i iskrcavši se u nekom primorskom gradu s malo ljudi zakralji se ondje.

2. Kad je ulazio u kraljevski dvor svojih otaca, njegova je vojska uhvatila Antioha i Liziju da ih dovedu pred njega.

3. Ali kad je on to saznao, rekao je: "Nemojte mi pokazivati njihova lica!"

4. Tada ih je vojska pogubila, a Demetrije je zasjeo svoj kraljevski prijesto.

5. Potom su došli k njemu svi bezakonici i bezbožnici iz Izraela, a predvodio ih je Alkim, koji je htio postati velikim svećenikom.

6. Oni su pred kraljem optuživali narod govoreći: "Juda je sa svojom braćom pobio sve tvoje prijatelje, a nas je izagnao iz naše zemlje.

7. Sada dakle pošalji čovjeka u koga imaš povjerenje, koji neka pođe onamo da izvidi sve opustošenje, što su nam ga počinili u kraljevskoj zemlji, pa neka kazni njih i sve koji su im pomagali!"

8. Tada je kralj odabrao između kraljevih prijatelja Bakida, upravnika s one strane rijeke (Eufrata), ugledna u kraljevstvu i vjerna kralju.

9. Njega je poslao s bezbožnikom Alkinom, komu je osigurao vrhovno svećeništvo i zapovjedio mu, da se osveti Izraelovim sinovima.

10. Oni su otišli i prispjeli s velikom vojskom u judejsku zemlju, i poslali su glasnike k Judi i njegovoj braći s miroljubivim ali himbenim riječima.

11. Ali oni nijesu marili za njihove riječi, jer su vidjeli da su došli s velikom vojskom.

12. Tada se skupio oko Alkima i Bakida zbor književnika, da ispita što je pravo.

13. A među Izraelovim sinovima bili su prvi Asideji, koji su tražili, da se s njima učini mir;

14. Jer su govorili: "Došao je s četama čovjek svećenik od Aronova plemena, pa nam ne će učiniti nepravde."

15. I govorio je s njima prijazno i zakleo im se govoreći: "Ne ćemo tražiti, da vam učinimo išta zla, ni vama ni vašim prijateljima."

16. A kad su mu povjerovali, dao je između njih uhvatiti šezdeset ljudi i poubijati ih u jedan dan prema riječima Pisma:

17. Tjelesa tvojih svetaca i njihovu krv prolili su oko Jerusalema, i nije bilo nikoga, d-a ih ukopa."

18. Tada je strah i trepet pred njima obuzeo sav narod, koji je rekao: "Nema u njih istine ni pravde, jer su pogazili ugovor i zakletvu, kojom su se zakleli".

19. Potom je Bakida otišao iz Jerusalema i utaborio se kod Bezeta. Tu je dao uhvatiti mnoge od onih ljudi, koji su uskočili k njemu, kao i neke između naroda, poklao ih i bacio u duboku jamu.

2o. Zatim je predao zemlju Alkimu i ostavio s njim vojsku da mu pomaže, a Bakida je otišao ka kralju.

21. Alkim pak stao se boriti za velikosvećeničku čast.

22. Oko njega sabrali su se svi koji su smućivali narod, i kad su zavladali Judejskom zemljom, zadavali su Izraelu težak jad.

Tumačenje

7,1. Kratkotrajan je bio užitak vlasti, koje se Lizija dočepao pobijedivši svoga suparnika Filipa. Godine 151. seleucidske ere (162.pr.Kr.) povratio se iz Rima Demetrije, sin Seleuka IV.Filopatora, gdje se nalazio kao talac u svrhu jamstva, da se na kraljevski prijestol u Siriji ne će postavljati nikoga bez suglasnosti Rimljana, od kojih su sirski kraljevi bili ovisni, naročito u novčanoj pomoći. Njegova oca Seleuka IV. Filopatora ubio je Heliodor, te je s odobrenjem Rimljana Seleuka IV.Filopatora naslijedio kao kralj Antioh IV.Epifan. Nakon smrti Antioha IV.Epifana uzalud je Demetrije dvaput tražio od rimskog senata, da preuzme kraljevsku čast u Siriji. Dotle je prema oporuci Antioha IV.Epifana bio u Siriji postavljen na kraljevski prijestol njegov nedorasli sin Antioh V.Eupator, koga je podržavao Lizija. Demetrije komu je tada bilo 23 godine, ostavio je krišom po savjetu Polibija Rim i prispio jednom kartaškom lađom u sirsku luku Tripolis u pratnji osmorice drugova. Tu se odmah dao proglasiti kraljem Sirije, jer je za sebe brzo predobio vojsku i ostalo pučanstvo, jer je Lizija s nedoraslim kraljem Antiohom V.Eupatorom zbog svoje samovolje i nasilja bio veoma omražen i među vojskom i kod naroda. Tako se Demetrije uvjerio, da je istina ono, što mu je u Rimu pripovijedao Diodor, nekadašnji njegov odgojitelj, da bi Sirci odmah Demetriju povjerili kraljevstvo, pa makar bi se među njima pojavio u pratnji samo jednoga dječaka.

2. Iz luke grada Tripolisa krenuo je Demetrije odmah s jakom vojskom u kraljevsku prijestolnicu Antiohiju, i zasjednuvši na prijestol uvjerio se, da je vojska i narod uz njega. Međutim je odmah bio uhvaćen kralj Antioh Eupator i njegov vojskovođa Lizija, i pao je prijedlog, d-a ih dovedu pred kralja Demetrija.

3.-4. Kad je to čuo Demetrije, poručio im je: Nemojte mi

ih pokazivati, drugim riječima dao im je znati, da mu nije drago da mu dolaze pred oči. Vjerojatno da je razlog kraljeve odluke bio taj,da ga ne bi pogled na dječaka kralja Antioha V. Eupatora kao sina njegova brata ganuo na sažaljenje, a u drugu ruku da pred Rimljanima ne bude osumnjičen zbog okrutnosti izravnog ubojstva svog maloljetnog rođaka kralja Antioha V. Eupatora. Ali vojska je razumjela riječ kralja Demetrija i dala odmah pogubiti Antiona V.Eupatora i Liziju. Dvije godine poslije toga priznali su Rimljani na prijedlog Tiberija Grakha vlast Demetrijevu, pogotovo kad je Demetrije izjavio,da će sve činiti na korist Rimljana, i poslao u Rim svoje poslanike s vijencem od lo.ooo zlatnika (Polybius 32,4).

5.-7. Kašto u vrijeme Antioha Eupatora i Lizije, tako se i ovaj puta našlo nekoliko bezakonika i bezbožnika, otpadnika od Mojsijeva zakona, pod vodstvom Alkima, koji je imao ambicije,da se dočepa časti velikog svećenika. Ime Alkim je grecizirano od Eliakim. Njegovo se ime spominje sa istim težnjama u II Makabejskoj (14,3-7). On je već prije bio veliki svećenik, za vrijeme Antioha V.Eupatora, nakon pogubljenja Menelaja, ali nije mogao nastupiti tu službu, jer je bio otpadnik od Mojsijeva zakona, pa ga Juda i njegovi pristaše nijesu htjeli priznati za velikog svećenika. Sada je opet kod Demetrija postigao bogatim darovima imenovanje za velikog svećenika, optuživši Judu Makabejca i njegove pristaše, da je raspršio i uništio sve kraljeve prijatelje iz zemlje Judejske. Ujedno je Alkim zamolio kralja, neka bi u Judejsku zemlju poslao čovjeka svoga povjerenja, koji bi izvidio svekoliko uništenje naneseno pristalicama kraljevim i njihovoj zemlji, te kaznio Judu Makabejca i njegove pristaše.

8.-9. Kralj Demetrije uvažio je Alkimovu molbu, te je u tu svrhu izabrao čovjeka u koga je imao veliko povjerenje kao svoga prijatelja, a to je bio Bakida, koji je bio upravitelj pokrajine Mesopotamije, a kao pratioca dodijelio mu je bezbožnika Alkima, koga je odredio za velikog svećenika i ujedno osvetnika nad Izraelskim sinovima i Judom Makabejcem.

lo.-11. Bakida i Alkim pošli su s velikom vojskom u Judeju. Po običaju poslali su k Judi Makabejcu glasnike da pregovaraju o miru, ali je Juda Makabejac na temelju višekratnog iskustva znao, da ta ponuda nije iskrena nego himbena, kad se neprijatelj približavao s velikom vojskom.

12.-15. Ali zbor judejskih književnika i stranka pobožnih Asideja, misleći u svojoj naivnosti da bi se mogao spriječiti krvavi rat, došli su na mirovne pregovore, pouzdavajući se u to, što je Alkim bio svećeničkog podrijetla iz Aronova koljena, tim više, što se im je pod zakletvom obećavao, da ne će učiniti ništa na žao ni njima ni njihovim prijateljima. Međutim sasvim oprečne činjenice, koje su odmah uslijedile sa strane Alkima, dokazale su, da je Juda Makabejac imao pravo, kad nije imao povjerenja u njihove mirovne ponude.

16.-17. Alkim je odmah nakon mirovnih pregovora prekršio zadanu zakletvu o miru time što šezdesetoricu od mirovnog iza-

slanstva dao uhapsiti i sve u jedan dan poubijati. Nadahnuti pisac tim povodom podsjeća na ispunjenje riječi Psalma 78,2-3: "Oko Jerusalema prolili su tjelesa tvojih svetaca i njihovu krv, i nije bilo nikoga tko bi ih ukopao." Točno glasi ovo mjesto u Psalmu ovako: "Postaviše lješine tvojih slugu za hranu nebeskim pticama, i tjelesa tvojih svetaca zemaljskim zvijerima. Prolili su njihovu krv kao vodu oko Jerusalema, i nije bilo nikoga tko bi ih ukopao". Taj Psalam ocrtava strahote opustošenja za vrijeme opsade Jerusalema od Babilonaca, nakon čega je mnoštvo judejskog naroda bilo odvedeno u babilonsko sužanjstvo (g.587.pr.Kr.). Sada se ponovilo sa strane sirske vojske slično krvološtvo. Naročito je narod bio ogorčen, što su tjelesa pobijenih ostala neukopana, što se smatralo obeščašćenjem.

18. Okrutan postupak sirske vojske izazvao je strah i trepet u svem judejskom narodu, tako da su sada svi, pa i oni naivčine, koji su se prije pouzdavali u sigurnost neprijateljske zakletve, uvidjeli da im se ne može vjerovati, jer su kadri pogaziti svaki ugovor i zakletvu. Tu se i opet obistinila poznata riječ: "Graeca fides nulla fides!"

19. Nakon počinjenog pokolja u Jerusalemu Bakida se s jednim dijelom vojske povukao i utaborio se kod Bezeta nedaleko Jerusalema. Tu je nastavio s pokoljima. Nejasno je mjesto, da li se radi o sumnjivim pribjeglicama, koji su mislili da će spasiti život, ako se pridruže Bakidovoj vojsci, ili se radi o odbjeglicama, koji su nakon viđenih krvološtava pokušali izbjeći smrti. Bakida je mnogo od njih dao pohvatati i poklati bacajući njihova tjelesa u duboki zdenac, što se nalazio u Bezeti, (danas El-Bireh 16 klm sjeverno od Jerusalema).

2o.-21. Nakon tih krvološtava Bakida je prepustio daljnju akciju Alkimu ostavivši mu na raspolaganje za pomoć vojsku, a sam se povratio ka kralju u Antiohiju. Sada je Alkim poduzeo sve što je mogao, da se dočepa velikosvećeničke vlasti.

22. Oko Alkima okupili su se sada svi izdajnici i uznemirivali su narod u judejskoj zemlji zadavajući mnogo jada Izraelcima, koji su još ostali vjerni Mojsijevu zakonu.

NIKANOROVO VOJEVANJE PROTIV JUDE MAKABEJCA (7,23 - 32)

PRIJEVOD

7,23. A kad je Juda vidio sve zlo, što ga je Alkim sa svojim pristalicama počinio među Izraelskim sinovima, gore negoli pogani,

24. Stao je prolaziti po svim judejskim krajevima i unaokolo, te se osvetio tim ljudima odmetnicima i spriječio ih da više ne dolaze u zemlju.

25. Kad je pak Alkim uvidio, da se Juda sa svojim ljudima osilio, i shvatio da im se ne će moći opirati, vratio se natrag

ka kralju i optužio ih za (mnoga) zla.

26. Tada je kralj poslao Nikanora, jednoga od najodličnijih svojih knezova, koji je mrzio Izraela i bio mu neprijatelj, s nalogom da istrijebi taj narod.

27. I Nikanor došavši u Jerusalem s mnogobrojnom vojskom poručio je Judi i njegovoj braći himbeno miroljubive riječi, govoreći:

28, "Da ne bude rata između mene i vas, doći ću s malo ljudi na prijateljski posjet k vama".

29. Potom došavši k Judi pozdravili su jedan drugoga prijateljski; ali su neprijatelji bili spremni da ugrabe Judu.

3o. Ali Juda je razabrao, da je (Nikanor) došao k njemu s prevarom, te se prestrašio od njega i nije više htio da vidi njegovo lice.

31. Kad je dakle Nikanor vidio, da se otkrila njegova namjera, izišao je protiv Jude u boj kod Hafarsalama.

32. Tu je palo od Nikanorovoj ljudi oko pet tisuća, a ostali su pobjegli u Davidov grad.

Tumačenje

7,23-24. Razumljivo je da je Juda Makabejac bio ogorčen zbog svih zala, što ih je zadavao Judejcima bezbožni otpadnik i izdajica Alkim sa svojim pristalicama, jer su oni zadavali vjernim Izraelcima više jada negoli sami pogani. Zato je Juda Makabejac od sada usmjerio glavnu borbu svoje vojske protiv otpadnika i izdajnika Mojsijeva zakona. Ponajprije nastojao je spriječiti izlaženje otpadnika među vjerni Izraelski narod u judejskim pokrajinama, gdje su počinjali najokrutnija nasilja prisiljavajući vjerni narod na otpad. Juda Makabejac poveo je oštru borbu protiv otpadnika i uspio barem utoliko, da je spriječio dalje izlaženje otpadnika među narod.

25. Premda je Alkim raspolagao sa znatnim brojem sirske vojske, kojom je terorizirao judejsko stanovništvo prisiljavajući ga da se pokori sirskoj vojsci, ipak ga je Juda Makabejac uspješno suzbijao, tako da je napokon Alkim uvidio, da ne će svojom vojskom moći odoljeti Judi Makabejcu, povukao se u Siriju, gdje je pred kraljem Demetrijem ponovno optuživao Judu Makabejca zbog tobožnjih raznih zločina, naročito zbog pobuna protiv kraljevske vlasti, te je zatražio od kralja Demetrija, neka ponovno pošalje sirsku vojsku protiv Jude Makabejca. Demetrije je na laku ruku povjerovao optužbama Alkimovim i odlučio ovaj puta poslati jednoga od najvrsnijih svojih vojvoda s nakanom da konačno potpuno uništi Izraela.

26.-29. Za taj posao s matrao je Demetrije kao najsposobnijega s vog vojvodu Nikanora, u koga je imao veliko povjerenje, jer mu je on predložio da pobjegne iz Rima gdje se nala-

zio kao talac za vrijeme Antioha Epifana i da preuzme kraljevstvo mjesto nedoraslog Antioha Eupatora. Josip Flavije tvrdi da je Nikanor bio zajedno s Demetrijem kao taocem u Rimu i obavještavao Demetrija o prilikama na sirskom prijestolju. Nikanoru je već bilo poznato neugodno iskustvo s borbama s Judom Makabejcem, od koga je sirska vojska bila nekoliko puta razbijena, te je sebi bio svjestan, da ne će tako lako moći nadvladati Judu Makabejca, zato je naumio da ga lukavošću nadmudri i prevari. U tu svrhu poslao je k Judi Makabejcu mirovnu poruku, da će ga s malo ljudi pohoditi s nakanom da pregovaraju o miru i prijateljski se pozdrave. Međutim je Nikanor sa svojim ljudima ugovorio znak, da Judu uhvate i zarobe.

3o.-31. Međutim Juda Makabejac je doznao, da mu se sprema zasjeda, pa je odustao od sastanka. Kad je Nikanor razabrao,da ne može Judu Makabejca na prevaru uhvatiti, odlučio je, da se ogleda s Judom Makabejcem u boju kod Kafarsalama, koji se nalazio oko 8 klm sjeverozapadno od Jerusalema, a istočno od grada Jafe.

32. U borbi kod Kafarsalama palo je od Nikanorove vojske prema grčkom tekstu samo 5oo ljudi, dok prema Vulgatinom prijevodu 5.ooo , što je manje vjerojatno. Čim je Nikanor vidio, da bi mogao biti pobijeđen od Jude Makabejca, povukao se je s preostalom vojskom u jerusalemsku tvrđu, koja je bila zauzeta od sirske vojske. To je bila nekada Davidova Sionska tvrđava na jugozapadnoj strani Jerusalema.

NIKANOROVA OHOLOST I SMRT (7,33 - 5o)

PRIJEVOD

7,33. Poslije tih događaja Nikanor je pošao na Sionsku goru. Tu su došli neki svećenici iz svetišta i neki narodni starješine,da ga prijateljski pozdrave, i da mu pokažu paljenicu, koja se prinosi za kralja.

34. Ali ih je on narugavši im se prezreo i okaljao ih oholo govoreći:

35. I zakleo im se gnjevno govoreći: "Ako mi se Juda sa svojom vojskom smjesta ne preda, spalit ću taj hram, kad se opet zdravo povratim". Potom je izašao veoma gnjevan.

36. Tada su ušli svećenici i stavši pred žrtvenik i svetište zaplakali su govoreći:

37. "Ti si, o Gospode, izabrao taj dom, da se zove tvojim imenom, da bude dom molitve i prošnje tvome narodu.

38. Osveti se tome čovjeku i njegovoj vojsci, i neka padnu od mača! Spomeni se njihova huljenja i ne daj im opstanka!"

39. A Nikanor izašavši iz Jerusalema utabori se kod Betorona. Tu mu se je pridružila sirska vojska.

4o. A Juda se utaborio kod Adase sa tri tisuće ljudi. Tada se Juda pomolio i rekao:

41. "Kada su jednom poslanici asirskoga kralja (Senaheriba) hulili, izišao je tvoj Anđ'o, Gospode, i pobio ih je od sto pedeset i pet tisuća,

42. Tako satri tu vojsku danas pred nama, neka znadu ostali, da je pogrdno govorio protiv tvoje svetinje, i sudi mu po njegovoj zloći!"

43. Tada su započele vojske boj trinaestoga dana mjeseca Adara i Nikanorova vojska bila je razbijena i on je sam pao prvi u boju.

44. A kad je njegova vojska vidjela, da je pao Nikanor, bacivši svoje oružje dala se u bijeg.

45. I gonili su ih jedan dan hoda od Adasa do mjesta gdje se ide u Gazer, trubeći za njima svojim bojnim trubljama.

46. Tada su izišli iz svih judejskih sela unaokolo i stali ih pretjecati; a kad su se ovi okretali protiv njih, svi su padali od mača, tako te nije ostao nijedan od njih.

47. Potom su pokupili plijen i grabež, i odsjekavši Nikanoru glavu i njegovu desnicu koju je oholo dizao, te je odnijeli i objesili pred Jerusalemom.

48. Narod se pak vrlo radovao te su taj dan slavili kao dan velikog veselja.

49. I odredili su da se svake godine taj dan slavi trinaestoga Adara.

5o. I tako je judejska zemlja bila mirna za malo vremena.

Tumačenje

7,33. Bitka kod Kafarsalama nije imala odlučnu vrijednost jer niti je pobjeda Jude Makabejca bila velika, niti je poraz Nikanorove vojske bio velik. Nikanor povukavši se u jerusalemsku tvrđavu smišljao je kako bi svojom drskom ohološću i prezirnim pogrdama izazivao Judejce. To se pokazalo odmah nakon njegova dolaska u Jerusalem, kad su mu načinili posjet neki svećenici i starješine židovskog naroda. Svrha je toga posjeta bila sa strane židovskog naroda pokušati, ne bi li se mirovnim pregovorima dokrajčilo ratno stanje. Da dokažu svoju lojalnost prema sirskom kralju, svećenici su pokazali Nikanoru žrtvu paljenicu, koja se običava prinositi za kralja. Takav običaj prikazivanja žrtve za kralja preporučuje prorok Jeremija (29,7), Baruh (1,11), Ezdra (6,1o), a kasnije se prikazivala i za rimskog imperatora (Jos.Flav.Bell.: 12,17,2; c.Apionem 2,6).

34.-35. Nikanor ne samo da je s oholim prezirom i podrugljivim smijehom pokazao da ništa ne drži do toga, nego ih je i oskvrnuo. Ne spominje se doduše gest, kojim je to učinio, no svakako je to bilo nešto, čim su prisutni svećenici postali obredno nečisti za prinošenje žrtava. Josip Gorionides kaže, da je Nikanor prezirno pljunuo protiv hrama (3,21,12; G.K.).

Što više, razdražen srdžbom zakleo se: ako se odmah ne preda Juda Makabejac sa svojom vojskom u njegove ruke, da ć prije odlaska spaliti hram. Pri tom je sigurno računao na pristanak židovskih otpadnika i njihovu pomoć, da mu izruče Judu Makabejca i njegovu vojsku. Na to je gnjevan otišao iz tog sastanka. Naravno da je židovsko izaslanstvo tim nastupom tvrdoglavog oholice Nikanora bilo prestravljeno, naslućujući njegovu osvetu.

36.-38. Poslije odlaska Nikanorova svećenici su jasno vidjeli, d-a nema nikakvih izgleda od strane Nikanora za kakovu miroljubivu nagodbu, nego da mogu od njega očekiv-ati samo najgore. U takvoj nevolji nije im preostalo ništa drugo, nego da sve svoje pouzdanje stave u Boga. Zato su se zaputili na mjesto ispred žrtvenika za žrtve paljenice i pred ulazom u hram. Tu se iz njihovih srdaca vinula žarka i pouzdana molitva Bogu za pomoć u toj stisci i nevolji u kojoj nije niotkale bilo izgleda za pomoć; jedino Bog može u toj nevolji pomoći. Ovo mjesto podsjeća na Salomonovu molitvu prigodom posvećenja hrama nakon što ga je Salomon dao sagraditi, neka bi Bog uslišao molitve naroda, naročito u ratnoj tjeskobi protiv neprijatelja (III Kralj 8,29-3o.44).i na Božje obećanje Salomonu, da će na ovom mjestu uslišavati molitve naroda (III Kralj 9,3), kao i na mjesto iz proroka Joela (2,17): "Svećenici će moliti između predvorja i žrtvenika govoreći: Oprosti, Gospode, oprosti svome narodu, i ne daj da tvoja baština bude osramoćena pa da njome zagospodare poganski narodi: zašto da se među poganima govori: Gdje je njihov Bog?" Zato mole, neka bi Bog izvršio osvetu nad ovim drskim čovjekom i njegovom vojskom, da padnu od mača, jer njihovo bogohulstvo zaslužuje,da ih Bog kazni uništenjem. Ovaj tjeskobni položaj Judejaca pod pritiskom Siraca podsjeća na slične zgode u prošlosti Judejskog naroda, kao na . kad je u vrijeme kralja judejskoga Ezekije asirski kralj Senaherib opsjedao Jerusalem (7ol pr.Kr.) pa je judejski kralj Ezekija pitao za savjet velikog proroka Isaije, koji ga je potaknuo na pouzdanje u Boga, u koga neka moli pomoć, i poručio mu, da će neprijateljska vojska biti čudesnim načinom raspršena. I doista najedamput je usred kritične noći nastala u neprijateljskoj vojsci strava, da je 185.ooo vojske nagnulo u divlji bijeg ostavivši za sobom silan plijen. Slično se zbilo u vrijeme Juditino s Betulijom, da je Judita pogubila okrutnog asirskog vojvodu Holoferna (Jdt gl. 9, i 13,8-11). Skori tok događaja pokazao je, da je molitva svećenika bila uslišana, i bogohulca Nikanora stigla je zaslužena kazna.

39.-4o. Nakon susreta s judejskim izaslanicima Nikanor je sa svojom vojskom ostavio Jerusalem i utaborio se kod Bethorona, gdje su mu se pridružile još pomoćne čete vojske iz Sirije, dok se Juda Makabejac utaborio kod Ada(r)se sa znatno manjim brojem vojske (3ooo), udaljenom oko 3o stadija od Bethorona (oko 6 klm). Prije početka bitke Juda Makabejac prizvao je s vojskom u molitvi Božju pomoć a zatim ohrabrio svoju vojsku kratkim govorom, u kom je svojoj vojsci dozvao u pamet, kako je Bog u sličnoj tjeskobi čudesnim načinom pomogao vjernim Judejcima do pobjede nad neprijateljem, koji je bio brojem daleko moćniji.

41.-42. To je bila povijesna zgoda opsade Jerusalema po Asircima. Vulgatin tekst spominje poimence asirskoga kralja Senaheriba, koji je prigodom opsade Jerusalema (7o1 pr.Kr.) preko svojih poslanika pohulio na Boga, od koga su Judejci očekivali pomoć i izbavljenje. Bog je doista uslišao molitvu pobožnoga judejskoga kralja Ezekije prema poruci proroka Isaije (IV Kralj 19,35; Is 37,36), i na čudesni način zahvatila je asirsku vojsku strašna panika, da se dala u divlji bijeg, premda je brojila 185.ooo ljudi. Tako - molio je Juda Makabejac - nek Bog satre i sirsku vojsku, da neprijateljska vojska zapamti, kako Bog kažnjava one, koji pogrđuju i hule na ime Božje. U ovom slučaju kod Nikanora bio je to ne samo grijeh pogrde i hule na Boga, nego kvalificiran još drskim prezirom i izrugivanjem imenu Božjem. Takav grijeh ne može ostati nekažnjen. Slično su molili i svećenici (r.38).

43.-46. Nadahnuti pisac zabilježio je točan datum, kad je započela presudna bitka između sirske vojske pod vodstvom oholog Nikanora protiv Jude Makabejca i njegove vojske, a to je dan 13. Adara (prema našem računu krajem mjeseca veljače ili početkom ožujka g.161. pr.Kr.). Već na početku bitke pao je među prvima oholi i drski hulitelj imena Božjega Nikanor. To je bila očita Božja kazna. Čim je Nikanor u bitci poginuo, nastao je potpuni metež u sirskoj vojsvi, koja je bacala oružje i dala se u divlji bijeg. S pobjedničkim znakovima trublje judejska je vojska progonila neprijateljsku sirsku vojsku i hametom je potukla. Tako je bila izvojevana potpuna pobjeda nad sirskom vojskom. Na pobjedničke znakove trubalja izlazili su iz svih gradova judejski ljudi koji su se pridružili gonjenju sirske vojske i kao da su ih rogovima vitlali, jer kad je neprijateljska vojska naišla na zapreke i htjela pobjeći natrag, tu bi bjegunci pali od mača onih Judejaca, koji su ih progonili.

47.-5o. Nakon sjajne pobjede judejskoj je vojsci dopao u ruke bogat neprijateljski plijen. U znak poniženja Nikanorove oholosti odrubili su mrtvom Nikanoru glavu, i odsjekli mu desnu ruku, koju je krivokletnički ispružio protiv Božjeg svetišta te ih kao pobjedničke trofeje izvjesili nasuprot Jerusalema. Razumljivo je, da je sav narod s velikim veseljem proslavio tu pobjedu. Na spomen te sjajne pobjede odredio je Juda Makabejac, da se svake godine slavi spomen na tu pobjedu 13.dana mjeseca Adara. Tom je pobjedom barem za kratko vrijeme bio osiguran mir Judejcima. Značajno je, da se 14. Adara slavio također dan Mardohejeve pobjede za vrijeme Estere, nazvan Purim (II Mak 15,37; Est. 9,26) u spomen pobjede nad neprijateljem Amanom.

Gl. VIII.

JUDA MAKABEJAC DOZNAJE ZA SLAVU RIMLJANA (8,1-16)

PRIJEVOD

8,1. Tada je Juda dočuo za ime Rimljana, kako su silni na oružju i kako su blagi u svemu sa svojim privrženicima, i da sklapaju prijateljstvo s onima koji su im privrženi i dolaze k njima, i da su silni na oružju.

2. I pripovijedali su mu o njihovim ratovima i o njihovim junaštvima, kojima su se istaknuli protiv Galaćana, i kako su ih svladali i prisilili ih na danak;

3. I što su izveli u Španjolskoj zemlji, gdje su se domogli srebrnih i zlatnih rudnika, te su zavladali cijelim onim krajem svojom razboritošću i strpljivošću,

4. Premda je kraj bio veoma od njih udaljen, i kraljevi koji su navaljivali na njih od skrajnjih krajeva zemlje, oni su ih satrli i porazili ih teškim porazom; a ostali im plaćaju danak svake godine.

5. Oni su ratom satrli Filipa i Perseja kralja Kitijskoga i one koji su se digli na njih nadvladali.

6. Jednako su oni satrli i Azijskoga kralja Antioha Velikoga, koji je pošao u rat na njih sa sto dvadeset slonova i s konjanicima i s bojnim kolima te s vrlo velikom vojskom.

7. Oni su ga uhvatili živa i odredili, da plaća velik danak on i njegovi nasljednici, i da daju taoce i jamstvo za oduzimanje zemlje.

8. Oni su uzeli od njega Indijsku, Medijsku i Lidijsku zemlju i još neke od najljepših svojih zemalja i dali kralju Eumeniju;

9. Kad su pak neki iz Helade naumili doći da ih istrijebe,

10. Oni su za to doznali te poslavši jednoga vojvodu udarili su na njih, te su mnogi između njih pali kao ranjenici; zarobili su njihove žene i njihovu djecu i oplijenili ih, zavladali su njihovom zemljom, oborili njihove tvrđave, opljačkali ih, i podložili ih sebi kao sluge do današnjega dana.

11. I ostala kraljevstva i otoke, što su se ikada digla protiv njih, oborili su i podložili sebi kao sluge.

12. Svojim pak prijateljima i onima koji su se pouzdavali u njih, bili su vjerni prijatelji; i tako su zavladali bliskim i dalekim kraljevstvima: i koji su god čuli za njihovo ime, bojali su se njih.

13. A kojima god hoće da pomognu da kraljuju, ti kraljuju, a koje ne će, te skidaju. Tako su se veoma uzvisili.

14. Ali kraj svega toga nijedan od njih nije postavio sebi na glavu kraljevskog vijenca, niti se obukao u grimiz da se u njem koči.

15. Nego su sebi načinili vijeće, gdje svaki dan vijećaju njih tri stotine i dvadeset, savjetujući se bez prestanka o dobru svoga puka.

16. A svake godine povjeravaju jednome čovjeku, da vlada nad njima i da bude gospodar nad svom njihovom zemljom, i svi slušaju toga jednoga, te nema među njima ni zavisti ni ljubomora.

Tumačenje

8,1. Za vrijeme kratkog prestanka borbe nakon pobjede Jude Makabejca nad sirskim vojvodom Nikanorom (7,5o) počeo je Juda Makabejac razmišljati o tom, kako bi se pokušao u borbi protiv neprijatelja povezati s Rimljanima, da mu pruže pomoć do pobjede nad neprijateljem i omoguće njegovu narodu slobodu živjeti po njegovu vjerskom zakonu. Pri tom je uvidio, da bi jedini takvi saveznici mogli biti Rimljani, o kojima je čuo, da namjeravaju obuzdati nasilja Seleucida, a s druge strane da se s njima dade pregovarati sa strane onih koji traže njihovu zaštitu i prijateljske odnose, jer su oni veoma moćni. Vijesti o uzornom uređenju državne uprave kod Rimljana učinile su kod Judejaca dubok utisak udivljenja, a jednako i njihove pobjede, što su ih izvojevali nad raznim zemljama od dalekog zapada pa sve do bliskog istoka. Istina, iako su Mojsijev zakon (Ex. 23,32; 34,15; Dt 7,2) i proroci (Is 3o,1-3; 39,4) odvraćali narod od sklapanja saveza sa neznabožačkim narodima, nakon Božjom providnošću promijenjenih prilika, kad je Izraelski narod izgubio svoju slobodu i bio prisiljen priznavati tuđinsku vlast nad sobom za kaznu što nije točno obdržavao Božjeg zakona, po uputi proroka Jeremije (27,12 i sl.) trebao se prilagoditi pokoravanju vlasti tuđih kraljeva, npr. Perzijanaca, dok su oni poštivali slobodu njihovih vjerskih zakona. Budući pak, da su se Judejci u vrijeme borbe sa sirskim kraljevima nalazili u takvom položaju, da im je ta vlast onemogućivala vršenje njihovih vjerskih zakona, bilo im je dopušteno, da se bore za oslobođenje od takova nasilja i potraže mogućnost prikloniti se takovoj vlasti, koja ih ne će sprečavati u vršenju njihovih vjerskih zakona.

2. Od ovog retka dalje do uključivo 16. izvješćuje nadahnuti pisac o povoljnim vijestima, koje su doprle do Judejaca o uzornom uređenju rimske države i poštivanju zakonitosti prema podložnicima. Ovdje treba napomenuti, da nadahnuti pisac spominje dopiranje povoljnih vijesti o ugledu rimske države, ne upuštajući se u kritičnu i objektivnu analizu pojedinih činjenica, nego konstatira, kakovo je mišljenje postojalo o rimskoj državi na temelju glasa, što je o njoj bio raširen kod Judejaca. Svakako na temelju toga glasa dobivao se dojam, da je rimska država uzornije uređena, negoli sirska, gdje je vladala samovoljna tiranija nasilnog heleniziranja, ne poštujući nikakvih prava religiozne slobode. Juda Makabejac s jedne strane impresioniran tim glasovima, a s druge strane ne videći sigurnih izgleda u konačni uspjeh svoje borbe protiv Siraca, počeo je pomišljati na to,

ne bi li bilo više izgleda za njegovu pobjedu i osiguranje bolje budućnosti svoga naroda, kad bi pokušao sklopiti savez s Rimljanima, koji bi savez Judejcima osigurao više slobode u toleriranju njihove vjerske slobode, negoli ju je mogao očekivati od sirskoga kraljevstva, od kojeg u tom pogledu nije bilo nikakovih povoljnih izgleda. U ovom se retku spominje pobjeda Rimljana nad "Galatais ". Nastaje pitanje, o kojim se "Galaćanima" ovdje radi: da li o Galaćanima u Maloj Aziji, koje je g. 189.pr.Kr.pobijedio rimski konzul Manlije Vulson (Livius 38,12 i sl. 2o s. 37), ili se radi o pobjedi nad Galima cisalpinskim g.19o. pr. Kr. kojih poraz spominje Polybius (2,18-34) i ujedno im je od Rimljana bio nametnut danak. Galaćani pak u Maloj Aziji nisu bili podvrgnuti plaćanju danka Rimljanima. Naziv Gali upotrebljavao se naizmjence kao i Galati, ili Kelti.

3.-4. Dalje se spominju pobjede Rimljana u Španiji. Borbe za Španiju vodili su Rimljani kroz 2oo godina, počevši od Scipiona starijega pa do cezara Augusta, ne doduše bez prekida, nego u raznim zgodama, kako spominje pisac Florus (Epit.2,17). Borba za Španiju imala je cilj, da se Rimljani dočepaju bogatih rudnika zlata, srebra, bakra, željeza i olova, kako spominje rimski pisac Plinije (3,4). Pobjeda Rimljana nad Španijom tražila je od Rimljana mnogo razbora i ustrajnosti, tim više, što je Španija bila veoma udaljena, a preko nje odvijale su se i borbe s Punjanima (Kartažanima), o kojima piše pisac Florus. Jedna od najznamenitijih bitaka u borbi za Španiju bila je ona kod Zame g.2o1. pr.Kr. gdje je Scipion Afrički u 2.punskom ratu pobijedio Hanibala. Rimljani su neke dijelove Španije pokorili oružjem, a neki su im se podvrgli d a plaćaju Rimljanima danak.

5. Ovdje se spominje pobjeda Rimljana nad makedonskim kraljem Filipom III (neki ga broje V), sinom Demetrija II. On je kroz više godina ratovao protiv Rimljana, dok konačno bude sasvim pobijeđen u bitci kod Kinoskefale g.197.pr.Kr. od rimskog vojskovođe Kvinkcija Flaminija. Dalje sin Filipa III, Perzej, kralj Kitejski bio je poražen od rimskog vojskovođe Emilija Paula kod Pidne g. 167. pr.Kr. Jednako su bili pobijeni Epiroćani, Tesaljani, Tračani i ostali, koji su Perzeja pomagali u ratu protiv Rimljana.

6. Poznato je dalje bilo, da je od Rimljana bio poražen sirski kralj Antioh III. nazvan Veliki u bitci kod Magnesia u Maloj Aziji, gdje je Antioh g.189. pr. Kr. morao otstupiti Rimljanima Maloazijske pokrajine sjeverno od gorja Taurusa Miziju, Frigiju i Lidiju, koje su Rimljani predali na upravu Eumenu II, pergamskom kralju. Taj je rat bio već započeo g. 192. pr.Kr.kad je Antioh Veliki imao u svojoj vojsci 12o slonova, kojima su Rimljani mogli staviti nasuprot samo 54 (Liv. 37,39). Osim toga Sirska vojska bila je opremljena bojnim kolima, konjaništvom i bila je mnogobrojnija (7o.ooo) od rimske, a ipak je bila od Rimljana pobijeđena, jer je u tom boju pako oko 5o.ooo Siraca (Liv. 37,34).

7. Dalje se spominje, d-a je Antioh III. prigodom toga poraza od Rimljana njima živ dopao u ruke, pa je bio prisiljen na veoma teške uvjete mira: da plati Rimljanima danak od 15.ooo -

Eubejskih talenata, i to odmah 5oo talenata, zatim 25oo talenata prigodom sklapanja mira, a ostatak u godišnjim obrocima po 1ooo talenata kroz 12 godina. Osim toga morao je Rimljanima u znak jamstva dati 2o talaca, među kojima je bio i Antioh Epifan, koji je kasnije postao sirskim kraljem (I Mk 1,11).

8. U ovom retku spominje se dalje kao vijest o Rimljanima, da im je Antioh morao otstupiti zemlju Indijsku, Medijsku i Lidiju kao najljepše krajeve. No ovdje valja spomenuti, da ta vijest ili nije bila istinita, jer Antioh nije bio nikada u posjedu Indije i Medije, ili nije isključeno, da se ovdje radi o pogreškama u prepisivanju teksta, da je prepisivač mjesto India imao čitati Ionija, a mjesto Medija Mizija. Prema tome Rimljani su odstupili Eumenu II. pergamskom kralju, zemlje: Ionija, Mizija i Lidija. Pergamski kralj Eumen II. bio je sin čuvenoga pergamskoga kralja Atala I. radi njegova bogatstva, kojega je naslijedio Eumen II. kao kralj u Pergamu i podržavao prijateljstvo s Rimljanima, vladajući od 197-59.g.pr.Kr. Zato su mu Rimljani nakon pobjede nad sirskim kraljem Antiohom III. povjerili na upravu spomenute zemlje.

9.-1o. U Judeju doprle su također vijesti o rimskim ratovima u Grčkoj. Vjerojatno da se te vijesti odnose na rat Rimljana protiv grčke pokrajine Etolije, koja je htjela predobiti za sebe Antioha III. kao saveznika u borbi za oslobođenje od podložnosti Rimljanima. Kad je k njima bio poslan od Rimljana Kvinto Flaminije kao rimski izaslanik, da pregovara o miru, odgovorio mu je Etolski zapovjednik Demokrit, da će doskora primiti njegovu odluku u Italiji u šatorima na Tiberskim obalama. To je značilo, da se Demokrit toliko smiono pouzdavao u snagu svoje vojske, da će moći Rimljane tjerati sve do rijeke Tibera (Liv. 35,34; 36,24). To je dakako bio za Rimljane izazov, da su odmah zavojštili ne samo na Etoliju kao grčku pokrajinu, nego uopće na Grčku u takozvanom Ahajskom ratu, u kom su Grci bili pobijeđeni i nakon pobjede opljačkani i mnoštvo njihova naroda, žena i djece bilo odvedeno u ropstvo, a tvrđave im bile potpuno razorene, te su od toga vremena postali robovi Rimljana. Nadahnuti pisac ovdje nadodaje uspomene na događaje, koji su se zbili za vrijeme kralja Antioha III., jer je pišući knjigu I Makabejsku znao za te događaje.

11. Usput spominje nadahnuti pisac kumulativno i druge pobjede Rimljana, u kojima su uključene pobjede nad otocima Sicilijom, Sardinijom, Korzikom i grčkim arhipelagom, gdjegod se bila podigla kakova pobuna protiv rimske vlasti.

12. Među vijestima o neumoljivosti Rimljana protiv onih, koji bi se bunili protiv njihove vlasti, ističe nadahnuti pisac i oprečnu stranu prijateljske naklonosti Rimljana prema onima, koji su prema njima prijateljski raspoloženi. Ova pozitivna strana vijesti o Rimljanima ponukala je Judu Makabejca na pomisao, da sklopi s njima prijateljski savez, premda su stvarno i takovi saveznici postali podložnicima Rimljana.

13. Od kolike je koristi bilo nastojati oko prijateljstva s Rimljanima, vidi se po tom, što su oni svojim odanim podanicima proširivali kraljevstvo i utvrđivali ih na vlasti, dok su

one, koji bi im se iznevjerili, skidali s vlasti. Tako je došla do izražaja njihova premoć.

14.-16. Među ostalim povoljnim vijestima o Rimljanima Judi Makabejcu sviđalo se i to, što su zazirali od vanjskoga sjaja i raskoši u odijevanju; nadalje što njihova državna uprava nije bila prepuštena samovolji pojedinaca, nego je u njoj sudjelovalo 32o senatora, koji su se savjetovali u svim važnim državnim poslovima. Pravih senatora bilo je zapravo 3oo, ali ako se pribroji k njima još 1o tribuna, 3 edila, 2 kvestora, 2 pretora i 2 konzula, onda ih je svih na broj 32o. O tom senatu čulo se kod Judejaca samo dobre glase. Senatom upravlja predsjednik, komu se svi pokoravaju. Među njima nema zavisti ni ljubomora. Sve ove vijesti djelovale su na Judu Makabejca, da je odlučio uteći se Rimljanima za prijateljski savez.

SKLAPANJE SAVEZA S RIMLJANIMA (8,17 - 32)

PRIJEVOD

8,17. Tada je Juda izabrao Eupolema, sina Ivanova, koji je bio sin Akkosa, i Jasona sina Eleazarova, i poslao ih u Rim, da sklope s njima prijateljstvo i oružani savez;

18. da bi skinuli s njih jaram, kada vide, kako je grčko kraljevstvo teškim ropstvom zarobilo Izraela.

19. Tako su otišli u Rim, a to je vrlo dalek put, i ušavši u vijeće (senat), progovorili su:

2o. "Juda Makabejac i njegova braća i mnoštvo (narod) judejsko poslali su nas k vama, da sklopimo s vama savez i prijateljstvo i da nas upišete među svoje saveznike i prijatelje".

21. Ta im je riječ bila po volji.

22. A ovo je prijepis isprave, koju su napisali na mjedenim pločama i poslali u Jerusalem, da bude ondje kod njih kao spomenik prijateljstva i saveza:

23. Sreća bila Rimljanima i Judejskom narodu na moru i na kopnu vazda! A mač i neprijatelj bio daleko od njih!

24. Ali ako bi zaprijetio rat Rimu prvom, ili komugod od njihovih saveznika u cijeloj njihovoj državi,

25. Borit će se zajedno Judejski narod punim srcem, koliko će od njih vrijeme tražiti.

26. Ali ratnim borcima ne će davati ni dobavljati ni žita, ni oružja, ni novaca, ni lađa, kako je zaključeno od Rimljana; nego će vjerno vršiti svoje obveze ne primajući ništa od njih.

27. A isto tako, ako bi se Judejski narod prije zaratio, pomagat će Rimljani od srca, kako će od njih tražiti vrijeme.

28. Saveznicima pak ne će se davati ni žita, ni oružja, ni novaca, ni lađa, kako je zaključio Rim, nego će se držati ovih obveza bez prevare.

29. Pod takvim su uvjetima Rimljani sklopili savez s Judejskim narodom.

30. Ako li bi pak poslije toga jedni ili drugi htjeli štogod dodati ili oduzeti, to mogu učiniti po svojoj volji; pa štogod dodaju ili oduzmu, bit će valjano.

31. Što se pak tiče jada, štono ih je kralj Demetrije zadao njima, pisali smo mu pitajući ga: "Zašto si učinio teškim svoj jaram na našim saveznicima Judejcima?"

32. Potuže li se još jednom na tebe, ustat ćemo na obranu njihove pravice i zavojštit ćemo protiv tebe na moru i na kopnu.

Tumačenje

8,17. U situaciji, u kakvoj se nalazio Juda Makabejac, vodeći očajnu borbu protiv nasilja sirskih kraljeva, nije mu preostajalo drugo, nego da se odluči pokušati sklopiti savez s Rimljanima, o kojima su se čule tako povoljne vijesti o njihovu povoljnom odnosu prema iskrenim saveznicima. Zato je odlučio, da pošalje u Rim na pregovore o savezu Eupolema, sina Ivanova, a unuka Akosova (Vulgata čita netočno Jakovljeva) (II Mak 4,11). Porodica Akkos pripadala je sedmoj svećeničkoj skupini (I Ezdr 2,61; I.Dnev 24,10; Neh 3,4.21; 7,63). Taj Eupolem bio je i pisac, koji je zabilježio neke povijesne događaje svoga vremena, a spominju ga Klement Aleksandrijski i Euzebije Cezarejski (Praep. ev. 9,17.30-34). S njim je Juda Makabejac poslao također Jasona, sina Eleazarova. Ime Jason je grecizirano od Josua. Cilj njihova poslanstva u Rim bio je taj, da s Rimljanima sklope prijateljski savez za vojnu pomoć protiv Siraca. Obojica su pripadali svećeničkom plemenu.

18. Svrha saveza s Rimljanima bila je ta, da se Judejci otresu nesnosnoga jarma sirskom sužanjstvu. Njima je bio dan točan naputak, što da traže od Rimljana da se oslobode sirskog jarma.

19. Put Judejskih poslanika u Rim bio je naporan i dugotrajan. O njihovu dolasku u Rim i o zaštitnim pismima za njihov povratak sačuvala se bilješka rimskoga konzula Kaja Fanija (g. 593 od sagr.Rima ili 161. pr.Kr. ili g.151. seleucidske ere; isp. I Mak 7,1; 9,3). Odatle, što su se unatoč težine i dugotrajnosti toga puta odlučili na nj, vidi se, koliku su važnost Judejci polagali u to poslanstvo. To poslanstvo spominje i Josip Flavije (Antiquitates 14,233). Poslanici su u Rimu bili prijateljski primljeni od rimskog senata, jer im je bilo drago, da protiv Demetrija dobiju novog saveznika, pošto je on protiv njihove volje kao talac sirskoga kralja pobjegao iz Rima.

20.-21. Poslanici Jude Makabejca priopćili su rimskom senatu želju Jude Makabejca i judejskog naroda, da sklope s Rimljanima prijateljstvo i savez za obranu od nasilja sirskih kraljeva, pa da ih ubroje među svoje prijatelje. Rimljani su poslanike prijateljski primili, jer im je bilo u interesu, da imadu što

više saveznika s njima povezanih, osobito protiv Siraca, koji su svojom samovoljom zadavali jade sebi podložnim narodima.

2̈ -26. O sklapanju saveza između Rimljana i Judejaca uspostavlja se pismeni ugovor na bakrenim pločama, koji se šalje u Jeruzalem jedan primjerak, a drugi zadržavaju Rimljani. Josip Flavije i Polibije navode, da su se takovi ugovori pohranjivali u arhivu na Kapitoliju, koji se zvao aerarium. U ugovoru prvi dio teksta ima Uvodnu formulu ugovora: "Sreća bila Rimljanima i Judejskom narodu na moru i na kopnu vazda! A mač i neprijatelj bio daleko od njih!" Dalje slijedi zahtjev Rimljana: Ako bi se Rimljani zaratili ili bi tko zaratio se protiv njihovih saveznika, Judejski narod treba da po potrebi zdušno priteče u pomoć, ali im se sa strane Rimljana ne će pružati pomoć niti hranom, niti oružjem, ni novcem ni lađama, kako to žele Rimljani, i oni se drže svojih obveza na području svoje vlasti.

27.-30. U ovom odlomku kao drugom dijelu ugovora sadržane su obveze Judejaca prema Rimljanima: Ako bi se Judejci zaratili s kim, Rimljani će im rado priteći u pomoć prema prilikama vremena, te se i oni obvezuju, da ne će tražiti, da im se daje pomoć u hrani, oružju, novcu i lađama, nego će morati sami snositi troškove ratovanja; o tom će odlučivati Rimljani. Kako se vidi iz teksta jednog i drugog dijela ugovora, Rimljani pridržavaju sebi inicijativu i ne će da se upuštaju u riziko svog vlastitog opterećivanja zbog opskrbljivanja savezničke vojske. Rimljani se osim toga obvezuju da će se pridržavati ugovora bez prevare. Na kraju ugovora predviđa se mogućnost, ako bi trebalo, bilo s jedne ili druge strane, štogod u ugovoru izmijeniti, nadodati ili ukinuti, da će se to učiniti na temelju međusobnog sporazuma.

31.-32. Rimljani ujedno javljaju Judejcima, što se tiče nevolja zadavanih Judejcima od strane sirskoga kralja Demetrija, da su Demetriju pismeno poručili prijekor radi otežavanja jarma nad njihovim saveznicima Judejcima, te mu poručuju, ako se Judejci opet potuže protiv sirskoga kralja, da će Rimljani protiv njega nastupiti da mu sude, tj. da će povesti rat protiv njega, bilo na moru bilo na kopnu. Međutim nevolja je bila u tom, što je poruka Rimljana kasno stigla do Demetrija, koji je međutim već poslao svoga vojskovođu Bakhida protiv Judejaca.

Gl. IX.

PORAZ JUDE MAKABEJCA I NJEGOVA SMRT (9, 1 - 22)

PRIJEVOD

9,1. Kad je Demetrije dočuo, da je poginuo Nikanor i njegova vojska (bila poražena) u boju, poslao je ponovno Bakida i Alkima u Judeju i s njima desno krilo (vojske).

2. Oni su otišli putem prema Galgali i utaborili se kod Maisalota u Arbeli, i zauzevši je pogubili su mnogo ljudskih života.

3. A prvoga mjeseca 152. godine utaborili su se kod Jerusalema.

4. Potom su se podigli i pošli do Bereje sa dvadeset hiljada pješaka i dvije hiljade konjanika.

5. A Juda se utaborio kod Elase (Laise) sa tri hiljade izabranih junaka.

6. Ali kad su vidjeli mnoštvo vojske i kolika ih je sila, vrlo su se uplašili, pa su se mnogi razbjegli od vojske, te ih između njih nije ostalo više nego osam stotina ljudi.

7. A kad je Juda vidio, da mu se raspala vojska, i da mu rat zadaje tjeskobu, klonulo mu je srce, jer nije imao vremena da je sakupi, i postao je potišten.

8. Tada reče onima, koji su preostali: "Ustanimo i hajdemo na svoje protivnike! Možda ćemo se ipak moći boriti protiv njih".

9. Ali su ga stali odvraćati govoreći: "Nikako ih ne ćemo moći pobijediti, nego za sada spasimo svoje živote, a potom ćemo se sa svojom braćom povratiti da udarimo na njih; sada nas je premalo".

1o. A Juda odvrati: "Daleko od mene, da to učinim, pa da bježim od njih! Ako nam se približilo vrijeme, poginimo junački za svoju braću i ne ostavljajmo ljage na svojoj slavi!"

11. U to je krenula vojska iz tabora i stala nasuprot njih; i konjanici su se razdijelili na dva dijela, a praćari i strijelci išli su ispred vojske, dok su u prvim redovima bili najsnažniji.

12. Bakida je bio na desnom krilu, a vojska se približavala s dvije strane i zabtrubili su u trublje.

13. A i na Judinoj strani zatrubiše trublje i potresla se zemlja od kričanja vojska i započela je međusobna borba, koja je trajala od jutra do večera.

14. Tada je Juda opazio, da je Bakida s jezgrom svoje vojske na desnom krilu, i okupili su se oko njega (Jude) svi najsrčaniji (najhrabriji) junaci,

15. Te su razbili desno krilo i gonili ga do Azotske gore.

16. A kad su oni na lijevom krilu opazili, da im je razbijedno desno krilo, okrenuli su se ustopice za Judom s njegovim ljudima odostrag.

17. Tada se zametnula žestoka borba i pali su mnogi ranjenici s jedne i s druge strane.

18. I Juda je pao, a ostali su se razbjegli.

19. A Jonatan i Simon podigli su svoga brata Judu i ukopali ga u grobu svojih otaca u Modeinu.

2o. Tu ga je oplakivao sav Izraelski narod naričući za njim velikim plačem i tugujući za njim mnogo dana govorio:

21. "Oh, kako pade junak, Izraelov spas!"

22. A ostali događaji Judini, njegovi ratovi i njegova junaštva, koja je počinio, i njegova velika djela, nijesu zapisana, jer ih je bilo veoma mnogo.

Tumačenje

9,1.-4. Moralna pomoć Rimljana, za koju je Juda Makabejac držao da mu je osigurana, nije bila na vrijeme ostvarena, jer je Sirski Kralj Demetrije odmah poslije kako je Nikanor poginuo i njegova vojska bila poražena, poslao u Judeju novu vojnu ekspediciju pod vodstvom vojvode Bakhida, koji se već u mjesecu Nisanu g.152. seleucidske ère (16o.pr.Kr.) utaborio kod Jerusalema. Smjer kojim je prolazila sirska vojska, vodio je preko Galgale, koja se nalazila negdje u blizini Sihema i Betela, danas Gilgilia, zatim preko Masalota u Arbeli, zauzimajući usput pokrajine i ubijajući mnoštvo pučanstva, dok se nije zaustavila kod Jerusalema. Mjesto Galgala neki čitaju Galilea, a mjesto Mesalot smještaju sjeverno od Tiberijadskog jezera. Od Jerusalema krenulo je 2o.ooo sirske vojske i 2.ooo konjanika do Bereje, jer kod Jerusalema nije našao judejske vojske, nego Juda Makabejac sabrao je svoju vojsku kod Laisa nedaleko od Jerusalema.

5.-7. Juda je imao na okupu samo 3ooo odabrane vojske, a to je bilo daleko premalo prema broju sirske vojske, koju je vodio Bakhida. Razumljivo je, da se zbog toga počela kolebati hrabrost Judinih vojnika. Broj Judine vojske spao je radi toga, što stranka pismoznanaca i Asideja nije pristajala uz Judu Makabejca (7,12-13), pa su se mnogi njima priklanjali i napuštali Judu Makabejca. Mnogi su opet čekali odgovor na molbu poslanstva upravljenu Rimljanima. Osim toga poznato je (9,23), da je kod Judejaca pod pritiskom sirske vlade bilo mnogo otpadnika od Božjeg zakona. Sve je to djelovalo na pristalice Jude Makabejca, da ih je počela obuzimati malodušnost i pomanjkanje vjere i ufanja u Božju pomoć. Zato su počeli napuštati vojsku Jude Makabejca, tako da ih je na kraju ostalo tek 8oo vjernih Judi. Sve je to snažno djelovalo i na psihičko raspoloženje Jude Makabejca, da je potpuno klonuo duhom, tim više, što nije imao vremena da sakupi veći broj vojske oko sebe. Potištenost Jude Makabejca dolazi jasno do izražaja u slijedećem retku.

8. Juda Makabejac pozvao je ljude, koji su još ostali uz njega: "Ustanimo i hajdemo na svoje protivnike! Možda ćemo se ipak moći boriti protiv njih". Ovaj dvojbeni i plašljivi poticaj nije uspio, da ohrabri još ono malo preostalih njegovih pristalica. To se vidi po njihovu odgovoru:

9. "Nikako ih ne ćemo moći pobijediti". Omjer neprijateljske vojske (2o.ooo pješaka i 2.ooo konjanika sirske vojske naprama 8oo ljudi uz Judu Makabejca očevidno je takav, da nije bilo izgleda sa strane Jude Makabejca i njegove vojske za pobjedu. Zato su ljudi Jude Makabejca predložili da se za sada ne upuštaju u boj, nego da se raziđu, pa kad se prikupi veći broj vojske, upustiti se u boj s neprijateljskom vojskom. U prijedlogu za odgodu bitke sigurno se računalo s odgovorom Rimljana, koji nije mogao tako brzo stići, dok je sirska vojska bila brzo pokrenuta poslije poraza Nikanorova, i dok još nije ni kralju Demetriju mogla stići poruka Rimljana (8,31-32). S gledišta dakle naravnog prosuđivanja bio je logički zaključak ljudi iz vojske Jude Makabejca prirodan, jer im se činilo suviše riskantno s tako malim brojem ljudi upuštati se u boj s daleko brojnijim neprijateljem. Zato predlažu, da se bitka odgodi, da barem uzmognu spasiti svoje živote.

1o. Juda Makabejac odbio je s negodovanjem prijedlog svojih ljudi, smatrajući ga nedostojnim i nedosljednim prema svojim dosadašnjim junaštvima i pobjedama, naročito jer se uzdao u pomoć Božju, kojom je toliko puta pobijedio daleko mnogobrojnijeg neprijatelja. Stoga je odlučio da se započne borba, bilo za pobjedu, bilo da treba junački i časno umrijeti za braću, domovinu i vjeru; pa ako ništa drugo ne izvojuju, nego samo da neprijatelju nanesu teške gubitke, dolikuje se, da ne okaljaju svoju čast, jer nema časnije smrti, nego umrijeti za obranu domovine i vjere. Ovim herojskim podvigom Juda Makabejac uspio je zadržati na okupu svojih 8oo ljudi, da se odluče na časnu i junačku borbu, iako ih je čekala sigurna smrt.

11. Razlog, zašto je Juda Makabejac ustrajao kod svoje odluke, da se upusti u borbu s neprijateljskom vojskom i da ne uzmakne, bio je taj, što se neprijateljska vojska već stavljala u pokret i razdijelivši se u dva krila izlazila Judejcima ususret. Sa strane svakog krila neprijateljske vojske bili su konjanici, koji su sirsku vojsku zaštićivali s bokova. Ispred vojske išli su najprije praćari, zatim strijelci i izabrani junaci.

12.-13. Sirski vojskovođa Bakhides stao je na čelo desnoga krila, i kad se sirska vojska približavala navali, dao se znak trubljama uz urnebesne poklike. Jednako je i sa strane vojske Jude Makabejca zaorila silna vika, tako da se činilo da se zemlja trese od strašne vike i zveketa bojnog oružja, i započela je očajna borba, koja je trajala od zore do mraka.

14.-15. Juda Makabejac kao vješt vojskovođa odmah je razabrao, da je jače desno krilo neprijateljske vojske, komu je na čelu bio sam vojvoda Bakhides, zato snagom najboljih junaka usmjerio borbu protiv desnoga krila neprijateljske vojske, i

uspjelo mu je poraziti desno krilo tako, da ga je natjerao u bijeg sve do Azota, koji se nalazio na granici Filistejske zemlje.

16.-18. Ali u isto vrijeme, dok je Juda Makabejac porazio desno krilo sirske vojske, pokrenulo se njezino lijevo krilo u potjeru za vojskom Jude Makabejca, da navali na njega iza leđa. Ta je situacija nastala uslijed strategijskog propusta, što Judina braća, Jonatan i Simon nijesu u pravo vrijeme učinili navalu na lijevo krilo sirske vojske, pa da ga zaustave da ne uzmogne poći u potjeru za Judom Makabejcem. Tako se Juda Makabejac našao u nemogušoj situaciji, da se morao boriti na dvije strane, i u toj borbi je tragično poginuo. Junaštvo Jude Makabejca divan je primjer požrtvovnosti za vjeru i domovinu, jer je bio spreman da radije žrtvuje svoj život za slobodu svog naroda, negoli trpjeti nesnosno ropstvo pod tiranijom sirske vlasti.

Sličnu borbu proživljavao je kroz više stotina godina i Hrvatski narod, dok su njegovi junaci umirali u borbi protiv Turaka pod lozinkom: "Za krst časni i slobodu zlatnu!" - te u toj borbi zaslužili časni naslov "Antemurale christianorum" - predziđe kršćanstva. Najdivniji primjer u tom bio je hrvatski junak, u pravom smislu riječi heroj, Nikola Šubić Zrinjski, koji je g. 1566. u tvrđavi Sigetu sa 25oo junaka zaustavio tursku vojsku od 90.000 ljudi i 300 topova pod vodstvom sultana Sulejmana i Mehmed Sokolović paše s namjerom da navali na Beč. Borba Turaka za Siget trajala je od 6. kolovoza 1566. do 8.rujna iste godine. Za vrijeme te borbe poginulo je oko 30.000 Turaka. Sultan Sulejman ponudio je Nikoli Šubiću Zrinjskom, da će ga učiniti samostalnim vladarom Hrvatske, ako mu preda Siget, ali Nikola Šubić Zrinjski je tu ponudu otklonio, premda je uz njega bilo još samo 5oo boraca, dok su drugi bili već poginuli u borbi. Sultan Sulejman je od jada umro 6. rujna te godine, ne dočekavši pada Sigeta. Mehmed Sokolović zatajio je njegovu smrt do pada Sigeta. Kad je bila zapaljena i posljednja sigetska tvrđa, izašao je Nikola Šubić Zrinjski sa 5oo junaka, koji su svi zajedno s njime junački poginuli u boju protiv Turaka držeći se gesla: "Ljepše je umrijeti nego ropski živjeti!" Taj je motiv obrađen u divnoj operi "Nikola Šubić Zrinjski". Turska vojska izgubivši kod opsade Sigeta 30.000 ljudi nije više bila sposobna, da nastavi put u svrhu navale na Beč, nego se morala vratiti kući.

19.-22. Iz ovog odlomka, gdje se opisuje, kako su Judina braća, Jonatan i Simon časno ukopali svoga brata Judu Makabejca, vidi se, da se judejska vojska unatoč poraza nije potpuno razbježala. Razumljivo je, da je u narodu judejskom došla do izražaja velika tuga i plač za gubitkom Jude Makabejca, koja se ukratko izražava uzdahom: "Oh kako pade junak, Izraelov spas!" - slično kao što je protužio David nad porazom Saula i Janate, što su ga pretrpjeli od Filisteja (II Sam 1,19). Stilizacija retka 22. je uobičajena formula starozavjetnih historijskih pisaca na kraju jedne završene povijesne periode.

II. DIO I. KNJIGE MAKABEJSKE

JUDEJCI POD VODSTVOM JONATE
(I.Mak 9, 23-12,54)

1. IZBOR JONATE ZA VOĐU (9,23-31)

PRIJEVOD

9,23. A kad je poginuo Juda, podigli su glave bezakonici po svim izraelskim krajevima i pojavili se na vidjelo svi, koji čine nepravdu.

24. U to je vrijeme nastala vrlo velika glad, tako da se i zemlja s njima odmetnula.

25. Tada je Bakhida izabrao bezbožne ljude i postavio ih je za gospodare nad zemljom.

26. Oni su stali tražiti i pronalaziti Judine prijatelje i dovoditi ih Bakidi, koji ih je kažnjavao i izvrgavao ih ruglu (ismijavao ih).

27. I na Izraela je došla velika nevolja, kakve nije bilo od vremena, kad im se javio posljednji prorok.

28. Tada su se skupili svi Judini prijatelji i rekli Jonatanu:

29. "Otkako je umro tvoj brat Juda, nije se našao čovjek sličan njemu, koji bi izlazio protiv neprijatelja i Bakide, i na protivnike našega naroda.

3o. Zato te dakle biramo danas na njegovo mjesto, da nam budeš knezom i vojvodom i ratuješ za nas.

31. I od tog vremena primio je Jonatan vodstvo na mjesto svoga brata Jude.

Tumačenje

9,23. Poslije smrti Jude Makabejca, junačkog branitelja i osvetnika Božjeg zakona, počeli su dizati svoje glave diljem izraelske zemlje i pojavljivati se svi odmetnici od zakona i bezbožnici. Nadahnuti pisac kao da hoće podsjetiti na riječi Psalma (91,8):

"Kad ko kupus niču bezbošci,
I zločinci cvijetom cvjetaju,
To je da se zatru dovijeka".

Sada je dolazilo na vidjelo, kako su mnogi, koji su zazirali od Jude Makabejca, potajno pristajali uz stranku helenista i puštajući uzde svom liberalizmu zanemarivali Božji zakon. To se uostalom moglo već zapažati po tom, što je broj pristalica Jude Makabejca sve više opadao. Stranka Makabejaca kao da je nestala, a njezini protivnici, pristaše sirskog helenizma i

izdajice judejskog naroda, povezali su se sirskom vojskom i započeli borbu da potpuno iskorijene ostatke pristalica Jude Makabejca. Od sada zaredala su njihova zajednička nasilja, da Judejce potpuno istrijebe.

24. K ovoj moralnoj bijedi pridošla je kao Božji bič prirode i nevolja strašne gladi zbog nerodice zemlje, tako da je narod bio prisiljen pribjegavati se k sirskom vojvodi Bakhidi za pomoć u skrajnjoj bijedi.

25. Da nevolja bude još veća, Bakhida je postavio bezbožne otpadnike za glavare judejske zemlje.

26.-27. Odmetnici i izdajice dočepavši se vlasti istraživali su uhađanjem Judine pristalice, a kad bi ih uhvatili, predavali bi ih Bakhidi na milost i nemilost, da ih kažnjava i izvrgava ruglu, što je on činio sa skrajnjim cinizmom. Sve je to uzrokovalo među vjernim još Izraelcima skrajnju potištenost i očaj, kakova se ne pamti od prestanka proročke službe, tj. od vremena posljednjeg proroka u Izraelu, Malahije (oko 450-425). U vrijeme naime djelovanja proroka Izraelci su imali barem kakvu takvu utjehu, da su ih proroci poticali na pouzdanje u volju Božju, a sada nije bilo nikakove utjehe, koja bi Judejcima olakšala teškoće i nevolje, što su ih podnosili pod krutim jarmom tuđinaca, a što je još gore, pod jarmom bezbožnih odmetnika svoje narodnosti.

28.-31. Uslijed te potištenosti osjetio je potrebu još preostatak Judinih pristalica, da izaberu sebi glavara, pa da ne budu kao izgubljene ovce bez pastira. Zato su se pribrali oko Judinog brata Jonate, neka im bude glavarom, a po potrebi i vođom protiv neprijatelja. Razumljivo je, da se sam Jonatan poslije smrti svoga brata nije svojevoljno nametao, da primi vodstvo Judejskog naroda u tako teškim prilikama, dok nije bio zamoljen za to od preostataka Judinih pristalica.

2. OSVETA ZBOG ZLOČINSTVA JAMBRIJEVACA (9,32-42)

PRIJEVOD

9,32. A kad je Bakida doznao za to, tražio ga je da ga ubije.

33. Ali je za to doznao Jonatan i njegov brat Simon sa svima svojim ljudima, te su pobjegli u Tekuansku pustinju i utaborili se na vodi kod Asfarskog studenca.

34. A kad je Bakhida jednoga subotnog dana za to doznao, prešao je on i sva njegova vojska preko Jordana.

35. Tada je Jonatan poslao svoga brata Ivana kao vođu mnoštva i zamolio svoje prijatelje Nabatejce, da bi smjeli kod njih skloniti svoju obilnu prtljagu.

36. Ali su izašli Jambrijevi sinovi iz Madabe i uhvatili Ivana sa svim njegovim imanjem, i otišli s time.

37. Poslije toga javili su Jonatanu i njegovu bratu Simonu, da Jambrijevi sinovi slave veliku svadbu i da vode iz Nadabata (Vg.Madabe) s velikom pratnjom nevjestu, kćerku jednoga od najuglednijih kanaanskih velikaša.

38. Tada su oni sjetivši se (krvi) brata svoga Ivana pošli i sakrili se pod gorskim skrovištem.

39. I podigavši oči, a to gle, silna buka s mnogo prtljage, pred kojom ide ženik sa svojim prijateljima i svojom braćom ususret njima, s bubnjevima i glazbalima i s mnogo opreme.

4o. Tada su (Jonatanovi ljudi) nasrnuli na njih iz zasjede i stali ih ubijati. Tu je palo mnogo ranjenih, a ostali su pobjegli u goru. Oni su pak (Jonatanovi ljudi) pokupili svu njihovu imovinu.

41. I tako se je njihova svadba okrenula u žalost i zvuk njihove glazbe u plač.

42. Tako su ljuto osvetili krv svoga brata i povratili se u Jordansku nizinu.

Tumačenje

9,32-33. Čim je Bakhida saznao, da se pristalice judejskog otpora izabrali sebi za vođu Jonatana, tražio je prigodu da ga ubije. Kad je Jonatan bio o tom obaviješten, nastojao je da bijegom izmakne Bakhidinim zasjedama. On je naime uviđao, da ima premalo vojske, kojom bi se mogao uhvatiti u koštac s neprijateljem ili mu se opirati. Zato se sa svojim pristalicama povukao u pustinju kod Tekue, udaljene oko 12 klm južno od Betlehema, a proteže se prema Mrtvom moru. Taj kraj nije bio podesan za poljoprivredu, nego jedino za ovčju pašu. Tu se Jonatan sa svojom četom ljudi utaborio kraj nekog zdenca, po imenu Asfar, 1 sat udaljenog od Tekue.

34.-35. No Bakhides, koji je sigurno imao dobru obavještajnu službu, saznao je jedne subote za skrovište buntovnih Judejaca. Stoga se zaputio protiv njih, ali smjerom s istočne strane Jordana. To je bilo sigurno zbog toga, jer je bio obaviješten, da se Jonatanov brat Ivan zaputio na istočnu stranu Jordana, s nakanom da negdje tamo na sigurno mjesto pohrani svoju prtljagu, koje je bilo vrlo mnogo, i da se tamo kod Nabateja skloni mnoštvo žena i djece od nasilja Siraca.

36. Međutim ekspedicija Ivanova bila je osujećena, jer su je napali Jambrijevi sinovi iz Madabe, te uhvatili i ubili Ivana i sav njihov plijen njima oteli. O tim Jambrijevim sinovima nije inače ništa pobliže poznato.

37.-42. Ivanova braća, Jonatan i Simon, bili su obaviješteni, što se dogodilo s njihovim bratom Ivanom, pa su čekali prigodu, kako da im se osvete. Ta im se prigoda doskora pružila prigodom svadbene svečanosti, koju su priredili Jambrijevi sinovi, vodeći iz Madabe mladenku, kćer nekog veoma uglednog kne-

za Kanaaskog. Jonatan i Simon upotrijebili su tu prigodu, da osvete prolivenu krv svoga brata Ivana. Oni su se popeli na neko gorsko skrovište i odanle promatrali, kada će se pojaviti svadbena povorka. Doskora su opazili mnogobrojnu povorku s bučnom pratnjom braće i prijatelja, ispred kojih je išao sam zaručnik uz svirku bubnjeva, glazbala i mnogo oružja. Na to navališe iz zasjede Jonatan i Simon sa svojim ljudima na svadbenu povorku i pobiše mnoštvo njih otevši im bogat plijen, a što nije poginulo, razbježalo se i posakrilo se u gorskim skrovištima. Tako se ova svadba obratila u žalost, a njezina glazba u plač. Time su braća izvršili osvetu nad svojim bratom Ivanom i povratili se nakon toga u Jordansku nizinu.

3. BAKHIDOVI POTHVATI PROTIV JUDEJACA (9,43-57)

PRIJEVOD

9,43. A kad je to čuo Bakhida, došao je subotnjeg dana s velikom vojskom do Jordanskih obala.

44. Tada je Jonatan rekao svojoj braći: "Ustanimo sada i bijmo se (borimo se) za svoje živote, jer je danas drukčije, negoli je bilo jučer i prekjučer.

45. Eto, rat je pred nama; on je i iza nas. S ove i s one strane je Jordanska voda sa svojim muljem i šikarjem.

46. Zato sada zavapite k nebu, da se izbavite iz ruku naših neprijatelja!"

47. I zametnuo se boj. Jonatan je podigao svoju ruku, da pogubi Bakidu, ali je ovaj uzmaknuo natrag pred njim.

48. Tada je Jonatan sa svojim ljudima skočio u Jordan i preplivao na drugu stranu. Ali oni nijesu išli preko Jordana na njih.

49. I u onaj je dan na Bakhidinoj strani palo oko 1ooo ljudi. I povrati o se Bakhida u Jerusalem.

5o. I sagradio je utvrđene gradove u Judeji, tvrđu u Jerihonu, u Emaus-u, u Bethoronu, Tammati, Fari, Thopu, s visokim zidovima, vratima i prijevornicama.

51. I postavio je straže na njima, da izazivaju Izraela.

52. Još je utvrdio grad Betsur i Gazu, i tvrđu, i razmjestio po njima vojsku i skladišta s hranom.

53. I uzeo je za taoce sinove od najuglednijih ljudi u zemlji, i stavio ih pod stražu u Jerusalemskoj tvrđi.

54. A godine 153. drugoga mjeseca, zapovjedio je Alkim, da se poruši zid od unutrašnjeg predvorja u svetinji, i porušio je tako djela proroka.

55. Ali je u to vrijeme Alkima udarila kap, i tako se spriječilo njegovo djelo: usta su mu se ukočila, i on udaren od kljenuti

nije mogao više ni riječi progovoriti niti što odrediti o svojoj porodici.

56. I Alkim je umro u to vrijeme u velikoj muci.

57. A kad je Bakhida vidio, da je Alkim umro, povratio se ka kralju, i Judejska je zemlja bila mirna dvije godine.

Tumačenje

9,43.-44. Kašto u r.34., tako je i sada Bakhides odmah bio obaviješten o novom skrovištu Jonatana i Simona, i odmah se uputio opet u subotni dan u potjeru za njima s jakom četom vojske, i to na istočnu stranu Jordana. Jonatan se našao u vrlo velikoj stisci, kao nikad do sada, jer pred njim je bila Bakhidova vojska, a iza leđa voda rijeke Jordana.

45.-49. Jonatan i Simon sa svojim ljudima, nalazeći se u teškom položaju između sirske vojske sprijeda i jordanske močvare iza leđa, gdje rijeka Jordan osim toga čini velike zavoje, a močvare su zarasle trstikom i drugim grmljem, ipak se odlučio za boj, potaknuvši svoje ljude prije na vapaj k Bogu za pomoć, da ih izbavi da ne padnu u neprijateljske ruke. Boj je započeo, i već je Simon bio zamahnuo rukom da obori Bakhida, ali se ovaj vještim uzmakom spasio od smrti. U tom boju zadala je Jonatina vojska sirskoj vosci gubitak od 1ooo ljudi. Budući pak da nije bilo izgleda, da se dalje uspješno opiru sirskoj vojsci, Jonatan i njegova vojska zaplivali su u rijeku Jordan na njezinu zapadnu obalu, i tako su spasili svoje živote, jer Bakhidova vojska nije se usudila za njima plivati preko Jordana, nego se njezin ostatak povratio u Jerusalem.

5o.-53. Nakon povratka u Jerusalem Bakhides se dao na utvrđivanje mjesta, pomoću kojih je bio naumio, da potpuno onemogući otpor Judejaca. Najprije je podigao tvrđavu kod Jerihona kraj Jordana, zatim u Emausu, Bethoronu, Betelu, Tamnati (2o klm sjeverozapadno od Betela) danas Tibna, zatim u Faratonu u pokrajini Efraim, danas Ferata blizu Sihema i u mjestu Tofo ili Tefon, danas Taffuh blizu Hebrona, zapadno od njega. Sve ove utvrde opkolio je Bakhides visokim zidovima, vratima i prijevornicama. Svagdje Bakhides postavio sirske posade, koje su svojim ispadima zadavale strah i trepet judejskim stanovnicima. Jednako je dao utvrditi Betsuru i Gazu opskrbivši ih i osiguravši hranom i obrambenim spravama. Sve su to bile sigurnosne mjere protiv eventualnih pokušaja Jonatanovih da se otrese sirskoga jarma. Osim toga je Bakhides zatražio od najuglednijih judejskih porodica njihove sinove za taoce, da time zastraši Judejce, da se okane svake pomoći Jonatanu.

54.-57. Pored jada, što su ih zadavali vjernim Judejcima Sirci sa svojom vojskom, prid ošli su novi jadi od strane odmetnika Alkima i njegovih pristalica. Godinu dana poslije smrti Jude Makabejca dao je Alkim srušiti zid, koji je dijelio prostor posvećenog dvorišta gdje se nalazio žrtvenik za žrtve paljenice, od dvorišta gdje se skupljao na-rod. To je bilo g.

153 seleucidske ere, odnosno g.159.pr.Kr. u drugom mjesecu, kad se imala slaviti Pasha u zakašnjenju od mjesec dana, jer se inače slavila počevši od 14. dana mjeseca Nisana (tj.početkom mjeseca travnja). Ovaj Alkimov samovoljni pokušaj imao je svrhu obeščastiti posvećeni prostor, koji je služio svećenicima za prinošenje žrtava na žrtveniku za žrtve paljenice ispred hrama. Time je teško povrijedio propise Mojsijeva zakona (Ex 25, 9.4o) i odredbe prigodom sagrađenja Salomonova hrama (I Dnev 29,19), kao i opomene proroka Ageja i Zaharije, kad je hram jerusalemski bio ponovno sagrađen nakon povratka iz babilonskog sužanjstva (Ag. 1,8.14; 2.16.19; Zak 4,9). Na sve to nije se Alkim ništa obazirao, nego je postupao sasvim samovoljno, htijući se što više ulaskati Sircima. Međutim njegov bezbožni naum osujetila je bolest, koja ga je iznenada spopala, a to je bila kljenut srca, koja ga je prikovala uz krevet i oduzela mu dar govora, i kojoj je napokon u teškim mukama podlegao. To je očito bila Božja kazna za njegovo bezboštvo i otpad od Božjeg zakona, tim više, što je ujedno obnašajući velikosvećeničku čast bio na strašnu sablazan vjernom judejskom puku. Izdajnik Alkim bio je zajedno s Bakhidom poslan da vojuje protiv vjernih Judejaca. Nakon Alkimove smrti povukao se i Bakhid iz Judeje i povratio k sirskome kralju. Time je čitavoj zemlji odlanulo od teških jada, što ih je trpjela od ove dvojice nasilnika, te je nastalo zatišje za dvije godine. Za to vrijeme očekivao se uspjeh poslanstva, kojim su Judejci zamolili Rimljane, da sklope s njima obrambeni savez protiv Siraca.

4. ODMETNICI RASPIRUJU RAT (9,58-73)

PRIJEVOD

9,58. Tada su se posavjetovali svi bezakonici govoreći: "Gle, Jonatan i njegovi ljudi žive mirno i bez straha. Hajde dakle da dovedemo sada Bakhidu, neka ih pohvata sve u jednoj noći."

59. Potom su otišli i posavjetovali se s njim.

60. I on se podigao s velikom vojskom, da pođe; i poslao je tajno pisma svim svojim pristalicama u Judeji, da pohvataju Jonatana i njegove ljude, ali nijesu mogli, jer su ovi doznali za njihovu namjeru.

61. I uhvativši oko pedeset ljudi, koji su počinjali zla u zemlji dali su ih pogubiti.

62. Potom se Jonatan i Simon sa svojim ljudima sklonio u Betbasiju u pustinji, i opravivši što je u njoj bilo opustošeno, utvrdi je.

63. Kad je za to doznao Bakhida, skupio je sve svoje čete, pozvavši pod oružje i one, koje su bile u Judeji.

64. I otišavši utabori se kod Betbasije, udarajući na nju mnogo vremena i postavivši bojne sprave.

65. Tada je Jonatan ostavio svoga brata Simona u gradu i izašavši prolazio je zemlju s malo ljudi.

66. I poubijao je Odomara s njegovom braćom i Fasinorove sinove u njihovim šatorima. Tako je počeo vojevati i napredovati sa svojim četama.

67. Tada je i Simon sa svojim ljudima provalio iz grada i spalio bojne sprave.

68. I udarivši na Bakhidu razbili su ga i teško ga ojadili, jer mu se izjalovila namjera i vojnički pohod.

69. Zato je planuo gnjevom na odmetnike, koji su mu savjetovali da dođe u zemlju, i dao je pobiti mnoge od njih. Potom je stao smišljati, kako da se vrati u svoju zemlju.

7o. A Jonatan doznavši za to poslao je k njemu poslanike, da uglave s njime mir i da im vrati zarobljenike.

71. I on je prihvatio i učinio po njegovim prijedlozima, zaklevši mu se, da ne će više nikada snovati što zla protiv njega svega svoga životnog vijeka.

72. Potom mu je povratio roblje, što ga je bio prije zarobio iz Judejske zemlje. I okrenuvši se otišao je u svoju zemlju, i nije više dolazio u njihove krajeve.

73. Tada je otpočinuo mač u Izraelu i Jonatan se nastanio u Mahmasu. Tu je Jonatan počeo suditi narodu i iskorjenio je bezbožnike u Izraelu.

Tumačenje

9,58-6o. Ipak kroz spomenute dvije godine mira rovarili su odmetnici protiv Jonatana i njegovih pristalica dogovarajući se, kako bi opet doveli Bakhida i s njime upriličili pokolj, da potamane Jonatana i sve njegove pristalice u jednoj noći. Bakhides dočekao je tu poruku odmetnika kao naručenu i spremajući vojsku protiv Judejaca razaslao je i potajna pisma svima svojim pristalicama, inače odmetnicima od Mojsijeva zakona, neka pohvataju Jonatana i sve njegove pristalice. Ali budući da su Jonatan i njegovi ljudi bili također obaviješteni o njihovim namjerama, jer ta pisma nijesu mogla ostati u potpunoj tajnosti, predusreo je Jonatan tim spletkama.

61.-62. On je dao uhvatiti pedesetak ljudi od istaknutih odmetničkih pristalica i pogubiti ih, kao što je u svoje vrijeme u početku otpora protiv sirskih nasilja učinio Matatija (I Mak. 2,24). Naslućujući da će to izazvati Bakhida na ponovni vojni pohod, zaklonili su se Jonatan i Simon sa svojim ljudima u tvrđavu Betbasu u pustinji, koja je bila u ruševnom stanju, ali su je oni popravili, da se tu uzmognu braniti protiv navale Bakhida.

63.-64. Čim je to saznao Bakhides, skupio je vojsku sastavljenu od Siraca i odmetničkih pristalica, i poveo je do tvrđave Betbase da je opsjeda. Ali budući d-a je Betbasa bila dobro u-

tvrđena, mogla je uspješno odolijevati Bakhidinoj vojsci, iako je Bakhida kod opsade upotrijebio i ratne sprave.

65.-66. Kad je Jonatan razabrao, da će se njegov brat Simon moći uspješno braniti iz tvrđave, izašao je potajno iz tvrđave s malim brojem ljudi, da navali na Odomera i njegovu braću i na Faseronove sinove u njihovim taborima te ih razbio i prikupio k svojoj vojsci znatan broj ljudi, i to od strane pobožnih još Izraelaca, koji su odmah razumjeli njegove strateške podvige, da oslabi pozicije neprijatelja, te se počeli pridruživati njegovoj vojsci. Odomer i Faseron bili su poglavice nomadskih plemena, koja su stanovala još pod šatorima, kao što ih i danas još ima kod Arapa. Čini se da je glavna svrha Jonatanova izlaska iz tvrđave Bethbasa bila ta, da prikupi broj vojske od vjernih Izraelaca, kojom će priteći u pomoć svome bratu Simonu u obrani Bethbase.

67.-69. Čim je Simon opazio, da se njegov brat Jonatan vraća s pojačanom vojskom, ohrabrio se, da provali iz tvrđave Bethbase u otvoren boj protiv Bakhida. Najprije je zapalio vojne sprave neprijateljske opsade, a potom je u junačkoj borbi porazio Bakhidovu vojsku i natjerao je u bijeg. Bakhides bio je užasno ozlojeđen zbog savjeta odmetnika što su ga nagovorili na tu vojnu, pa je zato dao mnoge od tih odmetnika poubijati. Tako je i njih stigla Božja kazna radi njihova izdajstva protiv svoga naroda. Bakhides se nakon toga poraza povratio u Siriju.

7o.-73. Na odlasku je Jonatan Bakhidi ponudio uvjete mira, tražeći od Bakhide, da mu povrati zarobljenike. Bakhida je pristao na uvjete mira i zakleo se, da ne će više za čitavog svoga života činiti ništa na žao Judejcima. Na to je doista povratio sve zarobljenike i nije više poduzimao vojnih pohoda protiv Judejaca. Riječima "Tako je otpočinuo mač u Izraelu" nadahnuti pisac sa zadovoljstvom ističe prestanak dugotrajnog ratovanja Judejaca orotiv Judejaca i nastupilo je barem za neko vrijeme stanje mira. Jonatan pak odabrao je sada sebi za sjedište mjesto Mahmas u pokrajini Benjaminova plemena, otprilike oko 8 kilometara sjeverno od Jerusalema. Odatle je vršio Jonatan sudačku vlast i nastojao oko istrebljenja odmetnika, od kojih je proistjecalo najviše zla u Judejskom narodu, jer su bili odmetnici od Božjeg zakona i izdajice svog naroda. Takvo je stanje potrajalo kojih 5 godina, tj. od 158-153.g. pr.Kr. Kroz to se vrijeme Judejski narod mogao donekle opor-aviti od teških ratnih nevolja.

Gl. X.

1. DEMETRIJE I ALEKSANDAR TRAŽE JONATANOVO PRIJATELJSTVO (1o, 1-21)

PRIJEVOD

1o,1. A godine sto i šezdesete došao je Antiohov sin Aleksandar, nazvan Epifan i zauzeo Ptolemaidu, gdje su ga primili, i postao je ondje kraljem.

2. Kad je za to čuo kralj Demetrije, skupio je vrlo brojne čete i izišao protiv njega u boj.

3. Ujedno je Demetrije poslao Jonatanu pisma s prijateljskim riječima, da bi ga uzvisio.

4. Jer je mislio: "Treba da pretečemo učinivši mir s njime prije negoli on sklopi mir s Aleksandrom protiv nas.

5. Jer bi se mogao sjetiti svih zala, što smo ih učinili njemu, njegovoj braći i njegovu narodu".

6. A zato mu je dao vlast, da skuplja čete i sprema oružje, i da bude njegov saveznik; još je zapovjedio, da mu se predaju i taoci u tvrđavi.

7. Tada je Jonatan došao u Jerusalem, i pročitao pisma da čuje sav narod, kao i oni u tvrđavi.

8. I vrlo su se uplašili, kad mu je kralj dao vlast, da skuplja čete.

9. Potom su oni iz tvrđave predali Jonatanu taoce, a on ih je povratio njihovim roditeljima.

1o. Tada se Jonatan nastanio u Jerusalemu i počeo graditi i obnavljati grad.

11. I zapovjedio je radnicima, da izgrade zidove i Sionsku goru unaokolo iz tvrdoga četverouglastog kamenja kao tvrđavu. I oni su učinili tako.

12. Tada su se razbjegli inostranci, koji su bili u tvrđavama, što ih je sagradio Bakhida.

13. Svaki je ostavio svoje mjesto i otišao u svoju zemlju.

14. Jedino su u Bethsuri ostali neki od onih, koji su pogazili zakon i zapovijedi. Tu im je bilo utočište.

15. A kad je kralj Aleksandar čuo za obećanja, što ih je Demetrije pismeno dao Jonatanu i sve što su mu kazivali o njegovim ratovima i junaštvima, koja je izveo on sa svojom braćom, kao i za muke što su ih pretrpjeli,

16. Rekao je: "Možemo li naći još takvog junaka? Hajde dakle, da ga sada učinimo svojim prijateljem i saveznikom!"

17. Tada mu je napisao i poslao pismo sa slijedećim sadržajem:

18. "Kralj Aleksandar pozdravlja brata Jonatana.

19. Čuli smo o tebi, da si valjan i snažan junak, i dostojan da postaneš naš prijatelj.

2o. Zato te postavljamo danas vrhovnim svećenikom tvoga naroda i da se zoveš kraljev prijatelj (i ujedno mu pošalje grimizno odijelo i zlatni vijenac), da pristaješ uz nas i sačuvaš prijateljstvo s nama".

21. Tako je Jonatan obukao svetu haljinu sedmoga mjeseca godine sto i šezdesete o prazniku Sjenica. Ujedno je skupio čete i spremio mnogo oružja.

Tumačenje

lo,1. Zanimljivo je, da nadahnuti pisac ne objašnjava okolnosti, kako je došlo do toga, da se najedamput pojavio Aleksandar, nazvan Balas, kao pretendent za sirsko prijestolje. Nastupio je g. 16o. seleucidske ere ili 153/2.pr.Kr. Diodor Sicilski spominje, da je on kao dječak živio u Smirni, a ustima da je bio sasvim sličan Antiohu Eupatoru i skoro jednake dobi s njime, pa zato da su ga mnogi smatrali sinom Antioha Epifana (Müller, Fragm. hist.gr. II,XII,n.14). Justin spominje, da je bio "sortis extremae juvenis". Njemu je pomogao do kraljevskog prijestolja Pergamski kralj Attal II, koji je mrzio Demetrija i raširio po Siriji glasine, da je taj mladić sin Antioha Epifana, pa da mu pripada pravo na prijestolje, i da će se u zgodno vrijeme pojaviti da ga zaposjedne. Za njega se zauzeo Heraklides, nekadašnji ministar financija za vrijeme Antioha Epifana, a taj Heraklides bio je po kralju Demetriju skinut s te časti. On je toga Aleksandra s pridjevkom Balas odveo u Rim i predstavio ga rimskom senatu kao zakonitog prijestolonasljednika za sirsko kraljevstvo (6,14-17). Budući da je Demetrije postao veoma omražen, većina je sa simpatijama pozdravila Aleksandra Balasa, a i rimski senat nakon svega što se čulo o Demetriju, podupirao je Aleksandra Balasa. On je odmah zaposjeo Ptolemaidu. Uz njega su pristali i egipatski kralj Ptolemej VI. Filometor i Ariarates, kralj Kapadocije, koji su obojica mrzili Demetrija, najviše radi njegove okrutnosti. Pa i sama sirska vojska mrzila je Demetrija.

2.-6. Čim je Demetrije dočuo za nastup svoga suparnika Aleksandra Balasa, poduzeo je sve što je moguće, da se odupre tom pokušaju. Sabrao je odmah veoma brojnu vojsku, da se upusti u rat s Aleksandrovim pristalicama. Nadalje je pokušao, da predobije za sebe Jonatana, da mu kao saveznik pomogne protiv Aleksandra. U tu svrhu upravio je Demetrije pomirljiva pisma Jonatanu priznajući da je Judejcima učinio mnogo zla svojim ratovima. Što više, dopustio je Jonatanu, da okuplja oko sebe vojsku i izrađuje oružje, i napokon zamolio je Jonatana, da mu postane saveznikom. Obećao je nadalje, da će ga uzvisiti, tj. priznati mu neovisnost i zapovjedio je, da se taoci u jerusalemskoj tvrđavi predadu Jonatanu. Svim tim obećanjima htio je Demetrije predusresti, da Jonatan ne pristane uz Aleksandra Balasa.

7.-14. Jonatan se okoristio ovlaštenjima, što mu ih je pi-

smeno saopćio Demetrije. On je odmah s dobivenim pismima pošao u Jerusalem i pročitao ih pred svim narodom i pred onima, koji su bili u tvrđavi. Kad su ljudi čuli, da je Jonatan od kralja ovlašten skupljati vojsku, veoma su se prestrašili, i odmah su pustili na slobodu taoce, koji su se povratili k svojim roditeljima. Na to je Jonatan zaposjeo Jerusalem, te je počeo obnavljati grad i izgrađivati ga. Po njegovu nalogu graditelji su podigli oko Sionske gore čvrste zidove od mašivnog kvadratnog kamenja. Kad su to vidjeli stranci, koji su bili u utvrdama, što ih je sagradio Bakhides, napustili su svoja mjesta i otišli svaki u svoj kraj. Jedino su u Bethsuri ostali neki odmetnici od zakona Božjega koji su tu potražili svoje utočište.

15.-16. Međutim je i Aleksandar Balas dočuo za obećanja, što ih je Demetrije pismeno saopćio Jonatanu. Osim toga Aleksandar je bio dobro obaviješten o junaštvima i borbama, što su ih pretrpjeli uslijed progona sa strane Siraca, te je sa svoje strane i on upravio pismo Jonatanu, u kom izražava svoje udivljenje Jonatanu i njegovoj vojsci zbog junaštava, i poziva ga, da učini s njime savez i sklopi prijateljstvo, motivirajući svoju odluku: "Zar bismo mogli naći ikojeg takvog čovjeka za saveznika", kao što je Jonatan.

17,-21. U pismu, što ga Aleksandar Balas upravlja Jonatanu, naziva ga svojim bratom i pozdravlja ga kao takova. Zatim iznosi razlog svoje naklonosti prema Jonatanu, a to je glas o njegovim junaštvima, zato se dolikuje da bude kraljev prijatelj, a to znači, da ga smatra po dostojanstvu na istom stupnju časti, kao što je i on, dakle suveren ravnopravan s njime. Da Aleksandar Balas Jonatana još većma priveže k sebi i steče njegovu naklonost, imenuje ga velikim svećenikom. Od smrti Alkimove nijesu naime Judejci nekih 7 godina imali vrhovnog svećenika (9,54). Od vremena naime, otkako je odmetnik Jason novcem podmitio kralja Antioha Epifana, da ga imenuje velikim svećenikom, prisvojili su sirski kraljevi tu vlast sebi (II Mak 4, 7s). Aleksandar Balas smatrao je dakle, da i njemu pripada ta vlast, pa je i time htio Jonatana obvezati prema sebi. Napokon je Aleksandar i na izvanjski način pokazao svoju naklonost Jonatanu, kad mu je poslao i vanjske znakove časti suverena, a to je grimizni plašt i zlatni vijenac u znak odlikovanja. Jonatan je primio te znakove i prviput se zaodjeo grimiznim plaštem prigodom proslave blagdana Sjenica, tj. 15. dana mjeseca Tišria (oko 1.listopada) 160.godine seleucidske ere, tj. 153/2. g. pr. Kr. Tom zgodom skupio je oko sebe Jonatan mnogo vojske i vježbao je upotrebi oružja. Kako se dakle vidi, Jonatan se dobro okoristio prilikama dvaju takmaca za sirsko prijestolje, kad su ga jedan i drugi snubili da im bude prijatelj. Budući da su bili bolji izgledi, da se prikloni Aleksandru, nije prihvatio mirovnu ponudu od Demetrija.

2.OBEĆANJA DEMETRIJEVA DA PREDOBIJE ZA SEBE JONATANA (lo,22-45)

PRIJEVOD

lo,22. A kad je Demetrije čuo za to, ožalostio se i rekao je:

23. "Zašto smo dopustili to, da nas preteče Aleksandar uhvativši prijateljstvo s Judejcima da ga podupru?"

24. Pisat ću im i ja riječi, da ih zamolim, i uzvisim, i obećam darove, ne bi li bili na pomoć".

25. I poslao im je pismo slijedećeg sadržaja: "Kralj Demetrije pozdravlja Judejski narod.

26. Čuli smo i radujemo se, što ste održali svoje ugovore s nama i ostali vjerni našem prijateljstvu ne pristupajući k našim neprijateljima.

27. Zato ostanite i sada stalni imajući povjerenje u nas, a mi ćemo vam uzvraćati dobra, što nam ih budete činili.

28. Oprostit ćemo vas od mnogih daća, i dat ćemo vam darove.

29. I već sada oslobađam vas i razrješujem sve Judejce od poreza, solnog i krunskog nameta i od trećine sjemena;

3o. Zatim od polovine plodova od drveta što pripadaju meni da ih uzimam; otpuštam ih od danas i za vječna vremena (ubuduće) te ih ne ću uzimati ni od Judejske zemlje niti od triju pokrajina što su joj dodijeljene od Samarije i Galileje.

31. A Jerusalem neka je svet i slobodan na svom području što se tiče desetina i podavanja.

32. Odričem se i vlasti nad jerusalemskom tvrđom i predajem je vrhovnom svećeniku, da postavi u njoj ljude, koje sam izabere, da je čuvaju.

33. Jednako otpuštam bez otkupa svaku judejsku dušu, zarobljenu iz judejske zemlje, gdjegod bila u mome kraljevstvu da bude slobodna bez otkupa za njih ili za njihovu stoku.

34. Nadalje svi blagdani i subote, mjesečni mlađaci i svečani dani, te tri dana prije blagdana i tri dana poslije blagdana, svi ti dani neka budu za sve Judejce u mom kraljevstvu dani slobodni od poreza i suđenja.

35. Nitko da nema vlasti tražiti što ili dosađivati ikome od njih bilo u kakvoj stvari.

36. A od Judejaca neka se upiše u kraljevsku vojsku do 3o.ooo ljudi, koji će primati plaću, kakva pripada svim kraljevskim vojnicima. Neki će od njih biti razmješteni po velikim kraljevskim tvrđavama.

37. A drugi će biti namješteni kod državne uprave na povjerljivim mjestima; a nad njima neka budu zapovjednici između njih, pa neka žive po svojim zakonima, kako je kralj već odredio za Judejsku zemlju.

38. A ona tri okruga, što su pripojena Judeji od Samarijske zemlje, neka se pripoje Judeji tako da budu pod jednom vlašću, a da ne slušaju druge vlasti osim one vrhovnog svećenika.

39. Ptolemaidu s njezinim okružjem dajem na dar svetištu u Jerusalemu za naplatu troškova u svetištu.

4o. Ja pak osobno davat ću svake godine 15.ooo srebrnih šekela od osobnih dohodaka kraljevskih od mjesta koja mi pripadaju.

41. A sve ostalo, što državni upravnici još nijesu predali kao prađašnjih godina, davat će odsada unapredak za potrebe hrama.

42. K tome i onih pet hiljada srebrnih šekela, što su ih državni činovnici ubirali svake godine od dohodaka svetinje, i to neka se otpusti da pripadne svećenicima, koji vrše službu.

43. Nadalje svi, kojigod zatraže utočište u jerusalemskom svetištu ili na njegovu području, ako su što skrivili kralju ili što mu drago, neka ostanu nepovrijeđeni sa svim svojim imanjem u mom kraljevstvu.

44. Troškovi za gradnju i obnavljanje hrama neka se namiruju iz kraljevih dohodaka.

45. Jednako će se namirivati iz kraljevskih dohodaka trošak za izgradnju jerusalemskih zidova i utvrda unaokolo; jednako da se poizgrade zidovi po Judeji.

Tumačenje

lo,22-24. Kad je Demetrije čuo, što se dogodilo, bio je ogorčen i od žalosti progovorio: "Zašto smo dopustili, da nas Aleksandar preteče uhvativši prijateljstvo s Judejcima, da ga pod-upru?" Krivnju je svaljivao na propust i oklijevanje, što nije prije pokušao pregovore s Judejcima o sklapanju mira, nego ga je pretekao Aleksandar Balas. Judejcima valja također pripisati promišljenost u izboru, da su se radije odlučili za mirovnu pogodbu s Aleksandrom, negoli s Demetrijem, s kojim su već imali tako loše iskustvo. Unatoč svega toga Demetrije je odlučio da upravi vješto sastavljeno i promišljeno pismo Judejcima, ne bi li ih sklonuo, da pristanu na pakt s njime.

25-27. Demetrije je u tom pismu upotrijebio svu diplomatsku vještinu, kako bi za sebe predobio Judejce. Nakon upravljenog pozdrava, u kom kao da predpostavlja, da Judejci još nijesu s Aleksandrom sklopili nikakva ugovora, himbeno izražava radost, što su ostali vjerni prijateljstvu s njime i nisu pristupili k njegovim neprijateljima. Ta predpostavka međutim nije bila istinita, jer je Demetrija pretekao Aleksandar sklopivši s Judejcima mir. Dalje apelira na Judejce, da mu i dalje ostanu vjerni, a on da će nagraditi njih za to svojim dobročinstvima.

Dalje od r.28-45. izbraja Demetrije dobročinstva, koja kani iskazati Judejcima, ako pristanu da mu postanu saveznici.

28.-31. Najprije obećava Demetrije,da će ih oprostiti od mnogih danaća, što više da će im on darivati darove. Potom izbraja vrste pojedinih podavanja: 1)oslobođenje od poreza kao za Jonatana tako i za sve Judejce; 2)od solnog nameta.Sol se dobivala iz Mrtvoga mora, a njezina proizvodnja spadala je u monopol kraljevskih dohodaka, te joj se određivala cijena po kraljevoj volji. 3) Obećaje im dalje oslobođenje od krunskih doprinosa; pod tim se razumijevaju poreski doprinosi za osobno uzdržavanje kralja i njegova dvora. - 4)Obećaje im oprost od plaćanja trećine prihoda od sjemenja, tj. od žetve.- 5) otpušta im polovinu drvnih plodova, tj. od raznog voća, da se ta ne ubire od Judejske zemlje i od triju okruga Samarije i Galileje, koji pripadaju pod upravu Judejske zemlje, i to od sada i za sva buduća vremena. Iz teksta 11,34 razabire se, da su to bili okruzi: Aferema, Lydda i Ramathem, koji su od Samarije pripojeni upravi Judeje. Za Galileju je tekst dvojben, jer se na ovom drugom mjestu ne spominje.- 6)Jerusalem i njegovo područje bit će oslobođeni od podavanja desetine, te će biti osigurano kao sveto područje. Prema izvještaju Josipa Flavija (Ant. 12,3,4) Antioh Veliki je jednom naredbom zajamčio Jerusalemu: da pripadnici tuđe narodnosti ne smiju ulaziti u ograđeni prostor hrama, i da ne smiju unositi mesa ni kože od nečistih životinja. - 7) Demetrije nadalje odriče se desetine i podavanja, koja pripadaju Jerusalemu. Desetine su bili prinosi od puka od zemaljskih plodova za uzdržavanje svećenika i Levita, a podavanja bila su: a)od svake osobe polovina sikla na godinu za uzdržavanje hrama, zatim b)otkupnine prigodom zavjeta; c)pristojbe prigodom prikazivanja prvorođenčeta u hramu i otkupi prvina nečistih životinja (Lv 27,27; Nm 18,15) i prvine zemaljskih plodova (Nm 18,11; Dt 18,14). Od svih tih doprinosa sirski su kraljevi tražili naplaćivanje poreza, a sada Demetrije obećava,da ne će od njih tražiti poreza.

32-34. U ovom odlomku zajamčuje Demetrije Judejcima neke vrsti autonomiju u upravi grada Jerusalema na čelu s velikim svećenikom, ali ne spominje poimence Jonatana kao velikog svećenika, te mu priznaje nadleštvo izdavanja potrebnih naredaba i pravo izbora vojske za čuvanje grada. Dalje se Demetrije obvezuje pustiti na slobodu sve judejske zarobljenike, bilo to muško, žensko, dječaci ili djevojke, što su bili odvedeni u ropstvo u bilo koji kralj kraljevstva. "Pa i njihove životinje" (njihovu stoku" - što znači životinsku spregu za prenašanje tereta. Neki tumače ovo u smislu troškova za povratak iz susužanjstva u domovinu, a drugi drže, da je smisao ovih riječi, da se Judejce ne smije prisiljavati na vršenje službe carinara, koja je bila odiozna zbog zloporabe njihove službe. Demetrije jamči sve navedene povlastice ne samo za Judejce na području njihove zemlje, nego i izvan nje gdjegod bilo na području čitavog sirskog kraljevstva. Dalje zajamčuje Demetrije Judejcima poštivanje njihovih glavnih svetkovina, svetkovanje subota, i ujedno određuje, da ih nitko ni tri dana prije svetkovanja, ni tri dana poslije svetkovanja ne smije uznemirivati

ni ubiranjem poreza ni pozivanjem na sud. Rokovi od tri dana prije i poslije svetkovanja predviđaju putovanje do jerusalemskog svetišta.

35. U ovom se retku reasumira, da nitko ne smije u dane nabrojenih svetkovina ometati Judejce, ma bilo gdje se nalazili na području sirskoga kraljevstva, profanim poslovima, koji su u opreci sa svetkovanjem blagdana.

Bilješka: Kod Izraelaca bili su po Mojsijevom zakonu pored svake subote (Ex 2o,11; Lv 23,3; Nm 38,9-1o) naređeni za svetkovanje ovi blagdani: 1)Pasha 15.Nisana (početkom travnjá) na spomen izlaska Izraelaca iz Egipta i spomen početka žetve (Ex 12, 1-14); 2)Pedesetnica (Ex 23,16; 34,22; Dt 16,1o-16) na spomen primanja Sinajskog zakona i ujedno svršetak žetve; 3)praznik Sjenica od 15-21 Tišria (1-7.X.) (Ex 33,16; Lv 23,33-44). K tomu valja pribrojiti 4)Dan pomirenja ili velikog posta (Lv 16: Jom Kippur), koji se slavio desetoga dana sedmoga mjeseca (Tišria), dakle pet dana prije blagdana Sjenica; 5) Praznovanje dana mladog mjeseca (Roše-Hadišim,Nm 28,11-15); 6)Dan posvete hrama (Hanukkah, I Mak 4,52-59), uveden nakon oskvrnuća hrama po Antiohu Epifanu (I Mak 1,57), kad je hram bio nanovo posvećen na dan 25 Kislev-a (oko 1o.prosinca) (I Mak 4,53-58; II Mak 2,2o; 1o,1-8); taj se blagdan slavi u veselju kroz 8 dana.- 7) Blagdan kocaka)hebr.Purim, Est 9,21) kao građanski blagdan (14-15 Adara=krajem mjeseca veljače) na uspomenu, kad je na nagovor Amana, savjetnika kralja Asvera, bio kockom odabran dan za pokolj Hebreja u Perzijskom kraljevstvu, a na intervenciju Estere bio je Aman pogubljen, pa se taj dan obratio u radost.- 8) Dan donašanja drva za paljenje žrtava (Qurban-haecim), koji se slavio 15.dana mjeseca Aba, a to je oko svršetka srpnja.

36-37. Demetrije je htio pokazati svoju naklonost prem-a Judejcima i time, da će do 3o.ooo Judejaca moći služiti u kraljevskoj vojsci, i to ne samo iz Judeje, nego i iz svih drugih krajeva njegova kraljevstva (12,41). Oni će dobivati plaću i opskrbu na državni račun, i moći će biti postavljani za zapovjednike tvrđava i postizavati državne službe i časti. Ova ponuda nije bila toliko privlačiva za Judejce, nego više interes Demetrija, da sebi osigura potreban vroj vojske, iako im je Demetrije jamčio, da će moći živjeti po svojim zakonima. Judejci su inače već u vrijeme sirskih kraljeva Aleksandra Velikog, Seleuka Nikanora i Antioha Velikog služili u sirskoj vojsci tako, da im je bilo zajamčeno vršiti svoje vjerske zakone (Jos.Flav. Antiquit.11,8,5; 12,3,1.3). Ipak ova ponuda nije za Judejce bila baš privlačiva, tim više, što nijesu imali povjerenja u Demetrijeva obećanja.

38-42. Nadalje Demetrije hoće da predobije naklonost Judejaca i time, što obećava neposrednu podložnost triju okruga Samarije (1o,3o) velikom svećeniku, ali time nije rečeno, da oni mogu imati vlastitu upravu. Ptolemaidu pak s njezinim područjem koja je bila u posjedu Aleksandra Balas-a, obećava Demetrije kao dar jerusalemskom svetištu za njegovo uzdržavanje. Povrh toga obećava kralj Demetrije, da će od vlastitih svojih dohodaka davati za uzdržavanje svetišta godišnje 15.ooo sikalá srebra.Ne-

kada su također perzijski kraljevi, pa i Ptolemeji i sirski kraljevije prije Antioha Epifana d. ali izvjesne doprinose za hramsko bogoštovlje. Sada nuđa i Demetrije tu uslugu. Napokon Demetrije obećava,da će jerusalemskom hramu otpustiti godišnji danak od 5.ooo sikala od njegovih dohodaka u korist svećenika, koji vrše službu u hramu.

43-45. Napokon Demetrije obećava,da će poštivati pravo utočišta na hramskom području za sve krivce u njegovu kraljevstvu kao i za njihov imetak. Time se osiguravalo onima, koji nijesu mogli platiti poreza, da im se u slučaju utočišta na hramskom području nije mogao zaplijeniti njihov imetak za namirenje poreza. Osim toga kralj Demetrije obećao je, ako mu Judejci budu vjerni, da će dati svoj doprinos za izgradnju Jerusalemskih zidova i utvrda unaokolo, i da za izgradnju zidova za utvrdu judejskih gradova .

Kako se dakle vidi, Demetrije razmetao se svojim obećanjima, ne bi li za sebe predobio Judejce, da tako dobije saveznika protiv svoga suparnika Aleksandra Balas-a. Ali Jonatan je bio na temelju iskustva s Demetrijem veoma oprezan, da ne nasjedne njegovim obećanjima, nego se je razborito radije priklonio Aleksandru Balas-u.

3. ALEKSANDAR BALAS OSIGURAVA SVOJU VLAST (1o,46-58)

PRIJEVOD

1o,46. A kad je Jonatan s narodom čuo za ta obećanja,nijesu mu povjerovali niti ih prihvatili, jer su se sjećali velike zloće, što ju je (Demetrije) učinio Izraelu, koga je on teško pritješnjavao.

47. Zato su pristali uz Aleksandra, jer im je on prvi ponudio prijateljstvo, i pomagali su mu kroz cijelo vrijeme.

48. I kralj Aleksandar skupio je brojne čete i izašao s njima u boj protiv Demetrija.

49. Tako su oba kralja započeli borbu. Demetrijeva vojska dala se u bijeg, a Aleksandar ih je progonio i nadvladavao ih.

5o. I nastao je žestok boj do zalaska sunca, a Demetrije je toga dana poginuo.

51. Tada je Aleksandar poslao egipatskom kralju Ptolemeju poslanike s porukama slijedećeg sadržaja:

52. "Vratio sam se u svoje kraljevstvo i sjeo na prijesto svojih otaca, i preuzevši vlast razbio sam Demetrija i zavladao svojom zemljom.

53. Zametnuo sam boj s njime i razbivši njega i njegovu vojsku sjeo sam na njegov kraljevski prijesto.

54. Zato hajde da se međusobno sprijateljimo: pa mi daj sa-

da svoju kćer za ženu, da se sprijateljim s tobom tazbinom, a ja ću dati darove tebi i njoj, dostojne tebe!"

55. Na to je kralj Ptolemej odgovorio govoreći: "Sretna li dana, kad si se vratio u zemlju svojih otaca i sjeo na njihov kraljevski prijesto!

56. A sada ću ti učiniti, što si pisao, ali mi dođi ususret u Ptolemaidu, da se vidimo, a potom ću se sprijateljiti s tobom tazbinom, kako si rekao."

57. Tada je otišao Ptolemej sa svojom kćerkom Kleopatrom iz Egipta i došao u Ptolemaidu sto šezdeset i druge godine.

58. I kad mu je kralj Aleksandar došao ususret, dao mu je svoju kćer Kleopatru za ženu, i on je učinio svadbu s njome u Ptolemaidi s velikim sjajem, kao što je običaj kod kraljevâ.

Tumačenje

1o,46. Premda je Demetrije Judejcima dao dvanaest velikih obećanja: 1)oslobođenje od poreza; 2) oslobođenje Jerusalema od straže Demetrijevih vojnika; 3)puštanje robova na slobodu; 4)dopuštenje blagdanskog počinka; 5) pravo držanja počasne vojske; 6)pravo samoupravljanja; 7)pravo održavanja vjerskih i domovinskih zakona; 8)proširenje velikosvećeničke vlasti; 9)darovanje Ptolemaide; 1o)otpust hramskog poreza od 15.ooo sikala; 11) pravo utočišta u hramu; 12)izgradnja jerusalemskih zidova; ipak Jonatan i Judejski narod nije imao povjerenja u istinitost njegovih obećanja zbog prevelikih zala i nevolja, što ih je Demetrije zadavao kroz dugo vremena Judejskom narodu.

47. Naprotiv Aleksandar, čim je nastupio kao vladar, ne samo da je prema Jonatanu i Judejcima nastupio miroljubivim riječima, nego je odmah i djelom pokazao svoje prijateljsko držanje prema njima. Aleksandar je odmah imenovao Jonatana velikim svećenikom, počastio ga naslovom kraljevskog prijatelja i poslao mu vanjske znakove kraljevske časti. Osim toga Jonatanu i Judejcima bilo je poznato, da je Aleksandar s privolom Rimljana postao sirsk-im kraljem, koji su mu odlučili da ga i pomažu na vlasti.

48-5o. U ovom odlomku podaje se kratak izvještaj o tom,kako je kralj Aleksandar skupio jaku vojsku, s kojom je navalio na Demetrijevu vojsku. Bitka je bila vrlo žestoka i trajala je sve do večera. Demetrijeva vojska bila je natjerana u bijeg i poražena, i sam Demetrije je poginuo u boju, nakon što je jedanaest godina bio na vladi. Ta je pobjeda izvojevana g.15o.pr. Kr. (162 seleucidske ere). Tako je Aleksandar pobijedio svoga suparnika Demetrija i osigurao sebi kraljevski prijesto. Iz odluke Jonatana, da se priklonio savezu s Aleksandrom, razabire se, da je bio dalekovidan diplomata, koji je predviđao u ovoj situ-aciji poraz Demetrija.

51-54. Nakon ove pobjede kralj Aleksandar htio je osigura-

ti svoj prijesto prijateljstvom egipatskoga kralja Ptolemeja, pozvavši ga na prijateljski razgovor u Ptolemaidu i zamolivši ga da se Ptolemejeva kći Kleopatra uda za njega. Ženidbom s kćerju kralja Ptolemeja VI. Filometora je Aleksandar Balas htio prikriti svoje nezakonito podrijetlo. Egipatski pak kralj Ptolemej VI. Filometor očekivao je od Aleksandra kao protuuslugu za svoje prijateljstvo, da će mu Aleksandar odstupiti barem dio južne Sirije. To je zapravo bio glavni razlog, da mu je ponudio svoju najstariju kćer Kleopatru za ženu. U pismu u kom Aleksandar to javlja Ptolemeju VI.Filometoru, izvješćuje o svojoj pobjedi nad Demetrijem, koji je također u broju poginuo.

55-56. Ptolemej je u pismu, kojim odgovara na Aleksandrovo pismo, čestitao Aleksandru na njegovoj pobjedi nad Demetrijem, koji je i onako bio kod Ptolemeja vrlo omražen. Ujedno Ptolemej odgovara Aleksandru, da će se rado odazvati Aleksandrovu pozivu na sastanak u Ptolemaidi, da se vide i da sklope međusobni savez, kako je Aleksandar predložio.

57-58. Ptolemaj je iste godine (162.seleuc.ere, a 150.pr. Kr.) došao iz Egipta u Ptolemaidu sa svojom kćeri Kleopatrom,i tu mu je izišao ususret i svečano ga dočekao kralj Aleksandar. Tom je prigodom upriličena svečana svadba, kako se već dolikuje u ovakovoj zgodi, kad se kralj Aleksandar oženio Kleopatrom, kćerju Ptolemejevom. Tu svadbu spominje i povjesničar Appian.

4. ALEKSANDAR ODLIKUJE JONATANA (10,59-66)

PRIJEVOD

10,59. Tada je kralj Aleksandar pisao Jonatanu da mu dođe u posjete.

60. I on pođe u Ptolemaidu sa slavljem i sastane se sa oba kralja i obdari ih sa mnogo srebra i zlata i darovima, i našao je milost pred njima.

61. Tada su se urotili protiv njega neki pokvarenjci iz Izraela, ljudi bezakonici, da ga tuže, ali ih kralj nije poslušao.

62. Što više, kralj im je zapovijedio, da skinu s Jonatana njegove haljine i da ga obuku u grimizno odijelo. I učinili su tako.

63. Potom ga je kralj posadio kraj sebe i zapovjedio svojim knezovima: "Prođite s njim posred grada i objavite, da se nitko ne smije potužiti protiv njega zbog koje mu drago stvari, niti da mu itko smije dosađivati bilo čime".

64. I dogodi se, kad su tužitelji vidjeli njegovu slavu i što je o njemu bilo proglašeno i kako je bio obučen u grimiz,svi su pobjegli.

65. Tako ga je kralj proslavio i upisao ga među svoje prve prijatelje i postavio ga vojvodom i pokrajinskim namjesnikom.

66. Potom se Jonatan mirno i veselo povratio u Jerusalem.

Tumačenje

1o,59-6o. Kralju Aleksandru Balasu bilo je mnogo stalo do toga, da Jonatana privuče k sebi kao prijatelja, i zato ga pismeno pozove, da mu dođe u posjete u Ptolemaidu. To je ujedno bila zgoda, da Jonatan prisustvuje svečanosti Aleksandrove svadbe prigodom njegove ženidbe s Kleopatrom, kćerju egipatskoga kralja Ptolemeja. Jonatan svjestan sebi svog položaja, po kom je u neku ruku bio suveren Judejske države, rado se odazvao tom pozivu te se s velikim slavljem i svečanošću uputio u posjete, gdje će imati prigodu sastati se s dvjema suverenim predstavnicima susjednih država, s Aleksandrom kao sirskim kraljem i Ptolemejem kao egipatskim kraljem. Razumljivo je, tim više, što će se tom zgodom proslavit svadbena svečanost ženidbe kralja Aleksandra s egipatskom pricesom Kleopatrom, da je Jonatan ponio sa sobom mnogo darova u srebru i zlatu i drugim dragocjenostima, što se dolikovalo i očekivalo od njega kao predstavnika Judejske države. Kod Orijentalaca je uopće bio običaj, koji i danas postoji, da se u posjete ne dolazi praznih ruku, nego s doličnim darovima.

61. Ovaj svečani prijem Jonatana kod kralja Aleksandra htjeli su osujetiti "pokvarenjaci" = loimoi, Vg."viri pestilentes", ili kako inače na drugim mjestima nazivaju ovakovu vrst ljudi "sinovi Beliala" (bene - Belijaal - I Sm 2,12; 1o,27;25,17; 3o,22), a ovdje se tako nazivaju otpadnici od Mojsijeva zakona, koji se udvaraju Sircima. Oni su se dogovorili, da će Jonatana pred kraljem Aleksandrom optužiti, slično kao što je to u svoje vrijeme učinio odmetnik Alkim optužujući braću Makabejce kod Demetrija, kad nije mogao odolijevati njihovoj snazi (7,25). Ali Aleksandar je odmah prozreo podlost ovih odmetnika, pa ih nije htio ni saslušati.

62-65. Koliko je povjerenje Aleksandar imao prema Jonatanu, vidi se po tom, što je naredio, da skinu s Jonatana obično odijelo i da ga obuku u grimizno odijelo u znak priznanja njegove suverenske vlasti, a potom ga je posadio da sjedne uz prijestolje kraj njega. Da još više počasti Jonatana, kralj Aleksandar zapovjedio je svojim knezovima, neka Jonatana svečano provedu kroz sredinu grada i neka oglašuju narodu, neka se nitko ne usuđuje što govoriti protiv njega, niti mu na ikoji način dosađivati. Kad su Jonatanovi protivnici vidjeli, kakav ugled i slavu uživa Jonatan pred kraljem Aleksandrom, koji ga je zaodio grimizom, pokunjeni su se izgubili i pobjegli ispred kralja. Kralj Aleksandar još je više počastio Jonatana, kad ga je ubrojio među svoje najbliže prijatelje i imenovao vojvodom nad judejskom pokrajinom (grčki "meridarhen"). Razumljivo je da je Jonatan, obasut tolikim odlikovanjem i počastima, u miru i zadovoljstvu povratio se u Jerusalem. To mu je bila zadovoljština za tolike patnje u borbama, što ih je vodio za slobodu svoga naroda i zakona Božjega, slično kao nekoć Josip Egipatski (Gn 41,43) i Mardohej u Perziji (Est 6,11).

5. JONATANOVA POBJEDA NAD APOLONIJEM (1o,67-89)

PRIJEVOD

1o,67. Godine sto šezdeset i pete došao je Demetrijev sin Demetrije u zemlju svojih otaca.

68. A kad je to čuo kralj Aleksandar, vrlo se ožalostio i vratio se u Antiohiju.

69. Demetrije pak postavio je za namjesnika Apolonija, koji je bio u Celesiriji i sabrao veliku vojsku te se utaborio kod Jamnije. On je poručio velikom svećeniku Jonatanu ovo:

7o. Govoreći: "Ti nam se jedini suprotstavljaš, tako da sam radi tebe izvrgnut ruglu i sramoti. Zašto ti sebi prisvajaš vlast u gorama protiv nas?

71. Sada dakle, ako se pouzdavaš u svoju vojsku, siđi k nama u dolinu, da se ogledamo ondje, jer je sa mnom mnoštvo vojske gradova.

72. Pitaj i doznat ćeš, tko sam ja i ostali koji mi pomažu, pa će ti reći: Ne može vam noga obastati pred nama, jer su tvoji oci u dva maha bili natjerani u bijeg u svojoj vlastitoj zemlji

73. Tako ni sada ne ćeš moći odoljeti konjaništvu ni tolikoj vojsci u ravnici, gdje nema kamenja ni šljunka, ni mjesta kamo da pobjegneš".

74. Kad je Jonatan čuo Apolonijevu poruku, razljutio se u svom srcu i skupivši deset tisuća ljudi pošao je iz Jerusalema; a došao mu je ususret na pomoć i njegov brat Simon.

75. I utabori se kod Jope, ali su mu građani zatvorili vrata, jer je u Jopi bila Apolonijeva posada. Tada (Judejci) navale na grad.

76. A građani uplašivši se otvorili su, i tako je Jonatan zavladao Jopom.

77. Kad je to čuo Apolonije, pokrenuo je tri tisuće konjanika i mnoštvo vojske (pješadije), te krenuo prema Azotu, kao da će mimo proći, ali je odmah zaokrenuo u dolinu, jer je imao mnoštvo konjanika i jer se uzdao u njih.

78. Jonatan pak pohitio je za njim do Azota, gdje su se vojske sukobile.

79. Ali Apolonije je ostavio iza njih sakriveno tisuću konjanika.

8o. No Jonatan je zamijetio, da je iza njega postavljena zasjeda. I kad su opkolili njegovu vojsku, stali su bacati na narod strjelice od jutra do mraka.

81. Ali je narod odolijevao prema odredbama Jonatanovim, dok se naprotiv njihovo (neprijateljsko) konjaništvo izmorilo.

82. Tada je Simon priskočio sa svojom vojskom i navalio na pješadiju, jer je konjaništvo već obnemoglo, i razbio ju tako

da se razbjegla.

83. Konjica pak raspršala se po polju, i pobjegli su u Azot, te ušli u dom (hram) Dagona, svoga idola, da se spase.

84. Ali je Jonatan spalio Azot i gradove oko njega te pokupio plijen iz njih i spalio ga ognjem, kao i Dagonov hram i sve one koji su se sklonili u njem.

85. A bilo je oko osam tisuća ljudi, koji su pali od mača zajedno s onima, koji su bili spaljeni.

86. Potom Jonatan pokrenuo svoj tabor i zaustavio se kod Askalona. Tu su mu građani izašli ususret s velikim slavljem.

87. Poslije toga povratio se Jonatan sa svojima u Jerusalem s obilnim plijenom.

88. A kad je kralj Aleksandar čuo za te događaje, još je većma počasio Jonatana.

89. On mu je poslao zlatnu kopču, koja se po običaju daje samo kraljevskim rođacima. I poklonio mu je Akaron sa svim njegovim područjem u posjed.

Tumačenje

lo,67-68. Kratko je vrijeme, tek tri do četiri godine, Jonatan mogao uživati blagodati mira, nakon čega je opet bio prisiljen započeti borbu za neovisnost. Povod za to bila je nova borba za sirsko prijestolje, koju je započeo Demetrije II. nazvan Nikator, sin Demetrija I. nazvanog Soter, koji je poginuo u boju protiv Aleksandra (lo,5o). Ta je borba veoma uzrujala Jonatana i zadala mu mnogo briga, naslućujući nove ratove, da u junačkoj borbi očuva neovisnost svoje zemlje. S druge strane kralj Aleksandar Balas premalo je vodio brigu oko državnih poslova, nego se odao suviše raskošnom životu, i to ga je doskora stajalo glave. Zbog borbe njegova takmaca za prijestolje, Demetrija II. Nikatora izbio je novi rat, u kom su morali sudjelovati Judejci pod vodstvom Jonatana. Prema izvještaju Justina (35,2), s kojim se slaže i Livije, (Epit.52), poslao je Demetrije I. Soter u početku rata s Aleksandrom Balas-om svoja dva sina k nekom svom prijatelju u Knid u pokrajini Kariji, s velikom težinom zlata, da budu zaštićeni od rata, pa ako Demetrije I. pogine, da mu budu osvetnici. Njegov stariji sin, Demetrije Eupator, kad je poodrastao, pojavio se uz pomoć Krećana, koji su bili pod vlašću sirskih kraljeva, kao pretendent na sirsko kraljevsko prijestolje. Na tu se vijest kralj Aleksandar Balas veoma ožalostio, naslućujući, da će zbog toga izbiti rat, te se iz Ptolemaide preselio u Antiohiju. To je bilo g.165. seleucidske ere, odnosno 147.pr.Kr. Demetriju II. Nikanoru pomogao je Krećanin Lasthenes predavši mu svoju plaćeničku vojsku, s kojom se Demetrije II. prebacio u Ciliciju u Maloj Aziji. Demetrije II. imenovao je za svoga vojskovođu Apolonija, koji je upravljao Celesirijom.

69-73. Apolonije bio je pr-ijateljski povezan s Demetrijem I,dok je ovaj bio kao talac u Rimu. Zato je odmetnuvši se od kralja Aleksandra poslije smrti Demetrija I. ustupio upravu Celesirije Demetriju II.Nikatoru, koji ga je za nagradu u vjernosti imenovao vojskovođom protiv pristaša kralja Aleksandra Balas-a. Apolonije zaputio se odmah s velikom vojskom do Jamnije. Odanle je uputio poruku velikom svećeniku Jonatanu, nastupajući u njoj s velikom samosviješću i drzovitošću, predbacujući Jonatanu, da ga izvrgava ruglu i podsmjehu zato što se Jonatan osjeća sigurnim stanujući u gorama i odanle vrši svoju vlast, prislanjajući se uz kralja Aleksandra. Stoga Apolonije izaziva Jonatana, ako se pouzdaje u svoju vojsku, neka siđe u ravnicu, da se tamo ogledaju u boju, jer i on ima snažnu vojsku uza se. Dalje Apolonije poručuje samosvjesno Jonatanu, neka se slobodno raspita, tko je Apolonije i oni koji su njegovi saveznici, pa će ga oni poučiti,da ničija noga ne može obastati pred njim, jer su njegovi (Jonatanovi) oci dvaput pretrpjeli težak poraz u svojoj zemlji. Napokon ga s drskom samosviješću pita: "Kako ćeš ti moći odoljeti tolikom broju konjaničke i pješadijske vojske na ravnom polju, gdje nema mogućnosti za bijeg?"

74-76. Kad je Jonatan čuo Apolonijevu poruku, bio je vrlo uzbuđen i srdit zbog drskosti i ismijavanja Apolonijeva. Ipak je odlučio oprijeti se Apoloniju. Sakupivši lo.ooo vojske u Jerusalemu, kojoj se priključio njegov brat Simon sa svojim četama, pošli su zajedno protiv Apolonijeve vojske. Pri tom je Jonatan vrlo oprezno rukovodio vojsku, da ne nasjedne lukavim zasjedama Apolonijevim. Jonatan je krenuo smjerom Jope, gdje je bila smješten-a sirska posada. Kad se ispočetka Jopa usprotivila pozivu Jonatana, da se preda, osvojio ju je na juriš. Čim je to dočuo Apolonije, rasporedio je svoju vojsku, da dočeka navalu Jonatanovu.

77-79. Apolonije je najprije navalio protiv Jonatana sa 3.ooo konjanika, da se bore protiv Jonatana, dok Apolonije rasporedi pješadijsku vojsku u Azotu. Tako manevrirajući htio je postići, da se prava bitka usredotoči u ravnici kod Azota,gdje se nadao sigurnoj pobjedi nad Jonatanovom vojskom. Jonatanova vojska se hrabro i uspješno borila. Apoloniju nije koristilo ni to, što je postavio zasjedu od looo konjanika koja je trebala iza leđa navaliti na Jonatanovu vojsku.

8o-86. Ali Jonatan, kako je bio oprezan, bio je obaviješten o toj zasjedi, pa je rasporedio svoje čete tako, da budu pripravne i na navalu odostrag. Njegova vojska rasporedila se u obliku kvadrata, tako da je na sve četiri strane bila pripravna na borbu. Jonatanova vojska junački je izdržala borbu protiv strijelaca braneći se štitovima protiv neprijateljskih strijela i protiv konjaničke vojske od jutra do mraka. Napokon je Simon sa svojim četama navalio na neprijateljsko konjaništvo, koje se već potpuno izmorilo, i satro ga, a ostatak konjaništva se raspršio. Izbjeglice potražili su utočište u Azotu u Dagonovom hramu. Dagon je bio filistejski idol predočen u liku čovječje glave s ribljim tijelom (I Sm 5,2). Na to je Jonatanova vojska opkolila Azot i zapalila ga. Uslijed požara i borbe poginulo je u Azotu oko 8.ooo ljudi. Jonatanova vojska izvojevala je potpunu

pobjedu. Poslije toga krenuo je Jonatan sa svojom vojskom na jug prema Askalonu, gdje su mu stanovnici toga grada izašli svečano ususret s velikim slavljem.

87. Iz Askalona povratio se Jonatan sa svojom vojskom u Jerusalem s velikim plijenom.

88-89. Kad je sirski kralj Aleksandar čuo za Jonatinu pobjedu, veoma se obradovao i poslao je Jonatanu u znak najvišeg odlikovanja zlatnu kopču, kojom se na prsima ili na ramenu zakopčava grimizni plašt. Takovo odlikovanje podjeljivalo se samo najvišim dostojanstvenicima koji su bili obično kraljevi rođaci (11,58; 14,44). Time je kralj Aleksandar htio pokazati svoje najviše poštovanje prema Jonatanu, jer je on svojom pobjedom nad Apolonijem, njegovim protivnikom, opet doprinio učvršćenju njegova položaja. Osim toga nagradio je Jonatana, što mu je ustupio u vlast teritorijalne uprave i grad Akaron s njegovim prihodima.

VJEROLOMSTVO PTOLEMEJA VI FILOMETORA, PAD ALEKSANDRA I USPOSTAVA DEMETRIJA II. NIKATORA (11,1-19)

PRIJEVOD

11,1. U to je egipatski kralj sakupio mnogobrojnu vojsku, kašto je pijeska na morskoj obali i mnogo brodovlja u namjeri da se lukavo dočepa Aleksandrova kraljevstva i pripoji ga svome kraljevstvu.

2. I došao je u Siriju s prijateljskim riječima, a građani su mu otvarali vrata gradova i izlazili mu ususret, jer je kralj Aleksandar naredio, da ga dočekaju kao njegova tasta.

3. A kad je Ptolemej ušao u koji grad, postavio bi ondje čete za stražu.

4. Kad se pak približio Azotu, pokazali su mu spaljen Dagonov hram i Azot s njegovim okolnim gradovima i razvalinama, te pobacana mrtva tjelesa i izgorjele, što ih je Jonatan spalio u ratu, jer su načinili od njih hrpe na putu;

5. I pripovijedali su kralju, što je učinio Jonatan, da ga ocrne. Ali je kralj šutio.

6. Jonatan je u Jopi dočekao kralja sa slavljem. Tu su se pozdravili i prenoćili.

7. Potom je Jonatan ispratio kralja do rijeke, koja se zove Elevteros, i povratio se u Jerusalem.

8. A kralj Ptolemej zavladao je primorskim krajevima do Seleucije na moru, i počeo snovati pakosne osnove protiv Aleksandra.

9. Poslao je naime poslanike kralju Demetriju s porukom: "Hajde da sklopimo međusobno savez, pa ću ti dati svoju kćer, koju ima Aleksandar i kraljevat ćeš u kraljevstvu svoga oca.

10. Žao mi je naime, što sam mu dao svoju kćer, jer me je htio ubiti.

11. A oklevetao ga je zbog toga, jer je sam poželio njegovo kraljevstvo.

12. Zatim mu je uzeo svoju kćer i dao je Demetriju. Tako je prekinuo s Aleksandrom, i postali su javni neprijatelji.

13. Najposlije je Ptolemej ušao u Antiohiju i ovjenčao se krunom Azije, i tako je postao ovjenčan dvjema krunama: egipatskom i azijskom.

14. A kralj Aleksandar bio je u to vrijeme u Cilciji, jer su se pobunili stanovnici onih krajeva.

15. Kad je to čuo Aleksandar, pošao je protiv njega u boj, a Ptolemej je izveo svoje čete i pošao protiv njega s jakom vojskom i natjerao ga u bijeg.

16. Aleksandar je pobjegao u Arabiju, da se ondje zakloni, dok se Ptolemej uzvisio.

17. Arapin pak Zabdiel odrubio je Aleksandru glavu i poslao je Ptolemeju.

18. Treći dan potom umro je kralj Ptolemej, a njegove su posade u tvrđavama bile pobijene od građana u tvrđavama.

19. Tada je postao kraljem Demetrije godine 167.

Tumačenje

11,1-3. U sirske sporove za kraljevski prijesto umiješao se neočekivano egipatski kralj Ptolemej VI.Filometor, što je imalo za posljedicu brzi preokret u toj borbi. Ptolemej je sakupio silnu vojsku kao morskog pijeska, to mnogobrojno brodovlje, i krenuo je smjerom prema Siriji, s lukavom nakanom, da pripoji svome kraljevstvu Siriju. Kralj Aleksandar i njegovi pristalice nisu ni slutili, kakove opake namjere ima Ptolemej; što više, Aleksandar se nadao, da mu Ptolemej dolazi u pomoć. Ptolemej je, da prikrije svoje nakane, dolazio s miroljubivim riječima, pa zato su mu svagdje otvarali vrata i izlazili mu ususret, tim više, što je kralj Aleksandar poručio, neka mu izlaze ususret, jer je njegov tast. Ptolemej je međutim u svakom mjestu, kroz koje je prolazio, postavljao svoju posadu. To nije pobuđivalo sumnje, jer su ljudi mislili, da su na taj način osigurani protiv Apolonija, Demetrijeva vojskovođe.

4-5. Ptolemej služio se na ovom svom vojnom pohodu lukavošću, prevarom i sumnjičenjem. To se vidi po tom, kad se približio Azotu, gdje su mu pokazali spaljeno Dagonovo svetište i razvaline Azota i okolice, kao i mrtva tjelesa pobijenih ili sažganih vojnika u boju, što su ih nagomilali na hrpe kraj puta, kojim je Ptolemej prolazio, optužujući Jonatana, da je sve to on skrivio, a kralj Ptolemej je na sve to šutio da se ne razotkrije namjera njegova neprijateljskog vojnog pohoda protiv sirskoga kralja Aleksandra.

6-7. Jonatan, ne naslućujući kakove namjere ima Ptolemej, smatrao je da se pristoji da pođe svečano pozdraviti Ptolemeja kao tasta kralja Aleksandra, i zato je došao s počasnom pratnjom u Jopu, gdje su obojica prenoćili. Budući da je Jonatan predmnjevao, da Ptolemej kani pružiti pomoć kralju Aleksandru kao svome zetu, htio mu je iskazati dužnost počasti prateći ga sve do rijeke Eleuterosa, kojom graniči područje Jonatanove vlasti sa Sirijom, a potom se vratio u Jerusalem.

8-14. Ptolemej je proslijedio svojim vojnim pohodom duž sirske obale sve do Seleucije, koja leži na utoku rijeke Oronta u Sredozemno more, osvajajući usput gradove i postavljajući u njih svoje posade. Seleucija je udaljena od Antiohije kojih 8 kilometara. Iz Seleucije šalje Ptolemej poruku Aleksandrovu suparniku Demetriju, neka dođe k njemu, da sklope međusobno savez, i obećava mu, da će mu dati svoju kćer Kleopatru za ženu, koju ima Aleksandar. U toj poruci objašnjava, zašto je odstupio od Aleksandra, klevečući ga, da je Aleksandar naumio njega ubiti, pa zato da se je pokajao, što mu je dao svoju kćer za ženu. No ta kleveta bila je samo izlika, dok se Ptolemej stvarno htio dočepati njegova kraljevstva. Budući da je u to vrijeme kralj Aleksandar bio u Ciliciji, stišavajući pobunu tamošnjih stanovnika, uzeo je Ptolemej svoju kćer Kleopatru i dao ju je Demetriju za ženu. Potom se Ptolemej zaputio u Antiohiju i postavio sebi na glavu dvije krune, egipatsku i azijsku. Time je izašlo potpuno na vidjelo, da je Ptolemej potpuno prekinuo svoje prijateljske odnose prema Aleksandru i postao njegov neprijatelj.

15-18. Kralj Aleksandar bio je obaviješten o državnom udaru, što ga je izveo Ptolemej, i izašao je u boj protiv Ptolemeja, ali je bio od Ptolemeja poražen, i utekao je u Arabiju, da tamo nađe utočište. Ali tu ga ubije neki Arapin Zabdiel i pošalje njegovu glavu Ptolemeju. Međutim je i Ptolemej bio u boju teško ranjen, te osam dana nakon bitke umro. Tri dana prije svoje smrti vidio je odrubljenu glavu kralja Aleksandra. Čim je Ptolemej umro, njegove su posade po tvrđavama pobili stanovnici tih mjesta. Ptolemejeva nagla smrt bila je Božja kazna za njegovo vjerolomstvo i slavičnost. Aleksandar pak bio je kažnjen radi ubistva Demetrija I.Sotera.

19. Nakon toga je Demetrije II.Nikator bez suparništva zaposjeo kraljevski prijestol g.167. seleucidske ere, odnosno 145.g. pr. Kr.

POMIRENJE JONATANA S DEMETRIJEM II. (I Mak 11,2o-37)

PRIJEVOD

11,2o. U to vrijeme sabrao je Jonatan one koji su bili u Judeji, da osvoji jerusalemsku tvrđavu i načinio je mnogo bojnih sprava oko nje.

21. Tada su otišli neki mrzitelji svoga naroda, ljudi be-

zakonici, ka kralju i javili mu, kako Jonatan opsjeda tvrđavu.

22. A on čuvši to, razgnjevi se, i kad je to čuo krenuo je i došao u Ptolemaidu, te je pisao Jonatanu, da prestane s opsjedanjem i da što prije dođe u Ptolemaidu na razgovor s njime.

23. A kad je Jonatan to čuo, zapovjedio je da se nastavi s opsjedanjem, a sam se, izabravši neke od Izraelskih starješina, izvrgao opasnosti.

24. I uzevši srebra i zlata, haljina i mnogo drugih darova otišao je ka kralju u Ptolemaidu i našao milost pred njim.

25. Protiv njega nastupali su neki odmetnici od zakona iz naroda.

26. Ali je kralj učinio s njime, kaošto su to činili oni prije njega i odlikovao ga pred svim svojim prijateljima.

27. Potvrdio mu je veliko svećeništvo i sve ostale časti, što ih je imao od prije, i uvrstio ga među svoje prve prijatelje.

28. Tada je Jonatan zamolio kralja, da oprosti od plaćanja poreza Judeju, a jednako i tri okruga Samarije, a za to mu je obećao tri stotine talenata.

29. Kralj je bio s time sporazuman te Jonatanu o svemu tome izdao pisma sa slijedećim sadržajem:

30. Kralj Demetrije pozdravlja brata Jonatana i Judejski narod.

31. Prepis pisma, što smo ga pisali svome rođaku Lastenu za vas, šaljemo pismeno i vama, da znate:

32. Kralj Demetrije pozdravlja oca Lastena.

33. Odlučili smo da učinimo dobro Judejskom narodu, svojim prijateljima i svojim čestitim saveznicima radi njihove blagonaklonosti prema nama.

34. Prepuštamo im dakle Judejske krajeve i tri okruga: Aferemu, Lidu i Ramatem, koji treba da se od sada pripoje Judeji sa svime što im pripada; a svi, koji prinose žrtve u Jerusalemu, oslobađaju se od kraljevskih poreza, što ga je kralj primao od njih svake godine prije od poljskog priroda i od drveta.

35. Jednako i ostale poreze koji nam pripadaju od desetina i carina; tako i od Slanog mora i nameta za vijence, koji nam pripadaju, sve im to otpuštamo.

36. Da se ne ukida ništa od toga odsele pa dovijeka.

37. Zato se sada pobrinite i načinite prepis od ovoga, pa dajte Jonatanu da se stavi na svetoj gori na vidljivo mjesto."

Tumačenje

11,2o. Jerusalemska tvrđava bila je stalno zaposjednuta od sirske posade. (1,36; 3,45; 4,41; 6,18; 9,53). Pokušaj Jude Makabejca, da oslobodi tu tvrđavu od sirske posade (6,19 i sl), nije imao trajnog uspjeha. Ta je posada zadavala judejskim stanovnicima mnogo jada. Demetrije I. Soter, otac Demetrija II.Nikatora obećavao je doduše Judejcima, da će povući iz nje svoje ljude, ali kako nije došlo do sporazuma između Jonatana i Demetrija I, ostalo je sve pri starom. Jonatan htijući se okoristiti trvenjima i borbama za kraljevski prijesto u Siriji, naumio je svojom vojskom osloboditi Jerusalem od tuđinske vojske,i već je u tu svrhu podigao oko tvrđave bojne sprave i započeo borbu za osvojenje tvrđave.

21-24. Ali odmetnici od zakona Božjega, koji su bili puni mržnje protiv svoga vlastitog naroda i ulagivali se sirskom kralju, pošli su k Demetriju i obavijestili ga,da je Jonatan počeo opsjedati tvrđavu u Jerusalemu. Tim odmetnicima ne samo da nije bilo stalo do slobode svog naroda, nego su poduzimali sve što je moguće,da se spriječi njegovo bogoslužje i da svoj narod liše dostojanstva,što ga je uživao pred Bogom. U takvim prilikama bio je zaista smion korak Jonatana, da oslobađa jerusalemsku tvrđavu. Kad je o tom bio obaviješten Demetrije II, planuo je gnjevom i zaputio se do Ptolemaide s vojskom, da pozove na red Jonatana. Iz Ptolemaide uputio je Demetrije II pismo Jonatanu, u kom mu naređuje, da odmah napusti opsjedanje i da brzo dođe u Ptolemaidu na pregovore. Ali Jonatan je naredio, da se i dalje opsjeda tvrđava u Jerusalemu, premda je uz životnu opasnost odlučio da se odazove pozivu Demetrija II. Za svoju pratnju izabrao je nekoliko svećenika i starješina izraelskog naroda te ponio sa sobom srebra i zlata, odijela i drugih darova. Od dviju mogućnosti: ili da izloži svoj život opasnosti, ako pođe u posjete kralju, ili ako uskrati posjet, da izazove rat, Jonatan je izabrao prvo, nadajući se ipak, da bi darovima mogao ublažiti kraljev gnjev i pomiriti se s njime. Međutim kad je Jonatan došao u posjete kralju s bogatim darovima, ublažio se kraljev gnjev.

25-27. Premda su Jonatanovi neprijatelji, odmetnici od zakona, pred kraljem Jonatana optuživali ocrnjivali, ipak je kralj Demetrije II.Jonatana primio s blagonaklonošću sličnom onoj njegovih predšasnika, tj.kao Aleksandar iPtolemej, i potvrdio mu sve povlastice, koje su mu oni odobrili. Osim toga odlikovao ga je čašću prvih svojih prijatelja i potvrdio u službi velikog svećenika. Ova promjena držanja kralja Demetrija II. prema Jonatanu potvrđuje istinitost riječi Poslovica: "Kraljevo je srce u ruci Gospoda kao vodeni potoci: vodi ga kudagod hoće" (Prov.21, 1). Sigurno i u ovom slučaju se to dogodilo nevidljivim djelovanjem Božjim.

28-29. Ovu kraljevu naklonost iskoristio je Jonatan da izmoli od kralja Demetrija II. također povlasticu oslobođenja od poreza za Judeju i tri Samarijska okruga, obećavši kralju za tu uslugu 3oo talenata. Jednake povlastice obećao je Jonatanu kralj Demetrije I. (1o,29s) i Aleksandar (1o,59-66). Kralj Demetrije

drugi uvažio je u cijelosti molbu Jonatanovu i naredio, da se to i pismeno potvrdi.

3o-32. Karakterističan je naslov pisma: "Kralj Demetrije pozdravlja brata Jonatana i Judejski narod". Nazivajući Jonatana bratom, kralj Demetrije svrstava ga među svoje najbliže prijatelje (ispor. 1o,18). To je pismo prepis onoga pisma,što ga kralj istodobno šalje svome bliskom rođaku Lastenu, koga naziva zbog intimnog prijateljstva ocem, a to zato, jer je Lasten, inače podrijetlom Krećanin, prebacio svoju plaćeničku vojsku iz Krete u Ciliciju i pomogao Demetriju II. da zaposjedne kraljevski prijesto.

33-34. U ovom odlomku pisma Demetrije izjavljuje svoju spremnost iskazati Judejcima dobročinstvo za njihovu privrženost prema njemu, u znak zahvalnosti prema Judejcima, što su ostali vjerni prijatelji i saveznici. On im prepušta čitavu Judeju i tri okruga Samarije, a to su: Afairema, Luda i Ramataim. Afairema znači Efraim, Luda je grad u Saronskoj ravnici, a Ramataim nešto sjevernije od Lide. Ovaj teritorij oprašta se od poreza na poljske prihode i na voćno drveće.

35-37. U ovom odlomku izbrajaju se vrste poreza i daća,od kojih se oslobađaju Judejci,da ih ne će trebati plaćati kralju, a to su dalje porezi od desetina i carina, zatim porez od soli, koja se dobivala iz solana kod Mrtvoga mora, kao i od krunskog poreza. Desetine su bili prinosi naroda od poljskih uroda za uzdržavanje svećenika i levita. Krunski porez išao je u korist osobnih kraljevskih dohodaka. Time su bili uvelike olakšani tereti poreza. Sve ove olakšice trebao je Jonatan javno oglasiti pismenim oglasom na svetoj gori, tj. na brdu, gdje se nalazio jerusalemski hram, da bude to svima vidljivo. Tako je Jonatanu bila priznata vrhovna svećenička vlast, vojničko zapovjedništvo nad judejskim narodom i upravna vlast nad Judejom i spomenutim priključenim područjem Samarije. Jedino je trebao priznavati vrhovni suverenitet sirskoga kralja. Za Judejcelbilo je najvažnije priznanje njihove vjerske slobode, koja je nekoć pod vlašću pređašnjih tiranskih kraljeva bila potpuno skučena.

JUDEJCI BRANE DEMETRIJA II. NJEGOVA NEZAHVALNOST (11,38-53)

PRIJEVOD

11,38. A kad je kralj Demetrije vidio, da mu se zemlja pod njegovom vladom umirila i da mu se nitko više ne opire,otpustio je sve svoje čete, svaku u svoje mjesto, osim stranih četa što ih je najmio s poganskih otoka. Ali su ga zato zamrzile sve čete njegovih otaca.

39. Tada je Trifon, koji je prije pristajao uz Aleksandra, videći da se sve čete bune protiv Demetrija, otišao k Arapinu Emalhuelu, koji je odgajao Aleksandrova sinčića Antioha,

40. I stao ga živo nagovarati, da mu ga preda, da postane kraljem mjesto svoga oca. Rekao mu je i to, što je učinio Demetrije, i kako ga strašno mrze njegove čete. I ostao je ondje mnogo vremena.

41. Tada je Jonatan poručio kralju Demetriju, neka bi uklonio posade iz jeruzalemske tvrđe i one u drugim tvrđavama, jer su napadale Izraelce.

42. A Demetrije je poručio Jonatanu: "Ne samo da ću to učiniti tebi i tvome narodu, nego ću tebe i tvoj narod osobito počastiti, čim mi se pruži zgodna prilika.

43. Ali sada bi mi dobro učinio, kad bi mi poslao ljude, koji će me pomagati, jer su mi se iznevjerile sve moje čete".

44. Na to mu je Jonatan poslao tri tisuće hrabrih junaka u Antiohiju. I kad su došli ka kralju, kralj se obradovao njihovu dolasku.

45. Tada se skupilo nasred grada oko 12o.ooo ljudi s namjerom da ubiju kralja.

46. Ali kralj je utekao u dvor. Tada su građani zaposjeli gradske ulice i počeli se boriti.

47. Tada je kralj pozvao u pomoć Judejce, koji su se svi odmah skupili oko njega. Potom su se razišli po gradu i pobili u taj dan do stotinu hiljada.

48. Zatim su zapalili grad i pokupili mnogo plijena, i tako izbavili kralja.

49. A kad su građani vidjeli, da Judejci po miloj volji gospodare gradom, klonuli su srcem i stali su moleći vapiti ka kralju govoreći:

5o. "Pruži nam desnicu, pa da prestanu Judejci udarati na nas i na grad."

51. I odbacili su oružje te sklopili mir. Tada su Judejci slavu pred kraljem i pred svim stanovnicima u njegovu kraljevstvu, te su se povratili u Jerusalem s mnogo plijena.

52. A kad je kralj Demetrije zasjeo na svoj kraljevski prijesto, i zemlja je bila mirna pred njim.

53. Prekršio je sva svoja obećanja i počeo se tuđiti od Jonatana ne nagradivši mu onih blagonaklonosti, što mu ih je učinio, nego ga je još silno pritješnjavao.

Tumačenje

11,38. Nakon što je prestao rat između Ptolemeja i Aleksandra Balasa radi borbe za sirsko prijestolje, osjetio se Demetrije II. sigurnim, da mu se nitko više ne će opirati, pa je zato raspustio svu vojsku, osim najamničkih četa iz sredozemnih otoka. Ali to je pobudilo protiv njega veliku mržnju onih, koji su služili vojsku za vlade njegovih otaca, Demetrija I, Seleuka,

Antioha Epifana. Osim toga Demetrije je počinjao mnoge okrutnosti, pa je i to izazivalo mržnju naroda protiv njega.

39. Tu je priliku iskoristio Trifon nazvan Diodotus, koji je prije bio pristalica kralja Aleksandra, a sada je došao iz Arabije kao zaštitnik dvogodišnjeg Aleksandrova sina Antioha, te je naumio da postavi na Aleksandrovo kraljevsko prijestolje. Trifon se povezao s arapskim knezom Emalkuelom, kod kojega se uzgajao malodobni Antioh.

40. Trifon je zamolio Emalkuela, neka mu izruči malodobnoga Antioha da ga postavi na kraljevski prijesto, i ujedno je izvjestio Malkuela o svim nedjelima Demetrijevim i o mržnji naroda protiv njega. Ali Malkuel se opirao Trifonovoj molbi dugo vremena, jer je prozreo Trifonove namjere, da dijete Antioh bude izlika da se bori za njegovo prijestolje, a stvarno je sam želio dočepati se vlasti.

41-44. Međutim je Jonatan nastavljao s opsjedanjem jerusalemske tvrđe, ali nikako nije uspio da je sasvim osvoji, a tako se nije mogao osloboditi tuđinskih posada u drugim tvrđavama. Videći Jonatan u kakvoj se stsci nalazi Demetrije nakon što je raspustio svoju vojsku, zamolio je Demetrija, neka makne sve sirske posade iz Jerusalema i drugih tvrđava. Demetrije je iskoristio tu priliku, te je obećao Jonatanu, da će mu rado ispuniti ne samo molbu, nego ga drugim dobročinstvima u svoje vrijeme obdariti, ali pod uvjetom, da mu Jonatan pošalje vojnu pomoć za obranu od pobunjenih otpuštenih vojnika. Jonatan je udovoljio molbi kralja Demetrija i poslao mu u pomoć tri hiljade izabrane vojske za obranu, čemu se kralj Demetrije veoma obradovao.

45-51. Ova judejska vojska došla je u pravi čas, jer je u Antiohiji već nastala velika pobuna građana protiv Demetrija. Oko 12o.ooo ljudi skupilo se usred grada Antiohije htijući ubiti kralja Demetrija, a on da se zaštiti pobjegao je u kraljevsku palaču. Pobunjenici su na to zaposjeli gradske prolaze i trgove i započeli borbu za osvajanje tvrđave. Kralj je pozvao u pomoć judejsku vojsku, a kad su pobunjenici vidjeli snažno naoružanu vojsku, raspršili su se po gradu. Ali Judejska vojska navalila je na pobunjenike i mnogo ih pobila, te zapalila grad, zarobila mnogo plijena i oslobodila kralja Demetrija. Građani pak videći da se ne mogu boriti protiv judejske vojske, klonuli su duhom i zamolili kralja, da sklope s njime mir, pa da Judejci prestanu osvajati grad. Građani su položili oružje i sklopili s kraljem mir, a Judejci su slavodobitno povratili se u Jerusalem s obiljem plijena.

52-53. Od sada je Demetrije neko vrijeme vladao u miru, ali kaošto njegovi oci nijesu držali svojih obećanja, tako ih je i Demetrije II. prekršio prema Judejcima, i sve što im je bio obećao, slagao je i postao je opet neprijateljem Judejaca. On im se počeo prijetiti ratom, ako mu uskrate plaćanje svih onih poreza, što su ih njegovi predšasnici tražili od Judejaca.

JONATAN SE PRIKLANJA ANTIOHU VI.DIONIZU (11,54-74)

PRIJEVOD

11,54. Poslije toga vratio se Trifon i s njime maleni dječačić Antioh, koji je postao kraljem i ovjenčao se krunom.

55. Tada su se skupile oko njega sve čete, što ih je otpustio Demetrije, i zaratile su se protiv njega, a on je okrenuvše leđa pobjegao.

56. Trifon pak dočepavši se slonova zavladao je Antiohijom.

57. A mladi Antioh pisao je Jonatanu ovo: "Potvrđujem te za vrhovnog svećenika i postavljam te nad četiri okruga s time da budeš među kraljevim prijateljima."

58. I ujedno mu je poslao zlatno posuđe i pribor, i dao mu vlast da pije iz zlatne čaše, da se oblači u grimiz i nosi zlatnu kopču.

59. A njegova brata Simona postavio je vojvodom od tirske padine do egipatskih međa.

6o. Tada je izašao Jonnatan i stao prolaziti s one strane rijeke i gradova i skupile su se oko njega sve čete iz Sirije da mu pomažu. A kad je došao u Askalon, dočekali su ga građani svečano.

61. Odanle je otišao u Gazu, ali su se Gažani zatvorili. On ju je opkolio, spalio okolinu i oplijenio je.

62. Tada su Gažani zamolili Jonatana, i on im pruži desnicu, ali je sinove njihovih knezova uzeo za taoce i poslao ih u Jerusalem; potom je prošao zemlju do Damaska.

63. Tu je Jonatan čuo, da su Demetrijevi vojvode došli u Kades u Galileji s velikom vojskom namjeravajući da ga onemoguće.

64. On je izišao protiv njih, a svoga brata Simona ostavio je u zemlji.

65. Simon je zavojštio na Betsuru i ratovao protiv nje mnogo dana i opkolio je.

66. Napokon su ga zamolili da im pruži desnicu, a on im je pružio, ali ih je istjerao odanle i osvojivši grad stavio ga pod stražu.

67. A Jonatan se sa svojom vojskom utaborio kod Genezaretskog jezera, i u ranu zoru prodrli su u ravnicu Asor.

68. Ali gle, u to je izišla protiv njega u ravnici tuđinska (Filistejska) vojska, koja mu je postavila zasjedu u gorama, a sama je dolazila s protivne strane.

69. Tada su navalili oni iz zasjeda i započela je borba.

7o. Svi su se Jonatanovi ljudi razbježali, nijedan od njih nije ostao, osim Matatije sina Apsalomova i Jude sina Halfijeva, koji su bili vojskovođe.

71. Tada je Jonatan razderao svoje haljine i posuo glavu zemljom i molio je.

72. Zatim navali na njih i natjera ih na uzmak, i oni su pobjegli.

73. A kad su to vidjeli oni koji su pobjegli, vratili su se k njemu te su pošli s njim u potjeru do Kadesa do njihova tabora i tamo se utaborili.

74. I palo je onaj dan od tuđinaca oko tri tisuće ljudi. Potom se Jonatan vratio u Jerusalem.

Tumačenje

11,54-56. Doskora je došlo vrijeme, kad se Demetriju II. ljuto osvetilo njegovo vjerolomstvo i nezahvalnost prema Judejcima, jer se pojavio novi suparnik za sirsko kraljevsko prijestolje. Nekadašnji vojvoda kralja Aleksandra Balasa, po imenu Trifon, koji je bio zaštitnik malodobnog njegova sina Antioha, zatočen u Arabiji, uspio je ipak kod Arapa svojom molbom, da se s Antiohom povrati u Siriju (11,39-4o). On je posadio na kraljevsko prijestolje u Siriji malodobnog Aleksandra. Oko njega okupili su se svi oni vojnici, što ih je otpustio Demetrije II. U grčkom tekstu kaže "apeskórpise" = raspršio, dok neki kodeksi (A,   ) imadu "apeskorakisen" = poslao ih je gavranima, tj. da ih je s velikim prezirom otpustio. Trifonova vojska pobijedila je Demetrijevu, a Demetriju je uspjelo jedva spasiti živu glavu, te se zaklonio, kako spominje Josip Flavije (13,5, 4), u Ciliciju, dok Livije kaže,da se sklonio u Seleuciju (Epit.52). Ovom se pobjedom Trifon domogao slonova izvježbanih za boj, što ih Demetrije u bijegu nije dospio povesti sa sobom, a dobio ih je nakon smrti Ptolemeja Filometora (18).

57-59. Trifon, da osigura svome štićeniku malodobnom Antiohu VI. nazvanom Dioniz, pobrinuo se da sklopi prijateljstvo s Jonatanom, te mu je u ime malodobnoga kralja napisao pismo,u kom ga potvrđuje u časti velikog svećenika i postavlja ga upravnikom četiriju pokrajina i imenuje kraljevim prijateljem. Iz redaka 11,28.34 razabire se,da su te pokrajine: Judeja,Lida i Ramata, i vjerojatno Akaron (1o,89), ili Ptolemaida (1o,39), koju je nekoć lažno obećao Demetrije, ali nije svoga obećanja ispunio. Osim toga poslao je Jonatanu na dar dragocjeno zlatno posuđe za poslugu jela i pića, dakle zdjele, tanjure i čaše. Povrh toga odobrio mu je da smije nositi grimizno odijelo i imati zlatnu kopču za odijelo. Tim su se povlasticama inače smjeli služiti samo kraljevi i njihovi najbliži rođaci (1o,89). Jonatanova pak brata Simona postavio je vođom primorskih krajeva Palestine od grada Tira u Feniciji pa sve do Egipta, tj. do rijeke Ariša, koja je činila granicu između Palestine i Egipta. Tirska padina je stepenasto libanonsko gorje, koje se uzdiže iznad grada Tira, a udaljena je kojih 22 klm sjeverno od Ptolemaide.

6o-63. Jonatan je iskoristio prigodu prijateljstva s Antiohom VI. da obiđe krajeve s one strane rijeke, tj.Jorana,inače poznata pod imenom Pereja, d-a prikupi oko sebe vojsku, koja je bila po Demetriju II. otpuštena iz službe, a sada je bila raspršena po raznim gradovima. Ta se vojska dragovoljno priključila Jonatanu. Ojačavši tako svoju vojnu snagu Jonatan je krenuo protiv Filisteja, koji su do tada pristajali uz Demetrija. Tu su ga prijateljski dočekali stanovnici Askalona, kao i jednom zgodom prije za Jonatanove borbe protiv Apolonija (1o,86). Ali kad je Jonatan sa svojom vojskom došao do grada Gaze, pokušali su stanovnici Gaze da mu se odupru. Opsadom grada i spaljivanjem okolice grada kao i velikim plijenom prisilio je građane Gaze, da pristanu na mir. Kao jamstvo mira zatražio je Jonatan od stanovnika Gaze njihove sinove i poslao ih je u Jerusalem. Poslije toga krenuo je Jonatan sa svojom vojskom prema sjeveru sve do Kadesa u Galileji, jer je dočuo da tu ima Demetrijevih vojnih zapovjednika s mnogo vojske, koji su namjeravali osujetiti Jonatanovu namjeru,da te krajeve podloži vlasti Antioha VI. Kades se nalazio sjeverozapadno od Meromskog jezera (danas El-Hul).

64-66. Dok je Jonatan polazio protiv te vojske, ostavio je svoga brata Simona u Judeji. Simon je iskoristio tu priliku, da opsjeda grad Betsuru. Premda je borba za grad dugo potrajala,ipak su napokon građani zatražili mir. Taj je grad osvojio Antioh Eupator (6,5o), a utvrdio ga Demetrije I. (9,52). Tu su se nalazili pristalice kralja Demetrija II. Nakon dugotrajne opsade ipak su bili prisiljeni, da sa Simonom sklope mir, a Simon je zaposjeo grad i postavio tamo svoju posadu, i tako je i taj grad kao jaka tvrđava na jugu Judeje potpao pod vlast Judejaca, a sirska je posada morala odstupiti iz grada Betsure.

67-7o. Dalje se nastavlja ono što je rečeno u r.63. i 64. Jonatan je sa svojom vojskom izašao protiv Demetrijevih vojskovođa. Jonatan se utaborio kod Genezaretskog jezera, a u ranu zoru izašao je s vojskom na polje Asor. Protiv njega dolazila je neprijateljska plaćenička vojska Demetrijeva. Osim te vojske bila je također postavljena u zasjedi sa suprotne strane u gori, koja je iznenada navalila s neočekivane strane na Jonatanovu vojsku, i to je uzrokovalo kod Jonatanove metež, da se sva razbježala. Uz Jonatana ostali su samo vojvode Apsalomov sin Matatija i Halfijev sin Juda. Jonatanov položaj bio je očajan.

71-74. Jonatan našavši se u skrajnjoj tjeskobi razdro je od žalosti svoje haljine, posuo se prahom po glavi i pomolio se Bogu za pomoć. Potom je načinio žestok juriš s onom dvojicom koji su ostali uz njega i nešto vojske, što je bila s njima, protiv neprijatelja. Kad su to vidjeli oni koji su se razbježali, ohrabrili su se i priključili se boju i natjerali su neprijateljsku vojsku u bijeg sve do njihova tabora u Kades. U toj je borbi palo oko tri tisuće neprijateljske vojske. Istina to nije bio potpun poraz neprijateljske vojske, ali je navala bila suzbijena barem dotle, dok je neprijatelj prikupio veći broj vojske (12,24).

Gl. XII.

1. JONATANOVO POSLANSTVO RIMLJANIMA I SPARTANCIMA (12,1-18)

PRIJEVOD

12,1. Tada videći Jonatan, da mu je zgodno vrijeme, izabrao je ljude i poslao ih u Rim, da potvrde i obnove prijateljstvo s njima.

2. Jednaka je pisma poslao i Spartancima i drugim mjestima.

3. Tako su oni otputovali u Rim, i ušavši u vijeće (senat) rekli su: "Vrhovni svećenik Jonatan i Judejski narod poslali su nas, da obnovimo međusobno prijateljstvo i savezništvo kao prije".

4. I dali su im pisma za njih za one po mjestima, da ih isprate u miru u Judejsku zemlju.

5. A ovo je prepis pisama, što ih Jonatan pisao Spartancima:

6. "Vrhovni svećenik Jonatan, narodni starješine, svećenici i ostali Judejski narod, pozdravljaju braću Spartance.

7. Već ranije poslao je vaš kralj Arije velikom svećeniku Oniji pismo, po kome ste naša braća, kao u priloženom prepisu.

8. Onija je s počastima primio čovjeka, koji je bio poslan, i primio pisma, koja su jasno govorila o savezništvu i prijateljstvu.

9. Nama doduše to nije potrebno, jer imamo u svojim rukama svete knjige kao utjehu;

10. A ipak smo pokušali poslati da se obnovi bratstvo i prijateljstvo s vama, da se ne otuđimo od vas, jer je mnogo vremena prošlo, otkada ste ih poslali k nama.

11. Mi se dakle sjećamo vas u svako doba bez prestanka, o našim praznicima i ostalim svečanim danima, kada prinosimo žrtve, i u svojim molitvama, kako se pristoji i dolikuje sjećati se braće.

12. Ujedno se radujemo vašoj slavi.

13. Ali nas su pritisnule mnoge nevolje i mnogi ratovi, i zavojštili su na nas kraljevi koji su oko nas.

14. Ipak u tim ratovima nismo htjeli dosađivati ni vama i ostalim svojim saveznicima i prijateljima;

15. Jer mi imamo pomoć s nebesa, koja nas pomaže i izbavlja od naših neprijatelja, i naši su neprijatelji bili poniženi.

16. Izabrali smo dakle Antiohova sina Numenija i Jasonova sina Antipatra, i poslali k Rimljanima, da obnove s njima prijateljstvo i savez kao nekada.

17. Njima smo dakle naredili, da pođu k vama i da vas pozdrave i uruče vam naša pisma o obnavljanju saveza i našeg bratstva.

18. I sada bit će nam drago, ako nam na to odgovorite."

Tumačenje

12,1-2. Nadahnuti pisac prekida na čas ovim odlomkom izvještaj o borbama za kraljevsko prijestolje u Siriji i prelazi na prikaz prilika u Judeji, kad je Jonatan nešto odahnuo od brojnih ratova, što ih je morao voditi protiv Siraca. Budući da je Jonatan vidio, da nema izgleda za trajan mir u svojoj zemlji, odlučio je ponovno tražiti savezništvo Rimljana i Spartanaca, kao što je Juda Makabejac u svoje vrijeme u ratu protiv Siraca zatražio savez s Rimljanima (8,31). Jednako se sada Jonatan obratio i na Spartance, moleći ih da postanu saveznici Judejaca. Na to se odlučio u jednu ruku s razloga, što se svojim dosadašnjim junačkim borbama istaknuo kao borac za slobodu svoga naroda, a u drugu ruku jer se nadao, da bi mu savez s Rimljanima i Spartancima mogao biti od pomoći u borbi protiv nasilnih Siraca. U tu svrhu izabrao je ljude za to poslanstvo i opremio ih posebnim pismima na rimski senat i na spartanskoga kralja.

3-4. Za poslanike u Rim odabrao je Jonatan dvojicu svojih ljudi: Antiohova sina Numenija i Jasonova sina Antipatra (16), i opremio ih popratnim pismima, kojima će se pretstaviti rimskom senatu, a na povratku iz Rima spartanskome kralju. Tim pismima pretstavili su se poslanici rimskom senatu, da ih šalje Veliki svećenik Jonatan i Judejski narod, da obnove prijateljstvo s Rimljanima u svrhu savezništva kao što je to bilo već otprije. Ujedno je Jonatan dao poslanicima popratna pisma, u kojima umoljava za slobodan i miran prolaz kroz razna mjesta, slično kao putne isprave, i da se mogu mirno i bez zapreke povratiti u Judejsku zemlju.

5-6. Od ovoga odlomka dalje do 18.retka navodi se tekst pisma od Jonatana upravljenog Spartancima. Na početku pisma označuje se,da ga šalje Jonatan kao veliki svećenik i ujedno u ime narodnih starješina i ostaloga Judejskog naroda Spartancima, pozdravljajući ih kao svoju braću. Iz uvoda pisma razabire se karakter demokratičkog uređenja državne uprave kod Judejaca. Jonatan kao nosilac vrhovne svećeničke časti i kneževske vlasti nije apsolutni nosilac vlasti, nego ima uza se kao pomoćnike u upravi starješinsko vijeće kao pretstavnike judejskog naroda. Takav sustav narodne uprave kod Judejaca sasvim je različit od apsolutističke vlasti sirskih kraljeva.

7-8. Jonatan podsjeća u svom pismu Spartance na nekadašnje prijateljske odnose između Judejaca i Spartanaca za vrijeme velikog svećenika Onije I. (323-300.pr.Kr.) i spartanskoga kralja Arija I (309-265.pr.Kr.). Toga Arija spominje Diodor Sicilski, povjesničar (Fragm.hist.gr.20,29,1). Taj Arije pisao je pismo velikom svećeniku Oniji, u kom naziva Judejce svojom braćom. Jonatan spominje, da se to pismo čuvalo kod Judejaca. Dalje podsjeća Jonatan u svom pismu Spartance, kako je Onija s počastima primio spartanskog poslanika s pismima u kojima se ističe savezništvo i prijateljstvo između Spartanaca i Judejaca.

Pod savezništvom razumijeva se, da su Spartanci obvezali se Judejcima za slučaj rata na pomoć s vojskom i novcem (Sadržaj toga lista spominje se u r.19-23). Kad nadahnuti pisac naziva Spartance braćom, te kasnije u r.19-23,spominje, da jedni i drugi potječu od zajedničkog praoca Abrahama, to ne znači, da nadahnuti pisac usvaja isto mišljenje o podrijetlu Spartanaca, nego samo spominje, kakova je tradicija u puku postojla, zaključujući vjerojatno po analogiji strogih običaja, koji su vladali kod Spartanaca i Judejaca u njihovu životu, s obzirom na strogo obdržavanje zakona kod jednih i drugih.

10-11. U pismu se dalje naglašuje, da Judejci žele obnoviti prijateljstvo sa Spartancima, koje postoji već dulje vremena. Od vremena velikog svećenika Onije I.prošlo je naime oko 150 godina. Svijest toga prijateljstva dolazi do izražaja time, što se Judejci bez prestanka sjećaju svojih prijatelja u molitvama i žrtvama prigodom glavnih godišnjih svetkovina i raznih bogoštovnih obreda. Zanimljivo je,da se u židovskom bogoslužju molilo i za druge strane vladare (Jer 29,7; Ezd 6,10; Jos.Flav. Bell.jud. 2,17,2; Contra Apionem 2,6).

12-15. U ovom odlomku ističe se opreka između stanja Spartanaca, koji uživaju mirno u svojoj slavi, pa im Judejci čestitaju na tom, dok Judejce tište mnoge nevolje i ratovi u obrani od susjednih kraljeva. Tu se razumijevaju ratovi sa Sircima i Egipćanima. Ipak Judejci ne traže od svojih prijatelja vojnu pomoć, nego se uzdaju u pomoć s nebesa, tj. Božju pomoć, koju traže od Boga svojim molitvama.

16-18. Napokon poručuju Judejci u ovom pismu Spartancima, da su za poslanike u Rim odabrani Numenije, sin Antioha, i Antipater, sin Jasonov. Taj Jason spominje se u 8,17, koga je Juda Makabejac poslao kao svog poslanika u svoje vrijeme u Rim. Na povratku iz Rima ti će se poslanici navratiti u Spartu, pa ih Jonatan preporučuje,da ih lijepo prime i odgovore na pismo.

PREPIS SPARTANSKOG PISMA ONIJI (12,19-23)

PRIJEVOD

12,19. A ovo je prepis pisma, što su ga poslali Oniji:

20. "Spartanski kralj Arije pozdravlja velikog svećenika Oniju.

21. Našlo se u spisu o Spartancima i Judejcima, da su oni braća, i da su od Abrahamova roda.

22. Otkako smo dakle za to doznali, bit će nam drago, ako nam pišete o vašem miru.

23. A mi vam otpisujemo: vaše blago i vaše imanje naše je, a što je naše, to je i vaše. Odredili smo dakle, da vam se tako javi.

Tumačenje

12,19-2o. Kao dokaz starog prijateljstva između Spartanaca i Judejaca Jonatan navodi tekst pisma spartanskoga kralja Arija, što ga je poslao Judejskom velikom svećeniku Oniji I. (7). To su pismo Judejci čuvali u svojim pismohranama (arhivima). U tom pismu Arije najprije pozdravlja velikog svećenika Oniju.

21-23. Iz sadržaja toga pisma razabire se, da je kod Spartanaca u to vrijeme postojalo mišljenje, da zajedno s Judejcima vuku svoje podrijetlo čak od patrijarhe Abrahama. O tom se govori i u II.Makabejskoj (5,9). Mnogo se među egzegetama raspravljalo o tom, kako je došlo do tog mišljenja da Spartanci vuku podrijetlo od patrijarhe Abrahama, ali se povijesno to ne može sigurno utvrditi. Nešto slično spominje Josip Flavije o Pergamcima, stanovnicima jedne pokrajine u Maloj Aziji, d-a su njihovi preci bili prijatelji Abrahama (Ant.14,lo,22). Spartanci izražavaju svoje zadovoljstvo, ako im Judejci pišu o svome miru, što znači o njihovim prilikama. Spartanci uljudno uzvraćaju Judejcima svojim pismom konvencionalnom formulom: vaše blago i vaše imanje naše je, a što je naše, to je i vaše. Ta se formula ne shvaća u strogom smislu, osobito ne za ratnu pomoć, koju uostalom Judejci ni ne traže. Josip Flavije ne shvaća srodstvo Spartanaca u strogom smislu, nego u prijateljskom.

JONATANOVE BORBE I UTVRĐIVANJE GRADOVA (12,24-38)

PRIJEVOD

12,24. U to je Jonatan dočuo, da su se Demetrijevi vojvode povratili s mnogo većom vojskom nego prije, da udare na nj.

25. Zato se podigao iz Jerusalema i pošao im nasuprot u Hamatsku zemlju, jer im nije htio dati prigode, da uđu u njegovu zemlju.

26. I poslao je uhode u njihov tabor, koji su se povratili i javili mu, da se oni spremaju, da noću navale na njih.

27. I kad je zašlo sunce, zapovjedio je Jonatan svojim četama, da ostanu budne i pod oružjem i spremne na boj kroz cijelu noć. Ujedno je postavio straže oko tabora.

28. A kad su neprijatelji čuli, da se je Jonatan sa svojima spremio za boj, uplašili su se i klonuli srcem, te su zapalivši vatre u svom taboru otišli.

29. Ali Jonatan sa svojim ljudima nije ništa zamijetio do jutra, jer su vidjeli da gori vatra.

3o. Tada ih je tek stao goniti, ali ih nije mogao dostići, jer su prešli preko potoka Elefterosa.

31. Potom je Jonatan krenuo protiv Arapa, koji se zovu Zabadeji, te ih razbio i uzeo od njih plijen.

32. I podigavši se s vojskom došao je u Damask i stao prolaziti svu onu zemlju.

33. A Simon se zaputio i došao od Askalona i obližnjih utvrda, a potom krenuo u Jopu i zauzeo je.

34. Čuo je naime da kane predati tvrđave onima koji su uz Demetrija, i za to je smjestio u njih posade da ih čuvaju.

35. U to se vratio Jonatan i sazvao skupštinu narodnih starješina, da s njima vijeća, kako bi izgradio tvrđave po Judeji.

36. I kako bi nadogradio jerusalemske zidove i sazidao visok zid između tvrđave i grada, koji bi dijelio tvrđavu od grada, tako te bi bila osamljena, da ne bi iz nje mogli ni kupovati ni prodavati.

37. A kad su se sabrali, da zidaju grad, srušio se zid s istočne strane prema potoku i popravili su takozvanu Kafenatu.

38. A Simon je sagradio Hadidu u Šefeli i utvrdio je vratima i prijevornicama.

Tumačenje

12,24. Nadahnuti pisac vraća se na izvješćivanje o ratnim pothvatima Demetrijeve vojske protiv Judejaca, koje je osujetio Jonatan, čim je doznao za njihove namjere.

25-26. Jonatan se odmah zaputio sa svojom vojskom sve do Hamata, koji leži na rijeci Orontu. Time je pretekao neprijateljsku vojsku da nije dospjela doći u Judeju. Jonatan se sa svojom vojskom zaustavio kod rijeke Elefterosa. Demetrijevi vojskovođe nijesu se usudili da se upuste u boj, nego su se lukavo počeli povlačiti, ali tako, da su ostavljali iza sebe noću zapaljene vatre. Međutim je Jonatan izaslao svoje uhode, da izvide neprijateljski tabor. Kad su se uhode povratili, javili su, da se neprijateljska vojska sprema na noćni juriš.

27-3o. Poruka koju su Jonatanovi uhode donijeli, nije bila stvarno istinita, nego je bila vješto upotrebljena neprijateljska varka, jer su neprijatelji primijetivši Jonatanove uhode dali im znati, da se spremaju na boj, dok su stvarno obuzeti strahom spremali se na bijeg, a da zametnu trag svome bijegu, dali su u napuštenom svom taboru zapaliti mnogo bakalja, po čemu je izgledalo, da se spremaju na juriš. Stoga je Jonatan kroz cijelu noć sve do zore držao svoju vojsku u pripravi, da dočeka eventualnu navalu neprijatelja. Međutim je neprijatelj to vrijeme iskoristio za svoj bijeg. Tek ujutro razbrao je Jonatan, da je neprijateljska vojska udarila u bijeg, i pošao je sa svojom vojskom u potjeru za sirskom vojskom, koja je već bila prešla preko rijeke Eleuteros-a, te sačinjava granicu između Fenicije i Sirije (danas Nahr el Kebir). Jonatan je odustao od daljega progona, jer je uvidio, da bi bilo pogibeljno u tuđoj zemlji izložiti se odasvud napadaju neprijatelja.

31-32. Nakon uzmaka neprijatelja Jonatan je upotrijebio prigodu, da krene protiv Arapa Zabadeja, koji su stanovali među gorama između Baalbeka i Damaska, a pristajali su uz Demetrijevu stranku. Jonatan ih je porazio i zadobio obilat plijen.

33-34. Međutim je Jonatanov brat Simon postigao dobre uspjehe u svom vojnom pohodu prema Askalonu i obližnjim mjestima u filistejskoj ravnici, koja nije bila osigurana judejskim posadama, pa je bila opasnost, da se priklone Demetriju. Napokon je krenuo do grada Jope, i tamo je pokorio još one, koji su se htjeli predati Demetrijevim pristalicama. Tu je Simon smjestio judejsku posadu, koja je osigurala Jopu da bude pod vlašću Judejaca.

35-38. Kad se Jonatan povratio iz vojevanja na sjeveru u Jerusalem, smatrao je svojim najvažnijim zadatkom, da utvrdi Jerusalem za obranu protiv neprijatelja. U tu svrhu sazvao je narodne starješine, da se s njima posavjetuje i dogovori o izgradnji zaštitnog zida oko Jerusalema. Taj je zid na mnogo mjesta bio trošan i prenizak. Zato ga je trebalo popraviti i nadograditi. Jedan dio toga zida bio je uopće sasvim porušen, pa ga je trebalo iznova izgraditi. Tim zidom je naročito trebalo odijeliti jerusalemsku tvrđavu od samoga grada Jerusalema. Zabrana trgovine između tvrđave i Jerusalema imala je svrhu, da onemogući opskrbu hr-anom neprijateljsku posadu vojske, koja se još nalazila u toj tvrđavi, pa da se prisiljena gladom preda. (13,49). Jonatan je već dva puta pokušao izbaciti sirsku vojsku iz tvrđave (11,2o.41), i premda je Demetrije obećao, da će to učiniti, nije održao svojih obećanja (11,42.53). Za vrijeme gradnje zida s istočne strane Jerusalema, prema potoku Cedronu, srušio se jedan dio zida, jer je imao preslabe temelje, pa je zato trebalo čitav zid nanovo izgraditi. Taj dio zida naziva grčki tekst Kafenata, a Vulgata ga zove Kafeteta, a znači dvostruki zid. Dok je Jonatan vodio brigu o utvrđenju Jerusalema zidom, dotle je njegov brat Simon izgradio tvrđavu Hadidu u ravnici Šefeli između Jope i Gaze, udaljenu oko 6 klm istočno od grada Lide. Tvrđava Hadida nalazila se na jednom brežuljku. Danas se zove Hadita. Iz nje pruža se pogled na čitavu ravnicu Šefelu, pa zato je bila podesna, kao obrambena tvrđava za čitavu ravnicu. (Ezd. 2.35; Neh 7,37,11,34.54). Kad je Vespazijan g.7o. po Kr. zauzeo Jerusalem, također je utvrdio Hadidu i ondje smjestio posadu za održavanje mira.

VJEROLOMSTVO TRIFONOVO; JONATAN UHVAĆEN (12,39-54)

PRIJEVOD

12,39. U to je Trifon snovao, kako da postane kraljem Azije, i ovjenča se kraljevskim vijencem i da digne ruku na kralja Antioha.

4o. Ali se bojao, da ga ne spriječi Jonatan i ne zavojšti na nj; zato je smišljao, kako bi ga uhvatio i ubio; i pokrenuvši se došao je u Betsan.

41. A Jonatan je izišao protiv njega sa četrdeset tisuća izabranih junaka i došao u Betsan.

42. A Trifon videći da je došao s velikom vojskom pobojao se podići ruke na njega;

43. Zato ga je primio s počastima i preporučio ga svima svojim prijateljima; dao mu darove i zapovjedio svojim prijateljima i svojim četama, da ga slušaju kao njega samoga.

44. Jonatanu pak poručio je: "Zašto si zamarao sav taj narod, kad nema rata među nama?

45. Sada dakle pošalji ih svojim kućama, a sebi izaberi nekoliko ljudi, da budu s tobom, pa hajde sa mnom u Ptolemaidu, da ti je predam s ostalim tvrđavama i s ostacima četa i sa svim službenicima. Tada ću se povratiti i otići, jer sam radi toga i došao".

46. I povjerovavši mu učinio je kako je on rekao, te je otpustio čete da otidu u Judejsku zemlju.

47. A uza se ostavio je tri tisuće ljudi: oko dvije tisuće ostavio ih je u Galileji, a tisuću ih je pošlo s njime.

48. Ali kad je Jonatan ušao u Ptolemaidu, Ptolemajci su zatvorili vrata i uhvatili ga, te mačem pobili sve koji su došli s njime.

49. Potom je Trifon poslao čete i konjicu u Galileju, u veliku ravnicu, da pobiju sve Jonatanove pristalice.

50. Ali kad su ovi doznali, da je Jonatan uhvaćen i da je poginuo zajedno sa svojima, ohrabrili su se međusobno i pošli u stisnutim redovima pripravni za boj.

51. A kad su progonitelji vidjeli, da im je život ugrožen, vratili su se.

52. Tako su svi ovi zdravo došli u Judejsku zemlju, žaleći za Jonatanom i za njegovom pratnjom, i puni straha. I sav je Izrael žalio s velikom tugom.

53. A svi narodi oko njih pokušavali su da ih istrijebe, jer su govorili:

54. "Nemaju vođe ni pomoćnika: zato udrimo sada na njih, da im zatremo spomen među ljudima!"

Tumačenje

12,39-41. Častohlepni Trifon, koji se izvana pretvarao, da je zaštitnik nedoraslog kralja Antioha VI. (11,39.54), imao je zapravo namjeru, da ubije Antioha i da se sam okruni za sirskoga kralja. Ali pri tom je naslućivao, da ga Jonatan ne bi kao uzurpatora priznao za kralja, jer je Jonatan pristajao uz Antioha VI. Zato je Trifon odlučio, kako bi Jonatana na lukav način uhvatio i uklonio. S tom nakanom zaputio se Trifon s vojskom u Betsan, koji se nalazi u Jezrahelskoj dolini. Ali tu je

izašao protiv njega Jonatan s izabranom vojskom od 4o.ooo ljudi, jer nije imao povjerenja u Trifona, bojeći se da ponovno ne podjarmi Judejce.

42-45. Trifon bojeći se, da ne bi mogao odoljeti tolikom broju Jonatanove vojske u ratnom sukobu, zasnovao je lukavu prevaru, kako da namami Jonatana na tobože prijateljske pregovore, a uistinu je smislio zamku, u koju će uhvatiti Jonatana da ga ubije, i tako d-a Judejce liši iskusnog vojskovođe i nakon toga Judejce bez teškoće pokori. Zato je Trifon Jonatana dočekao s počastima i darovima i ujedno naredio svojim ljudima, da se pokoravaju Jonatanu i njegovim naredbama, kao da im zapovijeda sam Trifon. Ujedno je licemjerno prekorio Jonatana, zašto toliko zamara svoje ljude, kad ne postoji nakana, da se vodi rat, te mu savjetuje, neka otpusti svoje ljude, da pođu svojim kućama, a uza se neka zadrži samo mali broj ljudi kao počasnu pratnju, te pođe s Trifonom u Ptolemaidu, gdje će tobože povesti mirovne pregovore, te mu lukavo obećava, da će mu predati Ptolemaidu, kašto mu je to obećao Demetrije I. (1o, 39), a tako i druge tvrđave s njihovim posadama i upravnim aparatom, a sam Trifon da će se sa svojom vojskom povući. Jedino to je bila, kaže Trifon, svrha njegova vojnog pohoda.

46-48. Jonatan je sudbonosno nasjeo prevari Trifona. Otpustivši vojsku da se raziđe zadržao je samo 3.ooo ljudi uza se, od kojih je 2.ooo uputio u Galileju, a 1.ooo ljudi zadržao je kao svoju pratnju za polazak u Ptolemaidu. Ali tu je odmah došlo na vidjelo Trifonovo vjerolomstvo. Čim je Jonatan sa svojim ljudima ušao u grad, građani Ptolemaide odmah su zatvorili gradska vrata i uhvatili Jonatana, a sve koji su bili s njime, dao je mačem pobiti, dok je Jonatana dao zatvoriti, da uzmogne s njime ucjenjivati Judejce.

49-54. Trifon se nije zadovoljio samo time,što je dao ubiti Jonatanovu pratnju, nego je naumio pobiti i ostatak Jonatanove vojske, onih 2.ooo, koja se zaputila do u Galileju u veliku ravnicu, a to je ravnica Ezdrelon, kroz koju protječe rijeka Kišon. Trifon je poslao za njima vojsku pješaka i konjanika, da ih pobiju. Ali kad su ovi razbrali, da je Jonatan uhvaćen a njegova pratnja poubijana, nisu se predali, nego ohrabrivši se zbili se u svoje bojne redove i odlučili se na borbu sa sirskom vojskom. Kad su to zamijetili sirci, odustali su od navale,a judejska se vojska mirno povratila u Jerusalem, gdje je s velikom žalošću i plačem žalila za svojim junačkim vođom Jonatanom. Glas o zarobljenju Jonatana i pogubljenju njegove pratnje brzo se rašitio među poganskim narodima unaokolo, koji su bili neprijateljski raspoloženi protiv Judejaca te su se zlorado veselili, kako će moći sada satrti Judejce, jer nemaju više vojskovođe. Koliko su bili puni mržnje protiv Judejaca, vidi se po tom, što su se prijetili, da će ih potpuno satrti da im nestane spomena među ljudima.

III. DIO

Gl.XIII.

SIMON NASTAVLJA BORBU ZA SLOBODU JUDEJACA (13,1-16,24)

1. SIMON IZABRAN ZA VOĐU JUDEJACA (13,1-11).

PRIJEVOD

13,1. Kad je Simon čuo, da je Trifon sabrao veliku vojsku, da navali na Judejsku zemlji i da je zatre,

2. I kad je vidio gdje narod strepi od straha i užasa, došao je u Jerusalem i skupio narod,

3. Utješio ga govoreći: "Vi znate, što sam ja i moja braća i moj otački dom učinili za zakon i za sv etinje, i poznati su vam ratovi i tjeskobe što smo ih pretrpjeli.

4. Radi toga izginula su sva moja braća radi Izraela, i ja sam ostao sam.

5. A sada daleko bilo od mene, da ja štedim svoj život bilo u kojem vremenu nevolje, jer nijesam bolji od svoje braće.

6. Nego hoću da osvetim svoj narod i naše svetinje, žene i djecu, jer su se skupili svi narodi da nas zatru iz mržnje".

7. A kad je narod čuo te riječi, ohrabrio se duh u njemu,

8. I odgovorili su mu jakim glasom: "Ti si naš vođa mjesto Jude i svoga brata Jonatana!

9. Bij naš boj, i štogod nam zapovjedaš, činit ćemo."

10. Tada je sabrao sve hrabre ratnike i hitno završio jerusalemske zidove i utvrdio ga unaokolo.

11. Potom je poslao Absalomova sina Jonatana i s njim dostatnu vojsku u Jafu (Jopu). On je izagnao njezine stanovnike i nastanio se ondje.

Tumačenje

13,1-3. Trifon se nije zadovoljio krvološtvom pobijene Jonatanove pratnje (12,48), nego je nastavio širenjem strave i pustošenja među Judejskim narodom, što ga je činila sirska vojska. Simon je bio obaviješten, da Trifon sprema veliku vojsku, da potpuno uništi Judeju, pa se zato uputio u Jerusalem, i sazvao na zbor narod, da ga smiri, utješi i ohrabri. U svom govoru pred narodnim zborom podsjetio je Simon svoj narod na junačke i teške borbe, što su ih izdržali nje-gova braća boreći se za narodne svetinje i slobodu, te su i živote svoje žrtvovali u toj borbi. Simon je bio uvjeren, da je i njegov brat Jonatan mrtav, no uistinu on je još bio živ,ali zatočen,jer je Trifon s njegovim životom namjeravao ucjenjivati Simona,a napokon je ipak dao Jonatana ubiti (13,23).

4-6. Simon nadalje u svom govoru ističe, kako je on još jedini od svoje braće ostao na životu, ali ni on ne žali žrtvovati svoj život za slobodu svog naroda i obranu Božjeg zakona, pa zato će nastaviti tu borbu, makar su se protiv Judejskog naroda urotili svi okolišni narodi.

7-11. Judejski narod je s oduševljenjem saslušao Simonov govor i jednodušno ga izabrao za vojskovođu mjesto Jude i Jonatana, obvezujući se svečano, da će ga u borbi protiv neprijatelja potpomagati. Ujedno je Simon bio izabran za velikog svećenika (14,35). Primivši Simon počasti kojima ga je narod odlikovao, odmah se dao na posao, i sabravši narod dao je najprije popraviti jerusalemske utvrde (isp.12,36). U provođenju svojih planova Simon je pokazao mnogo energije. Da očisti Jopu od neprijateljskih četa, poslao je onamo novu vojsku pod vodstvom Absalómova sina Jonatana, koji je izvršio svoj zadatak i zasjeo svojom posadom Jopu. Njegov otac Absalom spominje se prigodom bitke kod Hasora (11,7o). Time je bila ojačana posada,koju je već Simon bio ondje postavio (12,33). To je novo pojačanje bilo potrebno protiv Trifonovih osnova, da nanovo zaposjedne taj grad i učini ga uporištem sirske vojske (13,6.4.).

2. VJEROLOMNI TRIFON UBIJA JONATANA (13,12-24).

PRIJEVOD

13,12. Uto se Trifon podigao s velikom vojskom iz Ptolemaide, da navali na Judejsku zemlju, a s njime je bio Jonatan pod stražom (kao sužanj).
13. A Simon se utaborio kod Hadide prema ravnici.

14. A kad je Trifon doznao, da je Simon ustao mjesto svoga brata Jonatana i da kani zametnuti boj s njime, poslao mu je poslanike govoreći:

15. "Radi srebra, što ga je tvoj brat Jonatan dugovao kraljevskoj blagajni za službe što ih je obnašao držimo ga u sužanjstvu.

16. Zato pošalji sada stotinu srebrnih talenata i dva njegova sina kao taoce, da se pušten na slobodu ne bi odmetnuo od nas."

17. Premda je Simon razumio, da mu govore s prevarom,ipak je poslao srebro i dječake, da se ne bi ljuto omrazio narodu,

18. Da mu ne reknu: "Poginuo je, jer mu nijesam poslao novce i dječake."

19. Zato je poslao dječake i srebro, ali on je slagao i nije pustio Jonatana.

2o. Poslije toga pošao je Trifon da prodre u zemlju i uništi je; a pošli su zaobilaznim putem do Adore; ali ga je Simon pretjecao svojom vojskom, kudagod bi krenuo.

21. A oni koji su bili u tvrđavi, poslali su k Trifonu poslanike tražeći da brzo dođe k njima kroz pustinju i da im pošalje hrane.

22. I Trifon je sabrao svu svoju konjicu da ide, ali je one noći pao veliki snijeg, pa nije mogao doći zbog snijega. Zato se podigao i otišao u Galaad.

23. A kad se približio Baskami, ubio je Jonatana i ukopao ga ondje.

24. Potom se Trifon vratio i otišao u svoju zemlju.

Tumačenje

13,12-13. Vijesti, što ih je Simon primio o skupljanju velike vojske sa strane sirskog vojvode Trifona (13,1), potvrđene su činjenicom, da je Trifon u Ptolemaidi sabrao silnu vojsku, da s njom krene na Judeju, a kod sebe je držao kao sužnja Jonatana. Simon je odmah krenuo s vojskom protiv Trifona zaustavivši se kod Adide naprama ravnici Šefeli (12,38).

14-16. Kad je Trifon primijetio, da je Simonova vojska jaka i dobro opremljena, nije se ufao s njom zapodjeti boj, nego je poslao svoje izaslanike k Simonu s porukom, da njegov brat Jonatan duguje 1oo talenata srebra na račun duga kralju za obnašanje [illegible]asti velikog svećenika, pa zato da ga Trifon drži zasužnjena. Tih dakle 1oo talenata srebra sa dvojicom dječaka kao talaca neka Simon pošalje Trifonu, ako hoće da mu brata Jonatana pusti na slobodu. Trifon je tražio povrh novca još taoce zato, da obveže Jonatana na vjernost, da se ne odmetne k protivnicima Siraca. Trifonov zahtjev bio je lukavo zamišljena zamka, da se dočepa novaca, dok je već unaprijed imao namjeru, da prevari Simona, i nakon plaćene svote novaca i poslanih talaca ipak ubije Jonatana.

17-19. Simon se našao u velikoj neprilici. S jedne strane znao je, da se Trifonu ne može vjerovati, a s druge strane bojao se prigovora naroda, da nije htio pomoći svome bratu, da ispuni uvjete puštanja Jonatana na slobodu. Zato je poslao Trifonu zatraženih 1oo talenata srebra i dvojicu dječaka sinova Jonatanovih kao taoce, ali Trifon nije ispunio svojih obećanja da pusti Jonatana na slobodu.

2o-21. Potom se Trifon zaputio sa svojom vojskom da pustoši zemlju judejsku, i prispio je zaobilaznim putem do mjesta Adore, koje se nalazi 8 klm istočno od Hebrona, danas nazvao Dura, a bilo je već od Roboamovih vremena utvrđeno (II Dnv 11,9). Simon je stalno sa svojom vojskom progonio Trifona. Trifonova taktika bila je da s južne strane provali u Judeju i zauzme je, ali je Simon to sprečavao. Međutim su Trifonu stizale poruke iz tvrđave u Jerusalemu za pomoć hranom, jer je bila odijeljena od gradskih stanovnika, da nije mogla kupovati od njih hrane (12,36).

22-24. Trifon je htio poslati svoje konjaništvo u pomoć stanovnicima tvrđave u Jerusalemu, ali uto je zapao dubok snijeg, koji je onemogućio njihov polazak. To je bilo zimi g. 143-142. pr.Kr., kad se kod Židova slavio blagdan posvetila hrama, koji je u to doba padao na 22 prosinca. Trifon, ne ufajući se upuštati u sukob sa Simonovom vojskom, uzmicao je zaobilaznim putem s južne strane Mrtvoga mora pa preko Galaada prema sjeveru. Kad je uzmičući stigao u blizinu Baskama na sjevernoj strani Genezaretskog jezera, Trifon je tu, gnjevan zbog svojih neuspjeha, dao ubiti Jonatana i oba njegova sina kao taoce, a potom otišao u svoju zemlju Celesiriju. Iz svega se vidi, da ovaj Trifonov vojni pohod nije imao nikakovih strateških uspjeha.

3. PODIZANJE SPOMENIKA JONATANU U MODINU (13,25-3o)

PRIJEVOD

13,25. A Simon je poslao i uzeo kosti svoga brata Jonatana i ukopao ga u Modinu, gradu svojih otaca.

26. I žalio je za njim sav Izrael velikom žalošću plačući za njim mnogo dana.

27. A Simon je dao sagraditi nad grobom svoga oca i svoje braće na pogled visok spomenik od tesanoga kamenja odostrag i sprijeda.

28. I postavio je sedam piramida, jednu prema drugoj, ocu i majci i četvorici braće.

29. I uresio ih umjetničkim radovima, postavivši visoke stupove onaokolo i metnuvši na stupove bojne opreme na vječni spomen, a uz bojne opreme bile su uklesane lađe, da ih vide svi, koji plove morem.

3o. To je bio grobni spomenik, što ga je podigao u Modinu do današnjega dana.

Tumačenje

13,25-26. Iz grčkog teksta (13,23) razabire se, da je Trifon dao ukopati Jonatana (što Vg tekst ne spominje) kod Baskame. Simon je dao iskopati tijelo svoga brata Jonatana i prenijeti ga u Modin, da ga tu sahrani u gradu svojih otaca (2,1). Sahrana Jonatanova tijela bila je popraćena mnoštvom izraelskog naroda s velikim plačem i žalošću kroz dugo vremena. Ta je žalost bila svjedočanstvo, koliko je narod cijenio zasluge toga junaka za domovinu. Te se zasluge spominju na mjedenim spomen-pločama, što su kasnije bile postavljene na Jonatanov grob (14,26-3o).

27-3o. Simon je dao podići nad Jonatanovim grobom veličanstven spomenik od 7 piramida, ograđen sa umjetnički izrađenim stupovima. Piramide su označivale spomen na pojedine članove obitelji: oca, majke, četvorice braće, a jedna budući Simonov grob. Piramide su bile urešene znacima bojnih trofeja, kao ratnog oružja i ratnih lađa, tako da se taj spomenik mogao izdaleka vidjeti, jer je bio sagrađen na povišenom mjestu. Franjevac P. Emanuel Forner upozorio je svojedobno u mjestu El Medieh na ruševine historijskoga grada Modina, a arheolog Guérin otkrio je arheološkim iskapanjem tragove toga spomenika (Rev. Archéologique 1872,II,pag.267 i sl.; Description de la Palestine, Samarie, II, pag. 55-64; 4o4-426). Ovaj spomenik spominje još u IV.stolj. po Kr. povjesničar Eusebije u djelu Onomasticon, Modeeim.

4. SIMON I DEMETRIJE (13,31-4o)

PRIJEVOD

13,31. Trifon pak postupio je prema mladome kralju Antiohu s prevarom i pogubio ga,

32. I namjesto njega postao kraljem on i ovjenčao se kraljevskim vijencem Azije, i time uzrokovao veliko zlo u zemlji.

33. Međutim je Simon izgradio tvrđave po Judeji i obzidao ih visokim kulama i velikim zidovima, s vratima i prijevornicama, i opskrbio tvrđave hranom.

34. Potom je Simon izabrao ljude i poslao ih kralju Demetriju, da isposluju oprost zemlje (od poreza), jer je Trifon znao samo otimati.

35. A kralj Demetrije poslao mu je o toj stvari poruku i odgovorio mu ovim pismom:

36. "Kralj Demetrije pozdravlja vrhovnog svećenika i kraljevskog prijatelja Simona sa starješinama i Judejskim narodom.

37. Primili smo zlatan vijenac i paominu grančicu, koju ste nam poslali, pa smo pripravni, da sklopimo s vama potpuni mir, i da otpišemo svojim službenicima, da vas oproste od poreza.

38. Što smo pak s vama uglavili, neka ostane na snazi, i tvrđave što ste ih sagradili neka vam ostanu.

39. Jednako vam opraštamo prestupke iz neznanja i pogrješke do današnjega dana, te vijenac koji dugujete; i ako se što drugo ubiralo kao porez u Jerusalemu, neka se više ne ubire.

4o. I ako ima među vama prikladnih ljudi, da se upišu među one što su oko nas, neka se upišu, da između nas vlada mir".

Tumačenje

13.31-32. Trifonovo vjerolomstvo nije se zaustavilo kod ubojstva Jonatana, nego se očitovalo i ubojstvom mladoga kralja Antioha VI.Dioniza, komu je bilo tek 1o godina. Nakon toga uzurpirao je Trifon sebi kraljevsku vlast proglasivši se kraljem Azije. To je bilo 142/141.g.pr.Kr. ili 169.seleucidske ere, nakon što je 8 godina bio kraljem malodobni Antioh VI. Dioniz. Međutim je već od g.167. seleucid.ere ili 145.pr.Kr. zavladao Demetrije II. stolujući u Antiohiji, dok se Trifon kao uzurpator nije uspio ustoličiti u Antiohiji. Na svom novcu imao je natpis autokrator=samovladar. Vladao je 4 godine. Za vrijeme njegova vladanja vladalo je veliko zlo, jer je na sve strane ratovao protiv Demetrijevih pristalica.

33-35. Međutim je Simon iskoristio priliku, da po judejskoj zemlji izgrađuje tvrđave i unaprijedi trgovinu. Osim toga uvidio je, da će biti bolje za Judejce, ako se odmetne od Trifona i prokloni se Demetriju II, premda je taj u vrijeme Jonatanovo iznevjerio svoja obećanja (11,53), ali sada, jer se našao u nevolji, dobro mu je došao savez sa Simonom, radi obrane protiv Trifona. Simon dakle pošalje poslanstvo k Demetriju priznajući ga zakonitim sirskim kraljem, i zatraži od Demetrija da Judejsku zemlju oslobodi od poreza, jer ju je Trifon svojim grabežem i otimanjem potpuno iscrpio i osiromašio. Najočevidniji primjer za to je Trifonovo potraživanje 1oo talenata srebra za otkup Jonatana, što ih je zadržao, a ipak nije pustio na slobodu Jonatana. Demetrije II. uljudno je primio poslanstvo Simonovo i odgovorio Simonu pismom, u kom izjavljuje, da je voljan prihvatiti uvjete mira, predložene od Simona.

36-4o. U naslovu pisma Demetrije II, sirski kralj, naziva Simona velikim svećenikom i kraljevim prijateljem (1o,2o; 11, 26). Zatim izražava svoju dobrohotnost na poslanim darovima, a to su zlatan vijenac i zlatna paomina grančica. Zlatan vijenac znači priznanje kraljevskog dostojanstva, zlatna paoma pobjedu (II Mak 14,4). Dalje u pismu kralj Demetrije izjavljuje, da je pripravan sklopiti potpuni mir i naložiti svojim namjesnicima, da oslob-ode narod od podavanja poreza. Sve štogod je kralj odredio, treba da ostane trajno na snazi, i tvrđave, što su ih Judejci sagradili, neka ostanu u njihovim rukama. Oprašta im također dosadašnje prestupke iz neznanja i pogrješke, a to znači otpadanje od njegove stranke i pristajanje uz Antioha i Trifona; napokon im oprašta dužne godišnje doprinose poreza i krunskog zlata, koje se plaćalo za uzdržavanje kralja, a napose doprinose od Jerusalema, a to su bili doprinosi od žrtava. Što više, tko je od Judejaca voljan i podesan, da se upiše u kraljevsku gardu, bit će mu i to dopušteno. Izgleda, da je kralju Demetriju bilo naročito po volji, da njegova tjelesna garda bude sastavljena od pripadnika stranih narodnosti (11,38).

5. SIMON ZAUZIMA GAZARU I JERUSALEMSKU TVRĐAVU (13,41-54)

PRIJEVOD

13,41. Godine stosedamdesete skinut je poganski jaram s Izraela,

42. I izraelski je narod u svojim poveljama i ugovorima počeo pisati: "Prve godine vrhovnog svećenika, judejskog vojvode i kneza Simona".

43. U te dane utaborio se (Simon) kod Gazare opkolivši je s vojskom; dao je načiniti i bojne sprave i primakao ih gradu; udario je na jednu kulu i osvojio je.

44. A kad su vojnici s jedne bojne sprave provalili u grad, nastala je u gradu velika uzbuna.

45. Građani su se sa svojim ženama i djecom popeli na zid i razdrijevši svoje haljine vikali su iza glasa moleći Simona da im pruži desnicu.

46. I govorili su: "Ne postupaj s nama po našoj zloći, nego po svojem milosrđu!"

47. Tada se Simon pomirio s njima i prestao udarati na njih; ali ih je istjerao iz grada i očistivši kuće, u kojima su bili idoli, ušao je u njega uz pjesme i hvalospjeve (Bogu).

48. I kad je uklonio iz njega svaku nečistoću, naselio je u njega ljude koji vrše zakon. Potom ga je još utvrdio i sagradio u njemu sebi stan.

49. A onima, koji su bili u jerusalemskoj tvrđavi, nije se dopuštalo da izlaze u zemlju, bilo da što kupuju ili prodaju. Tako su ljuto izgladnjeli, da su mnogi od njih i izginuli od gladi.

50. Tada su zavapili k Simonu, da bi primili desnicu (sklopili mir), a on im je pružio, ali ih je istjerao odanle i očistio tvrđavu od poganština.

51. Potom je ušao u nju dvadeset i trećega dana drugoga mjeseca godine sto sedamdeset i prve sa zahvalnim pjesmama i paominim granjem, uz gusle, citare i harfe, sa psalmima i pjesmama, jer je bio istrijebljen velik neprijatelj iz Izraela.

52. I odredio je da se svake godine svetkuje taj dan s veseljem.

53. Potom je još utvrdio hramsku goru, što je kraj tvrđave, te se ondje sa svojima nastanio.

54. I vidjevši Simon, da je njegov sin Ivan odrastao do muževne dobi, postavio ga je vojvodom nad svim četama. I on se nastanio u Gazari.

Tumačenje

13,41-42. Povlasticama, što ih je Demetrije II. podijelio u pismu upravljenom Simonu, bio je s Judeje skinut težak jaram, iako nije još postala sasvim slobodna. To je bilo 17o.g. seleucidske ere, odnosno 142. pr.Kr. Judeja je postala autonomna pokrajina, priznajući tek vlast suvereniteta sirskoga kralja. Taj se događaj smatrao tako važnim, da su Izraelci od toga vremena uveli novu eru brojenja godina, koja se označivala na početku javnih dokumenata riječima: "Prve godine Simona velikog svećenika, vojskovođe i glavara Judeje". Ova se era upotrebljavala za seleucida (14,27).

43-45. Simon je htio osigurati slobodu Judeje zauzećem grada Gazare. U Vg je krivo Gaza, nego treba da bude Gazara. To je današnji Đezer, kojih 2o klm udaljen jugoistočno od Jafe. Tvrđava je stajala na jednom brežuljku, a bila je zgodna za obranu. Ona se nalazila u neprijateljskim rukama. Simon je opkolio tu tvrđavu bojnim spravama, tj. pomičnim tornje-vima visokima 45 m, a širokim 2,5 m, sa devet spratova, a pomicala se na 4 točka s promjerom od 4 m. U spratovima nalazile su se sprave za bacanje kamenja i bušenje zidova. Pomoću tih bojnih sprava Simonova vojska probušila je jedan toranj gradskog zida i ušla u grad, gdje je nastala velika strava među stanovništvom. Muško i žensko kao i djeca popeli su se na gradski zid, od žalosti razdrli svoje haljine i vapili ka Simonu, da ih poštedi i smiluje im se, priznajući sve zlo, što su ga činili Izraelcima.

46-48. Priznavali su svoje zločine, što su ih činili Izraelcima, i molili Simona, neka im ne vraća zlo za zlo, nego neka im se smiluje. Simon je pristao na pomirenje, ali pod uvjetom da se isele iz grada, jer je smatrao, da ne može biti trajnog mira i sigurnosti u gradu, dok u njemu borave tuđinci zajedno s Izraelcima. Simon je nakon osvojenja grada dao očistiti grad od idololatrijskih nečistoća i ušao u grad uz hvalospjeve i blagoslivajući Boga.

49-52. Još je postojao kamen smutnje u Jerusalemu, a to je bila jerusalemska tvrđava s neprijateljskom posadom. Otkako je Jonatan dao podići visoki zid između grada Jerusalema i tvrđe u kojoj je bila neprijateljska posada (12,36), te zabranio svaki trgovački saobraćaj između posade u tvrđavi i građana, osobito kupovanje hrane, posada u toj tvrđavi našla se u velikoj nevolji radi opskrbe hranom. Posada se uzalud obraća k Trifonu da im priskrbi hrane (13,21-22) i napokon joj je položaj postao neodrživ. To ih je prisililo, da zatraže od Simona mir. Simon je prihvatio njihovu ponudu pod uvjetom da isele iz tvrđave. Potom je očistio tvrđavu od idololatrijskih ostataka i nečistoće, te je svečano ušao u tvrđavu 23. dana 2. mjeseca (Ijara = 8.svibnja) g.171. sel. ere, ili 141.pr.Kr. s palmama i uz pratnju glazbala i pjevanje himna i hvalospjeva, zahvaljujući Bogu, što je ipak jednom sasvim uklonjen neprijatelj koji je zadavao mnogo jada Izraelcima. Simon je odredio, da se spomen toga dana slavi svake godine s velikom radošću.

53-54. Napokon je Simon podigao utvrde i oko hramskog brda nasuprot tvrđavi, tj. na jugozapadnoj strani hramskog brda. Ujedno se Simon odsele nastanio u samoj tvrđavi. Budući da je u to vrijeme Simonov sin Ivan postao punoljetan i razvio se do snažna junaka, imenovao ga je Simon zapovjednikom posade u tvrđavi Gazari, gdje se on odsele nastanio i kasnije bio nazvan Ivan Hirkan, te je postigao i čast velikog svećenika (I.Mak 16, 23-24).

Gl. XIV.

1. BLAGOSTANJE ZA VRIJEME SIMONA (14,1-15)

PRIJEVOD

14,1. A godine sto sedamdeset i druge skupio je kralj Demetrije svoje čete i pošao u Mediju, da dobije pomoć kako bi ratovao protiv Trifona.

2. Kad je pak Perzijski i Medijski kralj Arsakes čuo, da je Demetrije došao u njegovu zemlju, poslao je jednoga od svojih vojvoda, da ga uhvati živa.

3. I ovaj otišavši por-azio je Demetrijevu vojsku i uhvativši ga doveo k Arsakesu, koji ga je stavio pod stražu.

4. A Judejska je zemlja bila mirna svega Simonova vijeka, jer se brinuo za dobro svoga naroda; njegova vlada i njegova slava bila im je draga kroz cijelo vrijeme.

5. Sa svom svojom slavom zauzeo je Jopu kao luku i tako otvorio pristup k morskim otocima.

6. On je proširio međe svome narodu i zavladao zemljom;

7. I skupio je mnogo roblja i zavladao Gezerom i Betsurom i tvrđavom, i uklonio poganštinu iz nje, i nije bilo nikoga, tko bi mu se mogao oduprijeti.

8. Svatko je u miru obrađivao svoju zemlju, i zemlja je davala svoje rodove, i poljsko drveće svoje plodove.

9. Starci su sjedjeli po trgovima svi vijećajući o zajedničkom dobru, a mladići su se odijevali slavom ratnih haljina (divnim vojničkim haljinama).

10. Gradove je opskrbljivao hranom i opremao ih bojnim spravama, te mu se slavno ime pročulo do kraja zemlje.

11. Osigurao je mir u zemlji i Izrael se uzradovao velikom radošću.

12. Svatko je s-jedio pod svojom lozom i pod svojom smokvom, i nije bilo nikoga da ih plaši.

13. Nije bilo nikoga tko bi protiv njih ratovao, jer su im kraljevi bili satrti.

14. A on je pridizao poništene u svom narodu, tražio je zakonitost, a zatirao sve bezakonike i zlikovce.

15. Pobrinuo se za sjaj svetišta i umnožio sveto posuđe.

Tumačenje

14,1-3. Demetrijev neuspjeh u vojni i gubitak slobode. Demetrije II, s nadimkom Nikator, jer je pobijedio Aleksandra, koji je bio nezakonitog podrijetla, g. 172. sel. ere (141-14o pr.Kr.), skupio je vojsku i zaputio se s njom u Mediju nadajući se da će tamo prikupiti vojne snage protiv uzurpatora Trifona, jer su Medijci bili nezadovoljni s vladom nasilnoga Arsacesa VI, poznata inače pod imenom Mitridata. Organizator medijske države bio je Arsaces I. g. 25o. pr.Kr., a po njemu su njegovi potomci nosili to prezime. Nakon nekoliko manjih pobjeda Demetrije II nasjeo je manevrima Arsacesove vojske te je bio živ uhvaćen i dopremljen pred Arsacesa, koji ga je kod sebe zatočio i oženio ga svojom sestrom Rodogunom, dok se Demetrijeva vojska razišla. Tako je Demetrije II, koji se u diplomaciji služio vjerolomstvom, i sam postao žrtvom diplomatskih trikova.

4-7. Blagostanje u Izraelu za vrijeme Simonova vladanja (14,4-15). - Kad je Demetrije bio zarobljen, Izraelski je narod otpočinuo od mnogih ratova. Sada se Simon sav predao brizi oko blagostanja svog naroda, a time je postao veoma obljubljen među narodom i sav se narod ponosio njegovom slavom i junaštvom. Da osigura pomorsku trgovinu svome narodu, zauzeo je grad Jopu, i time otvorio pomorske veze s bližim otocima, Ciprom i grčkim otocima u Sredozemnom moru. Ujedno je proširio granice zemlje, skupio mnogo plijena, podvrgao svojoj vlasti Gazaru i Betsuru, i sve očistio od tragova idololatrije, i oslobodio mnoge zarobljenike.

8-15. U ovom odlomku ocrtava hvalospjevom vrijeme Simonova vladanja, slično kao u hvalospjevu Judi Makabejcu (3,3-9), u pjesničkom obliku distiha. Nadahnuti pisac poslužio se pjesmama, što ih je narod Izraelski ispjevao povodom ugodnih uspomena na blagostanje zemlje za vrijeme vladanja Simonova, te nam u sedam distiha i četiri tristiha ocrtava to blagostanje.

1/ Procvat agrikulture. Za vrijeme trajnih ratova bila je zemlja zapuštena i neobrađena. Kad su pak nastala mirna vremena za Simonova vladanja, procvala je agrikultura i gajenje voća. Time je uvelike unaprijeđeno materijalno blagostanje naroda (8).

2/ Zadovoljstvo naroda (9). Narodni starješine sastajali su se na gradskim trgovima i raspravljali o unapređivanju boljitka zemlje, a mladići su ponosno nastupali u svojim vojnim odorama, u kojima su se svojim junaštvom prodičili. Razumije se, da se Simon kao vrhovni vojni zapovjednik brinuo, da ima prema potrebi opremljenu i dobro izvježbanu vojsku.

3/ Briga za prehranu stanovništva u gradovima (1o). U kritično vrijeme rata gradsko je stanovništvo često bilo izvrgnuto

gladi radi poteškoća dobavljanja hrane. Simon se brinuo, da ta opskrba bude uredna.

4/ Vladalo je opće zadovoljstvo mira (11-12). U čitavoj zemlji narod je živio u zadovoljstvu i blagostanju, jer je vladao mir i narod je davao oduška svom zadovoljstvu u općoj radosti, tako da je poslao poslovično izražavanje sreće i zadovoljstva: "Svatko je sjedio pod svojom lozom i pod svojom smokvom, a nije se trebao bojati, da ga ugrožava u miru ratni neprijatelj".

5/ Obnemogao je neprijatelj(13). To je pjesnički rečeno u hiperboličkom smislu, jer iako je tu i tamo bio kakav manji sukob, uglavnom je ipak u zemlji vladao mir.

6/ Pomaganje sirotinje i obnova vjerskog života (14). Za mirnog vladanja Simonova vodila se briga oko sirotinje; da joj se pomogne. To je bila socijalna blagodat za čitavu zemlju. Uz to se nastojalo oko iskorjenjivanja svega što je zlo i opako,i revnovanja za vršenje Božjeg zakona. Tu se razumijeva borba protiv otpadnika od Božjeg zakona, koji su bili najveće zlo i sramota za Izraelski narod u tim vremenima borbe protiv invazije duha poganskog helenizma (13,47-5o).

7/ Briga za hramsko posuđe (15). Za vrijeme sirskih ratova jerusalemski hram pretrpio je u više navrata, naročito za Antioha IV Epifana, pljačku i oskvrnjivanje žrtvenika(g.168/167) (I Mak.gl.1-6; II Mak gl.3-9) i svetog posuđa. Simon se pobrinuo, da uspostavi stanje žrtvenika i da nabavi potrebno sveto posuđe, da se bogoštovlje uzmogne dolično odvijati.

2. OBNOVA SAVEZA SA SPARTOM I RIMLJANIMA (14,16-24)

PRIJEVOD

14,16. A kad se u Rimu i do Sparte čulo, da je umro Jonatan, vrlo su se ožalostili.

17. Ali kad su čuli, da je njegov brat Simon postao vrhovni svećenik mjesto njega i da je zavladao zemljom i gradovima u njoj,

18. Pisali su mu na mjedenim pločicama, da obnavljaju s njime prijateljstvo i savezništvo, koje su uglavili s Judom i njegovim bratom Jonatanom.

19. To se pročitalo pred skupštinom u Jerusalemu.

2o. A ovo je prepis pisama, što su ih poslali Spartanci: "Spartanski knezovi i grad pozdravljaju velikog svećenika Simona te starješine i svećenike i sav ostali Judejski narod,braću.

21. Poslanici, koji su poslani k našem narodu, kazivali su nam o vašoj slavi i časti, i obradovali smo se njihovu dolasku.

22. Mi smo njihov izvještaj zapisali u narodnom vijeću ovako: "Judejski poslanici: Antiohov sin Numinije i Jasonov sin Antipater došli su k nama, da obnove s nama prijateljstvo.

23. I narod je odlučio, da ljude primi s počastima i da se prepis njihovih riječi stavi u narodne spise, da spartanski narod ima to za uspomenu; a prepis toga načinili su za vrhovnog svećenika Simona".

24. Poslije toga je Simon poslao Numinija u Rim s velikim zlatnim štitom, teškim tisuću mina, da utvrdi prijateljstvo s njima.

Tumačenje

14,16-17. Zanimljivo je, da su također Rimljani i Spartanci dočuli Jonatanovu smrt i ožalostili se radi toga, a kad su čuli, da je njegov brat Simon postao veliki svećenik i judejski državni poglavar, odlučili su da i s njime obnove prijateljske veze, koje su imali s Jonatanom.

18-19. Najprije se govori o Spartancima, da su na vijesti poslanstva poslali pismeni odgovor na mjedenim pločicama o obnovi prijateljskih odnosa s Judejskim narodom, uglavljenih za vrijeme Jude Makabejca i Jonatana. O odgovoru Rimljana na Judejsko poslanstvo izvješćuje se u gl. 15,16-24. Taj pismeni odgovor bio je pročitan pred svečanim zborom naroda u Jerusalemu. Sadržaj spartanskog pismenog odgovora razabire se iz predaka 2o-23.

2o-23. U samom naslovu spartanskog pisma ističe se, da ga šalju spartanski vođe Simonu velikom svećeniku, svećenicima i ostalom narodu Judejskom kao braći s pozdravom. U Sparti u to vrijeme nije bilo kralja, nego je vladalo vijeće narodnih starješina, koji su se zvali efori ili arhonti. Ta je promjena nastala poslije smrti kralja Pelopsa, sina Likurgova, koji je vladao od 211-192.pr.Kr., jer je njegov nasljednik Nabis radi tiranije bio ubijen. Spartansko vijeće javlja, da je primilo poslanike judejskog naroda koji su ih obavijestili o slavi judejskog naroda. O njihovu posjetu načinjen je zapisnik, da je po Numeniju Antiohu i Jasonovu sinu Antipatru obnovljeno staro prijateljstvo s Judejcima, tj. ono, što ga je sklopio preko svojih poslanika Jonatan (12.16). Taj je zapisnik pohranjen u njihovim službenim spisima na trajni spomen. O tom Spartanci preko poslanika pismeno izvješćuju Judejce, napose njihovog velikog svećenika Simona.

24. Poslije poslanstva Spartancima Simon je poslao Numenija također u Rim kao poslanika, da i tamo obnovi prijateljstvo. On je ponio sa sobom kao dar zlatan štit težak looo mina, tj. u vrijednosti od looo zlatnih mina (= 642 kg.zlata). To je bio vrlo dragocjen dar, a oblik štita simbolizirao je savezničku zaštitu (15,19).

3. RIMSKI DOKUMENAT O SLAVI MAKABEJACA (14,25-49)

PRIJEVOD

14,25. A kad je narod (rimski) čuo te stvari, rekao je: "Kako da zahvalimo Simonu i njegovim sinovima?

26. Jer su on i njegova braća i njegov otački dom u bojevima junački odbili Izraelove neprijatelje i utvrdili mu slobodu". I to su zapisali na mjedene pločice i postavili na stup na Sionskoj gori.

27. A ovo je prepis te isprave: "Osamnaestoga dana mjeseca Elula godine stosedamdeset i druge, a to je treća godina vrhovnoga svećenika Simona, kneza Božjega naroda,

28. Veliki zbor svećenika, naroda, narodnih knezova i zemaljskih starješina objavio nam je slijedeće:

29. Česti su ratovi pritješnjavali zemlju, ali je Matatijin sin Simon između Joaribovih sinova sa svojom braćom izlagao sebe opasnosti, te su se opirali protivnicima svoga naroda, da se održi njihova svetinja i zakon. Tako su velikom slavom proslavili svoj narod.

30. I kad je Jonatan skupio svoj narod i postao vrhovnim svećenikom te se pribrao k svome narodu,

31. Naumili su njihovi neprijatelji da navale na njihovu zemlju i da im opustoše zemlju te dignu ruke na njihove svetinje,

32. Tada je ustao Simon i stao vojevati za svoj narod, potrošivši mnogo svoga blaga i opremivši oružjem čete svoga naroda i davši im plaću.

33. Dalje utvrdio je judejske gradove i Betsuru na judejskoj međi, gdje je prije bila neprijateljska oružnica, i smjestio je ondje judejsku stražu.

34. Utvrdio je i Jopu na moru i Gazaru u Azotskom kraju, gdje su prije stanovali neprijatelji, a on je naselio ondje Judejce, ostavivši im sve što je moglo biti prikladno za njihovo blagostanje.

35. I kad je narod upoznao Simonovo djelovanje i čast koju je odlučio učiniti svome narodu, jer je sve to izvršio i sačuvao pravdu i vjernost svome narodu te na svaki način nastojao da uzvisi svoj narod, postavio ga je svojim vođom i vrhovnim svećenikom.

36. U njegovo je vrijeme uspjelo njegovim mišicama, da se iskorijene pogani iz njihove zemlje i iz Davidove tvrđave u Jerusalemu, gdje su se utvrdili te izlazeći iz nje poganili oko svetinje i teško sramotili čistoću.

37. I naselio je ondje Judejce i utvrdio je, da čuva zemlju i grad; i podigao je jerusalemske zidove.

38. Jednako ga je postavio kralj Demetrije vrhovnim svećenikom

39. I imenovao ga svojim prijateljem i proslavio ga velikom čašću.

40. Jer je čuo, kako i Rimljani nazivlju Judejce svojim prijateljima, saveznicima i braćom, i kako su Simonovim poslanicima izašli ususret s počastima;

41. I kako su Judejci i svećenici zaključili, da im Simon bude vođa i vrhovni svećenik do vijeka, dok ne ustane istiniti prorok.

42. On neka bude njihov vojskovođa, i neka se brine za svetište, neka postavlja one koji se uz njega brinu za upravu zemlje, za oružje i tvrđave.

43. On neka se brine za svete stvari; njega neka svi slušaju, sve isprave u zemlji neka se pišu u njegovo ime i neka se oblači u grimiz i nosi zlatan nakit.

44. Neka se nitko ne usudi, bilo od naroda, bilo od svećenika, da štogod osuječuje ili se usprotivi onome, što je on zapovjedio, ili da mimo njega saziva skupštine u zemlji, ili da se oblači u grimiz, ili da se zakopčava zlatnom kopčom.

45. A tkogod se ogriješi o to, ili osujeti štogod od toga, bit će krivac.

46. I sav je narod odobrio da se Simona ovlasti, da tako čini.

47. A i Simon je prihvatio i privolio, da bude vrhovni svećenik i vojskovođa i narodni knez nad Judejcima i svećenicima, da bude na čelu svima.

48. Ujedno su odredili, da se ta isprava napiše na mjedene ploče, i da se one izlože u predvorju svetinje na vidljivom mjestu.

49. A prijepisi toga da se pohrane u riznici, da ih imadu Simon i njegovi sinovi.

Tumačenje

14,25-26. U ovom retku netočno je u Vulgati, da je rečene vijesti čuo rimski narod, o kom je govor u pređašnjem (24) retku, nego je smisao taj, kad je judejski narod čuo o svim događajima, što su se zbili za vrijeme Simonova vladanja, s uzbuđenjem se pitao: "Kako da se zahvalimo Simonu i njegovim sinovima?" Potom se izbrajaju njegove zasluge junačkih bojeva, kao i njegove braće i očinskog doma njegova, u kojima su suzbijali neprijatelje Izraelskog naroda i osigurali mu slobodu. Sve se to zapisalona mjedene spomenploče, koje su pričvrstili na jedan stup na Sionskoj gori. To je pobudan primjer zahvalnosti Judejskog naroda njihovim borcima za narodnu slobodu.

27-28. Dalje se navodi tekst tih ploča. Najprije je zabilježen datum toga spomenika, a to je 18. dan šestoga mjeseca Elula g.172. sel. ere, a to je oko 3. rujna 140.g.pr.Kr., a treće godine Simonova vladanja. Zagonetno je čitanje "in Asaramel",

grčki "en Saramel". Budući da I.knjiga Makabejska napisana izvorno hebrejskim jezikom, vidi se da prevodilac uslijed pomanjkanja oznake vokalizacije nije bio na čistu, ostavio je taj izraz nepreveden, pa izgleda,kao da je to ime jednog mjesta. Međutim ako se riječ analizira u logičkoj vezi s apozicijom Simona velikog svećenika, koji je ujedno bio knez Božjeg naroda, hebrejski "sar - am - El" שַׂר עַם אֵל onda nema egzegetske poteškoće. Taj je pridjevak zadržan u grčkom jeziku kao prezime Simona Makabejca (שַׂר-עַם-אֵל). Druga tumačenja nisu ni etimološki ni logički prihvatljiva. - Slavu Simona upoznao je narod prigodom narodnih skupština, gdje se govorilo o junačkim djelima Simonovim.

29-3o. Iz ovih se redaka vidi, kako je porodica Makabejaca uživala veliko povjerenje Judejskog naroda, počevši od Matatije, koji je započeo narodnu borbu za oslobođenje od tuđinskog tlačenja, a tu su borbu nastavili njegovi sinovi, stavljajući na kocku svoje živote za obranu svojih svetinja i svoje domovine. U toj se borbi istaknuo osobito Jonatan sve do svoje smrti, koja ga je zadesila, kad je nasjeo lukavosti Trifonoj i bio od njega ubijen (12,48; 13,23). Porodica Matatijina potjecala je iz Joaribova koljena, a to je bila prva od 24 skupine svećenika, koji su bili raspoređeni za službu u hramu za vrijeme kralja Davida (I Dnev 24,7; I Mkb 2,1). "Pribrojen je svome narodu" znači da je Jonatan preminuo kao pravednik pred Bogom.

31-34. Poslije Jonatanove smrti neprijatelj je napeo sve snage, kako bi podjarmio Judejce, ali je naišao na junački otpor Simona Makabejca. On je i od vlastitog imetka sve žrtvovao, da organizira i opremi što bolje svoju vojsku za obranu od neprijatelja, utvrdio je Davidovu tvrđavu u Jerusalemu izagnavši iz nje neprijateljsku posadu, pobrinuo se,da vojnici dobivaju plaću, utvrdio je Betsuru izagnavši također iz nje neprijateljsku posadu i namjestivši u nju domaću judejsku vojsku. Osim toga osvojio je primorski grad Jopu i grad Gazaru, utvrdivši oba grada (12,33; 13,43).

35-36. Sav Judejski narod počevši od starješina i knezova pa do priprostog puka priznavao je Simonu njegove velike zasluge za dobro domovine i u znak toga priznanja izabrao ga velikim svećenikom i vojskovođom, jer je na sve moguće načine proslavio svoj narod. Naročito mu je narod zahvalan, što je odstranio iz jerusalemske tvrđave Akre tuđinsku vojnu posadu, koja je zadavala mnogo jada Judejcima oskvrnjujući sveto mjesto svojim drskim i okrutnim ispadima (1,36-37.57; 6,18; 11,41; 13,5o). Povisio je jerusalemske zidove (12,36), da spriječi pristup pogana u svetište.

37-4o. K tomu svemu pripisuje mu se zasluga, da je u jerusalemsku tvrđavu smjestio judejsku posadu za obranu grada. Sam sirski kralj Demetrije II. dao je vanjsko priznanje Simonu priznavši ga i potvrdivši ga za velikog svećenika i vrhovnog vojvodu judejskog naroda i priznavši ga svojim prijateljem,pogotovo kad je čuo, da su ga i Rimljani počastili proglasivši njega i njegov narod svojim prijateljima, kao što su to učinili već

prije za vremena Jonatana (12,1-18) i Jude Makabejca (8,17-32).

41-45. Uslijed tolikih zasluga za dobro naroda razumljivo je,da je sav narod imao u Simona neograničeno povjerenje,te ga izabrao doživotnim vrhovnim svećenikom i vojskovođom. Riječi "dok ne ustane istiniti prorok" znače trajanje toga povjerenja do vremena dolaska Spasitelja,koji je bio očekivan iz pokoljenja Davidova. Simon je bio nosilac trostruke vlasti: bio je vrhovni upravni predstavnik, vrhovni vojskovođa i vrhovni svećenik., Kao upravnik imao se brinuti za opće dobro naroda; kao vojskovođa brinuo se za obranu naroda od neprijatelja, a kao vrhovni svećenik brinuo se za vršenje bogoštovlja i potrebe svetišta u Jerusalemu. Kao vrhovnom upravniku pripadala mu je vlast postavljati upravno osoblje u pojedinim pokrajinskim mjestima. Kao vrhovni vojni zapovjednik brinuo se za dobru vojsku i njezino naoružanje, a kao vrhovni svećenik za nabavu stvari potrebnih za bogoslužje. Želja naroda bila je jednodušna, da ga svi imadu slušati, a tko bi se opirao njegovim naredbama, podlijegao je kazni. Kao vrhovni predstavnik trostruke vlasti Simon je imao pravo, da i vanjskim načinom odijevanja dolično reprezentira svoju čast, naime da nosi grimiznu odjeću i kopča je zlatnom kopčom.

46-47. Sva je ova vlast bila Simonu priznata od naroda,a Simon je prihvatio po volji naroda tu vlast, svjestan sebi odgovornosti za njezino vršenje.

48-49. Po zahtjevu naroda predaja svekolike vlasti od strane naroda Simonu registrirana je pismenim dokumentima, koji su bili pohranjeni u državnu riznicu u Jerusalemu. Na temelju tih dokumenata napisao je nadahnuti pisac ovu Makabejsku knjigu.

Gl. XV.

1. VRIJEME VLADE ANTIOHA VII. U SIRIJI (15,1-14)

PRIJEVOD

15,1. U to je Antioh, sin kralja Demetrija, poslao pisma s morskih otoka svećeniku i narodnom judejskom knezu Simonu i svemu narodu.

2. A imala su slijedeći sadržaj: "Kralj Antioh pozdravlja velikog svećenika i narodnog kneza Simona i Judejski narod.

3. Budući da su se neki pokvarenjaci dočepali kraljevstva naših otaca, odlučio sam da ga opet osvojim i uspostavim, kako je bilo prije. Zato sam najmio za plaću silne čete i opremio ratno brodovlje.

4. I odlučio sam, da se iskrcam na kopno i protjeram one, koji su uništili našu zemlju i opustošili mnoge gradove u kraljevstvu.

5. Zato ti sada potvrđujem sva otpuštenja, koja su ti otpustili kraljevi prije mene, kao i sve ostale prinose, koje su ti oprostili.

6. I dopuštam ti, da kuješ svoje novce za svoju zemlju.

7. Nadalje, da Jerusalem sa svojim svetinjama ostane slobodan. Neka ti ostane sve oružje, koje si spremio, i sve tvrđave, koje si izgradio i koje držiš.

8. Napokon neka ti se oprosti sav kraljevski dug, i dug, koji bi ubuduće dugovao kralju otsele pa dovijeka.

9. A kada obnovimo svoje kraljevstvo, proslavit ćemo tebe i tvoj narod i svetište velikom slavom, da bude poznata vaša slava po svoj zemlji".

10. Godine sto sedamdeset i četvrte došao je kralj Antioh u zemlju svojih otaca, i okupile su se oko njega sve čete, te ih je malo ostalo s Trifonom.

11. I kralj je Antioh udario za njim u potjeru, a on je pobjegao i došao u Doru na moru:

12. Jer je vidio, da se sleglo zlo oko njega i da su ga čete ostavile.

13. A Antioh se utaborio kod Dore sa sto i dvadeset tisuća pješaka i osam tisuća konjanika.

14. A kad je opkolio grad i priključilo mu se brodovlje s morske strane počeo je udarati na grad s kopna i s mora, ne dopuštajući nikome da izlazi ni da ulazi.

Tumačenje

15,1. Dok je Demetrije II. bio u sužanjstvu u zemlji Parćana (14,3), pokušavao je suparnik Trifon da ratuje protiv satrapa i vojvoda iz kraljevske porodice. U Mesopotamiji vladao je Dionizije Medus, u Celesiriji Sarpedon i Palamedes, u primorskoj Seleuciji Eshion, koji je kod sebe držao Kleopatru, ženu Demetrijevu, koga je Arsaces živa zarobio. Demetrijev mlađi brat, Antioh VII. Sidetes, odgojen u gradu Sidi u Pamfiliji, nazvan također Soter, odlučio je osloboditi se zatočenja na otoku Rodosu i zaposjesti kraljevski prijestol namjesto svoga brata Demetrija II. Međutim, kako izvješćuje Josip Flavije (Ant. 13,7.1), on je dugo lutao tražeći da ga koji grad primi, ali nigdje se nisu ufali da ga prime od straha pred nasilnim Trifonom, koji je nastojao dočepati se kraljevskog prijestolja. Antioh VII. Primio je također poruku od Kleopatre, žene Demetrija II, kao i nekoji njezini pristaše, neka bi što prije došao u Seleuciju, da preuzme kraljevstvo. U takvim prilikama odlučio je Antioh VII. da potraži saveznika, koji bi mu mogao pomoći da zasjedne na kraljevski prijestol, pa se u tu svrhu obratio pismom na Simona kao Judejskog kneza i vrhovnog svećenika Judejskog naroda, da mu bude saveznikom.

2-4. Nakon pozdrava Antioh VII. iznosi razloge, radi kojih upravlja svoje pismo Simonu i Judejskom narodu. Najprije ističe, kako su se ljudi pokvarenjaci (andres loimoi) = koji šire kugu, dočepali kraljevstva. Pod tima razumijeva židovske odmetnike (lo,51), koji su htjeli Seleuciju predat Trifonu. Zato je odlučio opet zaposjesti kraljevstvo. U tu svrhu sabrao je izabranu vojsku i ratno brodovlje, da njome prodre u zemlju i kazni sve one, koji su uzrokovali nerede u zemlji i opljačkali mnoge gradove.

5-lo. Da predobije za sebe Simona, obećaje mu mnoge povlastice. Najprije oprašta ga od svih poreskih podavanja i doprinosa za kralja. Tu su bili uključeni i doprinosi od jerusalemskog svetišta. Osim toga daje mu novu povlasticu kovati vlastiti novac za svoju zemlju. To je značilo gotovo potpunu neovisnost ili suverenitet Judejske zemlje. Priznaje mu pravo potpune neovisnosti Jerusalema, vlast nad tvrđavom, slobodu naoružavanja, te ga oslobađa od dužnosti plaćanja poreza i podavanja za uzdržavanje kralja, i to ne samo za prošlost i sadašnjost, nego i za sva buduća vremena. Napokon obećava Antioh, kad stupi na prijestolje, da će proslaviti Judejski narod i grad Jerusalem s njegovim hramom tako, da se njegova slava očituje po svem svijetu. Svim tim obećanjima htio je Antioh VII. predobiti Judejce za sebe nadajući se od njih koristi. Na riječima bio je vrlo širokogrudan, dok je trebao njihovu pomoć, ali kasnije po običaju svojih predšasnika iznevjerio se svojim obećanjima,čim mu nije više bila potrebna pomoć Judejaca.

lo-14. G.174. sel.ere prispio je Antioh VII. u Seleuciju, kamo je bio pozvan i od kraljice Kleopatre, žene Demetrijeve (139/138.pr.Kr.). Tu mu se pridružio pretežni dio Trifonove vojske, koja je bila nezadovoljna s njegovim tiranskim postupkom. Antioh je pobijedio Trifonovu vojsku i progonio Trifona sve do primorskoga grada Dore, koji se nalazio između Cezareje i Karmelskog gorja, danas Tantura. Antioh je usput prikupio oko 12o.ooo vojske i 8.ooo konjanika. Trifon je na svakom koraku gubio na broju svojih pristaša, te se spasio bijegom podmićujući vojnike koji su ga slijedili. Utekavši iz Dore Trifon je pobjegao najprije u Ptolemaidu, a odanle u Ortosiadu (15,37), te je napokon u Apameji Sirskoj opsjednut od Antioha VII. podlegao i poginuo.

2. ODGOVOR RIMLJANA NA SIMONOVO POSLANSTVO (15,15-24).

PRIJEVOD

15,15. U to je došao Numenije sa svojom pratnjom iz Rima s pismima za kraljeve i zemlje, u kojima je bilo napisano ovo:

16. "Rimski konzul Lucije pozdravlja kralja Ptolemeja.

17. Naši prijatelji i saveznici, judejski poslanici,došli su k nama, da obnove staro prijateljstvo i savezništvo, poslani od vrhovnog svećenika Simona i Judejskog naroda.

18. I donijeli su zlatan štit od tisuću mina.

19. Odlučili smo dakle pisati kraljevima i zemljama,da im ne čine ništa zla, niti da udaraju na njih i na njihove gradove, niti na njihove zemlje,i da ne pomažu njihovim neprijateljima.

2o. Ujedno smo odlučili primiti od njih štit.

21. Ako su dakle kakvi opaki ljudi utekli iz njihove zemlje k vama, predajte ih vrhovnom svećeniku Simonu, da ih kazni po njihovim zakonima!"

22. Isto je pisao kralju Demetriju, Atalu, Ariaratu i Arsaku,

23. I svima zemljama i Sampsamu (Vg Lampsaku), i Spartancima, i u Del i u Mind, u Sikion, Kariju, Samos, Pamfiliju, Likiju, Halikarnas, Rodos, Faselidu, Kos, Sid, Arad, Gortinu, Knid, Cipar i Cirenu.

24. A prepis svega toga poslali su velikom svećeniku Simonu (Vg ! i Judejskom narodu).

Tumačenje

15,15-16. O poslanstvu Numenija u Rim spomenuto je u 14,24, a ovdje se spominje, kako se on povratio iz Rima i donio od Rimljana pisma za Simona, za kraljeve i okolišne zemlje, što se spominje u rr.22-23. Sadržaj toga pisma iznosi se u rr.17-23. U natpisu pisma označuje se kao pošiljalac rimski konzul Lucije, a adresat je Ptolemej II. nazvan Fiskon. Taj Lucije s pridjevkom Calpurnius Pison bio je rimski konzul g.139.pr.Kr.,ili 173/4. sel.ere, odnosno 615.ab u.c. (od sagrađenja Rima). U isto vrijeme bio je zajedno s Lucijem rimski konzul Popillius Laenas, koji je međutim bio poslan po vojnoj intervenciji u Španiju, protiv pobune u pokrajini Numanciji. Kralj Ptolemej VII, na koga je upravljeno pismo, nazvan Fiskon, vladao je od 145-116.pr.Kr. a život mu je bio razvratan i bio je okrutan.

17-18. U pismu se izvješćuje,kako su k Rimljanima došli judejski poslanici, da obnove prijateljski i saveznički odnos između Judejaca i Rimljana, a bili su poslani od vrhovnog svećenika i vojskovođe Simona. U znak prijateljstva poslanici su Rimljanima predali kao dar zlatni štit težak 1ooo mina (14,24).

19-21. Povodom pritužbi Simona i Judejskog naroda na razna zla, što ih Judejcima nanose okolišni narodi i opaki ljudi odmetnici od Božjeg zakona, uzrokujući mnoge ratove, Rimski senat je ponukan, da piše okolišnim kraljevima, neka prestanu ratovati i činiti zlo judejskoj zemlji i njezinim gradovima. Da pohvale Judejce, ističu dragocjen dar koji su oni poslali Rimljanima zlatnim štitom teškim 1ooo mina (14,24). Budući da su Rimljani razabrali iz razgovora s judejskim poslanstvom, da su za razna zla, što ih trpe Judejci, najviše krivi ljudi odmetnici od judejskog zakona, nalažu svim susjednim narodima, neka tako-

ve odmetnike izručuju velikom svećeniku i knezu Simonu, da ih on prema svome zakonu kazni, jer su to ljudi pokvarenjaci,koji šire kugu svoje pokvarenosti, kamogod dospiju.

22-24. Ovdje se izbrajaju kraljevi i upravnici drugih zemalja i mjesta, kojima su Rimljani uputili jednaka pisma. To su: Demetrije II.sirski kralj, koji je međutim, dok je pismo stiglo Jonatanu, bio već zarobljen od Medijsko-perzijskog kralja Arsacesa (14,3), ali Rimljanima to nije još bilo poznato, dok su upravljali na njega to pismo; Attal II. bio je pergamski kralj u Maloj Aziji (159-138.pr.Kr.); Ariarartes bio je kralj u Kapadociji u Maloj Aziji (162-131.pr.Kr.), inače prijatelj Rimljana (162-13o.pr.Kr.); Arsaces, poznat pod imenom Mitridat, kralj Parćana, koji je osvojio Mediju i Perziju, i kod koga se nalazio zarobljen Demetrije II.(14,2-3); premda Arsaces nije bio s Rimljanima povezan savezom, ipak ga Rimljani upozoravaju, koji su njihovi saveznici, pa da ih ne napada, ako ne će da se izloži opasnosti rata s Rimljanima. - Dalje se izbrajaju mjesta i pokrajine, kojima su Rimljani upravili jednako pismo, a to su: Lampsak ili Lampsama, prema grčkom tekstu Sampsama; tu je dvojbeno čitanje: ako se čita Lampsak ili Lampsama, onda je to lučki grad na Helespontu u maloazijskoj pokrajini Miziji; ako li se pak ima čitati Sampsama, onda je to lučki grad na obali Crnoga mora u sjevernoj Maloj Aziji između Sinope i Trapezunta.- Spartancima, koji su bili neovisna država na Peloponezu a bili su dobri prijatelji Judejaca, kako se vidi iz poslanstva Judejaca njima (14,2o-23). Delos bio je malen otok u Cikladima, ali važno trgovačko mjesto za promet žitom, povezano s trgovinom s Rimljanima. Mindos bio je grad u Maloj Aziji, luka pokrajine Karije. Sikion bio je grad na sjeveroistočnoj strani Peloponeza, istočno od Korinta, znamenit kao trgovačka luka. Pokrajina Karija u Maloj Aziji, kao i Licija, bile su autonomne naklonošću Rimljana. Samos bio je otok uz obalu Jonije. Pamfilija bila je pokrajina u Maloj Aziji između Licije i Cilicije, kojima su Rimljani također priznali slobodu. Halikarnas bio je glavni grad pokrajine Karije, znamenit radi trgovine keramikom; Fosip Flavije spominje,da je njima konzul Lucije saopćio, da postoji između Rimljana i Judejaca savez; u tom gradu uživali su Judejci vjersku slobodu (Ant.XIV,1o,23). Otok Rodos bio je također znatan kao trgovačkopomorska točka, a konkurirao je otoku Delosu u trgovini, pa je upriličivao i napade pomorskih razbojnika (pirata) na trgovačke lađe. Faselis bio je grad u maloazijskoj pokrajini Liciji. Side bio je grad u Pamfiliji; Arad primorski grad u Feniciji kraj ušća rijeke Eleuterosa; Gortina bio je grad na južnoj obali otoka Krete; Knidos grad na istoimenom otoku među cikladskim otočjem; njemu je nasuprot otok Kos. Otok Cipar nalazi se južno od Maloazijske obale pokrajine Cilicije. Cirena je glavni grad sjevernoafričke pokrajine Libije. Na kraju pisma dodaje se, da je prepis toga pisma poslan također judejskom velikom svećeniku i knezu Simonu. To je bilo radi znanja i ravnanja također njemu saopćeno.

3. ANTIOH VII. IZNEVJERIO SE SIMONU (15,25-36)

PRIJEVOD

15,25. Međutim se Antioh drugi dan utaborio kod Dore, ne-
prestano dovodeći nove sile i gradeći bojne sprave, a Trifona
je zatvorio, da nije mogao ulaziti ni izlaziti.

26. A Simon mu je poslao (Antiohu) dvije tisuće odabranih
junaka da mu pomažu u boju, i k tomu srebra i zlata i mnogo o-
ružja.

27. Ali on nije htio primiti toga, nego je poništio sve,
što je prije bio ugovorio s njime i počeo se tuđiti od njega.

28. I poslao je k njemu Atenobija, jednoga od svojih
prijatelja, da se porazgovori s njime poručujući mu: "Vi držite
u svojoj vlasti Jopu, Gazaru i jerusalemsku tvrđavu, gradove
moga kraljevstva.

29. Njihova ste područja opustošili, načinili ste mnogo
štete u zemlji i zavladali ste mnogim mjestima u mome kraljev-
stvu.

3o. Zato sada povratite gradove, koje ste osvojili, zajed-
no s porezima onih mjesta, kojima ste zavladali izvan judejske
zemlje;

31. Ako pak ne ćete, dajte mjesto toga pet stotina srebr-
nih talenata, a za štete, što ste ih počinili, te za poreze od
gradova drugih pet stotina talenata; ako ni to ne ćete, poći
ćemo u rat protiv vas.

32. A kad je kraljev prijatelj Atenobije došao u Jerusa-
lem i vidio Simonov sjaj i ormar sa zlatnim i srebrnim posuđem
te veliku poslugu, bio je zaprepašten i saopćio mu je kraljevu
poruku.

33. A Simon mu odgovori i reče: "Mi niti smo oteli tuđu
zemlju, niti smo zavladali tuđim posjedom, nego baštinom svojih
otaca, koju su nam u svoje vrijeme naši neprijatelji nepravedno
oteli.

34. Mi pak koristeći se povoljnim prilikama ponovno smo o-
svojili baštinu svojih otaca.

35. A što se tiče Jope i Gazare, koje tražiš, dat ćemo za
njih stotinu talenata, premda su nemilo pustošili narod i našu
zemlju. Atenobije nije mu na to odgovorio ni riječi,

36. Nego se gnjevan vratio kralju i rekao mu, što je čuo,
kao i o Simonovoj slavi i sve što je vidio. Tada se kralj že-
stoko rasrdio.

Tumačenje

15,25-26. Nadahnuti pisac vraća se na opsadu Dore (r.13), koju je kralj Antioh nastavljao opsjedati dovodeći sveudilj nove čete i dopremajući opsadne sprave, i tako je zatvorio Trifona, da nije bio moguć ni ulaz ni izlaz iz tvrđave, što znači, da grad nije mogao više imati nikakva saobraćaja s vanjskim svijetom, a to je bilo presudno za opskrbu grada hranom. Budući da je opsjedanje grada Dore potrajalo dulje vremena, htio je Simon pružiti kralju pomoć poslavši mu 2.000 odabrane vojske sa mnogo novaca i ratne opreme, htijući time pokazati znak odanosti kralju, premda po snazi ugovora, koji je kralj sklopio sa Simonom (15,3-9), Simon nije bio dužan to učiniti.

27-31. Međutim kad je kralj Antioh VII. vidio, da mu je uspjelo onemogućiti Trifona i tako je sebi osigurao kraljevsko prijestolje, mislio je u sebi, da mu više ne treba Simonove pomoći, pa je po običaju svojih predšasnika prekršio svoja obećanja, zadana Simonu (15,5-9), i odbio pomoć koju mu je Simon poslao. Po svome prijatelju Atenobiju poručio je kralj Antioh VII. Simonu, da mu mora predati Jopu, Gazaru i jerusalemsku tvrđavu, jer da su to gradovi, koji pripadaju njegovu kraljevstvu, a Simon da ih je opustošio i počinio u njihovu okolišu mnogo štete i nepovlašteno ih prisvojio. Ako li pak Simon ne bi htio udovoljiti ovim zahtjevima, postavlja mu Antioh VII. drugu alternativu na izbor, da plati 5oo talenata u ime zaostalog poreza za posjed ostalih mjesta. Ukoliko ne pristaje na te

uvjete, Antioh je Simonu zaprijetio navještajem rata. Sve ove Antiohove optužbe protiv Simona u potpunoj su opreci s pismenim obvezama, što ih je Antioh VII. dao Simonu prigodom svog nastupanja na kraljevski prijestol (15,5-9). Povrh toga Antiohov zahtjev o uplati 1ooo talenata bio je daleko pretjeran, jer je u vrijeme ugovora između Demetrija II. i Jonatana bilo utvrđeno, da će Judeja plaćati godišnje u ime svega poreza 3oo talenata (11,28).

32. Atenobij došavši u Jerusalem kao Antiohov poslanik bio je zapanjen sjajem Simonovim i raskošnim posuđem i pokućstvom, kao i poslugom, koja je okruživala Simona, tako da u prvi čas nije smogao ni riječi, kako da isporuči neugodne poruke svoga kralja Simonu, jer je imao dojam, kao da je došao k jednom neovisnom suverenu kraljevskog dostojanstva, iako Simon nije bio formalno kralj.

33-35. Na kraljeve prigovore i zahtjeve u pismu izložene Simon je odgovorio dostojanstveno ali odlučno, odbijajući Antiohove podvale kao neistinite; najprije se Simon ogradio protiv objede Antiohove, da je zaposjeo ili da zadržava u posjedu kakav tuđi teritorij, nego je ponovno zadobio i zaposjeo ono, što pripada Judejskom narodu kao baština njihovih otaca, a od neprijatelja je za neko vrijeme bilo nepravedno oteto. Simonova tvrdnja osnovana je na Mojsijevu zakonu, gdje je Bog obećao Izraelskom narodu, da će mu dati u posjed zemlju od Crvenoga mora do Palestinskoga (Sredozemnog mora), od pustinje (tj. Si-

najskog poluotoka) do rijeke (Eufrata) i Libanonskog gorja (Ex. 23,31; Dt 11,24). Usprkos nepravednom zahtjevu Antiohovu Simon očituje svoj miroljubivi stav izjavljujući da je spreman kralju dati u ime odštete za Jopu i Gazaru loo talenata. Uostalom podsjeća kralja Antioha, da je Simonov rat protiv Jope i Gazare kao i protiv jerusalemske tvrđave bio potpuno opravdan, jer su oni počinjali mnogo zla Judejskom narodu, koje se nije moglo dokrajčiti drukčije nego ratom za obranu od tih nasilja. Na takav odlučan odgovor Simonov nije Antiohov poslanik imao što da odgovori, jer nije mogao zanijekati istinitost Simonovih riječi.

36. Zbog neuspjeha svoga poslanstva Atenobije povratio se srdit kralju Antiohu VII, te je izvijestio kralja Antioha VII. o Simonovoj slavi i o svemu što je kod njega vidio. Sve je to još više razgnjevilo Antioha VII. protiv Simona.

4. POBJEDA SIMONOVIH SINOVA NAD KENDEBEJEM (15,37-16,10)

PRIJEVOD

15,37. A Trifon se ukrcao u lađu i pobjegao u Ortosiadu.

38. Potom je kralj postavio za vojvodu nad primorjem Kendebeja predavši mu pješačke i konjaničke čete,

39. I zapovjedio mu je, da se utabori pred Judejom, i naredio mu da izgradi Kedron, da izgradi vrata i da zavojšti na narod, dok je kralj pošao u potjeru za Trifonom.

40. Potom je Kendebej došao u Jamniju i počeo razdraživati narod i provaljivati u Judeju odvodeći narod u roblje i ubijajući ga.

41. Ujedno je izgradio Kedron te smjestio ondje konjaništvo i vojsku da izlazeći prolaze judejskim putevima, kako mu je bio zapovjedio kralj.

Gl. XVI.

16,1. Tada se podigao iz Gazare Ivan i javio svome ocu Simonu, što radi Kendebej.

2. A Simon je dozvao svoja dva starija sina, Judu i Ivana, i rekao im: "Ja i moja braća i moj otački dom vojevali smo Izraelove bojeve od mladosti do današnjega dana, i uspijevalo nam je da češće izbavimo Izraela.

3. Ali sada sam ja ostario, a vi ste po (Božjoj) milosti u snažnim godinama: stanite dakle na moje mjesto i na mjesto moga brata! Pođite i borite se hrabro za naš narod, i nebeska pomoć neka bude s vama!"

4. Tada je izabrao iz zemlje dvadeset tisuća ratnika i konjanika, te su pošli na Kendebeja i prenoćili u Modinu.

5. I uranivši ujutro krenuli su u ravnicu, kad eto im nasuprot velike vojske, pješaci i konjanici, a među njima bio je potok.

6. Tada se on sa svojim ljudima utaborio nasuprot njima. A kad je vidio da se narod boji prijeći preko potoka, on je prešao prvi, a ljudi videći ga stali su i sami prelaziti za njim.

7. Potom je razdijelio narod, i konjanike među pješake, jer je neprijateljskih konjanika bilo vrlo mnogo.

8. Tada su zatrubili u trublje i natjerali su u bijeg Kendebeja i njegovu vojsku, te je među njima pako mnogo pobijenih, a koji su ostali, utekli su u tvrđavu.

9. Tom prigodom bio je ranjen Ivanov brat Juda, a Ivan ih je gonio do Kedrona, što ga je on (Kendebej) sagradio.

10. I oni su utekli u kule u Azotskom polju, a on (Ivan) zapalio je (grad) ognjem. I palo je od njih oko dvije tisuće ljudi. Potom su se u miru vratili u judejsku zemlju.

Tumačenje

15,37. Premda je grad Dora bio zatvoren Antiohovim brodovljem, Trifon je ipak uspio lađom pobjeći iz Dore, i sakrio se u Ortosiadi, koja se nalazila na feničkoj obali 15 klm sjeverno od Tripolisa, blizu rijeke Eleuterus-a. Danas se taj grad zove Ard Arthusi. Budući da ga je Antioh progonio, Trifon je bježao dalje u Apameju, gdje ga je Antioh opet zatvorio i prisilio ga na smrt, da se sam bacio u vatru i ubio se. Tako je konačno svršio taj okrutni i vjerolomni pustolov i spletkar.

38-41. Dok je kralj Antioh VII. progonio Trifona, postavio je Kendebeja zapovjednikom nad pješačkom i konjaničkom vojskom u Primorju Sirije i Palestine sa zadatkom, da utvrdi Kedron i uznemiruje Judeju. Kedron je današnje mjesto Katra, udaljeno oko 6 klm jugoistočno od nekadašnje Jamnije, danas Jebne. Odavle je Kendebej počeo uznemirivati svojim vojnim napadima judejsko pučanstvo i napadati Judeju, zarobljujući i ubijajući judejsko pučanstvo. Ujedno je utvrdio Kedron, kao uporište, odakle je svojim konjaništvom i pješadijom provaljivao u Judeju, prema uputama kralja Antioha VII.

16,1-3. Kendebejava nasilja dojadila su judejskom narodu. Zato se podigao Simonov sin Ivan, koji je bio zapovjednik u tvrđavi Gazari, udaljenoj kojih 14 klm sjeveroistočno od Kedrona, i obavijestio svoga oca Simona u Jerusalemu o Kendebejevim nasiljima. Budući da je Simon bio već ostario i nije se više smatrao doraslim za vođenje ratova, pozvao je svoja dva sina, Judu i Ivana, da njima povjeri vodstvo nad judejskom vojskom i

obranu zemlje od neprijateljskih nasilja. U pobudnom govoru istaknuo je Simon, kako se on sa svojom braćom od mladosti borio za Izraelski narod i mnogo puta ga izbavio od neprijateljskog jarma. Budući pak da mu radi staračke dobi smalaksale sile ne dopuštaju, da dalje vodi ratove, povjerava taj zadatak svojim sinovima, da se unapredak bore za dobro i slobodu svoga naroda, a u toj borbi neka se utječu za pomoć s nebesa. Pod frazom "s nebesa" razumijeva se Božja pomoć. Karakteristično je naime, da nadahnuti pisac I Makabejske knjige mjesto imena Božjega upotrebljava izraz <u>nebesa</u> iz strahopočitanja prema imenu Božjem (4,24). Slično nailazimo i kod drugih knjiga (II Dnev 5,13; 7,3; 2o,21; Ezd 3,11; Jr 33,11;Dan 3,89).

4. Odmah nakon toga razgovora skupili su mladi vojvode vojsku od 2o.ooo ljudi ratnika, među kojima je bilo i konjanika. Ovo je prvi puta u makabejskoj vojsci govor o konjanicima, dok su dosele imali samo pješačke čete. Ta je vojska krenula protiv sirskog vojvode Kendebeja, i zaustavila se u Modinu,gdje se nalazio spomenik junačkoj braći Makabejcima, koji su poginuli u borbi za domovinu (13,27-3o), da se i tim spomenikom ohrabri za borbu protiv neprijatelja. Tu je vojska proboravila noć, da sutradan ranom zorom navali na neprijatelja.

5-8. Sutradan rano ujutro utaborila se judejska vojska nasuprot sirske, a dijelio ih je potok. Ivan je svojom odvažnošću, kad je sam prešao preko potoka, potakao ostalu svoju vojsku,da ga slijedi, i kad su prešli preko potoka, rasporedila se i Ivanova konjica među pješadiju, i započela je bitka uz zvuk bojnih trubalja. Premda je protivničko konjaništvo bilo mnogobrojnije, nije neprijateljska vojska mogla odoljeti navali judejske vojske. Kendebejeva vojska bila je pobijeđena i mnogo je od njih poginulo, a ostatak je pobjegao i zaklonio se u tvrđavu Kedron.

9-1o. U boju bio je ipak ranjen Juda, dok je njegov brat Ivan progonio neprijatelja sve do tvrđave Kedrona, koju je on bio sagradio. Neprijateljska vojska uzmicala je dalje do tvrđava u Azotu, ali ih je tu dostigla Ivanova vojska i zapalila i nakon što je palo oko 2ooo neprijateljske vojske, Ivan se vratio pobjedonosno u Judeju. Nakon toga zavladao je neko vrijeme mir.

5. SIMONOVA TRAGIČNA SMRT,NASLIJEDIO GA SIN IVAN(16,11-24)

PRIJEVOD

16,11. A Abubov sin Ptolemej bio je postavljen vojvodom u jerihonskoj ravnici, te je imao mnogo srebra i zlata,

12. Jer je bio zet vrhovnoga svećenika.

13. Zato se uzoholilo njegovo srce te je naumio da zavlada zemljom, i stao je smišljati, kako bi s prijevarom uklonio Simona i njegove sinove.

14. A Simon je običavao obilaziti gradove po zemlji nadzirući ih i brineći se za njihove potrebe. Tako je d šao u Jerihon sa svojim sinovima, Matatijom i Judom, godine sto sedamdeset i sedme, jedanaestoga mjeseca, a to je mjesec Sabat.

15. I Abubov ih je sin s prijevarom primio u tvrđavici Dok, koju je bio sagradio, te im je pripravio veliku gozbu, ali je ondje sakrio ljude.

16. A kad se Simon sa svojim sinovima napio, ustao je Ptolemej sa svojim ljudima i uzevši svoje oružje provalili su k Simonu u blagovalište i ubili njega i njegove sinove i neke od njihove posluge.

17. Tako je učinio veliku nevjeru i naplatio dobro zlim.

18. Potom je Ptolemej pismeno obavijestio o tom kralja, da mu pošalje u pomoć čete pa da mu preda njihovu zemlju i gradove.

19. A druge je poslao u Gazaru, da smaknu Ivana. Pukovnicima pak poslao je pisma, da dođu k njemu, da im dade srebra i zlata i darove.

20. A ostale poslao je da zauzmu Jerusalem i hramsku goru.

21. Ali je netko potrčao naprijed i javio Ivanu u Gazari, da su mu poginuli otac i njegova braća: "I poslao je (Ptolemej) da ubiju tebe."

22. A kad je on to čuo, veoma se zaprepastio, pa uhvativši ljude koji su došli da ga ubiju dao ih je pogubiti, jer je znao da traže da ga ubiju.

23. A ostali Ivanovi doživljaji i njegovi ratovi i njegova junaštva što ih je učinio, i gradnje zidova, što ih je izgradio i ostala njegova djela,

24. Eno su zapisana u dnevniku njegova vrhovnog svećeništva, otkako je postao vrhovni svećenik poslije svoga oca.

Tumačenje

16,11-13. Nadahnuti pisac ocrtava nam ovdje odvratan, častohlepan, gramzljiv i krvoločan karakter Ptolemeja, sina Abobova, zeta Simonova, koji je bio zapovjednik jerihonske tvrđavice Dok, nekih 8 klm udaljene sjeverozapadno od današnjeg Jerihona, po kojoj nosi ime današnji zdenac u Jerihonu, Ain Duk. Ova tvrđavica imala je važno značenje za obranu prelaza preko Jordana. Zapovjedništvo ove tvrđavice povjerio je Ptolemeju njegov tast Simon, od koga je Ptolemej primio mnogo novaca jer se povezao sa Simonom kao velikim svećenikom ženidbom Simonove kćeri. Unatoč velikih dobročinstava, što ih je Ptolemej primio od svoga tasta, pokazao se najgorim nezahvalnikom i podlacem, koji se nije žacao u svom častohleplju ni najstrašnijeg zločina, da podlo izvede umorstvo svoga najvećeg dobročinitelja, i njegovih dvaju sinova Matatije i Jude. U tu svrhu upotrijebio

je prigodu Simonova posjeta ove pokrajine brinući se za njezine potrebe.

14-17. Bilo je to g.177. sel. ere, ili 135. pr.Kr., jedanaestog mjeseca šebata (između 15.siječnja do 15.veljače), kad je Simon došao u posjete Ptolemeju kao svome zetu u Jerihonu u pratnji dvojice svojih sinova Matatije i Jude. Ptolemej ih je lukavo pozvao u posjete u svoju tvrđavicu Dok, koju je on sam bio podigao. Budući da je ta tvrđavica bila dosta na osami na jednom brežuljku, smatrao je Ptolemej, da će tu moći nesmetano izvesti svoj pakosno naumljeni zločin, namjeravajući se tako riješiti suparnika, koga je smatrao zaprekom da udovolji svojim častohlepnim težnjama, naime da sam zavlada čitavom judejskom zemljom. Ptolemej je gostima priredio raskošnu gozbu s obiljem izabranog pića, a kad je vidio, da su mu gosti prilično pripiti, provalio je sa oružanom zasjedom koja je bila sakrivena u tvrđavici u blagovaonicu i ubili su Simona i njegova obadva sina, Matatiju i Judu, i nekoliko njihovih pratilaca. Nadahnuti pisac s pravom primjećuje,da se time Ptolemej teško ogriješio ne samo vjerolomstvom nego i nezahvalnošću, vraćajući svome dobročinitelju zlo za njegova dobročinstva. Njegov zločin odaje najodurniju podlost izdajnika svoga naroda i ulizice tuđinskom kralju Antiohu VII. od koga je očekivao, da će mu pomoći da ostvari svoje častohlepne ciljeve, da zavlada čitavom judejskom zemljom namjesto Simona i njegovih sinova. To se očito vidi iz njegova pisma, što ga je poslao kralju Antiohu VII.

18. Ptolemej se nije stidio izvijestiti kralja Antioha VII. o svom podlom zločinu. Što više, zatražio je od kralja Antioha, da mu pošalje na pomoć vojne čete i izručio mu u posjed čitavu judejsku zemlju s njezinim gradovima.

19-22. Okrutni Ptolemej nije se zadovoljio samo s ovim zločinačkim ubojstvom, nego je naumio ukloniti sa svijeta i Ivana, sina Simonova, koji je bio zapovjednik tvrđave u Gazari. U tu svrhu poslao je tisućnicima pisma, u kojima ih poziva,neka dođu k njemu nudajući im srebra i zlata i drugih darova,nadajući se,da će ih pomoću podmićivanja predobiti za sebe. Drugu četu ljudi s vojskom poslao je da osvoje goru s jerusalemskim hramom, nadajući se, da će tako zadobiti vlast nad svetištem i glavnim gradom Jerusalemom. Ipak se našao neki čovjek, koji se požurio naprijed, da dojavi Ivanu u tvrđavu Gazari, da su mu otac i njegova dva brata ubijeni, i da je Ptolemej već poslao svoje ljude da ubiju Ivana. Razumljivo je da je Ivan u pravo vrijeme obaviješten o namjerama Ptolemejevim dao pohvatati ljude, koji su ga imali ubiti, i dao ih pogubiti.

23-24. Nadahnuti pisac, završavajući ovu knjigu (I Makabejsku) upozorava još jednoć na slavnu povijest i junaštva Ivanova, što ih je izvršio kao i na njegove gradnje zidova za zaštitu gradova i ostala njegova zaslužna djela, što ih je u svom životu izveo. Na kraju upozorava čitaoce, da je sve to zapisano u ljetopisu njegove velikosvećeničke službe, koju je primio i obnašao poslije smrti svoga oca Simona. Ali nadahnuti pisac nam ništa dalje ne govori, što je bilo s Ptolemejem, nego se može neizravno zaključiti iz djelovanja Ivanova, da je Ptolemej postao

onemogućen, jer je Ivan postao velikim svećenikom, v ovnim knezom judejske zemlje, i uspješno ratovao protiv svojih neprijatelja.

Povjesničar Josip Flavije (Ant. 13,228-300) nadopunjuje povijest Ivana, nazvanog Hirkan, da je poslije smrti svoga oca Simona došao u Jerusalem i postao vrhovnim svećenikom s privolom naroda i tako postao Simonovim nasljednikom. On se još imao boriti sa sirskim kraljem Antiohom VII.Sidetom nakon što je Antioh Sidet svladao svoga suparnika Trifona, te je prisilio Ivana na priznanje suvereniteta sirskoga kralja kao uvjet mira. Međutim se Antioh Sidet zaratio s Parćanima (129.pr.Kr.) u kom je ratu i poginuo, a tu je prigodu iskoristio Ivan, da se proglasi potpuno neovisnim i samostalnim. Vladao je od 131-103.pr.Kr. nazvan Ivan Hirkan, i osnivač vladarske porodice Hasmoneja. Zaslugom Ivana Hirkana postala je Judejska država potpuno samostalna nakon 40 godina ljutih borba za slobodu pod vodstvom porodice Makabejaca. Njegovi nasljednici nosili su kraljevski naslov. Ivan Hirkan I. proširio je područje Judejske države zauzevši Sihem. On je srušio nezakoniti hram na gori Garizimu, pokorio Idumejce i prisilio ih na obrezanje, razorio Samariju usprkos sirske i egipatske pomoći. U njegovo vrijeme pojavile su se među Židovima stranke farizeja i saduceja, a on se priklonio Saducejima. Njegovi potomci prozvani su Hasmoneji, prema imenu Simon; među nasljednicima Ivana Hirkana poznati su: Juda Aristobul I., najstariji sin od petoro sinova Ivana Hirkana (103-102); Aleksandar Janej (102-78), Aleksandra Saloma (78-69) i Ivan Hirkan II. Ovaj se prepirao s Aristobulom II. za nasljedstvo na kraljevskom prijestolju, te su pozvali rimskoga vojvodu Pompeja, da riješi među njima spor. Pompej je dosudio prijestolje Ivanu Hirkanu II. g. 63.pr.Kr. priznavši mu naslov velikog svećenika, ali mu zabranio naslov kralja, i morao je priznati nad sobom vlast Rimljana. G.37. pr. Kr.Rimljani su postavili za kralja Idumejca Heroda I. Velikog, koji je vladao do 4.g. po Kr., a imao je za ženu Marijamnu iz roda posljednjih Makabejaca.

============

UPOTRIJEBLJENA LITERATURA:

Vigouroux F.: La Sainte Bible Polyglotte, t.VI. Paris 1906.

Slavič M. i Jere Fr.: Sveto Pismo Stare Zaveze II.del,Maribor 1958.

Arndt Augustinus S.J., Die Heilige Schrift des Alten und Neuen Testamentes, Regensburg-Rom 1914. II.Bd.

Knabenbauer Josephus S.J.: Commentarius in duos libros Machabaeorum Parisiis, Lethielleux 1907.

Dionys Schötz, Echter Bibel, II.Band, S.591-654. Würzburg,Echter Verl.1956.

Abel F.M.O.P. et Jean Starcky, Les Livres des Maccabées, ed.du Cerf, Paris 1961.

La Sacra Bibbia tradotta dai testi originali con note a cura del Pontificio Istituto Biblico di Roma (P.Raffaelle Tramontano S.J. e P.Alberto Vaccari S.J., t.III. ed.Adriano Salani, Firenze 195o.

Zschokke Hermannus, Historia sacra Antiqui Testamenti, Vindobonae et Lipsiae 191o.

Sović Antonius, Prijevod Sv.Pisma St.Zavjeta (u rukopisu),1932.

O.A.D.G. atque H. Deiparae V.M.

31. X. 1964.

==========